

УДК[37:7](06)

Н34 Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 15 квітня 2020 року № 8)

Назва

Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»

Научные записки: Сборник материалов научно-практической конференции преподавателей и студентов факультета дошкольного, начального образования и искусств. Серия «Искусство»

Scientific notes: Proceedings of the scientific-practical conference of teachers and students of the Faculty of Preschool, Primary Education and Arts. Art Series

Ключові слова

Мистецька освіта, творчість, художньо-творча діяльність, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво.

Художественное образование, творчество, художественно-творческая деятельность, музыкальное искусство, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство.

Art education, creativity, art and creative activity, musical art, fine arts, arts and crafts.

Анотація

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, студентів.

В сборнике размещены материалы научно-практической конференции, состоявшейся в Винницком государственном педагогическом университете имени Михаила Коцюбинского. Тематика сборника представляет различные аспекты художественной подготовки будущего воспитателя, учителя начальных классов, психологические основы художественной подготовки будущих специалистов, раскрывает проблему художественного образования в ЗДО и начальной школе, освещает новейшие технологии в художественном образовании.

В сборник вошли материалы докладов педагогических, научно-педагогических работников, студентов.

The collection contains materials of the scientific and practical conference held at the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky. The subject of the collection presents various aspects of the artistic training of the future educator, primary school teacher, the psychological foundations of the artistic training of future specialists, reveals the problem of art education in preschool and primary school, highlights the latest technologies in art education.

The collection includes materials of reports of pedagogical, scientific and pedagogical workers, students.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Збірник матеріалів
науково-практичної конференції
викладачів і студентів**

**Серія
«Мистецтво»**

**м. Вінниця
2020**

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 15 квітня 2020 року № 8)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Старовойт Л.В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бровчак Л.С. кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Казьмірчук Н.С. кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

НЗ4 Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /відп. Л.В.Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. –212с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2020

ЗМІСТ

Банюк В. РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	7
Барановська І., Андрійців О. РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	12
Бевза Л. МУЗИЧНО ІГРИ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	15
Богачук О. НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	19
Бородата Б. ВИКОРИСТАННЯ ВИДІВ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО	24
Брилін Б., Бриліна В. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВІДНОШЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	28
Вацьо М. ФОРМУВАННЯ ЧИСТОТИ ІНТОНУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ	32
Веліканова Г. ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	36
Головенько К. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	40
Граб О. РОЗВИТОК СПІВОЧИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	44
Гульчак А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	48

Дабіжа Л. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ЗАСОБУ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 5-7-РІЧНОГО ВІКУ	52
Добровольська Р. АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ГРУПОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ	57
Дубенкова Я. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	63
Загороднюк І. ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	67
Зінченко М. МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ	71
Картавова О., Радчук Б. РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	75
Княжук Ю. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	79
Коваль А. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	83
Коваль Т. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА МУЗИЧНИХ ПІСЕННО-ОБРЯДОВИХ ТРАДИЦІЯХ ПОДІЛЛЯ	87
Кондрат Ю. ЗОБРАЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ	91
Ліхницька Л., Андрійців О. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	95

Лятамбур Д. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	100
Мальована А. ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	104
Маринчук В. УРОКИ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ – УРОКИ ТВОРЧОСТІ	110
Маринчук Т. СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ	113
Мельник О. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТНІЙ РОБОТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	120
Михайлюк Д. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ОБРАЗОТВОЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	124
Москалюк А. ВАЖЛИВІСТЬ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВИ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	128
Московчук Б. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	133
Мушинська О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ	137
Нечипорук О. ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	141
Олея О. ЕСТЕТИКО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕКОРАТИВНО- ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА	145
Останська А. КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ У ПРОСТОРІ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	149

Пантілішина Д. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	153
Погребняк Т. РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	159
Рембайло В. ГРА НА МУЗИЧНОМУ ІНСТРУМЕНТІ ЯК ШЛЯХ ДО УСВІДОМЛЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ	166
Сорока І. РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ РОДИННО-ПОБУТОВИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ	172
Старовойт Л. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ	176
Суліценко М. ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	181
Тодосієнко Н. КОМПЛЕКС МИСТЕЦТВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	184
Цьомик Т. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	188
Шевцова Я. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ	196
Шикирінська О. ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	199
Шклярук Ю. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА СИМВОЛІКА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	203
Якименко Ю. СИСТЕМА КАРЛА ОРФА, ЯК ІДЕАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ	207

В. Банюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент І.Барановська

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Перші естетичні почуття виникають у дітей в ранньому дитинстві. Усвідомленню дошкільнятами законів краси сприяють мамина колискова та казка, приваблива іграшка, чарівна прогулянка, захоплююча гра з сестрою чи братом. Все це відкриває малюкові красу навколишнього світу. В умовах сім'ї важливу роль відіграє естетика побуту: кімната, в якій живе дитина, речі, що її оточують, одяг. Середовище проживання та життєдіяльності має бути простим, зручним, гігієнічним, привабливим, естетичним, сприяти розвитку художнього смаку, створенню хорошого настрою.

Сім'я є першою та найбільш важливою сходинкою до входження маленької дитини у світ музики. Сім'я – це джерело освітнього досвіду дитини, культурне середовище, де вона проводить більшу частину свого життя. Ціннісні орієнтири родини у галузі мистецтва формують музичний смак дитини. Позиція сім'ї визначає успішність отримання дитиною музичної освіти.

Проблема естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва привертала увагу науковців у різні часи. І. Барановська, А. Богуш, В. Бриліна, Н. Вертлугіна, Д. Джола, К. Дубровська, К. Завалко, А. Зиміна, О. Кульчицька, Є. Печерська, С. Садовенко, Г. Шевченко, А. Щербо – це невеликий перелік дослідників, які доводили важливість формування естетичних почуттів, естетичного ставлення, естетичного смаку дошкільників. Вони вважали музику – складовою духовної культури особистості, школою почуттів, джерелом естетичної насолоди, засобом спілкування, знаряддям освіти, фактором збагачення естетичних почуттів та уявлень про світ і самих себе.

Мета статті – з'ясувати та розкрити роль сім'ї у формуванні естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Дитина, яка росте в атмосфері любові та взаєморозуміння, постійно відчуває красу і гармонію оточуючого світу. Особливо великий вплив на дітей у процесі естетичного виховання має

особистий приклад батьків. Для культурного виховання дитини важливо, щоб у сім'ї батьки читали книжки, слухали класичну музику, відвідували театр, філармонію, виставки та музеї. Для формування естетичного ставлення дітей до музичного мистецтва важливо, щоб в сім'ї любили хорошу музику, співали; щоб родина відвідувала календарні обрядові свята, брала в них участь, залучаючи до цього й своїх дітей. Особливу роль у формуванні естетичного ставлення особистості має сімейне музикування. На сучасному етапі така освітня форма цілком залежить від створення батьками умов для вільного, творчого розвитку дитини, залучення її до духовних цінностей і культурних норм [6].

Колискові пісні вважаються першими в житті малюка, вони сприймаються з магічною силою. Ритм колискових відповідає серцебиттю, ритму дихання матері і малюка, відіграє важливу роль у духовному розвитку дитини. Саме завдяки колисковим («Котику сіренький», «А ти, коте, сірий», «Рученькі-ніженьки») дитина отримує перші уявлення про навколишній світ: тварин, пташок, оточуючі предмети. Коли дитина підростає, їй співають колискові казкового змісту, в текстах яких вирішуються психологічні питання. В багатьох колискових піснях перед дитиною розвертається перспектива про його майбутню самотійність. Таким чином, колискові дають дитині уявлення про навколишній світ, знайомить з головними принципами побудови світу.

Довірливі відносини, які виникають в моменти співу колискових відіграють важливу роль для дитини не тільки раннього віку, а й упродовж її дорослішання. Слухаючи колискову, дитина починає наспівувати разом із матусею. Малюк інстинктивно прислуховується до маминого голосу, спочатку він інтонує, попадає в дві ноти, потім в три і т.д. В такі моменти дитина запам'ятовує, як працює голосовий апарат, як вірно дихати. Інколи вона не співає, тому що не розуміє як потрібно брати дихання. Спів, для дитини, важка праця [2, с. 159]. Саме тому, важливо співати разом з дитиною, адже під CD-програвач правильно володіти своїм голосовим апаратом для дитини дуже важко. Спільно музикуючи, потрібно підбирати пісні, характерні віковим особливостям дитини. Для початку слід вибирати коротенькі поспівки, поки дитина не навчиться виконувати їх чисто, наприклад:

*«Скаче жабка по доріжці, витягнувши свої ніжки;
Я маленьке слоненя, люблю гратися щодня;
Дибі – дибі – дибі – ди»*

Не слід забувати про те, що було б просто чудово пританцьовувати чи акомпанувати на справжніх чи саморобних інструментах: кубики, дерев'яні

палички, пляшки з сипучими крупами. Таким чином, ритмічні рухи дають відчуття такту та метру.

Музичне мистецтво – це «школа почуттів», що формується завдяки особливій властивості музики: викликати співпереживання слухачів. Виховуючи дитину, доречно її знайомити із складними творами, цим самим відкриваючи перед нею ще один шлях збагачення музичного досвіду.

Слухати музичні твори потрібно починати з маленьких творів, уважно, вслуховуючись у кожную музичну інтонацію. Це може бути вокальна музика (музика для голосу) або інструментальна (яка виконується на різних інструментах). Вслухаючись у до звуку, варто привчати малюків чути і розрізнити динамічні відтінки музичної мови, пояснювати як вони впливають на характер та виразність музичного твору. Слухати вокальну музику легше, адже текст завжди підказує, що хотів сказати композитор, якими думками поділитися. В інструментальній музиці слів немає, але від цього вона не стає менш цікавою. Для слухання дітьми музики варто обирати твори відомих композиторів-класиків А. Вівальді, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Р. Шумана, В. Моцарта, О. Гречанінова та сучасних композиторів. Час від часу необхідно повертатися до прослуховування вже знайомих творів. Сухання музики має бути систематичним. Дуже корисно слухати одні й ті ж самі твори у виконанні різних солістів та колективів [4, с. 55].

Вивчаючи музичний твір, треба дати дитині відтворити його за допомогою рухів чи голосу. Хай вона підіграє у такт мелодії на будь-якому імпровізованому інструменті. Запитайте, що відчуває дитина, коли слухає музику; запропонуйте їй затанцювати під цю мелодію. Коли дитина «відчула» мелодію тілом, знайшла її у собі за допомогою фантазії та емоцій, можна розповісти дитині, як слухають музику у концертних залах.

Розглянемо способи, що мотивують дитину слухати музичні твори:

- запропонувати самотійно потанцювати або помарширувати під ритмічну музику, зробити це разом з сестричкою/братиком або з улюбленою іграшкою.;
- провести гру «На що схожа музика?» Тоді дитина спробує вгадати, що вона почула в мелодії: шум дощу, шелест листя, спів пташок. Для цієї гри підійдуть такі програмові твори: «Пори року» П. Чайковського та А. Вівальді. П'єси, які не мають певного сюжету, корисні тим, що з часом дитина зможе вгадати для них свою історію, намалювати до неї малюнок.

Улюблена музика може стати чудовим обрамленням дня, супроводжувати сон дитини, слугувати фоном для занять. Важливо не «перевантажити» дитину

музикою, не втомити дитину. Музика повинна приносити задоволення, а не перетворюватися на докучливий гамір [3, с. 26].

Поступово дитина звикає до життя під музику, що звучить ніжно, мелодійно, якісно. Дитина починає розрізняти відтінки та окрасу мелодії, її світ збагачується, а почуття – стають виразніші. Серед найпоширеніших форм музикування в сім'ї є розучування з дітьми пісень, потішок, забавлянок. Твори дитячого фольклору, вважають І. Барановська та Н. Мозгальова, віддзеркалюють спосіб музичного мислення українського народу, розвивають мовлення, музичний слух, почуття ритму та метру [1, с. 23].

З часом, коли дитина слухання музики стане потребою, І. Разон радить влаштовувати домашні концерти. Програми концертів можуть бути складатися експромтом або з раніше підготовлених номерів. Рівень концерту залежить від рівню освіченості осіб, які готують цей захід. Дітям подобається виступати в ансамблі з мамою, татом або бабусею. Саме подібні спільні виступи на сімейних заходах надають хорошу можливість для спілкування, й відчуття єдиної, цілої, дружньої сім'ї. Швидше формується естетичне ставлення до музичного мистецтва у дітей, де є можливість слухати живу музику (фортепіано, скрипка, гітара). Деякі інструменти малюки спроможні освоїти самостійно чи за допомогою дорослих у домашній умові (сопілка, барабан, металофон). Музикування в сім'ї володіє великим розвиваючим потенціалом усього комплексу здібностей дитини: музичного слуху, ритму, пам'яті, в наслідок чого розширюється світогляд, інтелект дитини, виховується і формується художній смак, розуміння стилю, форми та змісту творів, що виконуються [6].

Працюючи над формуванням естетичного ставлення дитини до музичного мистецтва педагог має налагодити тісну співпрацю з батьками та дбати про створення розвиваючого музичного середовища як у садочку, так і у родині дитини; забезпечувати активну участь батьків у різноманітних заходах; розвивати креативні здібності батьків та дітей у спільній музичній діяльності; підвищувати рівень музично-педагогічної компетентності батьків.

Л. Луганська та І. Пирожкова виділяють два етапи у роботі вихователя з батьками щодо музичного виховання дошкільників. Перший етап – діагностичний: вивчення музичної літератури у роботі з батьками, складання проекту по роботі з батьками, індивідуальні бесіди з батьками, анкетування батьків та обробка результатів. Другий етап – практичний: музично-корекційні заняття з батьками, усні та письмові консультації з організації колекційної

роботи з дітьми в домашніх умовах; залучення батьків до свят, розваг, масових заходів [5].

У КЗ «Дошкільний навчальний заклад №26» м. Вінниці практикуються різні способи налагодження стосунків з батьками вихованців, часто використовуються такі форми роботи: усно-практичні: знайомство з сім'єю, бесіди, консультації, педагогічні хвилини, спостереження, виготовлення посібників; наочні: стенди, куточки, тематичні виставки, відкриті заняття, концерти, родинні свята. Цікавими та ефективними, на наш погляд, є «Веселі ярмарки», дискусії, диспути, на яких нагальною проблемою є проблема музичного дозвілля. Пріоритетним є залучення батьків до активної участі у спільних екскурсіях, театралізованих діях, вечорницях, де батьки презентують свої творчі та педагогічні доробки, демонструють власні музичні здібності. Так, у 2018 році вихователі дошкільного закладу разом з батьками взяли участь у міському конкурсі на кращу колискову та отримали диплом лауреата за композицію «Коліскова для сина».

Висновки. Формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва в умовах сім'ї займає дуже важливе значення. Сім'я є джерелом духовного, гармонійного розвитку дитини. Залучаючи малюка до музичного мистецтва (співаючи колискові, слухаючи музику, граючи на музичних інструментах та ін.) батьки займаються не просто формуванням естетичного ставлення до музики, а збагачують внутрішній світ дитини, одухотворяють його.

Література

1. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 152. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2017. С. 20-24
2. Бурсова С. Колискова пісня як засіб виховання дітей першого року життя. *Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій : зб. наук. статей за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф.*, 17-18 квітня 2008 року. Полтава, 2008. С. 159-163.
3. Ватаманюк Г. Роль родини в музичному вихованні дітей. *Палітра педагога*. 2009. № 3. С. 26-31.
4. Верстюк А. Музика – помічник у вихованні дітей. *Обдарована дитина*. 2009. № 4. С. 55-60.
5. Луганська Л.М., Пирожкова І.В. Формування духовної культури та творчого потенціалу дошкільника засобами музичного мистецтва. *Обдарована дитина*. 2010. № 8. С. 53-58.
6. Разон І.В. Сімейне музикування в контексті проблем сучасного музично-освітнього процесу URL: <http://bezref.in.ua/razon-i-v-simejne-muzikuvannya-v-konteksti-problem-suchasnogo.html>

І. Барановська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О. Андрійців,
провідний концертмейстер Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Позашкільна діяльність сьогодні – одна з головних ланок безперервної освіти в системі виховання гармонійно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань учнів у галузях науки, техніки, мистецтва тощо. В умовах нової української школи позакласна діяльність спрямована на задоволення природних потреб молодших школярів, зокрема, в активній музичній діяльності та самоствердженні. Позакласна діяльність дає змогу дітям виступати в нових соціальних амплуа, займати ролі (артист, актор, співак, виконавець), які відрізняються від ролі учня. Це особлива атмосфера, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні, самореалізації власного «Я». Сьогодні позакласна діяльність має стати зоною активного художнього спілкування з однолітками та вчителем, з різними видами мистецтв, зокрема музичного.

Багато психологів досліджували проблему розвитку творчих здібностей: Е. Берн, Н. Бехтерєв, А. Вегнер, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, А. Маслоу, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Д. Узнадзе. Розвиток творчих здібностей є педагогічною проблемою, оскільки широко висвітлюється в науковій педагогічній літературі: В. Андрєєва, Г. Ващенко, Р. Грановська, В. Дряпіка, Б. Єсипов, А. Комарова, Н. Кузьміна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька, С. Русова, О. Сухомлинська, Н. Тализіна, Ю. Юцевич. Питання розвитку творчих здібностей молодших школярів у позакласній діяльності вивчали Н. Присяжнюк, С. Садовенко, Т. Сущенко, Г. Трішневська та інші.

Мета статті: дослідити можливість позитивного впливу позакласної музичної діяльності на розвиток творчого потенціалу молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Для розвитку творчого потенціалу учнів в позакласній музичній діяльності педагоги радять використовувати

фольклорний матеріал. Візьмемо, наприклад, народну гру-театралізацію «Чижику, чижику». Зміст її полягає в тому, що серед учасників обирають головну дійову особу театралізації – Чижика. Інші учні стають у коло і ведуть хоровод, задаючи питання Чижикові словами пісні на просту мелодію:

Чижику, чижику,
Пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам,
Як там сіють мак?
Ой отак, ой отак,
Так сіють мак (двічі).
Чижику, чижику,
Пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам,
Як там росте мак?
Ой отак, ой отак,
Так росте мак (двічі).
Чижику, чижику,
Пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам,
Як там цвіте мак?
Ой отак, ой отак, так цвіте мак
(двічі).
Чижику, чижику,
Пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам,
Як там жнуть мак?
Ой отак, ой отак, так жнуть мак
(двічі).
Чижику, чижику,
Пташку маленький,
Скажи нам, скажи нам,
Як там їдять мак?
Ой отак, ой отак,
Так їдять мак (двічі) [2, с.116].

Тим часом, Чижик знаходиться у центрі кола. Він відповідає на питання учасників словами пісні, супроводжуючи їх рухами, жестами, мімікою (акторською грою). Дії гри супроводжуються діалогом між її учасниками та головним героєм. Школярі із задоволенням грають у різні народні ігри «Чижик, чижик», «Подояночка», «Кривий танок» на перервах, оскільки участь у грі, наприклад, «Чижик» дозволяє учневі самовиразитись, самому спробувати зіграти роль головного героя. Головний герой Чижик самотійно інтерпретує свої дії, проспівує слова, використовує рухи та жести, наповнює роль своїм особистим емоційним навантаженням. Тим часом, інші учасники гри ведуть хоровод і хором співають пісню. Спів хором – нелегка справа, оскільки необхідно синхронізовувати ритмічний рух мелодії пісні із рухом хороводу, в унісон (або у два голоси) відтворити мелодію пісні. Вчитель заохочує учнів до імпровізованого ведення хороводу, як от: хоровод буде йти в одному напрямку чи в прямому і зворотньому одночасно; а можливо, взагалі кожен вісім кроків напрям руху змінюватимуть; а ще можна варіювати кількість кіл хороводу. Школярі, котрі ведуть хоровод, проспівують запитання до Чижика з певною музичною інтонацією, намагаючись зробити це артистично. Саму мелодію співають по-різному: хтось – в унісон, а хтось розподіляє на партії або добирає та виконує до неї підголоски.

Як бачимо, залучення учнів до народної гри задовольняє потребу дітей в руховій діяльності, провокує у них розвиток творчих, зокрема акторських здібностей, пластичності, розвиває уяву, фантазію, творче мислення. Конкретно представлена нами гра допомагає дітям розвинути музичні здібності, розкрити їх творчий потенціал. Навіть ті молодші школярі, хто соромиться співати на уроках музики, у процесі музичної народної гри забувають про свої страхи і вільно співають, ведучи хоровод.

З метою розвитку та творчої самореалізації молодших школярів ми вирішили підготувати музичну виставу за мотивами народної казки «Ріпка». Дітям був запропонований сценарій казки, насичений великою кількістю музичного матеріалу: це і пісеньки головних героїв і хореографічні постановки до вистави. Школярі з інтересом взялися готуватися до виступу. Розподіл ролей ми узгоджували з дітьми. Цим провокували учнів до активних дій.

Під час роботи над піснями особлива увага зверталася на розвиток у школярів інтонаційного, ритмічного та емоційного відчуття музики. Учні обговорювали характер та настрій, з яким потрібно виконувати ту чи іншу пісню, самотійно добирали пластичні жести, виразні рухи, тощо. Дуже відповідально та з інтересом молодші школярі поставились до постановки хореографічних номерів. Вони намагались старанно повторювати рухи за хореографом, намагались виконувати рухи під музику плавно або енергійно, пропонували свої варіанти танцювальних елементів.

Щоб задіяти всіх учнів, створити умови для творчої самореалізації нами були введені посади костюмерів, декораторів та режисерів. Костюмери відповідали за дизайн масок та виготовлення костюмів. Як виявилось чимало школярів захотіли бути костюмерами. Інша не менш престижна та приваблива посада – декоратор також була сприйнята дітьми із захопленням. Учні з цікавістю бралися за виготовлення необхідних для вистави атрибутів та декорацій. Навіть, здавалось би, простий елемент – квітка з кольорового картону виготовлялась дітьми з великим захопленням та відповідальністю, бо це ж – елемент казкової вистави! Школярі самостійно обирали матеріали за фактурою та кольором, що відповідали оформленню сцени та костюмів. «Режисери» слідували за тим, аби актори вивчили текст, знали, хто за ким грає, і давали деякі поради щодо виконання тих чи інших сюжетів театралізації. На нашу думку, весь процес підготовки до вистави та безпосереднього виступу сприяв виявленню та розкриттю творчого потенціалу учнів, зокрема уяви, фантазії, мислення, музичних та акторських здібностей, а також позитивно вплинув на розвиток комунікативних навичок, навчив працювати у колективі.

Висновки. Таким чином, організація позакласної діяльності молодших школярів є моделюванням творчої діяльності. Учні, граючись, входять у роль творця: поета, художника, музиканта, проникаючись почуттям і емоціями, які необхідні для створення образу. В результаті можемо зробити висновок про те, що педагоги мають цілеспрямовано розвивати творчий потенціал молодших школярів засобами музичних ігор, навчаючи їх самостійно імпровізувати, вигадувати композиції танців, хороводів.

Література

1. Кутєв В.О. Внеурочная деятельность школьников. Пособие для классных руководителей. М.: Просвещение, 1988. 287 с.
2. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: Навчально-методичний посібник С.Садовенко. К.: Шкільний світ, 2008. 128 с.
3. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка. К., 1996. 143 с.
4. Українські народні пісні. URL: <http://proridne.com> Дата звернення 27.03.2020

Л. Бевза,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Барановська

**МУЗИЧНО ІГРИ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Постановка проблеми. Дитинство – унікальний віковий етап, що відрізняється здатністю глибоко відчувати і переживати, захоплюватись і дивуватись, яскраво і безпосередньо виражати свої емоції, безмежно фантазувати. Діти щирі та відкриті у своїх почуттях, думках, уподобаннях. Музика – вид мистецтва, що дозволяє сильніше і природніше вплинути на виховання та розвиток дитини, розкрити її творчий потенціал та здібності, сформувати людину-творця. «Музика – уява – фантазія – казка – творчість – отака доріжка, ідучи якою, дитина розвиває свої духовні сили», – повчав В. Сухомлинський. Допомогти знайти цю стежку, вміло спрямувати дітей на шлях творчої самореалізації – завдання вчителів, вихователів, батьків.

Видатні педагоги вважали мистецтво, зокрема музику, могутнім засобом розвитку творчих здібностей. Через музичні твори передавалась специфічно-музична чуттєво-емоційна інформація. Видатні філософи та педагоги всіх часів указували на важливість застосування музики у вихованні дітей (Конфуцій, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський та багато інших). Розкриваючи велике значення музичної освіти та виховання педагоги різних країн відзначали функціональні призначення музичного мистецтва: одночасний розвиток інтелекту, емоцій та здоров'я дітей (Я. Коменський, Р. Штайнер, М. Монтессорі); виховання вільної індивідуальності, саморозвиток (Ж.-Ж. Руссо, С. Френе); розвиток логічного мислення та вроджених задатків (Й. Песталоцці, Д. Дьюї); засіб формування характеру (Й. Гербарт); розвиток «почуття художнього» (Р. Штайнер); засіб творчої самореалізації (І. Барановська, А. Зайцева, Н. Мозгальова, О. Реброва, О. Щолокова).

Мета статі – розкрити особливості творчої самореалізації молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Проблема творчої самореалізації особистості складна і багатогранна. Її вивченням займаються представники різних наукових шкіл. Однак до сих пір не існує єдиної концепції самореалізації, адже одні вчені вважають самореалізацію явищем, інші – процесом, потребою чи властивістю. Ми погоджуємося з думкою вчених, що самореалізація – це здатність людини пізнати себе і здійснити своє покликання. Кожна людина має потребу у самореалізації, однак не всі усвідомлюють її значення.

Автор теорії потреб А. Маслоу вважав, що люди часто відмовляються від можливостей самореалізації й тому не такі щасливі, якими могли б бути, адже якість нашого життя безпосередньо пов'язана із задоволенням вищих потреб, зокрема потреби у самореалізації. Мистецтво самореалізації – це здатність усвідомити і реалізувати свій особистий потенціал, спроможність жити

динамічно і натхненно, рости, розвиватись, удосконалюватися, рухатись уперед, ставити перед собою амбітні цілі й досягати їх, долаючи перепони, знаходячи оптимальні рішення для себе й оточення.

На думку психологів, самореалізація можлива, коли людина визначила шляхи особистісного розвитку і самовдосконалення. Стратегія самореалізації має п'ять складових: самопізнання і самооцінка, самовизначення, саморегуляція, самоосвіта, самовиховання.

Творча самореалізація молодшого школяра відбувається у новій соціальній ситуації – дитина піддається впливу однолітків і першого вчителя. Зі вступом до школи суттєво змінюється ставлення школяра до власного «Я». Усвідомлюючи особливу важливість навчальної діяльності (яка в цей період є провідною), молодший школяр прагне переосмислювати власне «Я», яке піддається соціальним впливам. Він усвідомлює, що зобов'язаний вчитися й у процесі навчання змінювати себе, привласнюючи суспільні знаки (мова, цифри, ноти й ін.), узагальнені поняття, знання та ідеї, що привнесені із суспільного оточення. Водночас він усвідомлює, що відрізняється від інших і переживає унікальність власного «Я», прагнучи утвердити його серед дорослих і однолітків. Творча самореалізація здійснюється на всіх етапах навчання дитини у школі, на кожному з яких ставиться певна мета, завдання, добираються відповідні методи навчання та виховання.

Аналіз наукової педагогічної літератури дозволив виділити кілька умовних етапів підготовки молодших школярів до творчої самореалізації: *перший етап* – формування перших уявлень про творчість взагалі, про світ творчості; *другий етап* – пізнання творчої діяльності «на дотик», знайомство й практичні навички творчості; *третій етап* – накопичення знань про безмежність творчості довкола, аналіз творчих технологій, закріплення спостережень у навколишньому середовищі; *розширення світогляду природи*; *четвертий етап* – розпізнання творчого виховання, формування творчої свідомості.

Як зазначає І. Барановська, творча самореалізація є складним, свідомим, особистісним процесом, який забезпечує активність, самостійність особистості, його адаптованість в умовах навчальної діяльності, мобілізацію на якісний розвиток та втілення у музичній діяльності свого творчого потенціалу [1, с. 8]. На нашу думку, творча самореалізація молодших школярів – надзвичайно складна форма творчої активності, що породжує необхідність розкриття своїх природних задатків та розвиток творчих здібностей.

Доступною та природною формою навчання є ігрова діяльність, що усуває авторитарність у стосунках учитель – учні, створює особливу атмосферу емоційного піднесення та інтересу до самостійного пізнання. На уроках

музичного мистецтва корисно проводити музично-дидактичні ігри, котрі сприяють розвитку музикальності учнів, дозволяють проявити творчі нахили, оцінити плоди власної музичної творчості. Розглянемо низку музичних ігор, що розширюють музичні знання учнів, сприяють розвитку музично-творчих здібностей, спонукають до творчих дій та самореалізації.

Гра «*Музичний годинник*»: на годинниках зі стрілкою закріплено прозорі кишені, на яких зображені символи до основних музичних жанрів (пісня, танець, марш). Учні вишуковуються у команди перед своїм годинником. Потрібно визначити жанр музичного твору, що лунає та покласти картку у відповідну кишеню. Свою відповідь можна супроводжувати відповідними до музичного твору рухами.

Гра «*Музичний магазин*» спрямована на розвиток музичного слуху та закріплення знань про види та групи музичних інструментів та їх тембри. На дошці закріплені картки із зображенням музичних інструментів. У музичному магазині по черзі звучать мелодії голосів музичних інструментів (фортепіано, сопілка, барабан, скрипка, бандура, труба, бубон, саксофон і т.п.). Учень, який перший впізнав тембр інструменту та вірно вказав назву отримує бал. Додатковий бал додається у разі, коли школяр визначає групу (струнні, духові, ударні) музичних інструментів.

Гра «*Чарівна музична квітка*». На дошці закріплена квітка із пелюстками-кишенями. Поряд розташовано картки із зображенням сонечка, хмарки, дощу, маленьких та великих дзвоників, метелика, літака, ракети тощо. Учні уважно слухають музичний твір чи його уривок, по завершенні звучання, обирають необхідну картку та вкладають у кишеньку квітки. Свою відповідь учень обґрунтовує, вказуючи засоби музичної виразності, що створили характер твору.

Гра «*Запитання – відповідь*» – гра на розвиток вокальних навичок та імпровізації. Вчитель проспівує питання до класу, а учень також проспівує свою відповідь. У формі такої гри можна проводити вітання із учнями на початку уроку, опитування, вести діалог, тощо.

Гра «*Знайомство*» сприяє розвитку навичок мелодичної та ритмічної імпровізації. Вчитель звертається до учнів, проспівуючи питання, наприклад: «Як тебе звати?». Учень у відповідь проспівує своє повне або неповне ім'я. Регулярне залучення до гри на кожному уроці по відповіді учня дозволяє визначити його настрій та самопочуття, водночас збагачує музичний досвід учнів створення імпровізацій, адже кожен раз ім'я проспівується по-новому. Коли у класі є учні з однаковим ім'ям є можливість більше варіантів імпровізацій.

Корисною для розвитку мелодійного слуху, формування навичок чистоти інтонування школярів є гра «Музична драбинка». Для гри потрібен комплект карток із сходинками: картка 1 – намальовано три сходинки вгору (послідовно), картка 2 – чотири сходинки вгору, картка 3 – п'ять сходинок вгору, картка 4 – три сходинки вниз, картка 5 – чотири сходинки вниз, картка 6 – п'ять сходинок вниз, картка 7 – три сходинки вгору (з інтервалами, наприклад терція), картка 8 – три сходинки вниз (теж з інтервалами). Учитель програє на інструменті різні мелодичні малюнки, учні їх впізнають і показують на картках; за другим повторенням учні можуть їх проспівувати.

Гра «Музичне слово». Неабиякий інтерес виявляють молодші школярі до цієї гри, адже потрібно напружити уяву, проявити кмітливість та творчість самостійно ритмізуючи слова чи словосполучення та створюючи його мелодійне звучання за допомогою довгих (І – та) і коротких (П – ті-ті) звуків. Наприклад: сонечко світить (І П І І) або сонечко встає (П П І).

Висновки. Таким чином, застосування музичних ігор на уроках мистецтва дозволить розкрити творчий потенціал учнів, активізує потяг до пізнання музичного мистецтва, розвиває музичні та творчі здібності, створює простір для творчої самореалізації.

Література

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. Г. Барановська ; наук. кер. О. П. Щолокова ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 20 с.
2. Демченко О.П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук.пр. -Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.
3. Музично-дидактичні ігри. URL: <https://sites.google.com/site/bojkonataliya2/muzicno-didacticni-igri> Дата звернення 05.02.2020

О. Богачук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Т. Коваль

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Формування національної культури молодших школярів набуває першочергового значення в умовах розбудови незалежної

України. Державна національна програма „Освіта” (Україна в ХХІ столітті) визначає головною метою національного виховання успадкування школярами надбань історії свого народу, мови, культури, звичаєвості, духовної моральності [1]. Саме школа і покликана формувати національну культуру та свідомість, починаючи від початкових класів і завершуючи середньою школою. Актуальність створення системи національного виховання в умовах творення Української державності на сучасному етапі визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей, передачі молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду [1].

Аналіз попередніх досліджень. Питання національного виховання знайшли своє відображення у педагогічній спадщині Я. Коменського і Й. Песталоцці. Народна педагогічна теорія українського народу глибоко розкрита в педагогічній діяльності та спадщині вчених, педагогів, етнографів, письменників України (Г. Ващенко, О. Воропай, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Коцюбинський, Леся Українка, Г. Сковорода, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, Т. Шевченко та ін.) [5].

Проблема національного виховання учнів і молоді досліджувалась у різних напрямках, а саме: ознайомлення дітей молодшого шкільного віку з українським народознавством (А. Богуш, Н. Кирста, Н. Лисенко, Н. Луцан, О. Макаренко, Л. Плетеницька, Н. Рогальська та ін.); виховання духовної культури дітей молодшого шкільного віку (Н. Барабаш, І. Бужина, Я. Журецький, Г. Майборода, Н. Чернуха); залучення дітей до української народної творчості (В. Зелюк, Г. Кловак, Е. Павленко, І. Таран).

Вагомий внесок у розвиток вітчизняного національного виховання зробила С. Русова, яка вважала, що „національне виховання виробляє у дитини не подвійну хистку моральність, а міцну цілісну особу ... після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбницях і шукатиме цих культурних скарбів і у других народів” [5].

Ідеї національного виховання набули сили і у працях Г. Ващенка, який наголошував на пріоритетності формування у молоді національної культури [5]. Велика заслуга належить В. Сухомлинському, котрий розвивав ідеї національного виховання в сім’ї, формування синівської любові і вірності Вітчизні через причетність до життя народу, його історії, слави [5].

Метою статті є розкриття сутності поняття “національне виховання”, його провідних завдань, змісту, принципів та значення у всебічному розвитку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Національна система виховання - це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, мови, культури, формування власної гідності та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації [4]. Державна національна доктрина визначила головну мету національного виховання на сучасному етапі — це передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України: національної свідомості, розвинутої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей, таланту [3, с. 237].

Цьось А. В. вважає, що національне виховання в сучасній школі спрямовується на „залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури” [6, с. 269]. При цьому „національне виховання здійснюється на всіх етапах навчання в школі, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури [6, с. 268].

До провідних завдань національного виховання школярів належать:

- ✓ формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність її захищати;
- ✓ забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу;
- ✓ формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- ✓ прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні;
- ✓ формування творчої особистості, виховання цивілізованого господаря;
- ✓ розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації;
- ✓ формування у дітей і молоді уміння міжособистісного спілкування та підготовки до життя в умовах ринкових відносин. [6, с. 270].

Основними принципами національного виховання є природо-відповідність, народність, культуро-відповідність, етнізація, гуманізм, демократизм, зв'язок із життям, гармонізація індивідуальних і загальнолюдських потреб та інтересів особистості.

Зміст національного виховання відображає: основні етапи розвитку нації, державність і неперервність української нації, її еволюцію на вищі етапи розвитку; природні, культурні, психологічні, характерні світоглядні чинники українського менталітету; пріоритетні потреби нації; гуманістичні засади громадського життя, демократичні форми життєдіяльності народу; наукове обґрунтування забезпечення фізичного і психічного здоров'я учнів, здорового способу життя; глибоке вивчення кожним учнем української мови як єдиної державної мови; активне залучення дітей до різних видів праці, трудової діяльності в сім'ї, школі, поза нею [3, с. 240].

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії й практики переконливо показує, що кожний народ упродовж віків створює власну національну систему виховання і освіти, мета якої - виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, національної та художньо-естетичної культури.

Національне виховання духовно відтворює в дітях рідний народ, увічніює в підростаючих поколіннях як специфічне, самобутнє, що є в кожній нації, так і загальнолюдське, спільне для всіх націй світу. Українське національне виховання формує з дітей типових носіїв національної культури, творців історичного шляху рідного народу, вірних продовжувачів справ, заповітів батьків і дітей, *спрямовується на залучення громадян до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури* [1].

У сучасній педагогічній науці під **національною культурою розуміють** продукт матеріальної та духовної праці певної нації, синтез культур її соціальних груп, верств, її історія, відносини, соціальна пам'ять, самосвідомість. Національна культура відрізняється своєрідністю, неповторністю мистецтва, звичаїв, традицій, господарювання, мислення, духовної і моральної сфери життя й діяльності. Багатство національної культури формується її науковими школами, досягненнями, освітою, філософією, літературою, мистецтвом, розвитком мови і термінології. Національна культура — продукт праці інтелектуальної еліти цієї нації [2].

Виховання національної культури постає на засадах національного виховання, що детермінує організацію та цілеспрямований вплив на молодь для “передачі знань про національні цінності і здобутки, щоб сформувати уявлення про українську націю, до якої належить: плекання у підростаючого покоління почуття любові й гордості за духовні і матеріальні цінності, здобутки своєї нації; вироблення волі і характеру для захисту духовних і матеріальних здобутків та інтересів нації і Батьківщини” [2].

Висновки. Отже, виховання національної культури є найважливішим напрямком всього освітнього процесу сучасної школи. В народній освіті національне виховання реалізується з врахуванням пізнавальних можливостей та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Пояснюється це особливостями психології дітей, в яких є здатність охоче пізнавати навколишній світ, сприймати норми поведінки, здобувати нові знання, виробляти світобачення. Тому основа національного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання. Саме в цей період дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами, за допомогою дорослого, через власну індивідуальну діяльність відкриває себе. Національне виховання – це виховання підростаючих поколінь у дусі українського виховного ідеалу на багатовікових традиціях.

Література

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>
2. Дудар, О. В. Залучення національних традицій до сучасної системи виховання / О. В. Дудар // Класний керівник. – 2012. – № 1/2. – С. 22-23.
3. Максимюк С.П. / С.П.Максимюк // Педагогіка : Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
4. Мартюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. – Київ., 1995.
5. Парашук С. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до національного виховання учнів: автореф. дис. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 "Теорія і методика проф. освіти" / Світлана Миколаївна Парашук ; Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2006. – 20 с.
6. Цьось А.В. Українські народні ігри та вправи в системі професійної підготовки спеціалістів фізичної культури // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Київ-Луцьк: Вежа, 1996. - С.268-272.

Б. Бородата,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент О. Шикирінська

ВИКОРИСТАННЯ ВИДІВ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Постановка проблеми. Головною метою освіти, визначеною Національною доктриною розвитку освіти, є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства [8]. Формування творчої особистості слід розглядати всебічно: розвитку, навчання і виховання, адже творча особистість, окрім ґрунтовних знань, матиме особливі якості мислення: нестандартність, оригінальність, своєрідність, асоціативність, емоційність, тобто комплекс якостей і властивостей особистості, що сприяє повній реалізації творчого потенціалу та потребу в самореалізації. Особливе місце у розв’язанні цієї проблеми належить творчому розвитку дітей засобами різних видів художньої діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Використання художньої діяльності як чинника розвитку творчої особистості було предметом низки досліджень у галузі філософії (І. Зязюн, Л. Коган), психології (О. Бакушинський, Л. Виготський, В. Кузін), педагогіки (В. Бутенко, О. Дронова, С. Коновець, М. Лещенко, Н. Миропольська, О. Олексюк, Б. Неменський, О. Рудницька) [2, с. 302–307.]. Більшість авторів цих досліджень мають спільну позицію щодо необхідності збагачення особистості дитини цінними духовно-художніми враженнями, емоційністю сприйняття навколишнього світу, розвитком її здібностей, творчою самореалізацією. Аналіз вітчизняних досліджень (Г. Лабунська, В. Мухіна, Г. Назаревська, Е. Рожкова) [7] показав, що засоби образотворчого мистецтва є основою змісту виховання дошкільників.

Мета статті: розглянути види художньої діяльності дітей дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.

Виклад основного матеріалу. У державних нормативних документах зазначається, що художньо-практична образотворча діяльність передбачає знання характерних особливостей, специфіки, засобів художньої виразності різних видів художньої діяльності: малювання, ліплення, аплікації; роботи з природним матеріалом [5]. Оволодіння образотворчими діями передбачає

освоєння дітьми комплексу знань, умінь і навичок, зокрема знання основних форм, особливостей будови, кольору, пропорційних відносин в предметі і між ними, знання способів їх зображення і вміння їх застосовувати в малюнку, ліпленні, аплікації [3].

Дитячу художню діяльність розглядають як ефективну форму художнього засвоєння дітьми навколишньої дійсності, в процесі якої вони зображають предмети і явища, виражають своє ставлення до них. Дитячі малюнки, ліплення, аплікація часто вражають цікавим задумом, своєрідною формою вираження, що привертає увагу дорослих художників. Залежно від конкретного виду художньої діяльності (ліплення, аплікація, малювання) художні вміння також набувають певної специфіки, тому що своєрідність образу (графічний, пластичний, об'ємний, силуетний) визначає способи зображення.

Так, під час *ліплення* розвиваються такі рухи рук, які дозволяють дітям перетворювати грудку глини, пластиліну, тіста, отримувати вироби різноманітної форми. Діти поступово навчаються відщипувати маленькі грудочки глини від великої, скачувати їх прямими рухами (палички, циліндри тощо), колоподібними (кульки, ягідки, м'ячі тощо); різним прийомом ліплення: сплющувати грудочки, вдавлювати, відтягувати дрібні частини і деталі зображення, ліпити по частинах і з цілого шматка, використовувати стеки тощо. Завдяки цьому діти набувають можливість передавати особливості форми предмета (опуклості, поглиблення).

Під час роботи з *аплікацією* діти молодшого віку навчаються наклеювати готові геометричні фігури і зображення на папір. У процесі роботи беруть участь обидві руки: ліва тримає і повертає листок паперу, права діє ножицями. Дошкільнята опановують прийоми роботи з ножицями у процесі створення предметних і сюжетних аплікацій, декоративних композицій. Оволодіння технічними навичками і вміннями вимагає тривалих і систематичних вправ, що підвищує інтерес дитини до процесу створення малюнка, ліплення, аплікації та розвиває її творчі можливості.

Щодо *малювання*, то перш за все дошкільнята навчаються правильно зафарбовувати зображення (проводити лінії в одному напрямку, не змінюючи його в межах одного контуру, не виводити штрихи за межі контуру; передаючи гладеньку фактуру – зафарбовувати без просвітів, а шорстку – з просвітами). Діти набувають умінь регулювати довжину штрихів, ліній, що необхідно для зображення предметів, їх частин та фактури. Вони освоюють різні способи роботи пензлем і фарбами: по сухому фону, по вологому, способом розмивання; навчаються змішувати фарби з білилами (в гуаші) і розводити їх

водою (в акварелі) для отримання різних відтінків кольору, використовувати різні способи малювання та отримання відтінків кольору, застосовувати для створення зображення різні техніки (простий олівець і фарби – гуаш, акварель; кольорову воскову крейду і гуаш або акварель тощо); малювати не тільки фарбами, олівцями, фломастерами, а й підфарбованою мильною піною, свічкою, використовувати клей для малювання тощо.

Т. Комарова детально розробила зміст і методику роботи з навчання дітей техніці малювання: це не тільки способи дії з різним матеріалом, але й освоєння різних малювальних рухів, регуляція їх по силі, темпу, амплітуді, ритму; збереження і зміна напрямків руху; поступове вдосконалення зорово-рухової координації цих дій. На переконання дослідниці, зображати предмети, явища, створювати візерунки, втілювати в малюнку, ліпленні, аплікації задумане діти можуть лише за умови оволодіння технікою кожного виду художньої діяльності [6].

Використання *нетрадиційних технік малювання*. Незвичайні матеріали і оригінальні техніки привертають увагу дітей тим, що можна малювати як хочеш і навіть придумувати свою незвичайну техніку. Діти відчують незабутні, позитивні емоції, а за емоціями можна судити про настрій дитини. Нетрадиційне малювання сприяє підвищенню рівня розвитку зорово-моторної координації, стимулює позитивну мотивацію, викликає радісний настрій, знімає страх перед процесом малювання. Як відомо, діти часто копіюють пропонуваній їм зразок. Нетрадиційні техніки зображення дозволяють уникнути цього, так як педагог замість готового зразка демонструє лише спосіб дії з нетрадиційними матеріалами. Це дає поштовх розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи [4, с. 79].

Використання нетрадиційних технік малювання та творчого конструювання дозволяє розвивати сенсорну сферу не тільки через дослідження властивостей зображуваних предметів і виконання відповідних дій, а й завдяки роботі з різними матеріалами. Здійснюється стимуляція пізнавальних інтересів дитини (використання предметів, які оточують дитину кожен день в новому ракурсі, – можна малювати власною долонею, пальцями, використовувати замість пензликів колосок або листя дерев). Відбувається розвиток наочно-образного і словесно-логічного мислення, активізація мовленнєвої діяльності дітей. За рахунок використання різноманітних зображувальних матеріалів, нових технічних прийомів, які потребують точності рухів, але не обмежують пальці дитини фіксованим положенням (як під час правильного тримання олівця), створюються умови для подолання загальної незручності, розвитку дрібної моторики рук. Адже дитина використовує для

створення зображення власні долоні, різноманітні трафарети, техніки «кляксографія», «монотипія» тощо. Крім того, впровадження в практику нетрадиційних технік зображення не втомлюють дошкільнят, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Використання таких нетрадиційних технік, як малювання руками (долонькою, пальцями) створюють емоційно-сприятливе ставлення до діяльності в дітей, що дозволяє вільно реалізовувати творчий задум в атмосфері невимушеності, відкритості та сприяє розвитку творчої ініціативи та самостійності.

Висновки. Таким чином, використання видів художньої діяльності дітей дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО породжує у дитини сміливість і впевненість, творчість в пошуку нових, оригінальних способів зображення, в створенні різноманітних творчих продуктів. Розроблені й упроваджені в практичну діяльність методи й форми роботи з дошкільниками у процесі художньої діяльності спрямовані на розвиток складових творчих здібностей особистості. Виходячи з цього, художню діяльність ми розглядаємо як один із ефективних засобів творчого самовтілення, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття та загалом розвитку творчої особистості дошкільників.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Беспалько Г. М. Проблема естетичного розвитку дошкільників засобами зображувальної діяльності у дослідженнях вітчизняних науковців (друга половина ХХ століття) / Г. М. Беспалько // Молодий вчений. – 2017. – № 9 (49). – Ч. III. – С. 302–307.
3. Григорьева Г.Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г.Г. Григорьева. – М., 1999. – 344 с.
4. Давыдова Г.Н. Нетрадиционные техники рисования в детском саду / Г.Н. Давидова. – М.: «Издательство Скрипторий 2003», 2007. – 152 с.
5. Закон України про освіту <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Комарова Т. Изобразительная деятельность в детском саду. Программа и методические рекомендации/ Т. Комарова. – М.: МОЗАИКА – СИНТЕЗ, 2010 – 187 с.
7. Мухина В. С. Возрастная психология : феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М.: Академия. – 1998. – 455 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

Б. Брилін,
доктор пед. наук,
професор кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії,
В. Бриліна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВІДНОШЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості в Державній Національній програмі «Освіта» Україна ХХІ століття визначено одним з пріоритетніших напрямків реформування основ національного виховання «у вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід’ємна складова культури народу, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, як складова духовного життя людини і суспільства» [1, с. 3].

У зв’язку з цим зростає вагомість розробки питань використання мистецтва, зокрема, музичного, яке в образно-звуковій формі відображає та узагальнює досвід емоційного ставлення особистості до життя. Систематичної і цілеспрямованої роботи з формування та вдосконаленню досвіду естетичного відношення потребує кожна особистість незалежно від віку, професійної спрямованості, орієнтації. Особливо важливою вона є для школярів молодшого шкільного віку, найбільш сприятливого періоду розвитку музичних здібностей, коли закладаються основи духовності, свідомості, естетичних та моральних якостей, загальної та художньої культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і розвитку емоційно-естетичного відношення до музичного мистецтва складною та багатогранною, яка досліджується представниками різних галузей науки: естетики (Б. Додонов, І. Степаняк, Г. Шингаров); психології (С. Виготський, Є. Назайкінський, С. Науменко, К. Платонов, А. Розов, С. Рубинштейн, П. Сімонов, Б. Теплов); мистецтвознавства (Б. Асаф’єв, О. Костюк, В.Цукерман); педагогіки (Н. Ветлугіна, Л.Джикія, К.Хавнерта інші). Проблема естетичного виховання особистості широко репрезентована в працях видатних педагогів та

діячів освіти – Л. Артемової, Г. Ващенко, О. Поліщук, О. Рудницької, В. Сухомлинського та інших.

Мета статті. Розкриття психолого-педагогічних основ формування естетичного відношення молодших школярів до музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Успішне формування естетичного відношення молодших школярів до музичного мистецтва стає можливим за умови практичного виховного впливу націленого на забезпечення системного характеру цього явища і розвитку структурних компонентів у їх взаємозв'язку. Безпосередньо відгукуючись на музичну структуру творів, організовану за законами художньо-образного мислення, почуття сприймання стає «упорядкованим», «логічним», набуваючи чіткої тенденції розвитку емоцій, які викликає краса звукової форми, взаємодіючи з реальністю.

Психолог Б. Теплов наголошував на внутрішній емоційності музичного сприймання дійсності: «Переживання музики має бути емоційним, але емоцією воно не закінчується. В музиці ми через емоцію пізнаємо світ. Музика є емоційне пізнання» [6, с. 195].

Якість естетичного відношення є складним психічним процесом в якому присутні пізнавальні, емоційні аспекти, що характеризуються цілісністю і диференціацією сприймаючих музичних явищ. Особливість сприймання музики полягає в тому, щоб у сполученні звуків різної висоти, тривалості, сили, тембру почути красу співзвуч, їх виразність, відчутти художні образи, які викликають у слухача настрої, почуття і думки, пов'язані з ними.

Музика традиційно розглядається як своєрідний засіб пізнання та вираження емоційного світу людини. Естетичне розуміння музики є насамперед естетичне переживання, підтвердженням цього є погляди музикантів А. Рубінштейна, П. Чайковського, Ф. Шопена, М. Римського-Корсакова та інших.

С. Рубінштейн відзначав, що емоційно-естетичне відношення, як естетичне почуття, є специфічним засобом засвоєння художньої дійсності. «Коли твір мистецтва, картина природи або людина викликають у мене естетичне почуття, то це означає, що вони не лише мені подобаються, ... у викликаному естетичному почутті я пізнаю специфічну якість, можливо саме пізнаю за допомогою почуття» [4, с. 435].

Цілісні комплекси змін, що зафіксовані в глибинах пам'яті складають суть наших інтуїтивних уявлень про емоцію. Серед інших музика виділяється особливою силою безпосередньої дії, що пов'язана із здатністю не лише усвідомити ситуацію почуття, але й відтворити її. Під час слухання музики на основі асоціативних зв'язків активізуються інтуїтивні уявлення про емоції, що забезпечує розуміння емоційного характеру музики. Саме музика широко

охоплює усі інтуїтивні знання емоцій, що беруться людиною як із особистого досвіду, так і з спостережень за проявами переживань інших людей. Тому спроби тотального виведення емоційної виразності музики тільки з однієї будь-якої ознаки неправомірні [3, с. 97].

Через вираження емоцій музика відтворює «думки та образи», «картини природи», через естетичну емоцію людина пізнає світ. Втрачаючи емоційну безпосередність по відношенню до художніх творів, людина втрачає саме естетичне відношення до них, – відзначав Б. Теплов [6, с. 225].

Одним з найскладніших завдань естетичного виховання проявляється безпосередність в умовах зростаючої свідомості по відношенню до мистецтва та заглиблення в його зміст.

Переживання виразного змісту музики можливе при умовах його змісту художнього. Молодші школярі чуйні до музики, вони розрізняють прояв насолоди від форми і насолоди змісту. Через переживання звукової форми учні йдуть до осягнення ідейно-художнього змісту і насолоди від мелодії, гармонії, тембрів музики. Їм відкривається краса найтонших відчуттів власних емоцій.

Ознайомлення з твором викликає у дитини загальну емоційну реакцію на сприйняте і потребує усвідомлення. Завдяки цьому відбувається «настроювання» учня на більш глибоке сприймання музичного твору. Цьому сприятиме навичка розрізнення емоційних настроїв твору, завдяки якій учні будуть не лише більш емоційно реагувати на музику, але й свідомо фіксувати власні емоції та настрої, що виникаючи в конкретно-почуттєвій формі, дістають вираження у вербальній. У процесі учбових занять молодші школярі набувають навички, що характеризують виразні властивості художніх творів, привчаються використовувати окремі художні уявлення та почуття в процесі естетичної оцінки мистецтва і дійсності. У процесі слухання таких творів у школярів розвивається найпростіші музично-слухові навички, закладаються перші основи естетичної культури – прослідкувати за розміщенням його частин, визначити основний настрій твору, динамічний характер, своєрідність засобів музичної виразності.

У розвитку естетичного відношення до мистецтва як системного утворення можна виділити ряд етапів, які характеризуються якісними змінами та доповненнями. На кожному етапі становлення духовних зв'язків спостерігається активний процес генерування естетичної ідеї, використання можливостей мистецтва, прояв важливих сутніх сил дитини. У поступовому розвитку і збагаченні естетичне відношення долає шлях від спонтанного спілкування з мистецтвом до глибокого засвоєння художньо-естетичних явищ.

Виявлення жанрових ознак твору зосереджує увагу учнів на більш виразних елементах музичної мови. Слухаючи контрастні пісні, танці, марші, учні поступово усвідомлюють виразність художніх засобів, навчаються грати на інструментах для супроводу пісні, танцю, маршу. Узагальнення трьох типів музики розвиває відчуття її інтонаційної природи, учні від інтуїтивного сприймання виразності музичної мови переходять до її художнього осмислення за допомогою спрямування уваги на визначення засобів музичної виразності.

Висновки. Педагогічне керування процесом формування емоційно-естетичного відношення забезпечує організацію такої діяльності молодших школярів, яка стимулює розвиток самостійного осмислення власних емоційних реакцій, спонукає до оволодіння навичками у визначенні послідовності, вимагає ретельного добору музично-художнього матеріалу, який містить яскраво виражену динаміку емоційних настроїв, взаємодію музично-виражальних засобів у створенні художніх образів, що відповідають віковим особливостям, інтересам і потребам учнів молодших класів. Вирішенню завдань з формування естетичного відношення до музики сприяє використання інших творів мистецтва. Внаслідок взаємодії різних видів мистецтва в учнів активізуються психічні новоутворення, що допомагають заглибленню в художній світ конкретного музичного твору. Встановлення зв'язків між творами різних видів мистецтва сприяє формуванню спостережливості, аналізу, оволодінню узагальненими способами оцінювальної художньо-естетичної діяльності.

Література

1. Бровчак Л. С., Старовойт Л. В. Попереднє слово. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду): Матеріали Всеукраїнської наук.-практ.конф. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2016. – 312 с.
2. Зязюн И. А. Эстетический опыт личности: формирование и сфера проявления. К.: Высшая школа, 1976. 174 с.
3. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. К.: Наукова думка, 1985. 123 с.
4. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. К.:ІЗМН, 1997. 243 с.
5. Рудницька О. П. Вчись шанувати прекрасне. К.: Муз. Україна, 1983. 111 с.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Учпедгиз, 1996. Изд. 2. 703 с.
7. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей: Избр. тр. в 2 т. Т. 1.М.: Педагогика, 1985. 252 с.

М.Вацьо,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ЧИСТОТИ ІНТОНУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Актуальність проблеми. Серед багатьох видів музичної діяльності саме хоровий спів володіє тим могутнім впливом на емоційний, етичний та інтелектуальний стрій як виконавців, так і слухачів.

Проблема вокального виховання дітей є предметом дослідження вчених фізіологів, психологів, музикантів, результати яких висвітлені в методичній літературі.

Головним завданням у роботі з дитячим хоровим колективом є формування дитячих співацьких навичок, до яких належить співацька установка, дихання, звукоутворення, співацька дикція, чистота інтонування.

Виклад основного матеріалу. Проблемою чистоти інтонації у дітей під час співу займалися багато авторів, серед яких А. Л. Маслов, І. П. Пономарьков, В. К. Білобородова, А. В. Раввінов, А. А. Луканін та багато інших. Однак, слід зазначити, що питання практичної роботи з дитячим хором з використанням духовної музики майже не розроблені, оскільки ці твори раніше не включались у шкільну програму.

Термін «інтонування» в практичній роботі хормейстерів розуміється як ступінь акустичної висоти тонів, інтервалів та акордів, а також їх співвідношення у контексті хорового звучання відповідно до звуковисотної зони. А. Войнова зауважила: «Розглядаючи питання чистоти інтонації під час співу, слід мати на увазі, що не всі мелодії однаково доступні для сприймання, запам'ятовування та виконання. Усвідомленість, виразність мелодії залежить від характеру її інтонаційних зворотів, які підкоряються ладовій основі». Б. Теплов довів, що основою звуковисотного слуху є ладове відчуття, а не відчуття інтервалів. А основою інтонування є внутрішні музично-слухові уявлення.

Щодо репертуару дитячих хорів, то інколи його поповнюють хоровими творами дорослих колективів, відповідно переклавши у зручну для дітей теситуру. Однак слід зазначити, що при цьому втрачається цілісність і сенс твору. Основні принципи добору дитячого репертуару – це виховна спрямованість, художність, відповідність віковим особливостям дітей, урахування можливостей даного виконавського колективу, різноманітність.

Бажано, щоб не менше половини репертуару складали твори а capella, які добре розвивають слух і чистоту інтонування.

Слід зазначити, що духовна музика – один з важливих розділів несеяжного і різноманітного хорового репертуару, де поєднані ідеї релігійних постулатів, високохудожні тексти, відібрані багатовіковою традицією і досконалість музичних композицій. Це унікальна школа хорового співу а capella, що базується на природності звуку, вокальній зручності, плавності, співучості звучання.

Більша частина дітей, що починають співати у хорі майже не вміють правильно інтонувати мелодію. Та робота з хором передбачає також формування гармонічного слуху на основі співу простих канонів та двоголосних вправ.

Цікавий педагогічний досвід запропонувала хормейстер В.Сафонова, суть якого – взаємозв'язок емоційного настрою з деякими акустичними й естетичними параметрами унісону (стрій, ансамбль, тембр, вібрато, резонування, виконавські штрихи). Після того, як діти проспівали кілька разів в унісон на одному звуці а capella елементарну вокальну вправу мі-ме-ма-мо-му, педагог пропонувала виконати її з різними емоційними відтінками, давала тон й сигнал до вступу. Вказівок до спеціальної зміни параметрів унісону не було. Результати виявилися неочікуваними, а саме: залежно від емоцій змінювалася висота заданого тону в зоні, приблизно рівній хроматичному півтону. Радісний спів сприяв підвищенню інтонації, гнівний спів – значному заниженню. Найточніше відтворення висоти звуку було на нейтральному емоційному фоні. При моделюванні гніву зона унісону сильно розширювалася, при радісному співі і виконанні зі «страхом» – виходило яскраве звучання. Найкрасивіше вібрато звучало при радісному співі, а на нейтральному фоні воно практично було відсутнім. Залежно від заданої емоції спонтанно змінювалася динаміка, темп і виконавські штрихи.

Методика формування чистоти інтонування у молодших школярів засобами духовної музики неможлива без загальнодидактичних принципів навчання і виховання, таких як доступність, наочність, систематичність і послідовність, ґрунтовність у освоєнні навчального матеріалу, урахування індивідуальних особливостей дітей. Крім цього, процес формування чистоти інтонування дітей молодшого шкільного віку засобами духовної музики буде більш ефективним за певних педагогічних умов та дотримання таких принципів, як:

- комплексний вплив духовної музики на учнів;
- формування осмисленого ставлення дітей до текстів духовних творів;

-взаємозв'язок співацької діяльності та музично-слухового розвитку школярів;

-поетапність формування чистоти інтонування.

Серед причин, що пов'язані з чистотою інтонування у молодших школярів є недостатній музичний досвід і, як наслідок, недостатність музичних вражень. Тому доцільно не обмежувати досвід дітей лише хоровим співом, а доповнювати його слуханням доступних для дітей хорових творів.

Розвиваючи у дітей сприймання і розуміння духовної музики на заняттях слід використовувати бесіду, в процесі якої відбувається обмін думками, і кожний учасник колективу може висловитися. При цьому не слід нав'язувати власні судження або вподобання, оскільки це порушує індивідуальне сприймання музики.

Ознайомлюючи дітей з духовною хоровою музикою, слід з'ясувати зміст та ситуацію, з якою пов'язаний той чи інший твір (певне свято, вид служби чи ін.). Потім роздати тексти музичних творів, щоб усім було зрозуміло, про що співає хор. Можна продемонструвати і малюнки та репродукції, що відносяться до змісту даної музики.

Дуже важливим завданням під час співу є активізація внутрішнього слуху у дітей в різних співацьких ситуаціях. Під час виконання співацьких вправ свідомо не використовувати "підказку" музичного інструменту, як це прийнято на заняттях з хору. З метою активізації внутрішнього слуху дітей слід застосовувати вокально-ладові вправи, суть яких в наступному: вчитель співає мелодію, утворюючи музичну інтонацію, що зустрічається у піснях, які співають учні, а тоді пропонує заспівати тоніку. Усі діти за допомогою внутрішнього слуху уявляють собі звучання тоніки, потім вчитель пропонує одному з учнів її озвучити. Такі вправи є корисними для музично-слухового розвитку школярів.

Принцип поетапності формування чистоти інтонування залежить від урахування індивідуальних особливостей учнів. Під час його реалізації доцільно використовувати ряд вправ і завдань. Ось деякі з них:

"Розумна луна". Сутність цього ігрового методу полягає в тому, що вчитель співає будь-який звук, зручний для співу дітей, а вони мають точно його повторити. Метод має різні варіанти: повторює звук одна дитина, повторює звук група дітей (сопрано чи альти), повторює звук весь хор (вчитель співає, а діти повторюють не один звук, а коротку мелодію), перший звук співає "маленький вчитель", тобто хтось з учнів, а інші повторюють.

Доцільність даного методу-розвиток здатності уважно вслуховуватися в музичні звуки, точно їх відтворювати та контролювати звучання.

''Пригадай твір''- завдання спрямоване на активізацію внутрішніх музично-слухових уявлень, які мають суттєвий вплив на формування чистоти інтонування. Сутність методу: ми називаємо твір, що є в репертуарі хору, а діти повинні оперативно охарактеризувати його темп, динаміку, характер, з чого твір починається, які в ньому труднощі та на який фрагмент треба звернути особливу увагу.

''Ритмізуй текст''- читаємо дітям текст православної спрямованості (для цього підходять і деякі молитви) і пропонуємо його ритмізувати, тобто промовити такий ритм зі словами, як вони це відчують. З цього методу випливає наступний:

''Доповни текст мелодією''. На отриманий ритмізований текст скласти монотонну, властиву духовній музиці мелодію та проспівати її. Цей метод виявляє й посилює відчуття стилістичних особливостей духовної музики.

Під час співу духовної музики доцільно використовувати і рухову наочність, а саме – показ руками характеру взаємозв'язку ступенів ладу, що використовували у своїй педагогічній діяльності видатні хормейстери К. Пігров, П. Чесноков та інші. Даний метод рухового моделювання ступенів ладу дітям можна пояснити за допомогою рук диригента. Діти співають мажорну чи мінорну гаму дивлячись на руки вчителя, що показує, як слід співати з позиції звуковисотності й ладу. Свої рухи вчитель коментує, завдяки чому утворюється зв'язки між почутим, побаченим, усвідомленим та відтвореним.

Вказаний метод може мати й інший варіант, а саме: ''Чарівні руки юного диригента'', де виходить перед хор і показує вправу не вчитель, а хтось з учнів. Доцільність методу – розвиток ладового звуковисотного слуху та формування чистоти інтонування.

''Співаю по-різному'' опрацьовуючи вправу чи музичний твір, пропонуємо якусь частину (1-2 такти) співати вголос, а наступну частину співати ''подумки''. Далі вказані види співу чергуються. Доцільність методу – розвиток внутрішнього слуху, що сприяє досягненню чистоти інтонування.

Висновки. Завдяки даним принципам і за певних педагогічних умов можна досягти позитивних результатів як у розвитку внутрішнього слуху дітей, так і у формуванні чистоти інтонування. Головним чинником у цьому складному процесі є духовна музика, яка завдяки своїм особливостям сприяє зменшенню збудженості дітей, досягненню спокійного, врівноваженого емоційного настрою. Тому деякі твори духовної музики доцільно включати і в репертуар хорових колективів загальноосвітніх

шкіл, що сприятиме формуванню чистоти інтонування молодших школярів та вихованню їх моральних якостей.

Література

1. Войнова А.Д. Развитие чистоты интонации в пении дошкольников./А.Д.Войнова, В.Н.Шацкая.-М. Изд-во АПН РСФСР, 1960.-132с.
2. Кандинский В. О духовном искусстве В.Кандинский.-М., 1992.-73с.
3. Сафонова В. Заметки хормейстра В.Сафонова Искусство в школе.-1998.-С.23-25.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Выбранные работы: У 2 т. - М.: Педагогика, 1985. - Т.1 - 322 с.

Г. Веліканова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Барановська

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. На кожному етапі розвитку суспільства домінують певні орієнтири щодо виховання молодого покоління. У час стрімкого розвитку технологій проблема екологічної безпеки землі набуває особливої актуальності. Життєвою потребою сучасного суспільства, майбутнього людства стає проблема екологічної освіти населення, формування його екологічної культури. В початковій школі закладаються основи екологічної свідомості та культури школярів. Невипадково в освітніх програмах Нової української школи, що створені на основі Державного стандарту початкової школи, значна увага приділена природничій освітній галузі.

Проблема екологічного виховання достатньо нова, адже основи екології, як науки, були закладені в середині XIX століття, коли вплив деяких людських діянь на природу став носити руйнівний характер. Сьогодні питання екологічного виховання та освіти учнівської молоді є предметом наукового інтересу вітчизняних та зарубіжних педагогів (В. Вербицький, С. Дерябо, О. Киричук, Г. Прошанський, І. Суравегіна, В. Танська, В. Ясвін та ін.). Вчені А. Волкова, Д. Трайтак, М. Гриньова, Т. Литвинова, Г. Мегалінська, Л. Немець, В. Ніколіна, О. Плахотнік, А. Сиротенко вивчали міжпредметний аспект екологічної освіти молодших школярів. Теоретико-методичні аспекти екологічного виховання розкриті у науковому доробку Д. Мельник, І. Павленко, Н. Кравець, О. Плешакова, Н. Пустовіт, Л. Стахів, Л. Іщенко,

Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Тарасенко та ін.

Мета статті – розглянути особливості екологічного виховання молодших школярів як засобу формування їх життєвих компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Екологія сьогодні наука, в якій можна виділити три важливі вектори: екологія рослин (вивчає взаємовідношення окремих рослин та рослинних угруповань із середовищем, у якому вони живуть); екологія тварин (наука про закономірності взаємовідношень тварин і навколишнього середовища) та екології соціуму (галузь знань, що вивчає закономірності взаємовідносин людини, суспільства та природного навколишнього середовища).

В законі «Про освіту», концепції Нової української школи вказано, що екологічна компетентність – ключова освітня компетентність. Домінуючим напрямком екологічної освіти в світлі освітніх реформ є формування екологічної грамотності учнів.

Аналіз сучасних освітніх програм для учнів початкових класів показав, що метою природничої освітньої галузі, що створено на основі Державного стандарту початкової освіти є «формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі» [2, с. 30]. Окреслено основні завдання природничої освітньої галузі:

- виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;
- формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до природоохоронних акцій;
- розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);
- поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього.

В програмі, розробленій колективом авторів під керівництвом Р. Шияна, виокремлено три змістові лінії, спрямовані на формування екологічної грамотності молодших школярів: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі». Провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі, як зазначено в типовій освітній програмі, належить дослідженням

(спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній та проектній діяльності школярів [2].

Метою навчальної програми «Я досліджую світ» (О. Савченко) є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі [3]. Курс спрямований на засвоєння молодшими школярами інтегрованої суті таких понять як: «людина», «людина серед людей», «людина в суспільстві», «людина і світ», «природа», «людина і природа». Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Дана освітня програма розроблена на основі інтегрованого підходу, тому передбачає «включення учнів в практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру, як от:

- дослідження-розпізнавання (Що це? Яке воно? Обстеження за допомогою органів чуття, опис, порівняння з іншими предметами, явищами;
- спільне-відмінне, до якого цілого воно належить);
- дослідження-спостереження (Як воно діє? Що з ним відбувається? Для чого призначене?);
- дослідження-пошук (запитування, передбачення, встановлення часової і логічної послідовності явищ, подій; встановлення причинно-наслідкових зв'язків (Чому? Яким чином? Від чого залежить? З чим пов'язано?), догадка, висновок-узагальнення) [3, с.53].

Основою екологічного виховання молодших школярів – екологічна грамотність, що ґрунтується на усвідомленні молодшими школярами ролі навколишнього, природного середовища для життя та здоров'я людини. Наші діти народилися в епоху бурхливого розвитку науки і техніки, зростання населення Землі, забруднення планети та її шарів у наслідок накопичення відходів людської діяльності, виснаження природних надр, глобального потепління, тощо. Ці загальнолюдські екологічні проблеми потребують нової філософії життя, високої екологічної свідомості та культури, формування активної гуманної позиції у ставленні до природи та довкілля.

Вже в початкових класах важливо формувати екологічну етику учнів, звертаючись до таких проблемних питань, як: «Рослини та тварини рідного краю», «Рідкісні тварини та рослини, що занесені в Червону книгу України», «Сміття довкола нас», «Чисте повітря – еліксир життя», «Чиста вода – джерело

здоров'я» тощо. Розгляд цих важливих питань можна робити як на уроках, так і в поза навчальних час. Ефективною формою роботи є залучення учнів та їх батьків до проектної та екскурсійної діяльності, до участі у різноманітних екологічних заходах (фотоконкурсах, виставках малюнків, творчих робіт, екологічних оповідань) та природоохоронних акціях: «Чисте місто»; «Парки – легені міст і сіл»; «Першоцвіт»; «Годівничка»; «Допоможи птахам»; «Збережи ялинку» [1].

Важливо формувати дослідницькі уміння молодших школярів через підтримку допитливості та інтересу до спостережень за рослинами, тваринами, природою рідного краю; до різноманітних експериментів (пророщування насіння, вигодовування тварин, догляд за тваринами та рослинами) для пошуку відповідей на питання про навколишній світ. Потрібно розширювати уявлення молодших школярів про навколишній світ, розповідаючи та споглядаючи за об'єктами та явищами природи; поглиблювати знання учнів про взаємозв'язок живої та неживої природи; формувати бережливе ставлення до природи; виробляти в учнів навички екологічно доцільної поведінки в довкіллі, спрямовані на охорону природи та збереження всього живого на Землі.

Висновки. Таким чином, дбайливе ставлення до природи треба закладати у початковій школі. Молодший шкільний вік – найбільш цінний етап у розвитку екологічної культури особистості. Бо діти допитливі та особливо чутливі до добра, краси. Молодші школярі повинні усвідомити сутність екологічного виховання, яке починається з набуття знань, що надалі перетворюються в стійкі переконання (екологічна свідомість) та засвоєння основ екологічної поведінки (вчинки та відношення до вчинків).

Література

1. Демченко О.П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін.. Київ-Вінниця, 2002. Ч.2. С. 39 – 43.
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна (Цикл II) URL: <https://ru.osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/> дата звернення 07.03.2020
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко (Цикл II) URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty>

К. Головенько,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Естетичне виховання посідає важливе місце в освітньому процесі дітей дошкільного віку. Вихователь допомагає відчуті і зрозуміти красу природи, музики, поезії, живопису. Якщо краса пов'язана з добротою, вона надихає дітей робити добрі справи з дитинства. Введення дитини в цей світ краси – завдання естетичного виховання. Краса нерозривно пов'язана з душею, мовою, роботою. У дітей почуття краси формується навіть з колискової пісні матері, цілого оточення дитини: її будинку, одягу, іграшок, дитячого садка. Значний вплив на формування естетичного смаку дітей у сім'ї мають саме дитячі іграшки. Гарні іграшки не обов'язково повинні бути дорогими і купленими, іграшки, зроблені своїми руками, займають важливе місце, тоді вони наділені особливою цінністю і красою. І вже тут ми можемо навчити дитину бачити це прекрасне, цінувати працю та старанність. З давніх часів люди виготовляли різноманітні іграшки, які вражали та зачаровували своєю красою та різноманітністю. Це були мотанки, також виготовлені з кераміки та дерева ляльки, конструктор та багато іншого.

Мета статті – розкрити методичні аспекти естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Спостерігаючи за прекрасним, дитина не може залишатися байдужою, вона відчуває нові емоції. Завдання виховання - створити необхідні умови, які б сприяли формуванню емоційної сфери дитини. Багатство емоційної сфери людини свідчить про її духовне багатство. Проблема формування сприйняття мистецтва дуже складна. Для сприйняття художнього твору чи музики необхідно мати елементарну теоретичну підготовку. І тут завдання вихователя – навчити цьому. Музика відображає реальність за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, це впливає на емоційну сферу дитини, його поведінку. У образотворчому мистецтві, розглядаючи картину чи скульптуру, що відображає життя людей, тварин або природні явища, у дитини розвивається не лише сприйняття, але і фантазія. Вона думає, фантазує, представляє все. Часто в закладах дошкільної освіти створюються гуртки з вишивки, живопису, орігамі, хореографії, тощо. Вся їхня робота також

спрямована на закріплення навичок, набутих під час спеціальних занять та формування естетичного смаку. Сформовані естетичні смаки та естетичний ідеал дають дитині змогу зрозуміти суть прекрасного. Тому працювати над формуванням основ естетичного смаку та естетичного ідеалу слід з перших років життя дитини і продовжувати протягом дошкільного, шкільного віку.

Діти дошкільного віку можуть використовувати майже всі види творчості: вони можуть малювати, вирізати, ліпити, клеїти, танцювати та співати, складати історії та навіть римувати. Якщо дитина цікавиться музикою, рухами, образами, мовленням і хоче зробити щось подібне сам, він готовий до власної творчої діяльності. Підтримуючи малюка, допомагаючи йому творити, можна сформувати у дитини здатність народжувати ідеї втілити їх. Особлива роль у вирішенні проблем естетичного виховання дітей належить заняттям. Це особлива форма організації педагогічного процесу. Він є обов'язковим, проводиться під керівництвом дорослих і передбачає систематичне висвітлення педагогічного впливу всіх дітей у групі.

У дитячому садку естетичне виховання здійснюється за всіма навчальними напрямками: на заняттях із наочної діяльності, ознайомленням з іншими, розвитком мовлення, ознайомленням із природою, формуванням у дітей елементарних математичних уявлень. Вихователь розвиває у дітей спостережливість, почуття кольору, форми, розміру тощо, формує вміння бачити красу в оточенні, емоційно сприймати, плекати і цінувати її. Спеціальні заняття з образотворчого мистецтва, музики та ознайомлення дітей з різними видами та жанрами мистецтва дозволяють педагогу цілеспрямовано, систематично та поступово ускладнювати передачу дітям обов'язкової та вікової кількості естетичних та мистецьких знань, умінь та навичок, та формувати у дітей виконавську та творчу діяльність.

У процесі ознайомлення дітей із образотворчим, літературним та музичним мистецтвом педагог спеціально навчає дітей слухати звуки співочої та поетичної мови, піктограм, ритмічних та динамічних зв'язків, звертає їх увагу на різні властивості музичних звуків, відтінків кольорів спектру. У процесі занять вихователь формує у дітей знання про види та жанри мистецтва, про наочні матеріали, про різні виразні засоби. При цьому вихователь цілеспрямовано та поступово розвиває естетичне сприйняття, естетичні судження, оцінки, естетичні стосунки, естетичні почуття тощо. У процесі занять художньо-естетичним напрямом діти опановують способи образного вираження та зображення у малюванні, танець, пісня, драматизація. Формування образного початку в художній діяльності з раннього дитинства готує дітей до творчості. Педагог, систематично впроваджуючи

диференційований підхід до кожної дитини, сприяє найбільш повному розвитку загальних естетичних та особливо мистецьких талантів дитини.

Ідеями естетичного виховання пронизані праці видатного педагога В.Сухомлинського. Передусім він розглядав джерелом естетичного виховання – природу. Вчив дітей бачити красу навколишнього світу. Краса – пише педагог – могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної краси. «У світі є не тільки потрібне, корисне, а й красиве. З того часу, коли людина стала людиною, з тієї миті, коли вона задивилася на квітку і вечірню зорю, вона стала вдивлятися в саму себе. Людина осягла красу. Краса – це глибоко людське! Краса існує незалежно від нашої свідомості й волі, але вона відкривається людиною і осягається нею, живе в її душі, – не було б нашої свідомості – не було б і краси. Краса – це радість нашого життя» [7, 409]. Найважливішим завданням естетичного виховання В.Сухомлинський вважав навчити дитину бачити красу оточуючого світу, красу людських стосунків, духовне багатство, доброту, щирість і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі. Саме естетичне виховання, на думку педагога, має різнобічні зв'язки з усіма сферами духовного життя особистості та колективу. Естетична освіта покликана «Збагатити уявлення учнівської молоді про красу людини, розкрити потенціал її фізичних, психічних, духовних і творчих сил» [6, 123]. Для дітей В.Сухомлинський відкрив школу під блакитним небом. Ця школа була у винограднику на траві. Він створив її для того, щоб діти милувалися природою, вчилися бачити красу, а згодом, і цінувати її.

Великого значення в естетичному вихованні В.Сухомлинський приділяє музиці. «Музика тісно пов'язана з ліричною поезією і є немовби наступною сходинкою в духовному розвитку людини. У вихованні музикою виражається єдність моральної, емоційної і естетичної сфер людини.» [6, 553]. Серед природи джерелами музики були, наприклад, хор коників, гудіння джмеля. Які потім діти могли слухати на записі й аналізувати, порівнювати. Важливе місце в баченні краси відіграють твори образотворчого мистецтва, які утверджують в юній душі почуття величі й краси людини, підносять особистість в її власних очах. «Щоб розуміти, переживати й любити живопис, людині треба пройти тривалу школу почуттів... в світі природи» [7, 557]. Педагог ділився своїми думками під час уроку малювання серед природи, він говорив: «...дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї» [8, 53–54].

В.Сухомлинський не лише теоретично узагальнив, але й практично довів нерозривну єдність естетичних почуттів людини з її світоглядними,

моральними переконаннями. У переконанні людини, інтелект і почуття зливаються разом. Найважливішою відмітною рисою останнього є досвід, який має дві протилежні сторони - позитивну та негативну. Естетичне виховання просто зводиться до формування світу людських почуттів, які проявляються в прекрасному і потворному, у піднесеному і низькому. Завдяки тому, що навчальний процес базується на позитивних естетичних почуттях, естетичне виховання дитини забезпечує йому "певну орієнтацію" в пізнавальній та творчій діяльності, задовольняючи його духовні потреби, охоплює всі сфери духовного життя, що зароджується.

Висновки. Таким чином, для того, щоб навчитися розуміти прекрасне в мистецтві та в житті, необхідно пройти довгий шлях накопичення елементарних естетичних вражень, зорових та слухових відчуттів, необхідний певний розвиток емоційно-пізнавальних процесів. Використовуючи це, вихователі здатні створити міцну основу для естетично розвиненої особистості, адже саме в дошкільному віці формується ставлення дитини до світу та розвиваються істотні естетичні якості майбутньої особистості.

Література

1. Василь Сухомлинський і сучасність : науково-методичний збірник / Упорядник і відповідальний редактор – М. Я. Антоненко. – Київ, 1994. – 162 с.
2. Ветлугина Н.А. Эстетическое воспитание в детском саду / Пособие для воспитателей детского сада. 2-е издание, переработанное. / В.А. Ветлугина. – М.: Просвещение, 2006. – 213с.
3. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання / З.Гіптерс // Рідна школа. - 2001. - № 9. – С. 12-17
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / В.І Лозова., Г.В. - Троцько Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2 – е вид., випр. і доп. – Харків: "ОВС", 2002. – 232 с.
5. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В.Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – Р.9-11
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 7–283.
7. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 283–665.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 498–570.

О. Граб,
провідний концертмейстер кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

РОЗВИТОК СПІВОЧИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Музично-педагогічна діяльність в дошкільному дитячому закладі визначається педагогічною ідеєю навчити дитину співати, чітко, виразно, з любов'ю і настроєм, а найголовніше красиво, з великою самовіддачею. Дошкільний вік - найбільш сприятливий період для формування і розвитку співочого голосу. Планомірне вокальне виховання чинить сприятливий вплив на фізичне здоров'я дітей. Спів не тільки доставляє задоволення дитини, але також вправляє і розвиває його дихальну систему, яка впливає на стан серцево-судинної, отже, мимоволі займаючись дихальною гімнастикою, дитина зміцнює своє здоров'я. Заняття співом є важливою складовою гармонійного розвитку дошкільника. Дослідження в галузі музичного виховання доводять, що у співі успішно формується весь комплекс музичних здібностей: емоційна чуйність на музику, ладове почуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму. Спів активізує розумові здібності, розвиває естетичні і моральні уявлення дітей.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових педагогічних праць дозволив констатувати, що проблема музично-естетичного виховання дітей залишалася актуальною протягом останніх десятиліть минулого століття. Проблеми реформування мистецької освіти та музично-естетичного виховання в Україні, еволюція форм і методів навчання музики знайшли своє відображення в роботах Т. Гризоголазової, В. Дряпіки, Л. Коваль, О. Михайличенка, В. Орлова, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, Т. Танько, Л. Хлебнікової, В. Черкасова, Г. Шевченко. Теоретиками поліхудожнього виховання (Л. Масол, О. Щолокова) постійно піднімалися питання формування естетичних смаків, потреб та інтересів дітей в умовах сучасного соціокультурного простору.

Отже, **метою статті** є –дослідження формування співочих навичок у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності, як одного з найбільш складних і важливих розділів музичного виховання

Виклад основного матеріалу. Навчаючи малюків вокалу, необхідно враховувати, що голосовий апарат дитини крихкий, ніжний, безперервно

зростає відповідно з розвитком всього організму дитини. Тому необхідно не тільки володіти методикою навчання співу, але і берегти голос дитини, підбирати такі прийоми вокальної техніки, які найбільш ефективно сприяють розвитку дитячого голосу. Системна робота дозволяє врахувати фізіологічні та вокальні особливості дитини, тому пріоритетним у роботі є індивідуальний та диференційований підхід до здібностей кожної дитини [6, с.78].

На нашу думку, можна виділити основні завдання навчання дітей співу: виховання у дітей любові та інтересу до співочої діяльності; розвиток емоційної чутливості у дітей; формування співочих навичок; розвиток виконавської майстерності; розширення музичного кругозору та уявлення про навколишній світ; засвоєння навичок співу; розвиток дитячої творчості.

Щоб розпочати навчання співу необхідно визначити діапазон звучання, тип та особливості голосу дитини, і систематично зміцнювати його, створюючи сприятливу «звукову атмосферу», яка сприяє розвитку голосу і слуху. Координація голосу і слуху - найважливіша умова розвитку співочих здібностей.

Ми виділили основні принципи навчання співу дітей дошкільного віку: цілеспрямованість, систематичність, плановість – полягає в чіткому плануванні занять з дітьми, їх систематичність і цілеспрямованість. Для музичного розвитку дітей важливо, щоб пісня звучала в різних видах діяльності дошкільників, а не тільки на музичних заняттях. Пісня може звучати під час ранкової гімнастики, під час прогулянки в теплу пору року, під час трудових процесів; принцип диференційованого підходу до роботи з дітьми та обліку їх індивідуальних особливостей; принцип доброзичливості та відкритості.

Важливим етапом є підбір пісенного репертуару – найголовніше і складне завдання - знайти пісню, яка була б співзвучна настрою дітей, відображала їх інтереси та уявлення про навколишній світ, духовно розвивала їх, була доступна для виконання. Для кожної вікової групи підібраний цікавий і доступний матеріал, з допомогою якого можна вирішити різні проблеми розвитку вокальних навичок. Адже, пісні викликають у дітей сплеск позитивних емоцій, радісний настрій, виховують оптимістичний характер.

При навчанні дітей співу треба стежити за тим, як діти сидять, стоять, тримають голову, корпус, як відкривають ротову порожнину під час співу. Таким чином, співацька установка або правила співу передбачає: сидіти рівно; не сутулитися; корпус і шию не напружувати, голову тримати прямо, не нахилити її і не опускаючи, без напруги; дихання брати; співати природним голосом, уникаючи різкого, форсованого звучання. На етапі формування вокально-хорових навичок в роботу включаються одночасно майже всі

елементи вокально-хорової техніки. Їх послідовність і поступовість: дихання; звукоутворення; дикція; чистота інтонування; ансамбль.

Спочатку відпрацьовується робота над виробленням наспівності звучання на основі елементарного володіння співочим диханням, яке впливає на чистоту і красу звуку, виразність виконання. Це складний і тривалий процес, тому на початковому етапі навчання він зводиться до оволодіння плавним і рівномірним вдихом і видихом, не перериваючи музичну фразу. Такий видих багато в чому залежить від правильно взятого дихання. Дуже важливо навчити дитину правильно і в потрібному місці брати дихання. Необхідно, навчити дітей спокійного вдиху, не переобтяженому повітрям, без участі плечей допомагають вправи з дихальної гімнастики О. Стрельникової («Долоньки», «Погоничі», «Насос», «Кішечка» та інші). Надалі завдання ускладнюється – діти опановують навички швидкого спокійного вдиху в рухомих піснях і між фразами.

Робота над співочим диханням пов'язана із звукоутворенням. Тут необхідна система - співацькі вправи і поступові нагадування. Пропонувати після вступу до пісні «понюхати квітку» і відразу почати співати. Щоб діти не розривали слово, показувати правильне і неправильне виконання. Звукоутворення при правильній постановці голосу має бути природним, дзвінким і легким, діти повинні співати без крику та напруження. Для правильного звукоутворення велике значення має чітка робота голосового апарату. З звукоутворенням тісно пов'язана така якість звуку, як пісенність [2, с.134].

Щоб навчити дітей співати протяжно, треба, починаючи з молодшої групи, вчити їх протягувати окремі звуки, кінці музичних фраз. Протяжність у співі залежить від правильно взятого дихання і від переважання голосних, що характерно для народних пісень. Розвитку протяжності допомагає спів пісень, написаних у помірному або повільному темпі, а також розучування пісень спочатку в уповільненому темпі. Для хорошого звукоутворення велике значення має правильна вимова голосних і приголосних [2, с.98].

Дітям необхідно пояснити, що треба співати пісню так, щоб слухачі могли зрозуміти, про що в ній співається, показати, як вимовляються окремі фрази та слова. Умовою гарної дикції та виразного співу є розуміння дітьми змісту слів, музичного образу пісні. Фразування в пісні визначається в його словесному і мелодійному вираженні. Тому спочатку визначається зміст пісні, розшифровуються незрозумілі слова, знаходиться кульмінація. Для вироблення навички виразної дикції рекомендується використовувати: вправи артикуляційної гімнастики, скоромовки, мовні вправи, ритмодекламації.

Роботу над інтонуванням починають з поняття висоти звуку. Чистота інтонації в співі вимагає постійної роботи над вдосконаленням слуху. Одна з причин неправильної інтонації - невміння користуватися середнім та верхнім регістром. У цьому випадку використовується транспонування мелодії в зручну дитині тональність. Спочатку пропонують дітям виконати вправи на звуконаслідування, потім співати примовки. Бажано, щоб мелодія йшла зверху вниз: це відразу дає налаштування голосового апарату на високе звучання.

Помітний результат у формуванні навичок ансамблю у дітей дає прийом співу «ланцюжком». Малюки освоюють його, «граючись з пісенькою». Для такої гри підходять пісеньки з повторюваними музичними фразами. У середній групі використовуються різноманітні варіанти перекличок: спів «по ланцюжку», дуєтом, тріо (разом з вихователем), почерговий спів (вихователь, діти, музичний керівник).

Діти не тільки захоплено імпровізують, але і пробують малювати пісні графічно. Наприклад, пісню плавного, співучого характеру, малюють хвилястою безперервною лінією; високе і низьке звучання пісні відзначають висхідними або спадними лініями; пісеньки, побудовані на чергуванні довгих і коротких звуків, малюють довгими і короткими лініями [4, с.98]. Всі вокальні навички (звукоутворення, дикція, дихання, чистота інтонації, чистий, злитий спів) тісно пов'язані між собою. Робота над ними ведеться одночасно, а навички розвиваються поступово.

Висновки. Підсумовуючи наші дослідження, можна стверджувати, що вихователі мають надати дієву допомогу в навчанні дітей співу, вміло організовувати предметно-розвиваюче середовище для розвитку музичних здібностей дітей. Проведення з дітьми музично-дидактичних та хороводних ігор зі співом, включення пісні в повсякденне життя дошкільників, при наявності в кожній групі вокального, дидактичного матеріалу, дає можливість вихованцям займатися самостійною вокальною діяльністю, організовувати сюжетно-рольові ігри для дітей з вокальною тематикою, а саме концерти, свята, вокальні конкурси, також співати спонтанно у вільній грі.

Література

1. Організаційно-педагогічні аспекти діяльності нових типів дошкільних закладів : метод. рек. - Київ, 1997. – 92 с.
2. Орлова Г. М., Бекина С. І. «Вчіть дітей співати: Пісні та вправи для розвитку голосу у дітей 5-7 років» // сост. Г.М. Орлова, С.І. Бекина-М :- «Просвещение», 1987.- 236 с.
3. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти / Г.М. Падалка. - К. : Муз. Україна, 1982. – 144 с.
4. Печерська Е. Н., Полтавцева Т. Т. Музичні ігри – осередок виховання дружніх стосунків у колективі // Є.Печерська,Т.Полтавцева.-Початкова школа. – 2001. - № 1. – С. 24-27.
5. Про дошкільну освіту : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2668 - III // Загальна середня освіта : збірник нормативно-правових документів. - Київ: Нічлава, 2003. - С. 98-124.

6. Романюк І. А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів // Упор. І. А. Романюк. Тернопіль: Мандрівець. 2007.- 104 с.
7. Романюк І. А. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: Навчально-методичний посібник // І. А. Романюк. Тернопіль: Мандрівець.- 2014,- 280 с.

А. Гульчак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.Старовойт

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Формування пізнавальної активності як стійкої риси особистості є однією метою навчання, а також необхідною умовою оволодіння новими знаннями в умовах сучасної освіти, що характеризується постійним зростанням обсягу знань, умінь і навичок, різноманітням і доступністю джерел інформації. У педагогічній літературі можна зустріти різні визначення пізнавальної активності: готовність і прагнення своїми силами просуватися в оволодінні знаннями; здатність особистості своїми силами оволодівати знаннями і способами отримання цих знань; здатність учня організувати власну пізнавальну діяльність; здатність особистості самостійно переносити вже відомі знання і вміння в нову ситуацію; потреба особистості самостійно мислити і здатність орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації; характеристика пізнавальної діяльності учня, яка об'єднує сукупність засобів - знань, умінь, навичок, якими володіє суб'єкт, і ставлення особистості до процесу навчальної діяльності.

У всіх цих визначеннях можна виділити спільне: пізнавальна активність визначається як характеристика діяльності, заснована на пізнавальній діяльності учня без безпосередньої участі вчителя; пізнавальна активність виступає як риса особистості, що характеризується двома компонентами: мотиваційним (тобто прагненням, потребою до пізнання) і процесуальним (готовністю - наявністю опорних знань і володінням способами пізнавальної діяльності).

Мета статті - розкрити психолого-педагогічні основи формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі художньо-творчої діяльності.

Аналіз наукових досліджень. Проблема формування і розвитку пізнавальної активності не нова. Ще в стародавній Греції представники Піфагорійської школи Архіт, Аристократ, Сократ, Платон, Аристотель та інші вказували на особливу значимість добровільного, активного і самостійного оволодіння знаннями і стверджували, що нових знань людина може навчитися у іншої людини або оволодіти ними самостійно. Вони стверджували, що лише в процесі самостійної діяльності вдосконалюється особистість людини, розвивається його мислення.

Великий чеський педагог Я.Коменський приділяв особливу увагу організаційно-практичним питанням залучення учнів в самостійну діяльність; розглядав самостійність як природну особистісну здатність людини, і вперше в історії педагогіки поставився до учня, як до суб'єкта освітнього процесу. Я.Коменський заклав наукові основи розвиваючої методики навчання, побудованої на сенсуалістичній основі, розробив підходи до активізації процесу навчання, актуальні і в наш час [5].

Наукові дослідження з вивчення особливостей процесу навчання дітей (Л.Виготський, В.Давидов, О.Запорожець, О.Кононко та ін.) свідчать про те, що пізнавальна активність трактується як якість особистості, що виявляється у готовності та вмінні здобувати нові знання з різних джерел, оволодівати засобами пізнавальної діяльності.

Науковці розглядають пізнавальну активність як таку, що проявляється не тільки в інтелектуальних видах праці, але й визначає успіх практичної діяльності, до якої належить і конструювання (П.Гальперін, С.Кобильницька, В.Косата, Г.Костюк та ін.).

Виклад основного матеріалу. Дослідження сучасних вчених показують, що пізнавальна активність не є вродженою якістю особистості, а формується і розвивається в процесі навчання, представляючи собою поступовий перехід від дій, вироблених тільки під керівництвом педагога, до пізнавальної діяльності, заснованій на самостійному, творчому підході до поставленої навчальної мети. Найбільш чутливим віковим періодом формування пізнавальної активності є молодший шкільний вік. Пізнавальна діяльність дітей даної вікової категорії спрямована на оволодіння новими знаннями, розвиток активного, самостійного, творчого мислення, розширення кругозору, формування спостережливості, вдосконалення пам'яті і уваги, умінь і навичок спостереження, узагальнення тощо.

На формування пізнавальної активності впливають ряд факторів, які можна розділити на п'ять груп:

- спонукальні – інтерес до знань, інтерес до предмету, цікавість, допитливість, бажання краще підготуватися до продовження освіти, прагнення пізнати нове та ін.;
- освітні – уявлення, факти, закони, теорії, методи науки та ін.;
- процесуальні – методи, прийоми і способи роботи вчителя з учнями;
- соціальні – знайомства зі спеціальностями, які працюють в певній галузі, батьки, засоби масової інформації та ін.;
- психологічні – вікові особливості школярів, нахили, здібності, інтереси, воля та ін. [2].

Розвиток пізнавальної активності – процес керований і рухливий. Учень у відповідності зі своїми особистими психологічними особливостями на початковому етапі навчання може володіти якимись окремими елементами активності в пізнанні (рішучість, вміння швидко вловлювати нові знання і тут же застосовувати їх, знаходячи свої способи застосування цих знань тощо), але більший розвиток пізнавальної активності відбувається в процесі навчання під безпосереднім керівництвом педагога. Планомірний вплив на всі структурні компоненти пізнавальної активності молодшого школяра сприяють її розвитку і вдосконалення.

Пізнавальна активність формується в кілька етапів, які визначаються як рівні. Рівні пізнавальної активності визначаються виходячи з критеріїв: предметно-змістовного (ступінь засвоєння навчальних знань, умінь і навичок), діяльного (ступінь сформованості умінь трансформувати отримані знання і застосовувати їх у новій навчальній ситуації), мотиваційного (ступінь сформованості пізнавальної мотивації, спрямованість і стійкість пізнавального інтересу, ставлення до пізнавальної діяльності). Відповідно до зазначених критеріїв надається можливість встановлення трьох рівнів пізнавальної активності: інструктивно-виконавчий рівень пізнавальної активності - зародження елементів пізнавальної активності (виконання дій за зразком, інструкції) внаслідок закріплення механізмів найпростіших переносів (за аналогією) зразків основних форм інтелектуальної діяльності (дій, операцій, актів); відбивно-перетворюючий рівень самостійності: досягнення основ пізнавальної самостійності (вироблення основних способів, прийомів, умінь - методів пізнавальної діяльності та можливості їх відтворення і вибору для застосування), достатня сформованість інтелектуально-пізнавальних умінь для застосування в знайомій, стандартній ситуації; творчий рівень пізнавальної самостійності передбачає міцне оволодіння основними і другорядними методами пізнавальної діяльності, що дасть можливість самостійно ставити

проблему і вибирати шляхи її вирішення, підійти до її вирішення з різних точок зору, тобто здійснити творчий підхід до вирішення пізнавальної проблеми [7].

Важливими передумовами ефективного розвитку пізнавальної активності є: врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини; зміна принципу засвоєння знання; побудова навчального матеріалу як системи, знань, що розвиваються: впровадження в освітній процес системи навчальних творчих завдань; використання спільних форм організації навчання; зміщення акценту в діяльності вчителя з пояснювально-ілюстративного на особистісно-орієнтований, евристичний; створення позитивної мотивації і високого емоційного настрою. Ефективний розвиток пізнавальної самостійності здійснюється у вигляді спільної діяльності: у процесі навчання активно використовуються колективно-розподільна і дискусійна форми навчання.

Основним результатом реалізації стандарту повинно стати формування особистості, здатної швидко орієнтуватися в динамічному і оновленому інформаційному просторі, здатної отримувати, використовувати і створювати різноманітну інформацію, приймати обґрунтовані рішення і вирішувати життєві проблеми на основі отриманих знань, умінь і навичок. Нові цілі освіти припускають формування особистості, здатної до самостійного визначення способів своєї діяльності [6].

Висновки. Гуманізація освіти як один з провідних напрямків роботи сучасної школи покликаний активізувати процес становлення самостійної особистості, створюючи умови для її самовираження, підготовки учнів до життя. Це передбачає формування у школяра позиції суб'єкта діяльності, здатного самостійно намічати цілі, вибирати шляхи, способи і засоби їх реалізації, організовувати, регулювати і контролювати їх виконання. Вирішення цієї проблеми необхідно починати вже в початковій школі, оскільки саме там формуються у дитини основи навчальної діяльності, мотиви навчання, потреба і здатність до саморозвитку. Формування самостійності вже в молодшому шкільному віці можна назвати одним із пріоритетних завдань школи.

Таким чином, що психолого-педагогічні основи формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі художньо-творчої діяльності потрібно розглядати у цілісному аспекті. Пізнавальна активність проявляється у вправності молодших школярів самостійно думати, у змозі розбиратися в нових ситуаціях, самим вбачати проблеми, завдання та знаходити шляхи їх рішення.

Література

1. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів / Л. Данилова // Рідна школа. - 2002. №6. - С. 18-19.

2. Єфименко В.В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності у школі / В.В. Єфименко - М.: Просвіта, 2003.-35 с.
3. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. О.М.Коберника, Г.В.Терещук]. - Умань: СПД Жовтий, 2008. - 212 с.
4. Ковальова В. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів //Ковальова В.- Початковенавчання та виховання. - 2012. - №16-18. - С. 27-34.
5. Коменський, Ян Амос // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
6. Кравцова І. Інтегровані уроки в початковій школі як засіб формування пізнавальних інтересів в учнів 1-4 класів: методичний посібник /Кравцова І. - Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – 166с.
7. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова -Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. –[2-е вид., доп.].–Х.: «ОВС», 2000.– 164с.
8. Старовойт Л.В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання / Л.В. Старовойт // Scientific Journal «Science Rise» Pedagogical Education. – Kharkiv, 2016.-№ 3/5(20). –Р.58-63.

Л.Дабіжа,
старший викладач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ЗАСОБУ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 5-7-РІЧНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі в системі освіти йдуть бурхливі зміни: вводяться нові системи і технології навчання.

У зв'язку з цим стала особливо актуальною тема художньої освіти та творчого розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Це зумовлено тим, що творчий розвиток дітей засобами образотворчої діяльності з врахуванням їх психологічних особливостей може служити потужним фактором поліпшення їх соціальної адаптації, бути суттєвим резервом підвищення продуктивності навчання.

Мета статті. Розкрити розвивальні можливості занять образотворчою діяльністю дітей 5-7-річного віку, розглянути пріоритетні засоби реалізації завдань творчого розвитку дітей засобами образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Із досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів випливає те, що творчість, як і здібності до неї, може

розвиватися, причому розвиватися безперервно на всіх вікових щаблях. Дослідженням та моделюванням процесу дитячої творчості займається ціла плеяда сучасних вчених-педагогів та психологів. На особливу увагу заслуговують праці А.М. Матюшкіна, В.А.Моляко, А.І.Савенкова, А.І.Пеленкова, С.Л.Коновець, І.С.Волощука, Л.Н.Чернявської, А.А. Мелика-Пашаєва, Г.Сухорукової та ін. У них їх автори висвітлюють механізми впливу на дитячу творчість, пропонують шляхи активізації творчої діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, розробляють методики розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва, дають методичні рекомендації вихователям та вчителям з цього приводу тощо.

Вивченням проблем розвитку творчого потенціалу особистості активно займаються і зарубіжні вчені – Р.Амтхауэр, А.Біне, Д.Векслер, Дж.Рензулі, Дж.Рамен, П.Торренс, Л.Термен та ін. Ними всебічно аналізуються важливі аспекти формування творчого мислення дітей, дається глибокий аналіз сутності художньо-творчого розвитку особистості, розробляються його основні шляхи та засоби.

Багато вчених вважають, що всі види образотворчої діяльності (малювання, ліплення, художнє конструювання, аплікація) можна вводити в 5-7-річному віці, знайомлячи дітей з особливостями різних художніх матеріалів та технік (Д. Эйнон, Д. Колдина та ін).

Заняття образотворчою діяльністю дітей 5-7-річного віку у різних формах мають великий розвивальний потенціал для формування креативності кожної дитини і завдання педагога – повною мірою зреалізувати його.

Щоб підвищити рівень творчого розвитку дитини, дорослий повинен розуміти механізм оволодіння дитиною засобами образотворчої виразності в різні вікові періоди, спрямувати її заняття образотворчістю на художнє осмислення оточуючого, на розвиток нестереотипності у вирішенні творчих завдань.

Мотивом перших спроб малювання є наслідування дитиною дорослих, бажання вести себе як дорослі, одночасно будучи джерелом і головним засобом пізнання всього нового. Всі діти без винятку у своїй образотворчій діяльності обов'язково проходять стадію «каракуль». Однак перші дитячі каракулі лише умовно можна назвати образотворчою діяльністю. Спочатку, дітям подобаються самі рухи. Рухи ці безладні: рука не слухається, рухається у випадковому напрямку, олівець в ній тримається погано, ковзає і зривається з паперу. Форма і напрямок штрихів залежать більше від випадкового положення олівця, ніж від бажання дитини. У цей час діти рідко беруться за олівець, якщо його не запропонує хтось із дорослих. Потім дитина освоює нові предмети у

малюванні і починає любити це заняття. Діти отримують задоволення від самого процесу маніпулювання олівцем, ручкою, фломастером, сприймаючи це як гру. З часом діти починають помічати на папері результати такої діяльності. Саме з цього моменту вони починають малювати часто й захоплено.

Поступово діти розуміють, що лінії і штрихи, з'єднавшись, схожі на цікаву форму, яку вони повторюють багаторазово і навмисно. Бути корисним дитині в цей період зовсім не означає проводити з нею якісь спеціальні заняття. Спостерігаючи за тим, як малює дитина, необхідно зробити все, щоб вона помітила, що ви задоволені її успіхами. Саме в цей період, у свідомості дітей починає складатися образ власних дій – основа для розвитку уяви. Дитячі психологи відзначають, що простежити за тим, як з карлючки, намальованої дитиною, виникають організовані форми – це значить побачити одне з явищ природи.

При оцінці діяльності дітей, важливо не забувати, що зображуючи, той чи інший предмет, вони не просто малюють, але і виражають доступними їм засобами свій погляд на зображуване. Отже, сам процес малювання дітей поєднаний з оцінкою намальованого, в якій найбільшу роль відіграють почуття дітей, у тому числі естетичні. Намагаючись висловити свій погляд, дитина опановує засоби виразності та доступні їй художні матеріали. Категоричні вказівки, заборони або зневажливе ставлення дорослих до цього заняття часто призводять до того, що бажання малювати може згаснути до того моменту, поки знову не з'явиться певний мотив для образотворення.

У цьому віці дітям притаманне велике щире бажання комусь допомагати: нагодувати, захвати від кривдника, подарувати що-небудь, заспокоїти. Часто це стає гарною мотивацією до образотворчої діяльності і творчості.

По мірі накопичення певного досвіду в образотворчій діяльності, у дітей поступово розвивається критичне ставлення до своєї роботи. Тоді дитині особливо важливою стає оцінка її робіт дорослими. Вона охоче показує результати своєї діяльності і чекає заохочення, яке зміцнює віру в своїх силах. Тому, прояв інтересу дорослих до творчої діяльності дитини і деякі судження про неї не тільки заохочують до подальшої роботи, але і допомагають дитині зрозуміти, як вона може вдосконалити свій малюнок, свою техніку. Даючи оцінку малюнку дитини, треба, перш за все, думати про те, щоб не розчарувати маленького художника, і обов'язково відзначити позитивні якості його роботи.

До таких якостей, насамперед належить посилення для дітей цього віку правдивість зображення, подібність образів з дійсністю, передача характерних особливостей і деталей, що свідчать про певну спостережливість дитини. Також важливою є й естетична якість малюнка.

Слід пам'ятати - психологія дітей 5-7-річного віку така, що негативна оцінка результатів їх роботи звучить для них так: «Ти поганий, не такий як треба. Я тебе не люблю». Щоб цього не сталося, спочатку потрібно похвалити дитячий малюнок хоча б за те, що дитина займалась малюванням. Поєднання похвали з точним зауваженням, що висловлене у формі побажання, – єдина форма негативної оцінки, яка не принесе шкоди.

Дорослі, причетні до творчості дітей, їх образотворчої діяльності, в першу чергу, повинні вникати в те, як дитина працює (малює, ліпить, клеїть і т. д.) і чому вона діє саме так. Для більшості дітей характерним є те, що вони люблять малювати. Залучаючись в цей процес, навіть самі непосидючі діти проявляють терпіння і здатні тривалий час зосереджено працювати над створенням малюнка, коментуючи свої дії вголос, заповнюючи папір різноманітними зображеннями.

Творчий потенціал закладений у дітей з народження і розвивається по мірі їх росту і розвитку. Однак, необхідно враховувати, що можливості для реалізації творчого потенціалу у всіх дітей різні, вони залежать від характеру і якості взаємодії дітей з дорослими на різних етапах дитинства.

А. Лука у своїх роботах розглядає процес творчості за допомогою аналізу трьох груп здібностей, які пов'язані з мотивацією, темпераментом і розумовою діяльністю. Це:

- пильність у пошуках як специфічна якість мислення, що дозволяє людині не пройти повз випадкових явищ, а побачити в них ключ до розгадки таємниці;
- здібність до згортання розумових операцій, що виражається в символічному позначенні понять і відносин між ними;
- здатність до бачення (постановка проблем; оригінальність мислення; діалектичність мислення; гнучкість мислення; критичність мислення; легкість асоціювання і уяви; здатність генерування ідей (вміння розвивати їх);
- здібність до оцінних дій і вибору;
- готовність пам'яті забезпечити необхідний обсяг і якість накопичених знань.

Творчість є постійним супутником дітей 5-7-річного віку. Образотворча діяльність є одним з найцікавіших видів творчої діяльності даного вікового періоду. В процесі малювання, діти розвиваються як фізично, так і розумово, оскільки функціонування дрібної моторики здійснює прямий вплив на роботу мозку. Діти, які добре малюють, відрізняються логічністю в міркуваннях, вони уважні. За характером того, що і як малює дитина, можна судити про її сприйняття навколишньої дійсності, про особливості пам'яті, уяви, мислення.

Завданнями педагогів в організації образотворчої діяльності дітей як засобу розвитку їх творчості є:

- збагачення знань та уявлень дітей про різноманіття предметів навколишнього світу (форма, колір), про художньо - виражальні можливості образотворчих матеріалів;
- сприяння розвитку умінь і навичок, необхідних для передачі творчого і виразності образу;
- забезпечення оптимальних умов розвитку самостійності, творчої активності на заняттях образотворчою діяльністю.

Пріоритетними засобами реалізації даних завдань в закладах дошкільної та початкової освіти є:

- практика інтеграції пізнавальної та образотворчої діяльності на заняттях;
- практика художнього аналізу предметів, виділення схожості та відмінностей, милування навколишнім світом;
- використання технології блочного планування;
- відбір методів і прийомів організації пізнання і зображення відповідно до вікових особливостей дітей;
- ігри з художніми матеріалами;
- послідовність в освоєнні дітьми можливостей інструментів і матеріалів для образотворчої діяльності, варіативність в прийомах створення художніх образів;
- навчання правилам роботи з художніми матеріалами та приладдям;
- діалогічний характер спілкування педагога і дитини в процесі занять;
- створення умов для художньої діяльності - ізолюдія;
- доступність для використання різноманітності художніх матеріалів;
- допомога, спільне вирішення завдань образотворчої діяльності;
- систематична мотивація образотворчої діяльності.

Висновки. В результаті виконання даних завдань діти 5-7-річного віку стають активними і самостійними в створенні художніх образів, у виборі і використанні художніх матеріалів та виражальних засобів зображення. В них розвивається дрібна моторика рук і тактильне сприйняття, формується просторове орієнтування на аркуші паперу, окомір і зорове сприйняття, відбувається розвиток образотворчих навичок і умінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чутливості.

Література

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. – М.: Просвещение.1991.

2. Дабижа Л.П. Особенности развития творчества детей дошкольного возраста в процессе изобразительной деятельности / Л.П.Дабижа // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы. Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара. – Барановичи. БарГУ, 2017. – С.27-29.
3. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности / А.А. Мелик-Пашаев. – М.: Знание, 1981.
4. Сухорукова Г. В. Дитяче експериментування як засіб розвитку творчості в образотворчій діяльності / Г. В. Сухорукова // “Інноваційні технології в дошкільній освіті України: розвиток дитячої обдарованості та креативності”: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару Інституту розвитку дитини НПУ імені М. П. Драгоманова / Укл. І. І. Загарницька. – К., 2012. – 396 с.

**Р. Добровольська,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського**

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ГРУПОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Нині в Україні склалися об’єктивні передумови для якісного прориву до нових технологій навчання. Необхідність зміни звичних засобів діяльності викладача в умовах, до прикладу, інтеграції освіти, науки й виробництва, інформатизації навчання є об’єктивним чинником виникнення потреби в науковому обґрунтуванні цих змін. Методи активного навчання ставлять за мету зробити кожного студента безпосереднім учасником навчального процесу, котрий сам шукає шляхи й засоби вирішення проблем.

Накопичений уже нині в Україні та за кордоном досвід засвідчує, що інтерактивні технології навчання сприяють інтенсифікації навчального процесу й активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Це виявляється в необхідності: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й тому зробити засвоєння знань більш доступним; самостійно знаходити можливі ресурси для вирішення проблеми; виробляти стратегію досягнення цілей та планувати конкретні дії; навчитись формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити власні погляди, аргументувати й дискутувати; навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації і їхнє переживання; вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній,

уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу; знаходити спільне розв'язання проблеми; розвивати вміння проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих задумів [5, с. 69].

Активізація психологічних чинників навчальної успішності, внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери студентів залежать від ефективності розвитку їх пізнавальних інтересів. Важливо збуджувати пізнавальну активність, що виявляється у запитаннях, діях, дебатах. Маючи сформовані пізнавальні інтереси, студент успішно навчатиметься, в нього з'явиться зацікавленість до навчальної діяльності. **Метою статті** є визначення інтерактивних методів та групових форм організації навчання для активізації пізнавальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу. Український науковець І. Луцик визначає поняття «інтерактивне навчання» як таку організацію навчального процесу, що має проблемно-пошукову природу, здійснюється за допомогою засобів комунікації та базується на спільній діяльності, за якої педагог знаходиться в позиції фасилітатора, а студенти активно взаємодіють між собою та викладачем. Під методами інтерактивного навчання науковець розуміє такі методи, які зумовлюють активну взаємодію суб'єкта навчання з навчальним середовищем із метою досягнення визначених дидактичних результатів [6, с. 20].

Сутність інтерактивних технологій полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Це співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і викладач, і студенти є суб'єктами. Викладач виступає лише в ролі організатора навчання, координатора роботи груп. Інтерактивні технології навчання найбільш відповідають особистісно орієнтованому підходу в освітньому процесі. Під час застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому інтерактивні технології найбільше сприяють формуванню в студентів практичних умінь і навичок, виробленню їхніх власних цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні, сприяють розвитку соціальної та громадянської компетентності [4, с. 18].

Інтерактивне навчання – це активна взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу, спрямована на організацію їхньої співпраці, за якої кожен студент має можливість самореалізуватися, набути потрібного досвіду і професійної спроможності. Впровадження інтерактивного навчання змінює спосіб набуття нових знань і формування фахових компетентностей, створює сприятливі умови

для розвитку самостійності студентів, сприяє розвитку їхньої креативності [9, с. 4].

Впровадження сучасних інтерактивних інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальний процес сприяє налагодженню співпраці викладача та студента. Створюються умови, коли, з одного боку, студент стає помічником викладача в розробленні тих чи інших навчальних, організаційно-методичних або науково-дослідницьких матеріалів, а з іншого боку, викладач спрямовує самостійну діяльність студентів, стає «режисером» навчання, здатним розвивати кращі якості студента як майбутнього фахівця вищої кваліфікації. Мотивація студента до самостійної роботи зростає, якщо він впевнений, що результати його співпраці з викладачем будуть враховані в тому чи іншому вигляді в навчанні або дослідницькій діяльності. В спілкуванні студент вчиться думати, визначати головне, логічно висловлюватися, вчиться творчій діяльності. В співпраці зі студентом викладач визначає, що саме гальмує самостійну роботу студентів та відпрацьовує зі студентами шляхи підвищення її ефективності. В цій співпраці авторитарна система стосунків змінює вектор, навчання стає більш демократичним і гуманним. Усувається можливість виникнення конфліктних ситуацій, утверджуються толерантні відносини між суб'єктами навчання. Особистість викладача часто стає мотиваційним чинником в інтенсифікації навчальної роботи і, в першу чергу, самостійній. Викладач може бути прикладом для студента як професіонал, творча особистість, що здатна захопити студента дослідницькою роботою, допомогти йому розкрити свій творчий потенціал.

Застосування інтерактивної моделі передбачає моделювання різних життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми. Зникає домінування якогось учасника навчального процесу або якоїсь ідеї і з об'єкту впливу студент перетворюється на суб'єкт взаємодії, він сам бере активну участь у навчанні, враховуючи свої індивідуальні можливості.

Однією активних форм навчання майбутніх учителів музичного мистецтва є евристична бесіда.

Евристична бесіда – це метод навчання, за якого студенти у перебігу бесіди, старанно підготовленої викладачем, власноруч доходять запланованих висновків. Виокремлюють такі головні особливості методу евристичної бесіди: знання не пропонуються у готовому вигляді, а їх треба здобувати самостійно; викладач організовує не повідомлення чи виклад знань, а їх пошук за допомогою різних засобів; студенти самостійно доходять висновків під керівництвом викладача. Від постановки питання викладач, в евристичній бесіді, веде студентів до порівняння і зіставлення, аналізу і синтезу, знаходження правильної відповіді і, нарешті, до встановлення логічних зв'язків, виведення висновків і узагальнень [3, с. 183].

Щоб успішно розвивати пізнавальні процеси в навчальній діяльності, необхідно шукати більш сучасні засоби й методи навчання. Використання комп'ютера з його величезними універсальними можливостями і буде одним із таких засобів.

Застосування комп'ютерних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Інформаційна технологія навчання – це процес підготовки і передавання інформації засобами комп'ютерної техніки.

Мультимедійна форма представлення навчальної інформації найбільш актуальна на сьогоднішній день у зв'язку з комп'ютеризацією навчання. З метою розвитку особистості потрібна інша методика представлення навчального матеріалу: вона має сприяти розвитку мислення і пізнавальної активності, забезпечувати індивідуальну траєкторію навчання. В цьому контексті наочність вимагає безперервної присутності викладача, або безпосередньо керуючи сприйняттям і переробленням інформації, або віртуально – через організацію й структуру навчального матеріалу з урахуванням психологічних особливостей сприйняття комп'ютерної інформації [2].

Найбільш доступним засобом для створення власних комп'ютерних навчальних продуктів є програма PowerPoint – майстер створення презентацій. Викладач може перетворити презентацію в захоплюючий спосіб залучення студентів в освітню діяльність. Причому презентація може стати своєрідним планом заняття, його логічною структурою, тобто може бути використана на будь-якому етапі заняття або на будь-якому виді заняття, будь то: вивчення нового матеріалу або закріплення, контроль знань або домашнє завдання тощо [1, с. 150].

Дискусія – це метод навчання, який базується на обміні думками з певної проблеми. Точка зору, яку виражає студент у дискусії, може як відображати його власну думку, так і спиратися на думки інших осіб. Вдало проведена дискусія має велику виховну та навчальну цінність, адже вона вчить більш глибокому розумінню проблеми, вмінню захищати свою позицію та рахуватися з думками і точкою зору інших людей.

Дискусія є одним із видів міжособистісного спілкування, а ця діяльність є провідною в сучасному освітньому процесі. Одне з головних значень дискусії – не стільки всебічне і глибоке вирішення проблеми, скільки спонукання учасників замислитися над нею, і тим самим самоздійснити перегляд своїх переконань і уявлень, уточнити і визначити свою позицію, навчитися аргументовано відстоювати власну точку зору і в той самий час усвідомлювати

право інших мати свій погляд на обговорювану тему, бути індивідуальністю [7].

Є три джерела знань: слово, наочність, практика. Активні методи навчання – це такі методи навчання, за яких діяльність майбутнього вчителя музики носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. До активних методів навчання відносять ділові ігри, аналіз конкретних ситуацій, вирішення проблемних завдань, навчання за алгоритмом, мозкову атаку, позаконтекстні операції з поняттями тощо.

Мозкова атака від англійського (brain stormi) – мозковий штурм – методика стимуляції творчої активності та продуктивності для розв'язання проблеми. «Мозкова атака» – це метод розв'язання невідкладних завдань за дуже обмежений час. Суть методу полягає в тому, що необхідно висловити найбільшу кількість ідей за невелику кількість часу, обговорити та здійснити їх відбір. Цей метод використовується для розвитку творчих здібностей або для розв'язання складних проблем. Метод мозкової атаки можна використати в різних формах діяльності: у роботах малими групами, командами, великими групами («гра з глядачами»), індивідуальній роботі віч-на-віч [8].

Ділова гра – метод пошуку рішень у змодельованій проблемній ситуації. Ділова гра застосовується як метод активного навчання її учасників із метою вироблення у них навичок прийняття рішень у стандартних та нестандартних ситуаціях, а також як засіб тестування здібностей. Вона є «засобом і методом підготовки й адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є моделювання реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та між групове спілкування, пошук оптимального рішення для досягнення сформульованої на початку гри мети [10, с. 198-199].

Висновки. Нині активно розробляються напрями в педагогіці, що використовують приховані можливості студентів: суггестопедія та кібернетико-суггестопедія – навчання засобами навіювання; гіпнопедія – навчання у вісні; фармакопедія – навчання за допомогою фармацевтичних засобів. Досягнуто певних результатів у їх застосуванні в навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва.

Психологічна допомога має індивідуалізованість своєї спрямованості та базується на глибокому проникненні в особистість людини. Нині є основні напрями психо-корекційної роботи: це аутотренінг і груповий тренінг.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить про те, що науковці, педагоги та дослідники освітніх інновацій визнають навчальний тренінг одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Серед різноманіття дисциплін підготовки майбутніх учителів музики в педагогічному ЗВО важливе місце займають спеціальні дисципліни, що забезпечують освоєння профілю «Музична освіта». Це комплекс історичних і теоретико-практичних дисциплін, освоєння яких дозволить випускнику реалізувати себе в якості педагога-музиканта як вихователя, просвітителя, вчителя. Оскільки музично-педагогічну освіту поєднують різні форми роботи зі студентами – групові, індивідуальні (в цьому їх особливість), зміст і спрямованість професійної підготовки вимагає поєднання й органічної єдності традиційних та інноваційних методів. У їх числі – інтерактивні методи. У курсах теоретичних дисциплін доцільно використовувати метод проектів, презентації й інші методи. Одна з особливостей підготовки учителів музики в системі вищої освіти – великий обсяг годин, пропорованих для освоєння дисциплін в різних формах навчальної роботи. Тому крім традиційних форм і видів навчальної роботи студентів – аналіз, конспектування та реферування основних і додаткових джерел, рекомендованих в рамках дисциплін, виконання різних навчальних завдань, доцільно залучення інтерактивних методів.

Література

1. Абашина Н. С. Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати* : практико-зорієнтований збірник / керівник авторського колективу – директор ліцею міжнародних відносин № 51 С. М. Шевцова. Науковий керівник і редактор – канд. істор. наук І. Г. Єрмаков. Київ : Департамент, 2003. С. 257–258.
2. Батуніна В. П. Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання. *Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки*. 2010. Вип. 1. С. 150–152.
3. Бондар Т. А. Евристична бесіда як метод проблемно-розвиваючого навчання. *Освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності* : зб. матеріалів наук.-метод. конф., 31 січ. 2013 р. / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» ; редкол.: А. М. Колот, О. І. Олексюк, Т. В. Гуть. Київ : КНЕУ, 2013. С. 183–184.
4. Комкова О. А. Інновації у викладанні математики на заняттях у коледжі. *Збірник виступів учасників Першої науково-практичної конференції педагогічних працівників навчальних закладів Одеської області теми: «Використання інноваційних технологій в освітньому просторі»*. Київ : Філія «Білгород-Дністровський економіко-правовий коледж» Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2018. С. 66–69.
5. Лалак Н. В. Інтерактивна модель навчання студентів: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2011. Вип. 20. С. 69–70.
6. Луцик І. Г. Дидактичні умови інтерактивного навчання предметів суспільно-гуманітарного циклу в педагогічних коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2011. 20 с.

7. Психологія і педагогіка. Особливості проведення навчальних дискусій : навч.-метод. посібник / за ред. О. І. Кадикало. Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2013. 20 с.
8. Рижиков В. С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів : монографія. Херсон : Вид-во «Айлан», 2010. 280 с.
9. Тягай І. М. Форми інтерактивного навчання математичних дисциплін майбутніх учителів математики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 272 с.
10. Юдова-Романова К. Ділові ігри як метод інтерактивного навчання в процесі підготовки бакалаврів театрального мистецтва: випуск нової постановки. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2015. Вип. 16. С. 198–212.

Я. Дубенкова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.Старовойт

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Вивчення та аналіз наукових, методичних джерел і шкільної практики дозволив виокремити суперечність між об'єктивною необхідністю розвитку життєвих компетентностей учнів та недостатнім рівнем їх сформованості в значної частини вихованців. Подолати ці суперечності можливо лише за умови застосування на уроках трудового навчання інноваційних педагогічних технологій [2, с. 165].

Інноваційні технології швидко увійшли в усі галузі нашого життя. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба використання комп'ютерної техніки на уроках трудового навчання з метою ефективного формування життєвих компетенцій молодших школярів. Адже щоденно змінюється екологічна ситуація в світі, законодавство, природа, погода. Інформація, подана в підручнику, перетворюється в застарілу ще під час видання підручника. Уроки трудового навчання з використанням інноваційних технологій, комп'ютерної техніки та найсвіжішої інформації, взятої з мережі Internet, - один із способів оптимізації та урізноманітнення освітнього процесу, а також формування життєвих компетенцій молодших школярів.

Мета статті – розкрити зміст інноваційних технологій трудового навчання як особистісно-орієнтованого способу формування життєвих компетенцій молодших школярів

Виклад основного матеріалу. Під інноваціями в широкому змісті розуміється використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру. Період часу від зародження нової ідеї, створення і поширення нововведення і до його використання прийнято називати життєвим циклом інновації. З урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл інновації розглядається як інноваційний процес. Саме використання персонального комп'ютера в навчальному процесі і є новою технологією в навчанні, нововведенням в учбовому процесі, що дасть змогу ефективно формувати життєві компетенції молодших школярів.

Ми вважаємо, що інноваційні технології дають можливість, з одного боку, показати учням «світ у цілому», подолавши дисциплінарну розрізненість наукового знання, а з іншого - звільнений за рахунок цього навчальний час використовувати для повноцінного формування життєвих компетенцій учнів молодшого шкільного віку. За останні кілька років персональні комп'ютери перестали бути екзотикою і ввійшли в наше повсякденне життя. У нашій країні, як і в усім світі, йде витиснення «ручної» розумової праці комп'ютерною.

Інноваційні та інформаційні технології наприкінці XX століття стали не тільки головною рушійною силою прогресу, засобом спілкування між державами, компаніями, університетами, новою формою торгівлі, але й потужним засобом навчання. За даними соціологічного дослідження для 68% підлітків комп'ютер є робочим інструментом, 12% використовують ПК для розваг, для 18% - це можливість спілкуватися з друзями, а для 2 % - можливість відключитися від дійсності.

Використання нових педагогічних технологій в освітньому процесі дозволяє вчителям реалізувати свої педагогічні ідеї, а учням дає можливість самостійно вибирати освітню траєкторію - послідовність і темп вивчення тем, систему тренувальних завдань і задач, способи контролю знань. Так реалізується найважливіша вимога сучасної освіти - вироблення в суб'єктів освітнього процесу індивідуального стилю діяльності, культури самовизначення, відбувається їхній особистісний розвиток, та формуються життєві компетенції.

У свідомість українських вчителів через публікації останнього часу і через систему неформальної освіти поступово закладається думка, що інтерактивні методи та технології навчання створюють необхідні умови як для розвитку і виховання особистості активних громадян із системою власних духовних цінностей, так і для становлення і розвитку компетентностей учнів. У

зв'язку з цим важливим видається визначення самого поняття і сутності цієї групи методів, їх відмінностей від інших.

На нашу думку суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці). Ми вважаємо, що в ньому всі учні та вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Доцільним буде сказати, що учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Ми вважаємо, що головними у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. На нашу думку результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання.

Ефективними є саме інтерактивні форми організації пізнавальної діяльності, які створюють комфортні умови навчання та дозволяють забезпечити кожному учневі якісні продуктивні дії з вдосконалення знань, умінь, навичок, способів діяльності, а отже і формування життєвих компетентностей.

Також на нашу думку ефективність інтерактивних технологій на уроках трудового навчання у початковій школі залежить від уміння вчителя: давати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання; відбирати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми; під час інтерактивних вправ давати учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його; на одному уроці використовувати одну-дві інтерактивні вправи, а не їх калейдоскоп; здійснювати спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інтерактивній вправі; проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, не пов'язаних з інтерактивними завданнями.

Сьогодні складно уявити урок без використання комп'ютера. Дедалі частіше вчителі проводять уроки із презентаціями, відеофрагментами, фотографіями, музичним супроводом тощо. Реалії впровадження комп'ютерних технологій і мережі Інтернет в освітній процес почали досліджувати ще десятиліття тому провідні науковці та вчителі-новатори. Серед них виділимо В. Борисова, Р. Гуревича, В. Кондратюка, Р. Лещука та інших.

На нашу думку системне застосування сучасних технологій на уроках трудового навчання у початковій ланці освіти сприятиме інтенсифікації навчання та робитиме його для учня більш цікавим, зрозумілим, наочним. Ми вважаємо, що мультимедійні технології збагачують навчальний процес і сприяють його ефективності, залучаючи до емоційного сприйняття навчальної інформації слух і зір учня. Доцільно сказати, що сучасні мультимедійні засоби значно полегшують процес навчання через реалізацію методу наочності, який є одним із фундаментальних методів дидактики. Ще Я.Коменський вважав наочність «золотим правилом дидактики» [1, с. 78].

На уроках трудового навчання мультимедійні презентації можуть застосовувати для: пояснення вступної теми у варіативних модулях (зразки виробів, історичні відомості про технологію тощо); пояснення теоретичного матеріалу комбінованого уроку, закріплення набутих знань (пояснення запропонованих зображень, установлення зв'язків тощо); пояснення технологічної послідовності виготовлення виробу або застосування певної технології тощо.

Висновки. Таким чином, кожне заняття на нашу думку доцільно супроводжувати презентацією на задану тему. Ми вважаємо, що для перегляду презентацій можливе використання блогів, сайтів на яких зберігають архів мультимедіа. За необхідністю матеріали постійно варто поновлювати. На нашу думку, така можливість створює стійкий пізнавальний інтерес учнів до предмету і формує навички самостійного опанування матеріалу.

Література

1. Бургін М. Виховання громадянина: проблеми, структури, функції / М.Бургін // Освіта України. - 2017. - №11. - С.4.
2. Поборченко Н. Нові освітні технології. Директор школи. / Н.Поборченко // - 2007. - № 4. – С. 33-35.
3. Старовойт Л.В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання / Л.В. Старовойт // Scientific Journal «Science Rise» Pedagogical Education. – Kharkiv, 2016.-№ 3/5(20). –Р.58-63.
4. Шляхова Г. Розвиток творчих здібностей на заняттях з трудового навчання. / Г.Шляхова // - Донецьк. - 2002 – 124с.

І. Загороднюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М. Вацьо

ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Поряд з принципами гуманізації та демократизації основними принципами реформування освіти в Україні є інтеграційні процеси. В системі інноваційної освіти впроваджується велика кількість навчальних технологій, які ґрунтуються на інтегративних підходах. Залишається суперечливим питання, що таке інтегрований урок. Мало досліджена проблема впровадження інтегрованих занять в початковій школі.

Інтеграція як засіб створення більш цілісної, гармонійної картини світу має стати одним із пріоритетних напрямів оновлення освіти. На думку С. Гончаренко та Ю. Мальований: «традиційна предметна система навчання складалася протягом останніх двох століть значною мірою під впливом механістичної картини світу, раціоналістичного і технократичного погляду на світ як на якийсь неживий механізм, що розчленовується у процесі пізнання» [1, с. 2].

Аналіз попередніх досліджень. Різні аспекти інтеграції у навчально-виховному процесі активно висвітлюються у науково-педагогічній літературі (Г. Батуріна, Р. Гуревич, С. Гончаренко, В. Загвязинський, В. Ільченко, М. Іванчук, І. Козловська, І. Лернер). Питанням інтеграції мистецтв у процесі художньо-естетичного виховання й навчання школярів присвячені праці О. Рудницької, В. Рагозіної, О. Щолокової, Г. Шевченко та ін. Набули поширення програми інтегрованих курсів для початкової школи, зокрема інтегрований курс «Мистецтво» (авторські колективи під керівництвом Л. Масол, О. Щолокової); програма курсу «Художня праця» (В. Тищенко) та ін.

Як урок поліхудожньої діяльності, інтегрований урок музичного мистецтва має на меті, по-перше, суто музичний розвиток дітей, по-друге, їх загальний світоглядний розвиток. На особливу увагу заслуговують дослідження, в яких обґрунтовано ідею цілісного впливу різних видів мистецтва на молодших школярів (Е. Белкіна, Н. Аніщенко, Л. Масол, Л. Ващенко, О. Рудницька, Г. Падалка, Г. Тарасенко та ін.).

Мета статті. Визначити основні особливості проведення інтегрованих уроків на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Інтегроване навчання спрямоване на формування системного мислення, цілісної картини світу учнів, тому на уроках музичного мистецтва в початковій школі варто інтегрувати види мистецтва, що сприятиме активності, самостійності учнів. Учні початкових класів не можуть довго сприймати одноманітну інформацію. Поєднання на уроці двох-трьох навчальних предметів стимулює інтерес до навчання, забезпечує активізацію пізнавальної діяльності дітей, показує взаємозв'язок навчальних дисциплін, зв'язок з життям. Змістовні та цілеспрямовані інтегровані уроки музичного мистецтва вносять у звичайну структуру шкільної освіти оригінальність, новизну, дозволяють систематизувати знання, розглядати предмет з кількох сторін, створюють сприятливі умови для реалізації особистісно орієнтованого, розвивального навчання молодших школярів.

В 1857 році було уведено в науку поняття «інтеграція» англійським ученим Г. Спенсером. В перекладі із латинської мови слово «інтеграція» означає відновлювання, поповнення, що розкриває стан внутрішньої цілісної зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, як вища форма взаємодії, особливість якої виявляється у взаємопроникненні елементів, переходу в іншу якість [5, с.152].

Вимоги до підготовки вчителів початкових класів закладені в змісті основних освітянських документів, які регламентують діяльність школи першого ступеня. Зокрема, Державним стандартом початкової загальної освіти передбачена освітня галузь «Мистецтво». В її основу покладено принцип об'єднання різних видів мистецтв та визначення художньої культури як системи скоординованих художніх знань. У документі наголошується на доцільності реалізації взаємозв'язку цієї галузі з іншими гуманітарними предметами [2, с. 30].

Інтегрована мистецька освіта відповідає віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку, які сприймають навколишній світ цілісним, нерозчленованим на окремі ізольовані об'єкти.

Л. Масол зазначає: «...інтегрування різноаспектних художніх знань, естетичних уявлень, поглядів на рівні свідомості й підсвідомості особистості школяра відбувається спонтанно й незалежно від бажання та волі вчителя, але тільки за умов його організаційно-педагогічного сприяння, широкого спектру методів компаративістики цей процес набуває цілеспрямованого й системно-цілісного характеру» [3, с. 23].

Традиційний та інтегрований урок музичного мистецтва мають загальні параметри – цілі, задачі, мотиви, способи управління діяльністю учнів, але відрізняється за змістом і технологією проведення. В першому випадку цілі і

освітні задачі відкриті, переважають навчальні мотиви, навчання здійснюється через включення в освітню діяльність; в другому вони приховані (або відкриті, але опосередковані художньо-ігровою задачею), переважають ігрові мотиви, прагнення увійти в ігрову ситуацію, навчання відбувається за допомогою включення в поліхудожню та ігрову діяльність [5, с. 152].

Сучасні вчені виділяють декілька видів інтегрованих уроків музичного мистецтва:

- урок оволодіння новими знаннями (моно урок, побудований на вивченні одного класичного, художнього, драматичного твору або творчості одного композитора, художника, драматурга, чи урок-бесіда);

- урок формування та засвоєння умінь та навичок (включає театральні ігри та драматизацію);

- урок узагальнення та систематизації знань (урок-конкурс, урок-подорож);

- урок повторення, комплексного застосування знань, умінь та навичок (включає різноманітні види художньої діяльності і самостійну роботу учнів – вокальні, інструментальні, драматичні імпровізації, діалоги, інсценування пісень, казок, ілюстрацій до розповідей);

- комбінований урок, на якому вирішуються одночасно декілька освітніх задач (урок-концерт, урок-образ, урок-спектакль) – заключні уроки чверті, півріччя, року [4, с. 12].

Комплекс мистецтв має бути зінтегровано з різними видами творчої діяльності учнів: співом, малюванням, створенням казок, римуванням, музичною імпровізацією, драматизацією, виготовленням поробок, сприйманням музичних творів і відображенням їх художніх образів. На відміну від інших уроків, інтегровані звертаються до численних асоціацій, передбачають активний емоційний відгук, що вкрай важливо у роботі зі школярами. На думку багатьох педагогів, з музикою рекомендується інтегрувати предмети, теми яких мають спільні або універсальні засоби для цілісного, глибокого їх розкриття через масштабність та універсальність життєвого змісту самих тем і понять.

З урахуванням інтегрованого підходу до засвоєння музичних знань пропонуємо ряд цікавих методичних прийомів і форм роботи, використання яких сприятиме цілісному, глибокому засвоєнню музичних знань, практичних навичок і умінь художньої діяльності, активізації емоційної та інтелектуальної сфери дітей на уроці й у позаурочний час.

Інтегровані художньо-творчі завдання.

- Скласти казку про піаніно. Згадати й зафарбувати кольоровими олівцями на зображеній у зошиті фортепіанній клавіатурі: октаву, в якій може заспівати школяр (голубим кольором); октави, звуками яких можна зобразити літній дощик, срібні дзвіночки, пташку, білочку (кольори учень добирає відповідно до характеру явища або уявного художнього персонажа); октави, звуками яких ти відтворив ходу ведмедя, слона, удари літнього грому (аналогічно до попереднього завдання).

- Виготовити нотні знаки з паперових смужок на уроці трудового навчання. Створити об'ємну аплікацію, використовуючи ноти та інші музичні знаки. Завдання допоможе виконати вірш про нотні знаки:

*П'ять лінійок цих чарівних
Прийняли усіх гостинно.
Тут дієзи і бемолі,
Ключ басовий і скрипковий,
Нотки дружно виступають,
Пісню гарну нам співають.
Отакий гостинний пан,
Його звати – Нотний стан.*

Висновки. Необхідність формування творчої особистості з розвиненим цілісним мисленням вимагає створення специфічних умов здійснення педагогічного процесу. Однією з таких умов є інтеграція видів діяльності й видів мистецтва на уроках музичного мистецтва в початкових класах.

Література

1. Гончаренко С., Мальований Ю. Інтегроване навчання. За і проти / С. Гончаренко, Ю. Мальованич // Освіта. – 2001. – 16 лютого. – С. 2
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Освіта України. – 2018. – 21 лютого. – С. 1-32
3. Масол Л. М. Вивчення музики в 1 – 4 класах: Навчально-методичний посібник для вчителів / Л. М. Масол, Ю. О. Очакова, Л. В. Беземчук, Т.О. Наземнова. – Х.: Скорпіон, 2003. – 144 с.
4. Надолінська Т.В. Ігрові педагогічні технології в професійній діяльності педагога-музиканта / Т.В. Надолінська // Мистецтво та освіта: Науково-методичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 8-32
5. Рахманова О.К. Особливості використання методу драматизації на інтегрованих уроках музичного мистецтва / О.К. Рахманова // Духовність особистості в системі мистецької освіти. – 2016 – С.151-157

М. Зінченко
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент І. Барановська

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Історія показує, що з допомогою творчості людство добре розвивалося та створило низку духовних та матеріальних цінностей. Творчий підхід до вирішення багатьох питань став рушієм для розвитку суспільства. Можливість творити є однією з умов орієнтування людини у швидкозмінних процесах світу, а також здатність адаптуватися до них. Повсякденність доводить, що творчо обдарована особистість гнучка до змін, здатна знаходити, створювати та використовувати нові підходи, ідеї, плани та задуми. Питання образотворчої обдарованості охоплює одночасно креативний, естетичний та духовний напрями розвитку дитини. Образотворча діяльність має великий творчий потенціал, допомагає дитині засвоїти потік світової культури, заохочує її до творіння, і звісно робить відповідальним зберігачем витворів мистецтва.

Аналіз наукових досліджень та праць показав, що вчені приділяють значну увагу питанню обдарованості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Основою для вивчення розвитку художніх здібностей використовуються праці психологів (О. Венгера, Л. Виготського, Г. Костюка, С. Рубінштейна, Б. Теплова та інших), філософів (В. Афанасьєва, П. Бойко, О. Познера, Н. Овчіннікова, а також Ф. Фребель, М. Монтесорі, О. Декролі), педагогів (Т. Комарової, Т. Казакової, Н. Сакуліної, А. Усової та інші). Для побудови процесу ефективного навчання та роботи з образотворчо обдарованими дітьми, особливе значення мають дослідження вчених: О. Матюшкіна, В. Моляко, В. Сухомлинського, П. Якобсона. Окремо хотілося виділити дослідників дитячої художньої творчості і обдарованості, а саме І. Барановська, І. Волощук, Н. Лейтес та інші. Науковці підкреслюють, що художня творчість суттєво відрізняється від інтелектуальної. Цікавим та цінним є унікальність творчості, емоційно-ціннісний та асоціативний зміст, що використовує автор у своєму творі, а не вміння дитини генерувати ідеї.

Метою статті є виявлення методів, які є ефективними в діагностиці та розвитку образотворчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Згідно з психологічною енциклопедією «обдарованість –... це якісно своєрідне поєднання здібностей, що є запорукою успішного виконання конкретної діяльності» [5, с. 228]. Обдарованість часом важко відрізнити від добре навченої дитини в певній галузі, це говорить про активну участь батьків та педагогів у розвитку цієї дитини. Образотворчу обдарованість виказує велике бажання та здатність дитини створювати образи за допомогою того, що потрапить під руки. В. Сухомлинський говорив, що діти інтуїтивно вловлюють глибину духовного, налаштовуючись на незвичайне та дивовижне. Можливо саме тому образотворчо обдарована дитина створює надзвичайні та фантастичні малюнки. Створюючи малюнки на вільну тему, обдарована дитина викладає на папері свою фантазію, створюючи дивних тварин та химерні візерунки або квіти. Щоб виявити та допомогти подальшому розвитку такої дитини вчителіві потрібна педагогічна зіркість. Зазначимо, художня обдарованість це не завжди наявність високих досягнень, але це потреба в заняттях мистецтвом. Ми поділяємо думку прогресивних педагогів, що «талант – це потреба в постійному навчанні» [2; 6].

Ключовими показниками художніх здібностей, на нашу думку є: наявність у дитини інтересу і схильності до художньої діяльності; вміння дитини передавати за допомогою образотворчого мистецтва власні почуття, фантазії; завершеність роботи.

Окреслимо етапи розвитку образотворчих здібностей: *до зображувальний* (немає уявлення про задум, відсутність необхідних умінь для його виконання); *зображувальний* (розвиток низки художніх здібностей та умінь: точно передавати форму предмета, відтворювати точні пропорції, створення композиції, передавати гаму кольорів).

Аналіз наукової літератури показав, що будь-яка методика роботи з обдарованими дітьми повинна спрямовуватися на: збагачення культури зорового сприйняття; розвиток емоційної чутливості до творів образотворчого мистецтва; залучення до самостійної художньої діяльності в техніках народного мистецтва; формування вміння використовувати свої уявлення про засоби художньої виразності (ритм, кольори, композиція) для втілення свого задуму, передачі своїх почуттів; формування вміння висловлювати своє ставлення до зображеного; розвиток умінь порівнювати, аналізувати, узагальнювати; виховання прагнення самим брати участь у створенні прекрасного, вносити його елементи до життя; розвивати в дітей інтерес та уявлення про художні особливості й призначення декоративно-ужиткового мистецтва нашої держави [1; 3; 6]. Основним завданням методики є створення позитивного настрою на

уроках та в позаурочний час, використання різноманітних форм роботи з дітьми: екскурсії, ігри, вправи на вдосконалення вмінь, тематичні уроки.

Варто наголосити, що для повноцінного образотворчого розвитку, батькам та вчителям необхідно дотримуватися таких рекомендацій: намагатися не навантажувати дитину навчальними та розвивальними видами діяльності (розплановувати дитячий графік на день так, щоб залишався час на самостійну творчу діяльність); надавати дитині право вибору (дати можливість визначитися чим вона хоче займатися); в жодному випадку не нав'язувати ярликів та не порівнювати з кимось іншим (робити цього «іншого» зразком для наслідування);

Ми спробували узагальнити ознаки образотворчо обдарованих дітей, на основі описаних в науково-методичній літературі фактів та спостережень: починає проявляти велику зацікавленість до візуальної інформації; стає замисленою і дуже серйозною, коли бачить гарну картину; в найменших деталях запам'ятовує побачене; проводить багато часу за малюванням, або створює композиції, що мають художнє значення (наприклад, картини для декорування приміщення); серйозно відноситься до своїх художніх занять та умінь, намагається самоудосконалюватися і одержує від цього задоволення; Показує не характерну для її віку вправність, також оригінально користується засобами художнього вираження; використовує малюнок, щоб відобразити свої почуття та настрої; експериментує з використанням традиційних матеріалів; планує майбутню композицію картин або малюнків; у своїх роботах використовує цікаву гру кольорів та не боїться з ними експериментувати; роботи включають велику кількість деталей; у малюнках використовуються незвичні композиції, оригінальність у виборі сюжету, конструкція та колір індивідуальні; має високі досягнення в художньої творчості, живописі.

Виявити образотворчо обдарованого учня допоможуть діагностичні методики та тести. Наприклад, «Тест здібностей до малювання Г. Кларка (CDAT)» та «Візуальний щоденник» Ірмгарда Зепфа [7; 8].

CDAT складається з чотирьох завдань, кожне з яких розраховано на 15 хвилин (єдине невеликим зауваження – можна використовувати лише м'який олівець (ВН)). Хід виконання завдань:

1. Намалуйте незвичний будинок, ніби Ви дивилися на нього, проходячи вулицею. Намагайтесь малювати якнайкраще.
2. Намалуйте людину, яка біжить дуже швидко. Намагайтесь малювати якнайкраще.
3. Намалуйте себе і своїх друзів, що грають у шкільному дворі. Намагайтесь малювати якнайкраще.

4. Зробіть фантастичний малюнок зі своєї уяви; малюйте те, що вам подобається. Зробіть якомога оригінальніший малюнок. Можна використовувати свій олівець.

Кожен завершений малюнок учителі за інструкцією оцінюють від 1 до 5 балів за визначеними критеріями: 1) сенсорними, 2) формальними, 3) експресивними, 4) технічними.

Валідність CDAT, як тесту образотворчих здібностей була доведена Г. Кларком у серії польових випробувань, коли CDAT був використаний серед учнів та студентів на заняттях у коледжах, середніх школах та літніх школах для художньо обдарованих учнів. Отримані дані дали результати нормального розподілу. Висновок доводить оригінальність гіпотези дослідження, що обдарованість – це нормально розподілена характеристика. Тест має проводитися в межах одного класу та одного віку, тоді його результати достовірно корелюються.

Наступним цікавим методом є «Візуальний щоденник». Учням пропонується вибрати зошит або просто сторінки паперу А4, де вони мають фіксувати свої візуальні враження протягом 14 днів. Щовечора потрібно відобразити свій настрій за день за допомогою будь-якої двовірної пластичної техніки: малюнок, живопис, колаж, використовуючи різні техніки перенесення на поверхню (текстури матеріалу рельєфу за допомогою натираючих рухів незагостреного олівця, змішана техніка і т.д. Дослідники дозволили «нищити» сторінки, якщо дитина того захоче з допомогою крапель розплавленого воску на поверхні або просто покриваючи її темною фарбою. Кожний щоденний запис повинен мати назву. Метод може бути адаптований автором, наприклад додано текст для вираження домінуючих настроїв за день.

Тест CDAT цікавий тим, що роботи дітей опрацьовувалися та оцінювалися не лише по одному малюнку. Можна визначити за малюнком настрої та якість робіт однієї дитини, визначити рівень та особливості прояву її обдарованості.

Як **висновок** зазначимо, для дітей, особливо обдарованих, важливою є підтримка дорослих. Образотворче обдарована дитина сприймає навколишній світ, як невід'ємну частину себе, а потім передає свої почуття за допомогою кольору, ліній, форм. Вона глибоко переживає разом із авторами творів та співіснує з героями книжок. Важливо підтримувати в дитини запал до творчості та розкриття свого потенціалу.

Література

1. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С.. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. *Освітологічний дискурс. № 3-4 (26-27) 2019 р. с. 206 – 219* URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/29>

2. Волощук І. Не закопуймо таланти в землю: [Обдаровані діти] *Рідна школа*. 1998. № 1. С. 63-65.
3. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.
4. Лейтес Н.С. Психология одаренности детей и подростков М.: Издательский центр «Академия», 1996. 416 с.
5. Степанов О.М. Психологічна енциклопедія. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
6. Чудновський В.Е., Юркевич В.С. Обдарованість – це унікальність кожної особистості. *Обдарована дитина*. 2005. № 2. С. 2-8.
7. Clark G. Teaching talented art students : principles and practices. *Teachers College*, Columbia University, 2004.
8. Karpati A. Visual Diary – A Project to Test the Symbolisation Abilities of Adolescents /Andrea Karpati // InSEA European Regional Conference, Heidelberg, June 2007 URL: http://edutech.elte.hu/karpati/content/download/publikacio/KONFERENCIA/2008_InSEA_Heidelberg/Visual%20Diary%20Project_InSEA%20Conf%20Heidelberg.pdf

О. Картавова, Б. Радчук,
здобувачі ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Барановська

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Наш український народ відомий на весь світ своїми мелодійними піснями, гармоніями та голосами. Від Карпат до Полісся та Слобожанщини багата українська земля на музичні таланти. Переглядаючи матеріали престижних телевізійних конкурсів («Голос діти»), міжнародних фестивалів, розумієш наскільки гарні та унікальні голоси талановитих українських дітей. Вчасно помітити, розвинути, підтримати музично-обдарованих дітей завдання кожного вчителя.

Аналіз наукової літератури показав, що багато досліджень присвячено проблемі розвитку музичних здібностей учнів (Б. Асаф'єв, І. Барановська, В. Верховинець, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, М. Леонтович, Л. Масол, Н. Мозгальова, Є. Печерська, О. Ростовський, Б. Теплов, Л. Хлебнікова, А. Щербо та інші. Вчені вивчали різні аспекти музичного навчання та виховання, розвитку музичних здібностей: їх природу, компоненти, показники, умови, методи, прийоми, тощо. Відомі педагоги-музиканти Л. Баренбойм, Д. Зариня, О. Щолокова присвятили низку своїх праць питанню виявленню

творчого потенціалу дітей шляхом навчання гри на фортепіано. Вчені наголошували, що імпровізація, вигадкування музики, завершення композиції учнями – спосіб розкриття та розвитку музичної обдарованості учнів.

На переконання Б. Теплова та А. Готсдінера музична обдарованість – це вищий та ідеалізований прояв музичних здібностей. Показниками музичної обдарованості є ідеальний музичний слух, неймовірна музична пам'ять, пластичний і скоординований руховий «апарат», вміння до навчання, наполегливість та працездатність. Сьогодні педагоги-практики В. Анісімов, І. Барановська, О. Демченко, А. Зіміна, Н. Казьмірчук, Н. Комісаренко, Н. Мозгальова, Л. Старовойт, О. Шикиринська продовжують вивчати особливості виховання та розвитку музичних та творчих здібностей молодших школярів засобами мистецтва в умовах нової української школи.

Мета статті – виділити ефективні способи розвитку музичної обдарованості молодших школярів на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Талановитий педагог В. Сухомлинський повчав: «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї». Музика – це почуття, хвилювання, емоції, переживання, що фіксуються на папері за допомогою нот.

Психолог Б. Теплов стверджував, що деякі здібності не тільки існують поруч одна з одною, а можуть розвиватися окремо одна від одної. Кожна здібність, яка є у особистості, постійно набуває нового характеру. Така особливість залежить від наявності сприятливих чинників, що забезпечують їх розвиток. Б. Теплов доводив, що відмінності обдарованості виявляються в тому, що ступінь її виявлення якісно різна: одна особистість обдарована, як співак, інша реалізовує свій талант та здібності в іншому виді діяльності. «Відносна слабкість будь якої однієї здібності не позбавляє можливості успішного виконання діяльності, найщільніше пов'язаної з цією здібністю. Відсутня здібність може бити в дуже широких межах компенсована іншими, високорозвиненими у цієї людини»[1, с. 114]. Зміст музичної обдарованості охоплює низку музичних здібностей, головною ознакою яких є здатність чути музику, співпереживати, відчувати її виразність, проявляти свій емоційний стан. До складових музичних здібностей відносяться:

- мелодійний слух – здатність розрізняти висоту звуків, впізнати та відтворити, точно інтонувати;
- гармонійний слух – сприймання співзвучності;
- слухове уявлення – здатність уявляти ритмічні співвідношення звуків та керувати ними у думках;

- відчуття ритму – вміння групувати звуки та виділяти акценти [1, с.206].

У сучасній педагогічній літературі обдарованість розглядається як індивідуальна своєрідність задатків людини, за допомогою яких досягається успіх у різних сферах діяльності. Із усіх концепцій обдарованості, більшість науковців та дослідників визнають модель, що складається з трьох компонентів:

- мотивація (спрямованість, наполегливість) особистості до певного виду діяльності;
- креативність особистості;
- розвиток спеціальних здібностей на рівні, вищому за середній.

Важливо з'ясувати сферу чи галузь, до якої дитина виявляє найбільший інтерес та здібності, тобто виявити спеціальну обдарованість, – зазначає І. Барановська [2, с. 212]. Вченими схарактеризовані види спеціальних обдарувань (здібностей) та їх ознаки в різноманітних видах діяльності: інтелектуальній, художній, музичній, хореографічній, артистичній, літературній, технічній, спортивній, соціальній, тощо [1; 2; 3; 4; 5; 7]. Музична обдарованість є своєрідним поєднанням усіх музичних здібностей та задатків, емоційного стану, креативності та наполегливої роботи, спрямованої на музичну діяльність, що у свою чергу дозволяє особистості досягати значних успіхів у творчості.

У структурі музичної обдарованості Б. Теплов виділяв такі загальні властивості психіки, як: емоційна сприйнятливість і реактивність відносно впливу музики; багатство і активність слухової уяви; уміння з більшою силою зосередитися на предметі музичної діяльності [2]. Структура музичної обдарованості дітей молодшого шкільного віку містить: *загальні здібності* (усвідомлення процесів навколишнього світу за допомогою музики, переважання творчого мислення; спроможності до уяви та імпровізації, підвищена концентрація уваги, образність і асоціативність сприйняття, вразливість); *музичні здібності* (музично-ритмічне почуття, музично-слухові уявлення; музична пам'ять, ладове почуття, архітектонічне почуття); *когнітивні здібності* (стійкий інтерес до навчальної діяльності, наполегливість, пошукова активність, творче виконання завдань, висока результативність, домінування зовнішньої практичної діяльності); *художньо-виконавські здібності* (емоційність, артистичність, віртуозність, безпосередність виконання, оригінальність інтерпретації).

Аналіз наукової літератури дозволив нам окреслити модель розвитку музичної обдарованості дітей молодшого шкільного віку:

- мета – розвиток музичної обдарованості дітей молодшого шкільного віку;
- завдання – виявлення ступеня вираженості музичної обдарованості дитини;
- розробка механізмів розвитку музичної обдарованості;
- розвиток компонентів музичної обдарованості, що необхідні для формування музично обдарованої особистості;
- взаємодія вчителя та учня;
- етапи педагогічної діяльності: *підготовчий* (накопичування і формування узагальнених слухових уявлень про певні композиційні структури в процесі виконання, прослуховування та аналізу музичних творів); *зародження задуму* (вибір поетичного тексту для складання мелодії, для театралізації створення мелодійних характеристик діючих осіб казки, вибір музичних творів для імпровізації рухів, варіювання і складання ритмічних акомпонементів, вибір жанрів майбутніх творів); *розвиток задуму* (вибір засобів художньої виразності, створення варіантів); *оформлення задуму*; *оцінка способів реалізації задуму* [3].

Для підтримання та розвитку музичної обдарованості молодших школярів варто використовувати та поєднувати традиційні та інноваційні методи. На уроках музики рекомендується використовувати такі завдання, як: аналіз ставлення до твору; аналіз почуттів, що виникають під час прослуховування або перегляду музичного твору; визначення об'єктивної оцінки своїх можливостей у виконанні твору; самостійне створення музичної композиції. Цікавими та інтерактивними є завдання на імпровізацію, наприклад: «музична розмова» (діти перевтілюються в героїв своїх улюблених казок та намагаються імпровізувати мелодію в стилі того «героя»); імпровізація рухів чи створення ритмічного супроводу до різнохарактерних мелодій; створення закінчення поданого літературного чи музичного уривку; написання або складання композиції до запропонованого прикладу – імпровізація за допомогою малюнка; створення ритмічного акомпанементу або складання музики під запропонований текст; завершення незакінчених мелодій (безтекстових).

Висновки. Маємо пам'ятати, що потрібно заохочувати дітей до різних видів музичної діяльності; підтримувати ініціативи учнів до виконання або вивчення нових музичних творів; стимулювати інтереси обдарованих учнів за допомогою збагачення уявлень про музичне мистецтво (відвідування майстер-класів, концертів, фестивалів, ознайомлення із цікавими фактами про музикантів та багато іншого). Головне, яким би не був вид роботи у процесі

музичного навчання він має сприяти духовному розвитку, вихованню моралі та формуванню музичного світогляду, розвитку музичних та творчих здібностей, художньо-творчої самореалізації учнів.

Література

1. Анисимов В.П. Диагностика музыкальных способностей // Учебник пособие для студентов высших учебных заведений. – Москва.: ВЛАДОС, 2004. – 128с.
2. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. / Барановська Ірина Георгіївна. К., 2007. 177 с. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1371>.
3. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С.. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. *Освітологічний дискурс. № 3-4 (26-27) 2019 р. с. 206 – 219* URL : <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/29>
4. Зими́на А. Основы музыкального воспитания и развитие детей младшего возраста. Москва.: ВЛАДОС, 2000. 320с.
5. Теплов Б.М. Избранные произведения: В 2 т. Педагогика. Москва, 1985. Т.1. с. 14 – 305.
6. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. Москва. Издательство ФПН РСФСР, 1947. 334с.
7. Тітов С.І. Мучична обдарованість та її розвиток. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. Вип.19. с. 223 – 226.

Ю.Княжук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.Старовойт

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення національної системи освіти в Україні, одним із пріоритетних завдань є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У світлі цих вимог, великої ваги набуває початкова ланка школи, адже саме в ній закладаються основи для розвитку морального, інтелектуального та духовного потенціалу особистості.

Актуальність дослідження проблеми творчого розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва зумовлена такими факторами:

- потреба у зростанні творчих ресурсів учнів в умовах глобалізації суспільства;

- необхідність включення творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві;

- провідна роль творчості як суб'єктивного й об'єктивного факторів розвитку загальної і, зокрема, художньої культури особистості учня.

Аналіз наукових досліджень. Використання образотворчого мистецтва як чинника розвитку творчої особистості було предметом досліджень у галузі філософії (Г.Шевченко, Є.Басін, І.Зязюн, Л.Коган та ін.), психології (В.Кузін, О.Бакушинський, Л.Виготський та ін.), педагогіки (А.Щербаков, В.Вільчинський, Г.Тарасенко, О.Рудницька, О.Савченко, М.Лещенко, Л.Масол, О.Савченко та ін.). Автори цих досліджень мають спільну позицію щодо необхідності збагачення особистості учня художньо-образними враженнями, емоційністю сприйняття навколишнього світу, розвитком здібностей, творчою самореалізацією. Оскільки особистість найінтенсивніше формується у період шкільного віку, то саме школа відіграє провідну роль у творчому розвитку учнів початкових класів.

Проте, слід зазначити, що проблема творчого розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва залишається недостатньо висвітленою у науково - педагогічній літературі.

Отже, виникає необхідність у глибшому вивченні сучасної вітчизняної і зарубіжної практики педагогіки мистецтва, теорії творчого розвитку молодших школярів, педагогічного досвіду навчання, виховання і розвитку особистості учня засобами образотворчого мистецтва.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови творчого розвитку учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Поняття «творчість» психологічний словник трактує як «продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні цінності, що виявляються в різних галузях суспільної практики, науки, техніки, в літературі, мистецтві [5, 123].

Психологія творчості досліджує процес перебігу акту творчості в суб'єктивному аспекті – окреслення основних особливостей, характерних рис творчої особистості. З-поміж них – відхилення від шаблону, вміння зосередити увагу на одній проблемі; ініціативність, гнучкість розуму, широта й оригінальність мислення; незалежність думок та оцінок. Особливості мотивації діяльності полягають у тому, що творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети творчості, скільки в самому процесі. Найспецифічнішою рисою творця вбачається несамолюбний потяг до творчої

діяльності. Оскільки творчість особистості насамперед визначається її здібностями, науковці постали перед проблемою необхідності визначення того, які здібності – творчі чи інтелектуальні – є визначальними у формуванні творчої особистості.

Кожна особистість від народження має певний творчий потенціал. Учителю необхідний певний багаж знань, наукова база для створення оптимальних умов творчого розвитку кожного учня; він повинен володіти формами, методами й засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних рис особистості, а також мотивів, особистісних якостей, які сприяють успішній творчій діяльності.

Аналізуючи стадії творчого процесу Г.Уолеса, Т.Рібо та інших, Я.Пономарьов підкреслив, що вони у своєму загальному вигляді мають такий зміст:

- 1) перший етап (свідома робота) – підготовка – особливий діяльнісний стан, який є передумовою для втілення нової ідеї;
- 2) другий етап – підсвідома робота над проблемою, спрямування ідеї;
- 3) третій етап (перехід підсвідомого у свідомість) – натхнення – у результаті підсвідомої роботи у сфері свідомості проступає ідея винаходу, відкриття, спочатку в гіпотетичному вигляді;
- 4) четвертий етап (свідома робота) – розвиток ідеї, її остаточне оформлення й перевірка [4, 109].

Виділення етапів переслідує методичну мету. На їх основі можна визначати зміст роботи особистості у процесі творчості, форми, методи й засоби творчого розвитку на кожному з відносно самостійних етапів, послідовність розвитку тих чи інших якостей творчої особистості.

Однією з основних умов розвитку творчої особистості молодшого школяра науковці вважають взаємодію між зовнішніми й внутрішніми чинниками, між генетичною зумовленістю творчими задатками й умовами навколишнього середовища, в яких знаходиться індивід. Якщо високий творчий потенціал має відповідні зовнішні умови, то він піднімається досягає кращого рівня; у разі менших можливостей, розбудити творчість можна завдяки використанню відповідних навчально-виховних засобів і методів [3, 54].

Безперечно, молодший шкільний вік вважається періодом становлення та інтенсивного формування навчальної діяльності. Саме їй підпорядковуються інші види діяльності (гра, праця тощо). З'ясування характеру впливу навчання на розвиток дитини стало можливим завдяки виділенню Л.Виготським двох рівнів розвитку – зони актуального розвитку та зони найближчого розвитку [2, 46]. Це відкриття розкриває взаємозв'язок навчання й розвитку: інтенсивний

розвиток відбувається лише в тому випадку, якщо навчання передуює актуальному рівню розвитку і приводить до руху сили, які концентруються в зоні найближчого розвитку.

Для розвитку творчості учнів на уроках варто враховувати ряд аспектів:

1. Створення позитивної, доброзичливої атмосфери, де кожен учень почувається вільно і готовий до проявів креативності;

2. Враховуючи зовнішні умови, не забувати про зміст заняття, оскільки це головне, що повинне спонукати дитину до творчості. Це може бути незвичайний поворот сюжету, елементи новизни, сумісне емоційне переживання тощо;

3. Роботу з учнями по активізації пізнавальних інтересів потрібно будувати на уроках в такій послідовності: цікаво – знаю – вмію.

4. Застосування в навчальному процесі творчих ігор і вправ, адже емоційне забарвлення останніх сприяє глибокому й міцному засвоєнню матеріалу, розвитку особистості кожного школяра;

5. Важливо творчо підходити до процесу учіння на кожному уроці.

Висновки. Таким чином, розвиток є передумовою творчості, яка є нероздільною з продуктивною діяльністю людини, – це поетапний рух індивіда у напрямі особистісних кількісних змін у якісні. Зазначаємо, що творчий розвиток – це динамічний процес становлення особистості, спрямований на розширення обсягу здібностей, які формуються та збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються оригінальністю, новизною та креативністю. Психологічні механізми образотворчої діяльності молодших школярів ґрунтуються на індивідуальних особливостях: генетичних задатках, відношення до типу темпераменту, рівня сприйняття. На уроках образотворчого мистецтва необхідний цілеспрямований педагогічний вплив на основі врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, зокрема, творчості потрібно навчати на основі репродуктивної та образотворчої діяльності.

Література

1. Brovchak, L. S., Starovoit L. V., & Likhitska L. M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*, 52(2), 206-217.
2. Выготский Л.С. Воображение и его развитие в детском возрасте // Развитие высших психических функций. – М., 1960. – С.327- 350.
3. Момот Л.Л., Шелестова Л.В. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання // Педагогіка і психологія, 1997. – №2. – С.53-59.
4. Пономарёв Я.А. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. - 280с

5. Психологический словарь / Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ПедагогикаПресс, 1996. – 440с.
6. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dziś, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – Р.9-11

А. Коваль,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент І. Барановська

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Обдарованість – це сукупність здібностей, що дозволяють індивіду досягти вагомих результатів в одному або декількох видах діяльності. Ця якість формується і проявляється в діяльності. «Під обдарованістю дитини розуміють вищу, ніж у її однолітків, спроможність до навчання і більш виражені творчі прояви, здатність до видатних досягнень у будь-якій соціально значущій сфері людської діяльності», – зазначає Н. Лейтес. Обдарованими дітьми можна назвати тих, які, за оцінкою досвідчених фахівців, демонструють високі досягнення чи мають потенціал творчого розвитку.

Відродження та розвиток суспільства України значною мірою залежить від творчості, активності та ініціативи його членів. Соціальна практика вимагає все більшої кількості людей, які творчо мислять, здатні створювати матеріальну й духовну культуру, пропонувати нові ідеї, винаходи, технології. Тому серед усіх психолого-педагогічних проблем найактуальнішою є організація процесу розвитку творчих здібностей особистості, зокрема, виховання обдарованих дітей. Актуальність дослідження зумовлена соціальною значущістю даної проблеми, а також логікою розвитку досліджень у галузі психології та педагогіки творчості та обдарованості. Вченими обґрунтовано системність детермінації творчих здібностей (О.Матюшкін, О.Кульчицька, М.Смульсон); визначено структурні компоненти (В.Давидов, С.Максименко, В.Моляко), досліджено параметри креативного середовища як чинника розвитку творчих здібностей (В.Дружинін, А.Коваленко, Д.Леонтьєв, Я.Пономарьов). Науковці впевнені у думці, що творчі здібності та творчий потенціал – передумови для визначення системотворчих характеристик обдарованої особистості.

Мета статті – розкрити особливості розвитку художньої обдарованості молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Творчість особистості дитини молодшого шкільного віку пов'язана з її творчими здібностями. Проблема творчих здібностей особистості розглядається науковцями з різних наукових підходів: діяльнісного (О.Леонтьєв, С.Рубінштейн, В. Моляко), функціонального (В.Крутецький), суб'єктного (В.Пономарьов, В.Моляко, С. Сисоева) і когнітивного (Ф. Баррон, Дж.Гілфорд, Е.Торренс). Фундаментальну розробку проблема здібностей особистості одержала в працях С.Рубінштейна, насамперед у плані розвитку, формування здібностей, а пізніше – у плані виявлення їхньої психологічної структури. Природа здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку трактується з точки зору діяльнісного, функціонально-генетичного і суб'єктного підходів. Представники діяльнісного підходу (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.) розглядають здібності особистості як властивості чи особливості, що зумовлюють успішність виконання діяльності [1, с. 58].

В. Моляко зазначає, що здібності – це тісне поєднання задатків, постійний розвиток у діяльності і їх проникнення до ядра структури особистості. Компонентами структури є: біофізіологічні (задатки); сенсорно-перцептивні; інтелектуальні й розумові можливості; емоційно-вольові чинники; високий рівень створення нових образів, фантазія, уява. У сучасній літературі компонентний склад творчих здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку тлумачиться неоднозначно. Дослідники виділяють різні складові творчих здібностей особистості.

Науковцями обґрунтована необхідність формування здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку у процесі навчання, виховання і розвитку. При цьому їхній розвиток відбувається ефективніше за умови врахування як генетичних передумов, так і соціокультурних впливів середовища. Загальновизнаним є положення про те, що «здібності формуються в діяльності», проте у сучасних наукових вивченнях значна увага приділяється особливостям психічної організації суб'єкта, тобто потенційним резервам особистості, від яких залежать творчі досягнення. На підставі проаналізованих пошукувань можна стверджувати, що здібності – це стійкі індивідуально-властивості особистості, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Задатки як анатомо-фізіологічні особливості нервової системи дитини молодшого шкільного віку є природною основою функціонування здібностей особистості, але з категорією «здібності» не ототожнюються. Синтез понять «здібності» і «творчість» зумовив робоче визначення творчих

здібностей особистості як комплексу індивідуально-науково-психологічних властивостей, що є суб'єктивними умовами успішного виконання творчої діяльності. Аналіз дозволив визначити розуміння інтегративного характеру творчих здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку, в якому переплітаються мотиваційні, когнітивні, евристичні, операційні чинники [4, с. 138].

Більшість вчених визначають, що обдарованість – це комплексне явище, що містить елементи спадковості, певну сукупність задатків та різних видів здібностей, властивості темпераменту, вплив зовнішніх чинників (навчання, виховання), творчий підхід до вирішення більшості завдань, особливий вид мотивації, активну життєву позицію тощо, які можуть розвиватися та проявлятися впродовж усього життя.

В. Щорс розрізняє такі види обдарованості дітей:

- художня обдарованість в галузі: акторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури тощо .

- творча обдарованість. Творча діяльність приносить дітям радість відкриття. Іншими словами, для дітей, на відміну від дорослих, творчість є життям;

- соціальна обдарованість – це виняткова здатність вибудовувати довготривалі конструктивні взаємовідносини з іншими людьми [5, с. 53].

У спілкуванні з однолітками обдарована дитина майже завжди бере на себе роль керівника та організатора колективних ігор та справ.

Д. Богоявленська та О. Кульчицька пропонують класифікацію обдарованості за формами прояву:

1. *Явна та прихована.* Форма прояву обдарованості виявляється як явна, що спостерігається в діяльності дитини яскраво й чітко та прихована – виявляється в прихованій, завуальованій формі.

2. *Потенційна й актуальна.* Ступінь сформованості обдарованості може бути потенційним тому, що представляє певні можливості, потенціал для високих досягнень, але не реалізований у момент діяльності та в силу їхньої функціональної недостатності, актуальним – виявлена, очевидна обдарованість, тобто помічена психологами, батьками. Дітей, які демонструють цей вид обдарованості, називають талановитими.

3. *Рання та пізня.* Особливості вікового розвитку говорять про те, що обдарованість може проявлятися як у дитинстві, так і зрілому віці, тому є рання – пізня обдарованість.

4. *Загальна та спеціальна.* Критерій широти проявів у різних видах діяльності припускає поділ за індивідуально-психологічними особливостями

людини, що виражають її готовність до оволодіння видами діяльності, успішного засвоєння та виконання – за здібностями. О. Кульчицька вважає, що основу обдарованості складають здібності до конкретної професійної або допрофесійної діяльності (спеціальна обдарованість) і загальні психічні якості високого рівня розвитку: сенсорні, інтелектуальні, вольові (загальна обдарованість) [2, с.9].

Риси обдарованих дітей:

1. Оволодівають досить швидко знаннями і зберігають їх: засвоюють головне; швидко і відповідно реагують; критично оцінюють і ставлять питання, переносять вивчене на нову ситуацію.

2. Продовжують, перетворюють і передають ідеї, думки: зберігають логічну послідовність думок; користуються широким словниковим запасом, мова добірна й гнучка.

3. Мають високі показники абстрактного мислення: вміють узагальнювати; розділяють причини й наслідки; визначають взаємозв'язки.

4. Обдаровані – переборювачі труднощів: покладаються на себе, якщо зустрічаються з ускладненнями; наполегливо шукають вихід із ситуації.

5. Обдаровані – винахідники й творці: люблять експериментувати; використовують метод спроб і помилок.

6. Люблять незалежність.

7. Легко пристосовуються до нової ситуації: приймають потребу змін; передбачають наслідки; оптимістично зустрічають перешкоди; радо зустрічають нові ідеї, думки.

8. Фізичні риси обдарованих: енергійні; вільні від невротичних напружень [3].

Художньо обдарована людина (дитина, підліток, юнак) має розвинену мотиваційну складову (у якій ведучу роль відіграє творча активність, енергопотенціал, нестримний внутрішній потяг до самореалізації), емоційно-ціннісне ставлення до світу (чутливість до світу, увага до власного внутрішнього світу та інших людей) та креативність (критичність мислення, уява, генерування ідей). Як правило, художньо обдарованим дітям властива емоційна чутливість, увага до внутрішнього світу інших людей, вони мають багатий емоційно-асоціативний досвід, розвинене образне мислення, схильність до фантазування. Вони часто є оригінальними у поведінці та спілкуванні, використовують особливі способи спілкування з дорослими й однолітками, виявляють високий рівень здібностей спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів, інтонації тощо). Ці діти випереджають однолітків у моральному розвитку, активно

прагнуть добра, справедливості, правди, виявляють інтерес до всіх духовних цінностей. Не уникають вони відповідальності, пред'являють високі вимоги до себе, самокритичні; не люблять, коли до них ставляться із захопленням, обговорюють їхню винятковість, талановитість

Художня обдарованість – виявляється у високих досягненнях молодших школярів у художній діяльності, музиці, танцях, живописі, скульптурі, сценічній діяльності. Дитина виявляє великий інтерес до візуальної інформації; в деталях запам'ятовує побачене; проводить чимало часу за малюванням та ліпленням; усвідомлено будує композиції картин чи малюнків; роботи оригінальні.

Висновки. Отже, художню обдарованість потрібно розвивати з раннього віку. Впізнати її дуже легко, оскільки дитина легко сприймає на слух та відтворює музичні ритми, вдало komponує кольори, швидко розвивається.

Література

1. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? / Барко В., Тютюнников А. – К. : Новий світ, 2001. – 126 с.
2. Кульчицька О.І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості // Обдарована дитина. – 2004. – № 8. – С. 2-9.
3. Обдаровані діти: виявлення, навчання, розвиток. URL: <https://familytimes.com.ua/dity-i-shkola/obdarovani-dity> Дата звернення: 31. 03. 2020 р.
4. Савчин М. Вікова психологія : навч. посіб. / Савчин М., Василенко Д. – Дрогобич : Коло, 2000. – 367
5. Щорс В.В. Як не помилитися у виявленні ранньої обдарованості дитини / В.В. Щорс // Обдарована дитина. – 2007. – №3. – С.53-62.

Т. Коваль,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА МУЗИЧНИХ ПІСЕННО-ОБРЯДОВИХ ТРАДИЦІЯХ ПОДІЛЛЯ

Постановка проблеми. Завдання національного відродження, гуманізації освіти, орієнтації її на духовні цінності висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів предметів художнього циклу. Пріоритетні напрями удосконалення педагогічної освіти передбачають упровадження культурологічних підходів, досягнення естетичної спрямованості викладання дисциплін, розширення музичного досвіду студентів. Сприяти духовному

відродженню нації, нарощуванню культурного потенціалу суспільства зможе лише той учитель, який сам має високий рівень особистої культури, розвинені орієнтири естетичної оцінки, глибокі знання з музичного мистецтва.

Головна мета педагогіки, яка визначена в Державній національній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ ст.") - це виховання всебічно розвиненої особистості. Також у програмі підкреслено "... невіддільності освіти від національного ґрунту". Відтак актуальною стає проблема підготовки музично-педагогічних кадрів на основі національної художньої культури [4].

Аналіз попередніх досліджень. Наголошуючи на важливості формування почуття національного в людині, К.Д. Ушинський писав: "Звертаючись до народності, виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає багато сильніше за переконання, сприйняття тільки розумом або за звичку вкорінену страхом переконань. У лиходія в якого погасли всі благородні людські почуття, може ще дошукатися іскра любові до батьківщини: поля батьківщини, її мова, її перекази із життя ніколи не втрачають незбагненої влади над серцем людини" [6, ст. 250].

Не стояли осторонь розвитку національної самосвідомості і такі видатні педагоги як В.О. Сухомлинський, С. Русова, Б. Грінченко, Т. Лубенець. Вони вважали, що пріоритетним напрямком розвитку сучасної педагогічної історії і практики має стати утвердження і розвиток національної системи виховання як провідного чинника культурно-національного відродження. Формування національного типу особистості забезпечує духовну єдність поколінь, створення виховного ідеалу, гармонійної і всебічно розвиненої людини - українця з багатогранними знаннями, глибокою національною самосвідомістю, високими інтелектуально-творчими, духовними і естетичними якостями, патріотичними почуттями та працьовитістю.

Метою статті є висвітлення аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів на матеріалах пісенно-обрядових традицій Поділля.

Виклад основного матеріалу. Формування національної самосвідомості у майбутніх учителів початкових класів передбачає: виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури, патріотизму), що сприяє утвердженню національної гідності, залучення студентів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності і гордості за свою Батьківщину.

У розвитку національної свідомості майбутніх учителів початкових класів О. Вишневський виділяє щонайменше три етапи, які накладають на цю свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст: етнічне самоусвідомлення, національно-політичне самоусвідомлення, громадсько-державне самоусвідомлення [2].

В наш, час за умов відродження національної культури, проблема формування національної самосвідомості набуває надзвичайного значення. Тому кожен викладач педагогічних вузів має глибоко оволодівати теорією, методологією та методикою виховання у студентів, майбутніх учителів початкових класів, національної самосвідомості, систематично та цілеспрямовано виробляти у студентів свідоме ставлення до матеріальних та духовних цінностей рідного народу, музично-етнографічних традицій рідного краю, уміння творчо використовувати кращі здобутки культури цивілізованих держав. Учитель, який має сформовану національну самосвідомість, глибоко усвідомлює самого себе, свої знання, ідеали та переконання, погляди, свій статус і роль у соціальному етнічно-культурному середовищі.

Процес демократизації та національного відродження викликали значні зміни в житті українського народу, оновлення усіх сфер його діяльності, поглиблюючи тим самим комплекс вимог до культурологічної та професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, до передумови успішного забезпечення процесів навчання і виховання підростаючого покоління.

Духовні потреби сучасної людини знаходять вияв у поступовому зростанні її інтересу до фольклорної спадщини, яка нині відкривається новими гранями, а також у зверненні до неї як невичерпної духовної скарбниці, котра живила багато поколінь наших предків, але останніми десятиліттями була майже забута.

Серед основних засад фахової музичної підготовки студентів свого суттєвого значення набуває оволодіння обрядовою спадщиною українського народу. Використання пісенно-обрядових жанрів забезпечуватиме успішне втілення в життя української національної ідеї, сприятиме формуванню національної свідомості студентів, допоможе їм засвоїти загальнолюдські цінності. Через відчуття багатств звукової палітри мистецтва свого народу виховуються особистісні риси майбутнього педагога (чутливість і розум, емоційність і інтелект), що, в свою чергу, вдосконалює його фаховий рівень. Він є вираженням внутрішньої сутності української культури, її унікальної самобутності, а його елементи передають своєрідність досвіду попередніх і сучасних поколінь у межах однієї соціально-етнічної спільності.

Особливу увагу слід приділяти вихованню молоді на традиціях того регіону, де вони проживають, що дасть можливість глибше пізнати красу і велич культури наших предків.

Співочий народ Поділля привертав увагу багатьох збирачів народної творчості. З його художніх скарбниць робили фольклорні записи польські поети "української школи" С. Гощинський, Т. Падура, П. Семенський. Народні пісні та інші жанри фольклору збирали А. Димінський, П. Чубинський, С. Руданський, М. Коцюбинський. Народні мелодії записували П. Ніщинський, М. Лисенко, М. Леонтович. Життєвість і силу народнопісенних традицій на Вінниччині стверджують численні записи фольклорних творів, зроблених у різних місцевостях області сучасними збирачами: Г.Т. Танцюрою, М.А. Руденко, Н.А. Присяжнюк. Велика кількість мелодій з однієї місцевості дає можливість виразно відчувати творчий рух, творчі зв'язки та взаємовпливи в українській пісенній творчості, служить цінним матеріалом не тільки для практики різних творчих і музичних колективів, а й для теоретичного осмислення локальних особливостей народнопісенної мелодики.

Залучення молоді до фольклорно-пошукової роботи дасть можливість відшукати нові зразки фольклорної спадщини тієї місцевості, де вони проживають.

Велику зацікавленість та не абиякий інтерес викликають обряд "Весілля", записаний Г. Танцюрою в селі Зятківцях, що на Вінниччині, обряди "Калита", "Свято на Івана Купала", "Заклики весни", колядування та щедрування. Важливо, що за основу береться пісенний матеріал саме Поділля. Наприклад, колядка "Йшли молодці до церквиці", щедрівка "Щедрий будь, пан-господар", купальські пісні: "Де ти, Купайло, ночувало", "Ой на горі вогонь горить", "Ой під мостом риба з хвостом".

Широкий спектр застосування мають сюжетні подільські пісні: "Я в середу родилася", "Як була я кумою", "Била жінка мужика", де за допомогою жестів і пантоміми ілюструється дія.

З особливою проникливістю, почуттям виконуються пісні про кохання і важку жіночу долю: "Багач, мамцю, багач, мамцю", "Горішина, черемшина", "Під білою березою" та багато інших.

Також відомі подільські танці, які за своєю структурою дуже легкі й цікаві, тому не потребують спеціальної хореографічної підготовки. Це "Полька Тетяна", "Сокілецька верхівка", вальси "Берізка", сюжетні танці "Журавель", "Метелик", які використовуються у різноманітних обрядах.

У процесі багаторазового відтворення у "живому" виконанні народні пісні вдосконалюються, видозмінюються, тобто стають продуктом колективної

творчості. У зв'язку з цим часто виникають різні місцеві варіанти одних і тих же творів, які внаслідок тривалого художнього шліфування сягають високого художнього рівня і є зразком мистецтва, що існує віками і зберігає силу емоційного впливу. Пісенно-обрядовий фольклор є цінним джерелом пізнання історії кожного народу.

Висновки. Вплив народно-пісенної спадщини на інтелектуальний та емоційний стан людської свідомості відкриває широкі можливості для формування у майбутніх учителів початкових класів відчуття цінностей навколишнього світу та особистісного ставлення до них. Тобто, за допомогою народної музики можливе відродження і розвиток національної культури, формування національної самосвідомості, забезпечення функціонування культурних традицій у сучасній цивілізаційній культурі, збереження етнічної специфіки регіонів, успадкування музичних традицій свого регіону, естетичне виховання національно орієнтованої студентської молоді, якій належить передати пісенне джерело свого народу наступним поколінням, що сприятиме всебічному розвитку і залученню їх до духовних і культурних цінностей народу.

Література

1. Аліксійчук О.С. Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики: Автореферат дис. канд. лед. наук. -К., 2002.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання (Педагогічні нариси). - Львів, 1996.
3. Дзвінка Р.І. Естетичне виховання студентів пед. засобами українського музичного фольклору: Автореферат дис. канд. пед. наук. - К., 1995.
4. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ ст."). - К, 1994.
5. Дей І. Сторінки з історії української фольклористики. -К.: "Наукова думка", 1925.
6. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Васюк О. В. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / О. Васюк, І. В. Сопівник. – К., 2010. – С. 256-263.

Ю. Кондрат,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Барановська

ЗОБРАЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Дошкільне дитинство – важливий період життя, коли творчість, коли бажання пізнавати та творити є природним способом буття дитини. Цей віковий період відрізняється здатністю дивуватися і пізнавати, досліджувати, експериментувати. Психологами встановлено, що у

дітей віком 3-5 років починає формуватися фантазія та творча уява, у віці 6-7 років їх розвиток набуває найбільшої сили. Невипадково дошкільників називають «Чомучками?». Важливо не згасити цей вогник допитливості, а створити умови для розвитку фантазії та уяви, творчого мислення, вмінь творити та реалізовувати свої творчі задуми.

Феноменологія творчості достатньо широка. Аналіз наукової літератури доводить, що творчим називають будь-який процес діяльності, крім «вузького кола вкрай автоматизованих дій». Творчий процес пов'язують із інтелектуальним особистісним розвитком та соціалізацією особистості в суспільстві. Вчені О. Запорожець, С. Гончаренко, Г. Костюк та інші переконані, що творчість пов'язана із соціально-значущими відкриттями. А. Маслоу, В. Моляко, К. Роджерс, С. Раппопорт та інші наголошують на безсумнівному творчому характері відкриттів, які людина робить для себе. На думку вчених, творчість – це історично еволюційна форма активності людей, що виражається в різних видах діяльності і призводить до розвитку особистості. Через творчість реалізуються історичний розвиток і зв'язок поколінь. Вона безупинно розширює можливості людини, створюючи умови для підкорення нових вершин» [1, с. 92]. Отже, творчість – це необхідна, істотна, невід'ємна властивість діяльності людини, що містить елементи новизни, оригінальності, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей, вирішення проблемних ситуацій. У творчості людина самоактуалізується та знаходить способи самореалізації.

З педагогічної точки зору, творчість – це історично еволюційна форма активності людей, що виражається у різних видах діяльності і породжує щось нове, відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю та призводить до розвитку особистості. Творчий потенціал особистості залежить від розвитку та виховання її здібностей [1; 2; 3]. В наш час педагоги-практики І. Барановська, О. Демченко, Н. Казьмірчук, Л. Старовойт, О. Шикиринська продовжують вивчати особливості виховання та розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Дослідники одностайні у думці, що різні мистецтва (музика, література, зображувальне мистецтво, театр, хореографія) стають для дітей джерелом переживання радощів, відкривають світ краси, світ творчості, забезпечують багатство вражень.

Метою статті є розкриття творчого потенціалу зображувальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дитяча творчість – своєрідна сфера дитячого життя. Займаючись нею, дитина діє, спілкується з дорослими та однолітками. Творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано.

Характерними ознаками дитячої творчості є непередбачуваність, спонтанність, мають безліч індивідуальних відмінностей. Вчені вказують, що творчі процеси дитини найчастіше протікають на несвідомому рівні, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат. Дітям дошкільного віку властива допитливість, вони прагнуть активно пізнавати не лише зовнішні ознаки предметів та явищ, а й намагаються зрозуміти їх устрій та способи призначення та використання.

Творча діяльність дошкільника складається з багатьох компонентів. Її специфічна складова – фантазія: найвища напруга особистих емоційних і духовних сил, коли задум стає реально існуючим «художнім явищем» і втілюється в «художньому витворі». В дитячому садку діти знайомляться з різними видами зображувальної (образотворчої) діяльності, насамперед це малювання, ліплення, аплікація та конструювання. Вказані види тісно пов'язані між собою, перш за все спільним тематизмом (зображення тварин, рослин, транспорту, будинків, тощо) та послідовним оволодінням знаннями та навичками (формуєтворюючими рухати) роботи з різними матеріалами.

Дитина набуває образотворчих умінь поетапно, завдяки відповідній послідовності виконуваних нею творчих завдань. В основі їх лежать певні зображальні технічні засоби та знакова система символічного малюнка, яку вона засвоює ще змалку. Образи-символи в зображувальній діяльності дошкільників – це унікальна мова, якою дитина виражає свої почуття та думки, спілкується з дорослими й однолітками. Доброзичлива підтримка батьків та вихователів значно сприяють реалізації природного художнього потенціалу, проявам дитячої творчої індивідуальності. Кожна дитина неповторно, по-своєму сприймає навколишній світ речей та предметів, тому й відтворює його унікально, цілісно та свіже, зображаючи предметний світ у площині та просторі за допомогою відомих йому художніх засобів, прийомів, технік зображення.

Одним із основних дидактичних принципів проведення занять у дитячому садку є активність самих дошкільників. Малюк створює малюнок, застосовуючи враження, знання, досвід, почуття та мрії. Це зумовлює небайдуже ставлення до акту творення. Дитина активно виражає себе і в результаті цього самовираження має продукцію – малюнок, завдяки якому може радіти та поділитися радістю з оточуючими.

Діяльність правої півкулі головного мозку дошкільника перетворює його оточення у казку, диво. Предмети оживають, розповідають про себе, діють у просторі та часі. Цим даром наділені талановиті художники та діти. Потрібно враховувати особливості техніки образотворення дітей дошкільного віку: малюють те, що знають і відчують, а не те, що бачать; використовують традиційні символи передання внутрішнього стану; спонтанно використовують

кольори, не розуміючи символіки, колір для них є способом передавання внутрішнього стану; докладають великих зусиль для контролю зором рухів руки, намагаються утримувати в полі зору весь об'єкт зображення з його складною конфігурацією, не володіючи способом входження в графічний образ; люблять працювати з різним матеріалом. Навчання спонукає дитину до осмисленого художнього прояву [1; 2].

Творчість у зображувальній діяльності дошкільника, зазначає Н. Горошко, – складне особистісне утворення, в основі якого лежать емоційне сприймання, зображальні вміння, знання, навички, задатки загального та специфічного характеру. Щоб надати творчого характеру образотворенню дитини, необхідні відповідні педагогічні засоби, зокрема: створення емоційно насиченого середовища; ігрові технології засвоєння художніх знань і оволодіння зображальними навичками та вміння; вправлення у різних видах образотворення; самостійна образотворча діяльність дитини [4].

Унікальність залучення дошкільників до зображувальної діяльності полягає в тому, що самостійно образотворення розвиває візуальний і сенсорний досвід, поглиблює знання, інтенсифікує емоційно-почуттєву сферу, завдяки властивим тільки образотворчому мистецтву художнім засобам, а саме: кольором, лінією, формою, простором, тощо.

Висновки. Ознайомлення дошкільників зі світом образотворчого мистецтва відкриває шлях до естетичного сприймання умовного зображення рослин, птахів, предметів побуту, сприяє розумінню краси симетрії і асиметрії, ритму, кольорової забарвленості, змісту етнокультурних символів, канонів, традицій, смакових уподобань, заохочує до експериментування у різних художніх техніках зображення, збагачує емоційний світ, вчить бачити та творити прекрасне.

Література

1. Барановська І.Г. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад / Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С. // *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Спецвипуск № 5.2 (69.2). 2019. 189 с., С. 91 – 95
2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 26. С. 9-15
3. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Випуск LXXVIII. Том 2. Херсон, 2017. С.117-123.
4. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах : малювання, аплікація. Х.: Ранок, 2007. 224 с.

Л. Ліхницька,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О. Андрійців,
провідний концертмейстер Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. На сьогодні особливо актуально постає питання серйозної розробки основ методики початкового навчання співу. Адже від того, які фундаментальні знання й навички отримає дитина у перший рік навчання, залежить подальший її музичний й вокальний розвиток.

Мета нашої статті розробити авторську методику ефективного розвитку вокальних навичок у дітей, відповідно до вікових особливостей.

Доречно у своїй роботі із дітьми акцентувати на таких постулатах. По-перше, до кожного учня потрібен індивідуальний підхід. По-друге, вокально-технічні й музично-художні вимоги потрібно ускладнювати поступово. По-третє, потрібно більше турбуватися про якість навчального репертуару, а не про об'єми. І остання, але не менш важлива заувага – завжди дбати про єдність художнього і технічного розвитку.

Від того наскільки правильно й фундаментально закладена початкова співоча культура залежить подальший розвиток голосового апарату дитини, її професійне зростання [3].

Музичний розвиток дітей дошкільного віку відбувається в різних видах музичної діяльності (сприйняття музики, гра на дитячих музичних інструментах, співи, музично-ритмічні рухи, музично-творча діяльність). Безумовно, кожен вид музичної діяльності є процесом спілкування педагога з дітьми, а це дозволяє спрямовано розвивати мовлення дитини.

Музично-ритмічні рухи – це вид діяльності, при якій зміст музики, її характер і образи передаються у рухах. Основою є музика, а різноманітні фізичні вправи, танці, сюжетно-образні рухи використовуються як засоби найбільш глибокого її сприйняття й розуміння [4].

Музичний рух можна вважати провідним видом музичної діяльності в дошкільному віці. Це визначається і його можливостями різнобічного розвитку дитини, що відповідно пов'язані зі звичайними природними рухами дитини.

Рух під музику сприяє появі незрівнянного почуття радості у дитини, розвиває її фізично, відповідно до вікових особливостей є найбільш адекватним способом становлення музикальності, розвитку творчих особливостей.

Щодо розвитку мовлення, музично-ритмічні рухи дозволяють створити атмосферу активної взаємодії, розвитку соціально-комунікативних навичок дітей (спілкування, співчуття, доброзичливості і порозуміння з іншими дітьми), зняти емоційно-психологічну напругу, задовольнити потреби дитини в руховому та емоційному самовираженні, розвивати здібності розуміти себе та інших, покращувати психічні процеси (мовлення, увагу, уяву, пам'ять тощо) [4].

Розвиток мовлення в сукупності з рухами і музикою є процесом, що складається з двох основних напрямків:

- Розвиток невербальних процесів (слухової уваги, пам'яті, уяви, зорово-просторового орієнтування, моторики (координація рухів, відчуття ритму, темпу, регуляція м'язового тону);
- Розвиток вербальних (мовленнєвих) умінь (темпу, ритму, дихання і мовлення; фонематичного, динамічного, звуковисотного, тембрового слуху тощо).

В дитячій психології й методиці розвитку мовлення дошкільнят неабияку роль грає становлення слуху у формуванні ритмічних здібностей. Встановлено, що знижений слух та, як наслідок, погане сприйняття ритму, - значно уповільнюють розвиток мовлення дитини в ранньому віці. Якщо почуття ритму недосконале, то відбувається затримка розгорнутого (злитого) мовлення, воно стає невиразним або неінтонованим; дошкільня розмовляє примітивно, використовує короткі уривчасті вирази [1].

Слабкий розвиток слухових і моторних здібностей в подальшому уповільнює розвиток дитини, обмежує не лише сферу інтелектуальної діяльності, але й спілкування дитини з однолітками. Тому наша задача – навчити дитину ритмічно дихати, розмовляти, співати, рухатися.

Кожне музичне заняття повинно містити вправи й ігри з розвитку почуття ритму як обов'язкова складова. Задля кращого засвоєння матеріал має ускладнюватися поступово, багаторазово повторюючись в різних комбінаціях і варіаціях. Із дітьми проводяться ігри й вправи з іменами, з предметами, зі словами і віршами (у тому числі й мовленнєві ігри), з музичними творами, з музичними інструментами.

Музика, як і інші види мистецтва, віддзеркалює дійсність. У музиці образотворчого характеру, котру можна умовно назвати «музичним живописом», «вимальовуються» чудові картини природи, вчинки, характери

героїв. В ній чути живе мовлення – схвилювана або спокійна розповідь, переривчасте або плавне оповідання, питання, відповіді, оклики.

Сила впливу музики залежить від особистості людини, від підготовленості її до сприйняття. Потрібно розвивати сприйняття музики як діяльність активну, подібну до співу, гри на інструментах. Це складна робота, що пов'язана з тонкими, глибокими внутрішніми хвилюваннями. Їх і виявити важко, і спостерігати нелегко, і особливо важко формувати. Необхідно, перш за усе, навчити дитину розуміти про що «розповідає» музика.

Б. В. Асаф'єв писав, що коли ми слухаємо, ми не лише відчуваємо ті чи інші стани, але й відбираємо, оцінюємо, відповідно – мислимо. При сприйнятті й аналізі музики у дитини розвивається мислення й уява, довільність і пізнавальна активність. В процесі слухання музики і її аналізі у дошкільнят розвивається мовлення, яке стає більш змістовним, образним і виразним. Коли діти діляться отриманими враженнями, розвивають основні форми зв'язного мовлення – монологічного і діалогічного. Для того, щоб розповісти про свої враження – будують речення, невеликі розповіді з декількох речень, формулюють питання і відповіді [1].

Слухання музики – універсальний вид діяльності, без якого неможливо собі й уявити й інші види музичної діяльності: перед тим, як вивчати пісню, танець, оркестрову п'єсу або розпочати роботу над грою-драматизацією, їх необхідно обов'язково прослухати. Під час слухання музики діти знайомляться з музичними творами різних жанрів, вчать розуміти, розрізняти засоби виразності: темп, ритм, динаміку, тембр. Процес слухання музики має визначений алгоритм. Послідовність дій тут надважлива, адже визначає ефективність і результат роботи. Навики монологічного і діалогічного мовлення формуються в процесі бесіди після слухання музики, коли діти діляться враженнями від почутого твору, виражають власне ставлення до його образів, дають їм оцінку. При цьому дуже важливо розвивати образність мовлення дітей. Цю задачу допомагають рішити різні методи й прийоми. Вони тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного. Основні методи – наочний, словесний і практичний – застосовуються разом із проблемністю, щоб процес навчання мав творчий, розвивальний характер [2].

Співи - вокальне мистецтво, що пов'язане з намаганням людини виразити свій настрій в звуках голосу. Мовлення, в поєднанні із співом, справляє особливо сильне враження. Такий вид музичної діяльності, як співи, також розвиває зв'язне мовлення у дітей, сприяє розширенню словникового запасу, образності дитячих висловлень. Цьому сприяє й сам поетичний текст пісень, використання такого прийому, як переказ тексту пісні власними

словами після першого прослуховування. З дітьми проводиться бесіда: з'ясовується значення усіх незрозумілих слів, при цьому використовуються порівняння, епітети, слова-синоніми. Розширюється словник музичних термінів. Діти знайомляться, запам'ятовують і вживають в мовленні такі слова, як хор, соліст, диригент, артист, вступ, програш, приспів, куплет тощо, мовлення збагачується, стає більш виразним [2].

Основним прийомом роботи з піснею є повтор, який важливий для заучування пісень напам'ять, що й мають робити діти, котрі не оволоділи ще навичками читання. Ось чому більшість дитячих віршиків і пісеньок складаються з простих, часто повторюваних односкладних слів. Для дітей, котрі відчують труднощі в мовленнєвому плані, співи є найефективнішим способом навчання, адже заучування пісень сприяє формуванню навика складання фраз і речень.

Пісні – гарні мовні моделі, що легко відтворюються, бо мовний потік супроводжується музикою. Спів також має додаткові переваги – він вимагає більш чіткої артикуляції з боку педагога і вихованця.

Співи розвивають навички читання, допомагають зрозуміти ритмічність мовлення, адже дітям доводиться проспівати кожен склад. Під час співу діти підсвідомо римують певні склади. Вони можуть визначити, які склади римуються за певними звуками або буквами.

Пісні, що супроводжуються жестами, рухами, те лише сприяють кращому запам'ятовуванню, але й розвивають координацію рухів, яка може відбуватися чи шляхом «підлаштовуванню» до ритму рухів під ритм музики (хлопки в такт під музику або за допомогою пальців: на кожен рядок пісні-лічилки загинається один палець). Це може виражатися й пальцями, й руками: рух пальців або рук може означати певні слова або загальний настрій пісні. Спів може бути для дітей приємним засобом розвитку пам'яті. Існує багато видів пісень: пісні-лічилки, пісні-рухавки, колискові, пісні-казки. Такі пісні розвивають у дітей здатність послідовного викладу фактів, подій [3].

Під час співу ми вчимо дітей брати правильно дихання, економно використовувати його, щоб вистачило на всю фразу, що розвиває легені, сприяє покращенню циркуляції крові в організмі. Це й корисно для здоров'я, і сприяє розвитку такого компоненту усного мовлення, як звукова культура: вміння чітко вимовляти звуки, склади, звуконаслідування, слова й фрази. Відбувається кропітка робота з розвитку артикуляційного й голосового апарату, мовленнєвого дихання дітей.

Під час виконання вправ на правильний видих (звуконаслідування свисту вітру: «с-с-с-с», шуму дерев: «ш-ш-ш», польоту бджілки: «ж-ж-ж» тощо)

необхідно наголошувати, що вдихати потрібно через ніс. Тому ефективні в цьому випадку вправи-скоромовки.

Гра з музичними інструментами дозволяє розвивати звуковий (висота звучання), динамічний (швидко-повільно) і тембровий слух. А також впливає істотно і на розвиток мовлення, і на розвиток психофізичних особливостей [4].

Творчість – процес діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності. Основний критерій, що відрізняє творчість від відтворення – особливий результат. Лише у автора він унікальний.

Тож ми розглянули як кожен з видів музичної діяльності впливає на загальний розвиток дитини і на розвиток мовлення, становлення мовленнєвої артикуляції. Такі види музичної діяльності, як пісенна, танцювальна творчість та гра на дитячих музичних інструментах незамінні у дошкільному вихованні.

Н. А. Ветлугіна відзначає, що необхідна умова виникнення дитячої творчості – накопичення вражень від сприймання мистецтва, яке є зразком для творчості, його джерелом. Для проявів творчості потрібні уява, фантазія, вільна орієнтація в незвичних ситуаціях.

Важлива умова дитячої музичної творчості – накопичення виконавчого досвіду. Саме в імпровізаціях дитина емоційно, безпосередньо застосовує все, що ним було засвоєно під час навчання. Зауважимо, що навчання збагачується творчими проявами дітей, тобто сприяє розвитку.

В пісенній творчості успіх творчих проявів залежить від засвоєних співочих навичок, вміння виражати під час співу почуття, настрої, співати чисто й виразно.

Дитяча композиційна творчість у танку – це створення нових танцювальних образів, що є більш-менш завершеними танцювальними композиціями. Діти люблять інсценувати пісні, вигадувати рухи до хороводів, можуть створювати оригінальні образи, виражати їх у рухах. Дитяча активність виражається в рухових реагуваннях на музику. Вигадуючи під музику рухи, дитина конкретизує музичний образ, намагаючись, щоб він був зрозумілим.

Оволодіння елементарними навичками гри на музичних інструментах забезпечує успішну інструментальну творчість. Діти прагнуть до самотійної гри, до виконання творчого завдання [1].

Висновки. Отже, музична творча діяльність базується на знаннях, уміннях та навичках дитини, що отримані в усіх видах музичної діяльності. Усебічний музичний розвиток дитини є унікальним авторським продуктом, що демонструє високий рівень розвитку, у тому числі й мовленнєвому плані, бо вимагає розвинутої уяви, фантазії, пам'яті, уміння орієнтуватися в незвичних

обставинах, а також є процесом спілкування. Музичне виховання сприяє кращій соціалізації дошкільника, аде створює атмосферу активної взаємодії, розвитку соціально-комунікативних навичок (спілкування, співчуття, доброзичливості й взаємодії з іншими дітьми), розвиває здатність краще розуміти себе й інших. Заняття з музичного мистецтва сприяє й розвитку артикуляційного апарату, дихання, що є запорукою формування правильного мовлення, а відтак і успішного навчання у школі. Музика розвиває й емоційну сферу дитини, пам'ять, логіку й послідовність побудови розповідей, думок. Саме тому для розвитку мовлення є важливим компаративізм музичного виховання в плані мовної й мовленнєвої освіти дітей дошкільного віку.

Література

1. Богуш А. Методика організації художньо – мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – 2006. – С. 268-283.
2. Піроженко Т. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини: навчальний посібник / Т. Піроженко. – К.: Главник, 2005. – С. 111.
3. Орап М. О. Музичне виховання дітей дошкільного віку / М. О. Орап. – К., 2013. – С. 133-145.
4. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк. – К., 2010. – 286 с.

Д. Лятамбур,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент О. Шикирінська

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності дошкільного закладу є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника названо театралізовану діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, залучає їх до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, адже в його основі гра, а це для малюка — найголовніший аспект діяльності, адже діти, граючись, розвиваються. У змістовому наповненні освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти відмічено, що успішною

дитяча театральна діяльність є тоді, коли дитина «творчо застосовує художньо-мовленнєвий музично-пластично-пісенний досвід у театралізованій грі, сценках, самотійно вигаданих казках, творах інших літературних жанрів» [2].

Аналіз попередніх досліджень. У педагогічних дослідженнях, спрямованих на вивчення дитячої творчості в різних видах художньої діяльності (літературної, образотворчої, музичної, театральної), незмінно наголошується на необхідності формування естетичного ставлення до творів мистецтва. Проблема взаємодії мистецтв розглядалася в різних аспектах: як вплив взаємозв'язку музики і живопису на творчість дітей (С.Козирєва, Г.Новикова, Р.Чумічова); розвиток музичного сприйняття дошкільнят в умовах взаємодії різних мистецтв (К.Тарасова, Т.Рубан). Вплив театального мистецтва на формування духовної культури особистості висвітлено в роботах Е.Вахтангова, І.Глікмана, Б.Захави, Т.Куришевой, А.Луначарського, В.Немировича-Данченка, К.Станіславського, А.Таїрова, Г.Товстоногова; проблемам розвитку дітей дошкільного віку присвячені праці А. Богуш, Н. Гавриш, І. Непомнящої, Ю. Ляховської та ін. Зокрема, О. Аматьєва, Н. Карпинська розглядають театральну-ігрову діяльність як засіб розвитку дитячої творчості.

Мета статті: теоретично обґрунтувати сутність театралізованої діяльності дітей дошкільного віку в ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік є надзвичайно важливим періодом розвитку і становлення особистості. Він відрізняється особливостями психічних процесів, що виявляються у своєрідності дитячого мислення, спілкування, художньо-творчій, музично-театралізованій діяльності. У дошкільному віці особливості поведінки дитини багато в чому визначається його новою соціальною ситуацією. Насамперед, основним видом діяльності залишається гра. Дошкільники випробовують більшу природну потребу в русі, частій зміні діяльності. Вони легко збудливі, емоційні, відчувають потребу висловлювати вголос свої переживання, ділитися враженнями, активно цікавитися всім зовні яскравим, помітним [6, с. 269].

У старшому дошкільному віці значно зростає інтерес до театральну-ігрової діяльності. Старших дошкільників більше цікавить результат ігрової діяльності. Як зазначає С. Рубінштейн, ігри носять колективний характер, довготривалі, з міцно складеним сюжетом, із виконанням правил, які містяться в ролі й обумовлені сюжетом гри. Провідним мотивом гри в цьому віці стає пізнавальний інтерес, який проявляється в прагненні упорядкувати власні уявлення про довкілля [5, с. 481]. Джерелом інформації, яку використовують у

своїх іграх старші дошкільники, є спостереження та розповіді дорослих, сюжети казок, оповідань, фільмів тощо.

Мистецтво театру – це мистецтво дії. *Театр* – синтетичне мистецтво, де у творчій взаємодії перебувають: п'єса, як літературна основа спектаклю; декорації, як твір специфічного театрального живопису; музика і світло; сцена, зал, відокремлений від сцени рампою. Кожен з цих елементів має свою міру умовності і реальності, кожен має своє значення, включається у систему колективної свідомості – на сцені й у залі. Такою комплексною особистісно-процесуальною характеристикою ми вважаємо творчу активність, яка зумовлюється комплексними творчими здібностями множинного інтелекту і виявляється в просторовій ігровій діяльності старших дошкільників. Просторова ігрова діяльність (ігродизайн) – це система театралізованої діяльності дошкільників.

Під *театралізованою діяльністю* розуміється творчий ігровий процес сприймання, засвоєння творчого матеріалу дітьми дошкільного віку, відтворення варіантів, інтерпретацій театралізованої гри за законами дитячої творчості, який дозволяє ефективно впливати на розвиток і виховання творчої особистості. Театралізована діяльність є сукупністю різних видів творчої діяльності (власне гра, спілкування, культура мовлення, вокальний і хоровий спів, пластика, сценічний рух, ляльководіння, малювання тощо), яка передбачає спільну творчість, спрямовану на особистісний розвиток кожної дитини при додатковому використанні засобів сценічної виразності.

Сам процес театралізованої діяльності – жива частина інтересів дошкільників, дитячого життя, довкілля і світу, в якому вигадані, різноманітні поєднання реального і фантастичного займають основне місце. Саме через театралізовану діяльність з елементами ігродизайну дитина має можливість самореалізуватися. Це діяльність, яка розвиває індивідуальну потребу в позитивних емоціях і виявлення свого радісного задоволення, звичайний, вільний і природний шлях до розвитку творчої активності дітей.

Театральна діяльність – колективна за своєю природою, створюється зусиллям великої кількості людей. Театральна діяльність старших дошкільників має свою специфіку. З одного боку, «робота на глядача» призводить до виникнення у дітей почуття стороннього глядача, критика, що є перешкодою для повної реалізації потреб дитини у цьому виді творчості. Якщо дітям запропоновано «зіграти кого-небудь», то вони можуть перетворитися, змінити свій особистий образ дій. *Театральна діяльність* ближча до ігрової діяльності. Це використання сценічних засобів, елементів сценічного мистецтва в суто ігрових формах з наявними навчальними цілями. Проте театралізована

діяльність нетотожна самій грі, бо в ній, на відміну від гри, передбачається наявність «сцени» та «глядачів». Найбільші можливості для ігрової діяльності закладені в позанавчальній роботі (гуртковій), де діти можуть обирати ігри та заняття за інтересами. Головна мета спільної діяльності – надати можливість дітям для «колективних переживань, створити радісний настрій» [3, с. 54]. Театральна діяльність, заглиблюючи дітей у світ фантазії, уявлень, сприяє їх зближенню, розкриттю внутрішнього світу, формуванню образного мислення, наближує до набуття знань не тільки через розум, але і через почуття, емоції, переживання.

Зміст занять з театралізованої діяльності містить:

- перегляд лялькових вистав і бесіди про них;
- робота у театрі тіней;
- ігри-драматизації;
- підготовку та розігрування різноманітних казок та інсценізацій;
- складання діалогів героїв;
- вправи на виразність виконання ролі (вербальної та невербальної);
- деякі вправи етичної та творчої поведінки;
- вправи на розвиток соціально-емоційної сфери дітей.

Залучення дітей до театралізованої діяльності дає поштовх емоційно-інтелектуальному розвитку, допомагає їм зрозуміти значення необхідності дотримуватися загальноприйнятих норм і правил колективної взаємодії, підпорядковувати особисту мету і бажання спільній діяльності. Під час театралізованої діяльності характерні інтонаційно-мімічні компоненти гри, за допомогою чого створюється емоційний стан, напруга, артистичність натури, пригніченість чи насолода, задоволення чи невдоволення, тобто театралізована діяльність є ефективним засобом формування особистості дитини у відповідності до вимог дитячої естетики [4, с. 92].

Під час театралізованої діяльності театральні-ігрове дійство сприяє розвитку сильних уявно фантастичних образів, вільному відтворенню життєвих ситуацій, самі ж учасники дійства відчують себе в емоційно піднесеному стані. Відтворення певних ролей є не простим механічним копіюванням їх дій, а творчою діяльністю, в якій дитина «вживається» в ситуацію життя персонажу, проймається почуттями і бажаннями, в уявному плані прагне до тих цілей, до яких вони прагнуть у своєму реальному житті. Ці дії за своїм змістом є для дитини такі ж серйозні, як і справжні. Тому театралізована діяльність є змістовною творчою діяльністю, в якій дитина ставить свідому мету, прагне до її здійснення. Для театральної діяльності специфічним є творче ставлення не

тільки до сприймання, але й співтворчості та індивідуальної інтерпретації образів персонажів.

Висновки. Отже, сутність театралізованої діяльності дошкільників полягає в сприйманні мистецьких творів, ознайомленні з особливостями мистецтва, з «мовою» театрального образу та дитячій художньо-практичній діяльності у вигляді музично-хореографічного виконавства і виконавської театральної творчості.

Література

1. Алексєєнко-Лємовська Л.В. Розвиток творчості в дітей середнього дошкільного віку в театральній-ігровій діяльності / Л. В. Алексєєнко-Лємовська // Дошкільна освіта. - 2008. - N 1(19). - С. 33-36.
2. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Баряєва Л.І. Театралізовані ігри, заняття./ Л.І.Баряєва, І.В. Вечканова. – СПб., 2011. – 165 с.
- 4.Доронова Т.А. Розвиток дітей в театралізованій діяльності. / Т.А. Доронова - М., 2001. – 231 с.
5. Рубинштейн С. Л. Развитие речи у детей // Основы общей психологии : в 2-т. / АПН СССР. – М., 1989. – Т.1 – С. 480–483.
6. Эльконин Д. Б. Детская психология: учеб. пособ. для студ. Вузов / Д. Б. Эльконин ; [ред.-сост. Б. Д. Эльконин]. – 2-е изд., стереотип. – М. : Академия, 2005.– 384 с.

А. Мальована,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.М. Ліхницька

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Сьогодення нам диктує нові вимоги до розвитку особистості, що спричинено змінами в соціумі та технічним прогресом. Саме тому приходить усвідомлення того, що сучасні діти повинні знати і вміти набагато більше, ніж їхні однолітки десять років тому. Зважаючи на потреби й запити суспільства педагоги постійно знаходяться у пошуку найбільш ефективних засобів навчання й виховання. Уже в дошкільному віці дитина має навчатися самостійності, активності, ініціативності в пошуку відповідей на питання, систематизувати інформацію, використовувати отримані знання, вміння і навички в іграх і практичній діяльності.

Таку можливість дає метод проєктів (проєктне навчання), що дозволяє розширити освітній простір, надати йому нові форми, дати можливість

розвитку творчого, пізнавального мислення дитини. Проєкт – це мета, прийнята і освоєна дітьми, актуальна для них, це дитяча самодіяльність, конкретна творча справа, поетапний рух до мети; це метод організованого освоєння дитиною навколишнього середовища; це ланка в системі виховання, в ланцюзі, що розвиває особистість.

Мета дослідження – дослідити види проєктів та етапи проєктної діяльності.

Метод проєктів знайшов віддзеркалення в ідеях вітчизняних учених Б. Ігнат'єва, Є. Кагарова, М. Крупеніної, В. Шульгіна, І. Панченко, М. Галяпи, Н. Токаренко та ін.

Виклад основного матеріалу. В умовах підготовки дітей до нової української школи, особливо гостро постала проблема застосування проєктних технологій у дошкільних закладах. Цей метод дає можливість розвитку спостереження і аналізу явищ, проведення порівнянь, узагальнення та вміння робити висновки, творчо мислити, розвиває логіку і пізнання, допитливість розуму, навички спільної пізнавально-пошукової та дослідницької діяльності, комунікативних та рефлексивних навичок і багато іншого, що будує базис успішної особистості [1].

Проєкти класифікуються за такими ознаками:

1. За тривалістю: короткострокові (одне або кілька занять – 1 – 2 тижні), середньої тривалості і довгострокові (на навчальний рік) [2].
2. За складом учасників (індивідуальні, групові, фронтальні) [2].
3. За тематикою (творчі, інформаційні, ігрові або дослідні) і способам реалізації результатів [2].

У практиці роботи сучасних дошкільних установ в даний час використовують такі види проєктів

1. Дослідно-творчий. Діти експериментують, а результати оформляють у вигляді газет, драматизацій, дитячого дизайну.
2. Ролево-ігрові. З елементами творчих ігор, коли діти входять в образ персонажів казки і вирішують по-своєму поставлені проблеми.
3. Інформаційно-практико-орієнтовані. Діти збирають інформацію і реалізують її, орієнтуючись на соціальні інтереси. (Оформлення групи і її дизайн, вітражі та ін.)
4. Творчі. (Оформлення результату у вигляді дитячого свята, дитячих дизайнерських рішень) [3].

В основу методу проєктів покладено ідею про спрямованість пізнавальної діяльності дошкільнят на результат, який досягається в процесі спільної роботи педагога й дітей над певною практичною проблемою (темою). Вирішити

проблему або працювати над проєктами в цьому випадку означає застосувати необхідні знання та вміння з різних розділів освітньої програми дошкільнят і отримати відчутний результат. У дошкільній освіті метод проєктів розглядається як один із варіантів інтеграції [4].

Особливістю проєктної діяльності в дошкільній системі освіти є те, що дитина ще не може самостійно знайти суперечності в оточуючому світі. Сформулювати проблему, визначити мету/задум. Тому у виховному освітньому процесі ЗДО проєктна діяльність носить характер співробітництва, в якому беруть участь діти та педагоги ЗДО, а також долучаються батьки та інші члени сім'ї. Проєкти, незалежно від їхнього виду, потребують постійної уваги, допомоги й супроводу з боку дорослих на кожному етапі реалізації. Специфіка використання методів проєктів в дошкільній практиці полягає в тому, що дорослим необхідно «підводити дитину до потрібної думки, допомагати виявляти проблему або навіть провокувати її виникнення, викликати до неї інтерес і долучати дітей до спільного проєкту.

Темою проєкту може стати певний розділ освітньої програми. Але якщо тема виникла з ініціативи дітей, це дуже цінно і має знайти підтримку з боку дорослих.

На практиці виділяють наступні етапи роботи над проєктами:

1. Цілепокладання: педагог допомагає дитині вибрати найбільш актуальне і по її силах завдання на певний відрізок часу. На першому етапі вихователь формулює проблему і мету проєкту, після чого визначається продукт проєкту. Вводить дітей в ігрову або сюжетну ситуацію, після чого формулює завдання.

Завданнями дітей на цьому етапі реалізації проєкту є: входження в проблему, вживання в ігрову ситуацію, прийняття завдань і цілей проєкту. Останній пункт дуже важливий, оскільки одним із пріоритетних завдань педагога є формування у дітей активної життєвої позиції; діти повинні вміти самостійно знаходити і визначати цікаві речі навколо себе.

2. Розробка проєкту, план діяльності з досягнення мети:

- до кого звернутися за допомогою (до педагога, до батьків);
- в яких джерелах можна знайти інформацію;
- які предмети (обладнання, посібники) використовувати;
- з якими предметами навчитися працювати [4]

На цьому етапі педагог (крім організації діяльності) допомагає дітям грамотно планувати власну діяльність у вирішенні поставлених завдань. Діти об'єднуються в робочі групи і відбувається розподіл ролей.

3. Виконання проєкту (практична частина). Вихователь надає дітям практичну допомогу, а також направляє і контролює здійснення проєкту. У дітей відбувається формування різноманітних знань, умінь і навичок.

4. Підведення підсумків: публічне представлення результату проєктної діяльності. Діти допомагають в підготовці презентації, після чого вони презентують глядачам (батькам і педагогам) результат власної діяльності.

До оцінки кінцевого результату і рефлексії проміжних результатів долучаються діти. Рефлексія сприяє усвідомленому виконанню діяльності, розвитку таких особистісних якостей, як відповідальність, наполегливість, ініціативність та ін. Спільний проєкт обов'язково повинен бути доведений до кінця (гра, книжка-малятко, макет, виставка, альбом, свято і т.д.), дитина неодмінно повинна побачити і відчувти плоди своєї праці.

Проєктна діяльність може бути зафіксована у вигляді традиційного плану безпосередньо освітньої діяльності з позначкою «Проєкт».

В освітній практиці використовується матриця проєкту.

Структура проєкту

1. Тема.
2. Терміни реалізації (коротко-, середньо-, довгостроковий).
3. Вік дітей.
4. Актуальність теми проєкту (обґрунтованість вибору теми).
5. Методологічна база проєкту (вказати методики, основну літературу, яка використовувалася при складанні проєкту).
6. Мета проєкту.
7. Завдання проєкту.
8. Етапи реалізації.
9. Підготовчий етап. Збір інформації, підготовка обладнання. Вказати список літератури, виділивши методичну літературу і літературу для дітей, а так само обладнання, яке необхідно виготовити або придбати до початку реалізації проєкту.
10. Основний етап. Описати послідовність організації:
 - робота з батьками;
 - робота з дітьми;
 - оснащення предметно-розвиваючого середовища.
11. Завершальний етап. Систематизація матеріалів. Підведення підсумків.
12. Очікуваний результат.

Найчастіше в закладах дошкільної освіти використовується в роботі з дітьми та застосовуються такі види проєктів:

- комплексні;

- міжгрупові;
- групові;
- індивідуальні;
- творчі;
- дослідні.

Провідний вид діяльності дошкільнят – гра. Ще від молодшого віку використовуються ролево-ігрові та творчі проекти, що не шкодить, а лише підкреслює специфіку проектної діяльності з дошкільниками. Наприклад: «Моя улюблена іграшка», «На гостини до казки».

У старшому віці з'являються відповідні види проектної діяльності:

1. Комплексні – це виставка творчих робіт до свята («Моя Україна», «Космонавти живуть на землі», «День птахів», «Осінь пора», «Книжчині іменіни»).
2. Індивідуальні («Малятам про звіряток», «Моя сім'я »).
3. Міжгрупові («Рости здоровим», «Різнобарвна клумба», «Разом із татом», «Мир – це головне слово на світі» тощо).
4. Групові («Нам на вулиці не страшно», «В країні математики», «Ми любимо спорт»).
5. Творчі (Спектакль для малят, Вернісаж «Краса власними руками», «Найкраще слово – мама!»)
6. Практико-орієнтовані (допомога при оформленні групи, оформленні клумби на ділянці дитячого садка та догляді за нею).
7. Дослідні («Чому діти хворіють?», «Що ми знаємо про воду?», «День і ніч», «Здорове харчування», «Як росте горох?» тощо).

Також варто відзначити й інші види проектів, які можуть провадитися з дітьми дошкільного віку:

1. Проект «Звідки хліб прийшов?» (дослідницький, творчий, середньостроковий). Мета проекту – показати дітям значущість сільської праці, виховувати дбайливе ставлення до хліба.
2. Проект «Різнобарвна клумба» (довгостроковий, груповий, екологічний, пізнавально-творчий) Мета: вирішувати завдання екологічної освіти дітей через трудове виховання.
3. Проект «Рости здоровим» (довгостроковий, груповий, дослідницький). Мета проекту: виховання навичок у дітей дошкільного віку здорового способу життя.
4. Проект «Нам на вулиці не страшно» (середньостроковий, груповий, інформаційно-практико-орієнтований). Мета проекту: формування знань про правила безпечної поведінки на вулиці і про правила дорожнього руху.

5. Проєкт «Мама – то найкраще слово!» (Середньостроковий, творчий, груповий) Мета проєкту: формувати шанобливе ставлення дошкільнят до сімейних цінностей, виховувати любов до мами; розвиток творчих здібностей.

6. Проєкт «Осінь золото упускає» (середньостроковий, творчий, груповий). Мета проєкту: розвиток художнього сприйняття, естетичного смаку; залучення батьків до спільної діяльності.

7. Проєкт «Космонавти живуть на Землі» (середньостроковий, комплексний, пізнавально-творчий, груповий). Мета проєкту: виховання моральних і патріотичних почуттів через ознайомлення з історією Вітчизни; розвиток художньо-творчих здібностей.

8. Проєкт «Мир – це головне слово на світі!» (середньостроковий, груповий, пізнавально творчий). Мета проєкту: формування у дітей уявлень про події історії України, виховання патріотичних почуттів.

Висновки. Освітня технологія метод проєктів в роботі з дошкільнятами сьогодні є оптимальним, інноваційним і перспективним і має стати в майбутньому провідним. Використання методу проєкту в дошкільній освіті як одного з методів інтегрованого навчання дошкільнят, дозволяє значно підвищити самостійну активність дітей, розвивати творче мислення, вміння дітей самостійно, різними способами знаходити інформацію про цікавий предмет або явище і використовувати ці знання для створення нових об'єктів дійсності.

Література

1. Базовий компонент дошкільньої освіти (нова редакція) [Текст] / Науковий керівник А. М. Богуш – К.: Спеціальний випуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу». – 2012. – 64 с.
2. Гарькова Ю.П. Сайт вихователя-методиста ДНЗ №23 «Вербиченька» ТМР. Електронне джерело: <https://mkdi.jimdofree.com/%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82/>
3. Котенко Н. В. Метод проєктів в ДНЗ. Електронне джерело: <http://www.svyatoshinruo.kiev.ua/2013-10-10-14-41-03/2824-2014-09-29-06-40-58>
4. Ксенія Андросович ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ. Електронне джерело: file:///C:/Users/user/Downloads/ped_in_2014_1_5.pdf
5. . Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль: Мандрівець, – 2012. – 104 с.
6. Проектні технології у дошкільному навчальному закладі [Текст] / Буракова Ю. Д. – Харків: Вид. гр. «Основа», – 2009. – 204 с.

В. Маринчук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

УРОКИ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ – УРОКИ ТВОРЧОСТІ

Постановка проблеми. Важко знайти сферу суспільного чи особистого життя людини, що не пов'язана з мистецтвом. Як зазначає М. Бахтін, «універсалізм потенційних можливостей мистецтва зумовлює його спосіб буття, починаючи з того, що воно залишається в самій же людині, існує в ній не лише як риса таланту, а й як живе сприймання буття його» [7, с. 24]. Мистецтво виступає не тільки засобом відображення життя, але є «великим педагогом, вихователем та творцем людської психології» [7]. Воно, впливаючи на внутрішній світ особистості, відкриває шлях до людських емоцій, виховує здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливність до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви, емоційності, пізнання. Мистецтво володіє дивовижною здатністю викликати в людини творчу активність. Водночас, мистецтво – це продукт творчості. Маючи поліфункціональну природу, мистецтво містить у собі невичерпний потенціал для творчого розвитку дітей різних вікових категорій. Важливо, щоб перші творчі кроки дитини у складний та багатогранний світ мистецтва були скеровані досвідченим, творчим вчителем

Мета статті – розкрити творчий потенціал уроків мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Зміст освітніх програм для початкових класів нової української школи має потенціал для формування у здобувачів низки ключових компетентностей, Культурну компетентність визначено інтегральною, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості шляхом розкриття природних здібностей, творчого вираження особистості [19, с.3]. Змістові лінії мистецької освітньої галузі – художньо-творча діяльність, сприймання та інтерпретація мистецтва, комунікація через мистецтво – спрямовані на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження, пізнання цінностей, що втілюють твори мистецтва, націлені на соціалізацію молодших школярів через мистецтво, усвідомлення ними власного «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей) . Мистецька освітня галузь, зазначено в Типовій освітній програмі для 3-4 класів, може реалізуватися через інтегровані курси або предмети вивчення за окремими

видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі та інтегрування навчального змісту.

Фундаментом мистецької освіти молодших школярів є урок, що має свою специфіку й спрямований передусім на розвиток музично-естетичного досвіду та розкриття творчого потенціалу учнів. На уроці мистецтва молодші школярі оволодівають знаннями основ музичного та образотворчого мистецтва, розвивають музичні та образотворчі здібності та уміння, формують творчовиконавські навички, отримують перший мистецький досвід.

Розглянемо особливості побудови уроків мистецтва на прикладі уроку музичного мистецтва. Як зазначає В. Мішеченко «визначаючи тему уроку, варто виділяти основні етапи роботи на уроці: загальна тема на семестр; розучування певної пісні; конкретний матеріал з музичної грамоти чи вправа для сольфеджування; твір із розділу слухання музики [20, с.144-148]. Дослідниця радить диференційовано підходити до визначення навчальної мети уроку та класифікувати її за такими напрямками: працювати над виробленням вокально-хорових навичок; ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет; домагатись свідомого виконання фраз у пісні, працювати над її художнім виконанням; ознайомити з певним поняттям музичної грамоти, працювати над виробленням навичок сольфеджування; розвивати навички активного сприймання музичного твору, вчити розрізняти елементи музичної мови, використані для створення певного образу [20, с.144-148].

Кожен урок має триєдину мету. Розвивальна мета уроку мистецтва завжди спрямована на художньо-творчий розвиток учнів, а саме: розвиток музичного слуху, почуття ритму, почуття ансамблю, музикальності, відчуття кольору, простору, формування музичної та образотворчої грамотності, культури художнього сприймання. Згідно з вимогами загальної педагогіки виділяється виховна мета уроку, що крім спільних завдань (формувати художній смак, музичні чи образотворчі інтереси) може мати конкретні завдання відповідно до мистецького матеріалу, наприклад: розвивати творчі здібності та креативність, виховувати патріотичні почуття; поглиблювати любов до рідного краю, до природи і відчуття її краси; виховувати до народних традицій, до творчості композиторів, художників, народних майстрів; виховувати почуття товариськості, поваги і любові до батьків, рідних, естетичні почуття, тощо. Навчальна мета уроку мистецтва спрямована на формування виконавських умінь та навичок (ритмічно відбивати такт мелодії, підбирати музично-ритмічний супровід, чисте інтонування музичних звуків та мелодій, правильне відтворення мелодії пісні, спів хором, в унісон, зображення

графічними та живописними матеріалами, розміщення зображень на аркуші, у просторі, komponування елементів композиції, ліплення з пластичних матеріалів, створення сюжетних композицій, тощо).

На прикладі уроки музики розглянемо поради педагогів початкової школи щодо орієнтовного плану проведення уроків мистецтва (рисунк 1).

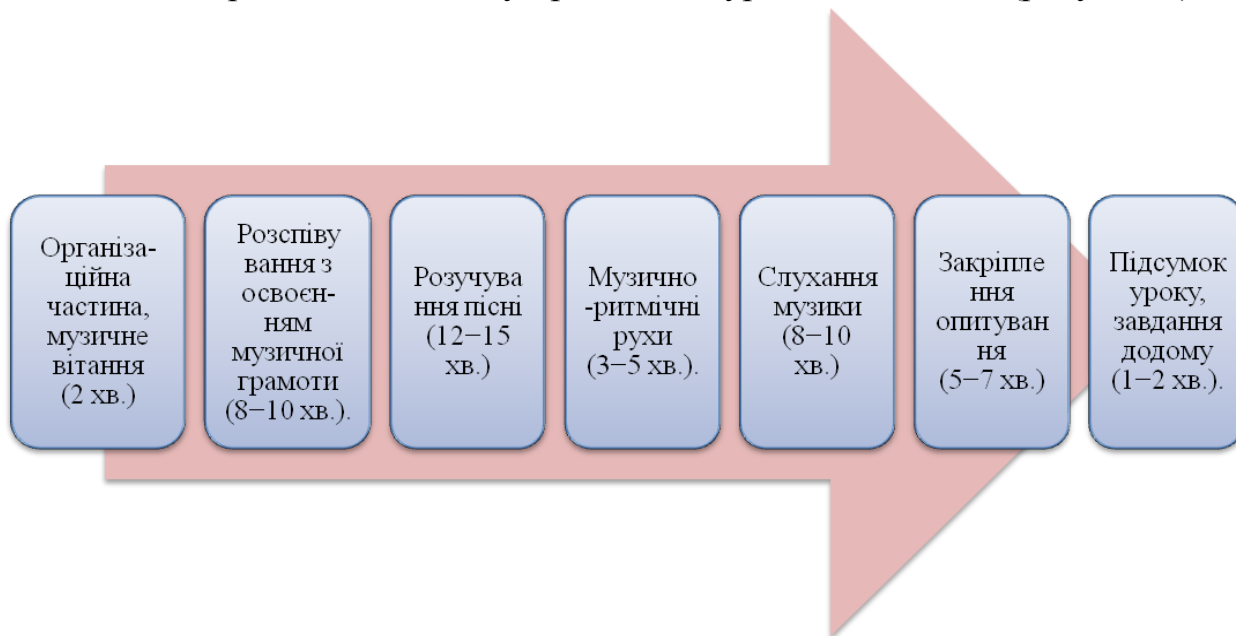

Рис.1. Структура уроків мистецтва (на прикладі уроку музики)

Ці етапи уроку спрямовують діяльність учителя на раціональне використання часу, однак і не позбавляють творчої ініціативи. Зокрема, вчитель може змінювати послідовність таких етапів уроку, як розучування пісні й слухання музики, змінюючи й дозування часу. Покращує вивчення пісні її ілюстрування. Перед учителем музики постає непросте завдання: об'єднати всі елементи, з яких складається урок, підпорядкувати їх основній темі уроку, тижню чи семестру.

На всіх етапах уроку вчитель залучає учнів до різних видів художньо-творчої діяльності. Його завдання – вміло пробуджувати творчу активність учнів, залучаючи їх до колективної творчості, як от: разом відбивати ритм, співати пісні, влаштовувати флешмоби і челенджі, пов'язані з музикою. Аналіз досвіду музичної діяльності педагогів-практиків (І. Барановської, В. Віхренко, М. Лисак, С. Садовенко та ін..) засвідчує, що кожен вид музичної чи образотворчої діяльності містить у собі краплинку творчості, потребує певної методики його освоєння. Майстерність учителя мистецтва полягатиме в тому, як він зуміє підпорядкувати різноманітну музичну діяльність (хоровий спів, слухання музики, музично-ритмічні рухи, гру на елементарних музичних інструментах, сольфеджування вправ) загальній темі на семестр, як зуміє

знайти, інтегрувати та пояснити нові мистецькі поняття, тощо [1; 2; 3].

Висновки. Як підсумок зазначимо, що кожен вид художньо-творчої роботи має сприяти вихованню в молодших школярів інтересу до мистецтва, мотивації, збагаченню мистецьких знань та вражень, розширенню асоціативних уявлень, забезпечити сенсорний, емоційний, інтелектуальний, а отже творчий розвиток учнів, спрямовувати на розвиток їх креативності. Інтегровані уроки мистецтва стимулюють творчість вчителя, а розвивають творчі здібності учнів, створюють сприятливі умови для творчого діалогу та співпраці, розвитку креативності.

Література

1. Барановська І.Г. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад» // *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Спецвипуск № 5.2 (69.2). 2019. 189 с., С. 91 – 95
2. Барановська І.Г. Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи / Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г.// *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 26. С. 9-15
3. Барановська І.Г. Виховний потенціал мистецьких дисциплін. *Теорія і практика матеріально-художньої культури*: зб. мат. X наук. Конференції (Харків, 2 грудня 2008 р URL <https://scholar.google.com.ua/citations?user=>
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256с.
5. Мішеченко. В.Музика в школі як навчальний предмет і урок мистецтва Педагогічні науки Вип 30 2016. с. 144-148.

Т. Маринчук,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. У час стрімкого розвитку інформаційних технологій, вільного доступу до будь-якої інформації з особливою гостротою постає проблема розвитку критичного мислення особистості, яка повинна володіти навичками критичного аналізу оточуючої дійсності. Тому використання усіх видів навчального аналізу на сьогодні є особливо важливим. Аналіз творів мистецтва, здійснений з метою усвідомлення

його змісту, слугує ще й активним чинником розвитку творчих можливостей особистості. Здатність до творчості допомагає адекватно реагувати на усі виклики дійсності, приймати нестандартні рішення, ефективно розв'язувати поставлені перед нею завдання у різних галузях професійної діяльності.

Безперечно, що педагогічна справа має творчий характер, адже до сучасного педагога висувається дуже багато вимог. У своїй діяльності він повинен вирішувати часто нестандартні завдання, аналізувати педагогічні ситуації, прогнозувати результати своїх дидактичних впливів, контролювати хід навчально-виховного процесу.

У формуванні критично мислячої і творчої особистості початкова школа відіграє важливу роль, адже креативні основи особистості, бажання до опанування світом і знаннями в усій їх повноті закладається саме на рівні молодших школярів. Саме тому на початковому етапі навчання велика роль приділяється мистецтву у різноманітності його проявів. Танець, образотворче мистецтво, музика, впливаючи на емоційний стан дитини, допомагають формувати її естетичний світ. Для того, щоб допомогти учневі емоційно сприймати музику та розуміти її зміст, сам вчитель повинен володіти хоча б елементарними навичками її семантичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень. Музичне сприймання – першооснова як усвідомлення змісту музики, так і семантичного аналізу музичного твору. Проблема музичного сприйняття знайшла своє різнобічне втілення у музичній педагогіці, що свідчить про вадливість цього процесу у формуванні естетично культури школярів. У дослідженнях Л. Виготського [1], О.Леонтьєва [2], В. Медушевського [5], С. Раппопорта [8], Б. Теплова [10] та багатьох інших науковців справедливо відзначається, що музичне сприйняття органічно належить до галузі художньо-естетичної свідомості й досвіду людства. Воно пов'язане з такими їх елементами, як естетичний ідеал і художній образ, естетичний смак і художній стиль, естетичне почуття і художнє мислення. Сприймання, - опосередковане через духовне життя, естетичне відношення до світу, художню розвиненість особистості, - стає пульсаром її художнього, естетичного, духовного розвитку. Чим більше музики сприймає особистість, тим ширше її естетичний світ і тим більше розвивається її здатність до творчого мислення.

Мета статті. Креативність мислення, здатність до художньо-творчої діяльності повинна характеризувати й вчителя початкових класів, покликаною зацікавити своїх вихованців мистецькою діяльністю. Тому інноваційні процеси прилучення студентів до цінностей музичної культури набувають особливої значущості у світлі розвитку художньо-творчих можливостей майбутнього

вчителя. У широкому ряді факторів, що істотно впливають на їхню динаміку, завжди значимим є рівень музично-естетичного розвитку слухача, його внутрішньої готовності до спілкування з музикою. *Метою* статті є виявлення впливу семантичного аналізу музики на розвиток творчої уяви та художньо-творчих можливостей майбутніх вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на багаторівневність і багатоплановість впливу музики на людей, художньо-повноцінне спілкування з нею (як її створення, так і її сприйняття) завжди припускає високу духовну активність особистості. Так, на думку С. Раппопорта, найважливішим завданням мистецтва, є концентрація, систематизація й об'єктивація соціально-історичного досвіду відносин, відбиття й осмислення дійсності [8]. У цьому специфіка художнього мислення. Воно не може бути понятійним, абстрактно-логічним, тому що його елементами є не поняття, а емоції. Однак це не «зліпки» простих життєвих переживань, а особливі, художні емоції. Відмінна риса їх у тому, що вони завжди носять позитивний характер завдяки своїй здатності збуджувати творчу активність людей, що сприймають мистецтво. Мистецтво, на думку вченого, має здатність «складного перетворення» почуттів, коли найсумніші і негативні переживання, переплавляючись у творі мистецтва, приносять особливу естетичну насолоду. Художня емоція не тільки привласнюється, але й переробляється у психіці людей. Емоції мистецтва, за влучним виразом Л. С. Виготського, «розумні емоції», а художня насолода «не є чиста рецепція», вона вимагає «найвищої діяльності психіки». У цьому, на наш погляд, полягає їх величезний виховний потенціал.

Художні емоції, відповідно до концепції С. Раппопорта, формуються в інтелекті автора. Однак для того, щоб викликати переживання в іншій людині, необхідна об'єктивація ідеальних продуктів у матеріальних утвореннях, семіотичних системах; проте знаки лише інформують, а «заражати - вище їхніх сил» [8]. Чудо мистецтва – в його асоціативному характері, а психіка людини володіє величезними асоціативними можливостями. Тому пусковою ланкою асоціацій є сприйняття, а напрямними центрами формування міцних асоціацій служать об'єктивні значення й «особистісні змісти» (О.Леонтьєв [2]) явищ, що опановуються психікою.

Музика, що звучить, неминуче піддається особистісній слухацькій інтерпретації, при якій естетичний досвід суб'єкта утягується в процеси розкриття суб'єктивної образності цієї музики. Слухач сприймає музику, інтерпретуючи її. Він «пристосовує» до свого духовного світу її художній зміст і разом з тим внутрішньо сам перебудовується відповідно до логіки розвитку музичних образів. Він, як підкреслював С. Раппопорт, особистісно конкретизує

життєвий зміст музики, актуалізує її вплив, причому «здійснює таку конкретизацію й актуалізацію у своїй свідомості, в індивідуальній формі й у пристосованому до своїх індивідуальних особливостей вигляді» [8, с.45]. Музичні образи, що мають багату інтонаційну й ритмічну структуру, найбільш привабливі, але при цьому складні для сприйняття, вимагають додаткової підготовки слухача.

Музичний образ є образом художнім, складність якого полягає найчастіше у відсутності адекватного вербального тлумачення. Художній образ являє собою специфічний властивий тільки мистецтву спосіб відбиття дійсності у конкретно почуттєвій формі, що безпосередньо сприймається слухачем. Він реалізується у сполученні глибокої думки з яскравістю зображення й відношенням, почуттями художника до того, що зображується. Сутність художнього образу збігається із сутністю мистецтва – відображення дійсності. Природа художнього образу – світоглядна, гносеологічна та почуттєва. На підставі вище зазначеного, можна дати наступне визначення: художній образ – це духовний результат художнього освоєння та пізнання дійсності, яка є відправним пунктом у його створенні.

Враховуючи підходи до визначення образу і художньої образності у працях представників богословського знання, класичної філософії і новітніх культурфілософських досліджень, можна дати й таку інтерпретацію поняття: художній образ – це суб'єктивна форма творчої реакції на об'єктивну дійсність, спричинена особливостями творчого методу митця, його емоційного та інтелектуального світу, психотипу тощо. Як категорія художньої культури, образ втілює спосіб розуміння дійсності митцем.

Художній образ являє собою не що інше, як особливий засіб для кодування узагальнених переживань. Саме тому, що при реалізації задуму художником копіюється не реальний предмет, а фантастичний образ, що має символічний характер. Матеріальна копія цього образу теж виявляється не копією дійсності, а символом людських переживань. Отже, він є спеціальним знаком (символом), зміст (значення) якого становить те або інше узагальнене переживання.

Для усвідомлення змісту художнього образу майбутні вчителі початкових класів повинні не лише опанувати навичками семантичного аналізу, але й передати їх у доступному вигляді своїм вихованцям. Основна ідея семантичного аналізу полягає у тому, що, опанувавши прийомами систематизації почуттєвого досвіду в розумінні знаково-символічних засобів, реципієнт (чи то студент, чи учень початкових класів) на основі опанування мови мистецтва розпізнає зміст і значення художнього образу. У процесі

семантичного аналізу важливо, щоб елементи художньої мови відкладалися у свідомості слухача не порожніми, а значущими одиницями.

Мова мистецтва є складним системним утворенням і має багаторівневу структуру. Всі його рівні в художньому творі діють одночасно, їхні елементи, різні по довжині й структурному значенню, постійно взаємодіють, розфарбовуючи реальне звучання унікальним комплексом змістовних характеристик. Саме ці комплекси в сполученні з особистим досвідом є основою для розпізнавання змісту й значення художнього образу реципієнтом.

Традиційно під мовою культурологія розуміє систему знакової організації мовлення, а під художньою мовою – сукупність правил і знакових систем, за допомогою яких твориться й передається інформація у мистецтві. Художній текст, на відміну від будь-якого іншого тексту культури, вимагає наявності художньо-образної естетичної форми, в якій людина відтворює дійсність. О.Потебня визначає художній текст як «велике слово» - цілісне і єдине. Текст втілюється у мові, тобто мова передуює тексту, а сам текст вже втілює певні зміст і концепцію. Таким чином, вибудовуємо такий логічний ряд за ступенем зростання художніх одиниць: знак - мова – текст – образ. Кожну з цих одиниць слід вивчати на відповідному рівні – морфологічному, синтаксичному, семантичному, концептуальному.

Художня мова, на відміну від мови звичайної, яка виникає з мотивів соціокультурних і комунікативних (необхідності орієнтуватися у культурному просторі і часі), спричинена особливими потребами людини, що полягають в індивідуальній експресії (афект, емоція, чуттєве уявлення, знання); потребі в естетичних переживаннях; потребі в імітаційно-ігрових діях [12, с.31].

Засоби створення художнього тексту є засобами художньої мови. Остання складається з художніх знаків. Розгорнуту і переконливу характеристику художніх знаків складає С.Шип. Згідно його концепції, художній образ та зміст художнього знаку утворюють поняття, судження, модальності і цінності, що «притягуються» чуттєвими образами та об'єднуються в них [12, с.95]. За допомогою художніх знаків здійснюється процес комунікації всередині художнього тексту.

Враховуючи усе вище зазначене та спираючись на твердження філософів, культурологів, мистецтвознавців, визначаємо, що художня мова – це система організації художніх знаків-символів, яка виникає у зв'язку з особливими потребами особистості і суспільства, втілюється засобами виразності конкретного виду мистецтва, оформлена у синтаксичні структури та спрямована на створення художнього образу. Художня мова як тип знакової системи характеризується конотативністю (неявністю, неконкретністю,

недоокресленістю, непонятійністю) художнього значення і контекстуальною зумовленістю (історичною, суспільною, стилістичною). Функція художньої мови – забезпечення художньої комунікації: фіксації-збереження-відтворення-трансляції емоційно-образної інформації.

Ми усвідомлюємо, що у процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів, вивчити всі елементи мови неможливо. Ще менш ймовірно вивчити всі комплекси можливих сполучень, що виникають на перетинанні значень елементів різних рівнів. У зв'язку з цим необхідно з кожного рівня художньої мови вибрати кілька найбільш доступних елементів, які повинні засвоїти майбутні педагоги і передати дітям молодшого шкільного віку. Ці елементи утворюють своєрідний художній *алфавіт значень*.

Звертаємо увагу на те, що більшість нині діючих методик з дисциплін естетичного циклу пропонують подібний «*алфавіт*» більш-менш стандартного вигляду, у відриві від його семантичної основи, що суперечить самій суті мовної системи.

Семантичний підхід в опануванні засобів виразності художнього образу розкривається в ряді вимог, першою з яких називаємо розгляд художньої мови як семіотичної системи, тобто системи знаків, що відбивають ті або інші змісти й значення.

Семантичний аналіз являє собою «образно-значеннєвий аналіз, виконаний семіотичними засобами, що полягає в поясненні звуку або знаку, що несе певний зміст» [13, с. 5]. Подібний аналіз дозволяє продемонструвати у кожному окремому випадку конкретний спосіб відбиття у музиці реальної дійсності. По своїй суті він завжди спрямований на смисл, на зміст. Семантичному аналізу засобів художньої виразності присвячені дослідження І. Манакової, Н. Салміної [4], Т. Тютюнникової [11] та ін. Основою семантичного аналізу є теоретичні положення про знаково-символічні засоби А.Лосєва, В.Андрєєвої, В.Куклева, А. Овчиннікової та ін.

Семантичний аналіз вимагає включення студентів у діяльність, що представляє собою розгорнуту систему конкретних дій, операцій, використання різного роду засобів, серед яких центральне місце займають знаково-символічні. У результаті подібних дій відбувається освоєння художніх засобів у сполученні з їхніми виразними можливостями, закріплюються певні значення за елементами мови.

І в процесі підготовки фахівця, і у передаванні його умінь молодшим школярам важливо, щоб ці значення студенти та діти не одержували як готову інформацію зі слів педагога, а відкривали самі за допомогою дослідження. Наприклад, у подібних висловленнях: «Відчуваю загальний характер, настрої

твору мистецтва. Намагаюся визначити, звідки воно береться, що саме в художньому творі породжує цей настрій».

У процесі семантичного аналізу дуже важливо уникнути твердого закріплення конкретних значень за окремими елементами художньої мови. Необхідно формувати у свідомості вихованців *семантичне поле* потенційно можливих значень, постійно прагнучи втримуватися на грані створення стереотипу й одночасно розмиваючи його межі [6, с.5].

Дослідження Н. Салміної [9] довели, що використання знаково-символічних засобів як особливої мови, включення студентів і дітей у знаково-символічну діяльність виступають ефективним знаряддям у процесі розвитку їх творчої уяви. Дослідниця пропонує використовувати систему спеціальних знаків, які в міру їх засвоєння стають засобом усвідомлення змісту й значення художнього образу.

Головна умова семантичного аналізу пов'язана зі здатністю слухача виділяти знак або символ у творі мистецтва й розпізнавати його зміст і значення в певному контексті. Такого роду аналітична діяльність передбачає кодування й декодування засобів художньої виразності за допомогою знаково-символічних засобів. Кодування (декодування) - вид діяльності зі знаково-символічними засобами, що полягає в перекладі реальності (або тексту, що описує реальність) на знаково-символічну мову й у наступному декодуванні інформації. Діяльність декодування - це діяльність по розпізнаванню того, що коштує за конкретними знаками [9, с. 84-87].

Виходячи із цього семантичний аналіз припускає наявність двох щаблів: а) усвідомлення засобів художньої виразності як носіїв емоційно-образного змісту й значення художнього образу; б) реалізацію вміння переводити емоційно-образний зміст твору в знаково-символічній формі.

Оволодіння комплексом знаково-символічних засобів дозволяє створювати «звукові партитури» творів, які прослуховуються й аналізуються. Обов'язковою умовою в створенні «звукових партитур» є оволодіння символікою й формування вміння «читати знаки», тобто розшифровувати їхній зміст і пояснювати те значеннєве навантаження, яке вони несуть у конкретній ситуації.

Таким чином, семантичний аналіз дозволяє усвідомити художній твір як «знак» особливого роду, в якому митець виразив своє емоційне відношення до об'єкта, який він відображає. У ході аналізу слухач виявляє емоційно-образний потенціал засобів художньої виразності. Осягаючи зміст і значення знаків і символів, особистість підходить до усвідомлення їх багатозначності, мінливості, навчається сама створювати знаки й символи.

Висновки. Підсумовуючи міркування над розвитком художньо-творчих можливостей майбутніх вчителів початкових класів, приходимо до висновку про те, що опанування засобами виразності художнього образу за допомогою семантичного аналізу знаходить свою спрямованість лише у тому випадку, коли переважний розвиток одержує емоційний компонент у розвитку творчого потенціалу студентів. Таким чином, необхідними стають певні педагогічні умови, поміж яких особливої значущості набувають забезпечення активного творчого сприйняття музичного твору («подія-переживання»); фіксація сили й глибини емоційного переживання-потраясіння; виявлення особистісного відношення студентів до твору, який вони прослухали; створення комфортних умов для вербалізації студентами свого сприйняття-відношення.

Література

1. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. - СПб.: Азбука, 2000.- 416 с.
2. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 тт. . / А.Н.Леонтьев. - М.: Педагогика, 1983. - Т. 2. - 318 с.
3. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики //А.Ф.Лосев. Из ранних произведений / Сост. И.И. Маханькова. - М.: Правда, 1990. - С. 195-390.
4. Манакова И. П. Дети. Мир звуков. Музыка /И.П.Манакова, Н.Г. Салмина. - Свердловск, 1991. – 112 с.
5. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В.В. Медушевский. - М., 1976. – 343 с.
6. Подуровский В. М., Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности / В.М. Подуровский, Н.В. Суслова. - М., 2001. – 189 с.
7. Потебня А. Слово и миф / А.Потебня. - М., 1989. – 219 с.
8. Раппопорт С. О вариантной множественности исполнительства / С.Раппопорт //Музыкальное исполнительство. - Выпуск 7. - М.,1972. – С.39-67
9. Салмина Н. Г. Знак и символ в обучении / Н.Г.Салмина. - М., 1988. – 89 с.
10. Теплов Б.М.Психология музыкальных способностей / Б.М.Теплов. - М.-Л.1947. – 430 с.
11. Тютюнникова Т. Э. Уроки музыки: Система обучения К. Орфа/ Т.Э. Тютюнникова. - М., 2001.- 191 с.
12. Шип С. Музыкальная речь и язык музыки/ С.Шип. - Одесса, 2001. – 295 с.

О. Мельник,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М. Вацьо

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТНІЙ РОБОТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Дошкільний період дитинства загальноновизнаний як початковий етап розвитку внутрішнього світу дитини, його духовності, формування загальнолюдських цінностей. На сьогодні для виконання концептуальних засад та основних вимог Базового компонента дошкільної освіти [1], який є Державним стандартом дошкільної освіти України, створено комплексні програми розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку («Українське дошкілля», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки» тощо), які у плануванні та здійсненні художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку у вітчизняних дошкільних початкових закладах є домінуючими. Крім того, зміст парціальної програми «Радість творчості» узгоджений із їхніми освітніми завданнями, але у ній акцентовано увагу безпосередньо на роботу з художньо-естетичного напрямку.

Аналіз попередніх досліджень. Роль мистецтва в естетичному вихованні особистості висвітлено в працях Б. Бриліна, В. Клименко, І. Климук, Л. Побережної, Л. Яковенко, Н. Фоломєєвої, О. Михайличенка, Т. Скорик та ін.

Теоретичне підґрунтя розвитку художньо-творчої активності дитини закладено А. Бакушинським, Е. Берном, Д. Богоявленською, О. Дяченко, М. Лазаревим, А. Луком, В. Рибалкою, О. Савенковим.

Розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку присвячені праці Б. Нікітіна, Дж. Сміта, Л. Керрола, І. Білої, О. Кочерги.

Ряд наукових досліджень засвідчує, що повноцінне сприймання творів мистецтва дошкільниками неможливе без цілеспрямованого впливу дорослого (Е. Белкіна, Н. Зубарева, Е. Нікітіна, Г. Підкурманна, Г. Сухорукова, Р. Чумічова). Лише через призму сприймання дорослої людини та у процесі багаторазового звертання до твору мистецтва у різних видах діяльності (на заняттях, в ігровій діяльності, на прогулянці, у різних процесах життєдіяльності) у дошкільників формується вміння сприймати твори мистецтва.

Мета статті – теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови використання мистецтва у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Силу впливу мистецтва на дитину відзначало багато класиків педагогіки. Я.А. Коменський говорив: «Більш ніж науками, потрібно займатися (з дітьми) мистецтвами». І.Г. Песталотці зазначав: «Дорога до мистецтва є в той же час дорогою до людяності» [8, с.9].

Кожен вид мистецтва має особливі механізми впливу на особистість: музика – гармонію звуків; живопис – лінію, барви, сюжет. Хореографія, театр, мультфільми завдяки своїй синкретичності інтегрують кілька видів мистецтва, що сприяє найсильнішому впливу на психічні і фізіологічні процеси в організмі

людини. Тому розвиток творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб у дітей 5-го року життя шляхом використання всіх вище перерахованих видів мистецтв потребує професійного супроводу.

Перехід від середнього дошкільного віку до старшого характеризується цілою низкою особливостей: дитина найбільш сензитивна до творчості як можливості самоствердження, самовираження свого «Я»; досвід продуктивної діяльності дозволяє йому діяти все більш активно, самостійно, ініціативно; маючи власну особистісну позицію, дитина здатна реалізувати свої задуми, знаходячи для цього відповідні засоби; створюваний ними художній образ, виконаний в різних матеріалах, відрізняється індивідуальністю, виразністю і емоційністю.

Творчі здібності та індивідуальні властивості особистості забезпечують фундамент творчого потенціалу дитини, який в свою чергу є основним фактором творчого розвитку особистості. Оскільки суб'єктами нашого дослідження є діти старшого дошкільного віку такі види мистецтва як музичне та образотворче є для них найбільш цікавими та доступними.

З-поміж психолого - педагогічних умов, що забезпечать підвищення ефективності процесу творчого самовираження старших дошкільників у музичній діяльності, необхідно виділити синтез мистецтв як особливий засіб активізації прагнення дитини творчо виразити себе.

Комплексна взаємодія мистецтв як систематичний та цілеспрямований процес одночасного та послідовного впливу сукупності різних видів мистецтв у їх взаємовпливі на чуттєву сферу дитячої особистості розглядає Г. Шевченко. Теоретично обґрунтована модель «поліцентричної інтеграції знань» Л. Масол, що передбачає виділення двох домінантних змістових ліній

– музики, живопису, які органічно поєднанні в тематичний цикл на основі загальної духовно-світоглядної орієнтації й які збагачуються елементами інших двох змістовних ліній – синтетичних мистецтв. На думку Т. Голінської, синтез надає художній картині світу цілісності та гармонійності, взаємодія видів мистецтв обумовлена їх естетичною природою, генетичною, морфологічною спільністю, єдиними законами художнього мислення, загальною діалектикою людського пізнання [3, с. 285]

Існує безліч методик музично - естетичного розвитку дитини, її художніх здібностей. Велику роль у формуванні інтегрованих принципів зіграли композитори: Б. Бріттен, К. Орф, З. Кодай, П. Хіндеміт, Ц. Кюї, А. Гречанінов, М. Красія, М. Коваль, Д. Кабалевський, М. Мінков і ін

Модель особистісно-розвивального середовища дошкільників на основі синтезу мистецтв розробила Р. Чумічева. Синтез мистецтв учена розуміє як

спосіб створення в освітньому процесі умов для творчої активності й самореалізації старших дошкільників [3, с. 286]

Для розвитку художнього сприйняття старших дошкільників вихователям необхідно пам'ятати про жанрову і стилістичну відповідність творів образотворчого та музичного мистецтв. Так, наприклад, в процесі зображення предметів народних промислів можна використовувати фрагменти творів української народної музичної творчості (народні пісні, інструментальні п'єси у виконанні оркестру українських народних інструментів. У процесі роботи над зображенням природних явищ можна використовувати твори А. Вівальді, Й. Гайдна, П. І. Чайковського (цикли «Пори року») в залежності від теми заняття (про природу взагалі).

В естетичному вихованні дітей дошкільного віку науковці пропонують використовувати ігрові прийоми навчання, ігрові ситуації, обігрування дитячих робіт на заняттях, які створюють позитивну емоційну атмосферу, сприяють ефективному оволодінню зображувальними навичками та вміннями, підвищують якість роботи та сприяє розвитку інтересу до зображувальної діяльності. Необхідно забезпечити поєднання різних видів діяльності у розвитку художніх умінь дошкільників.

Оскільки у дошкільному віці дитина налаштована передусім на гру, необхідно, радять дослідники (Н. Кириченко, Т. Науменко), широко використовувати з метою розвитку її творчості різноманітні ігрові прийоми:

- ігрові ситуації, які допомагають розвинути пізнавально-творчу активність;

- пісні, загадки, вірші, казки, музичні твори;

- демонстрування епізодів лялькових спектаклів, які зосереджують увагу, викликають позитивні емоції, інтерес до зображуваного, уяскравлюють, поглиблюють естетичне задоволення, але не впливають на результати роботи;

- розповіді-малювання з елементами казки; пошукові ситуації; уявні ситуації [4, с. 298].

Висновки. Отже, до педагогічних умов, які забезпечують ефективність розвитку естетичного розвитку старших дошкільників є наступні:

- використання комплексу мистецтв як способу пізнання естетичної цінності мистецтва;

- створення емоційного фону на всіх етапах взаємодії дітей з мистецтвом;

- педагогічний процес повинен відповідати віковим, індивідуальним особливостям та можливостям старшого дошкільника;

- розвиток творчої активності дітей;

- вплив педагогічної майстерності вихователя, його ерудиція в галузі мистецтва.

Особливим засобом активізації прагнення дитини творчо себе виразити є синтез мистецтв як найбільш ефективна сфера розвитку її творчості. Мистецтво, зокрема синтез його видів, збагачує емоційний досвід дитини, об'єктивує бажання виразити своє «Я» в художньо-творчому процесі.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. / Науковий керівник: А.М.Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. – К.: МЦФЕР–Україна, 2012. – 26 с.
2. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. - К. : Фенікс, 2014. – 200 с.
3. Онищук І.А. Синтез мистецтв як засіб активізації прагнення дошкільника творчо виразити себе] /І.А. Онищук // Наука і освіта, – 2011.– Вип. 4– С. 284-288
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / Т. І. Поніманська – К.: «Академ-видав», 2006. – 456 с.
5. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 7. – С. 8-13.

Д. Михайлюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.Вацьо

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Дошкільний вік – це той період, коли образотворча діяльність може стати і найчастіше є стійким захопленням майже всіх дітей. Інтерес до образотворчої діяльності дітей обумовлюється його важливістю для розвитку особистості дитини, і з роками потреба в ній не послаблюється, а ще більше зростає. Поява інтересу – передумова і своєрідний показник художнього розвитку, формування інтересу, а також засіб підвищення ефективності навчання дітей образотворчої діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема інтересу в навчанні була предметом дослідження багатьох видатних вітчизняних і зарубіжних педагогів минулого (Я. Коменський, Й. Песталоцці, С. Русова, Ж. Руссо, К. Ушинський та ін.). Епоха гуманізму висунула ідею про навчання з урахуванням інтересу дітей. Видатний чеський педагог Я. Коменський писав: «... способи навчання повинні

давати дітям більше радості, щоб запалювати в неї вогник знання і палку наполегливості до учіння» [1, с. 67]. Хороший учень, вважав він, буде згорати від нетерпіння вчитись. Він не буде втікати від праці, а навпаки, буде шукати її і, не боячись зусиль, буде хотіти чомусь навчитись. Це трактування Я. Коменським пізнавального інтересу не втратило своєї педагогічної сили в теорії і практиці сучасної педагогіки.

Проблема інтересу значно пізніше зацікавила К. Ушинського. Він розглядав навчання як серйозну справу, яку можна полегшити інтересом. Інтерес, за К. Ушинським, не тільки засіб успішного навчання, але й важливий стимул інтересу виховання. В. Сухомлинський в контексті дослідження проблеми інтересу давав таку пораду педагогам: «Прагніть до того, щоб учні самі відкривали джерела інтересу, щоб у цьому відкритті вони відчували особисту працю і успіх – саме по собі це є найважливіше джерело інтересу. Без активної розумової праці не буде ні інтересу, ні уваги школярів» [8, с. 216]. Тобто, постійний стійкий вплив на розумовий розвиток і пізнавальну активність дітей можуть здійснювати лише ті знання, в основі яких лежить інтерес.

Основою формування інтересу до образотворчої діяльності є положення вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів (Д. Ельконін, О. Запорожець, Н. Морозова, Г. Щукіна та ін.) про те, що інтереси проявляються і формуються в процесі змістовної, організованої діяльності.

Мета статті: розкрити особливості формування інтересу дітей дошкільного віку до образотворчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Інтерес – важлива збуджуюча сила до діяльності і поведінки дитини, що характеризується трьома обов'язковими компонентами [3, с. 95]:

- позитивна емоція по відношенню до діяльності;
- наявність пізнавальної сторони цієї емоції («радість пізнання»);
- наявність безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності, тобто діяльність сама по собі приваблює і спонукає займатися нею, незалежно від інших мотивів.

При формуванні інтересу до образотворчої діяльності важливим є положення психологів про те, що це не замкнутий в собі автономний процес (С. Рубінштейн). Дитина повинна відчувати почуття радісного задоволення від діяльності, від усвідомлення своїх успіхів і досягнень у вибраній діяльності. Формування інтересу відбувається найефективніше, якщо спочатку готується ґрунт для цього формування, пізніше створюється позитивне відношення до предмету і діяльності та врешті у процесі спеціально організованої,

систематичної, пізнавальної, творчої діяльності дітей відповідно формуються певні інтереси (Н. Морозова).

Враховуючи положення про вирішальне значення дорослого у формуванні інтересу, велику роль слід віднести вихователю, його особистій зацікавленості, певному рівню художньої підготовки, знанням і практичним умінням в різних видах образотворчої діяльності, врахуванню індивідуальних і типологічних особливостей дошкільників. З цією метою вихователям слід знайомитися з образотворчим мистецтвом; навчатися техніки роботи з різними зображувальними матеріалами і методики керівництва зображувальною діяльністю дітей з метою формування інтересу до неї. Найбільш яскравим засобом, що привертає увагу дітей, емоційно впливаючи на їхні почуття, вважається колір у малюнку (В. Мухіна, Н. Сакуліна, Є. Фльоріна). Схильність дітей до яскравих чистих кольорів надає їхнім малюнкам виразність, святковість, яскравість, свіжість. Сприймання дітьми пейзажу, живопису, характерних за змістом і виразністю графічних малюнків, сприяє формуванню образності в їх творчості.

Ми виходили також із думки В. Крутецького, що формуюча і розвивальна здатність діяльності повинна бути організована за такими принципами:

- носити творчий характер;
- відповідати вимогам розвивального навчання;
- бути глибоко позитивно мотивованою.

Успішне формування інтересу до образотворчої діяльності передбачає створення матеріальних умов. Керуючись думкою С. Рубінштейна про те, що інтерес до тієї чи іншої діяльності у дітей в значній мірі закріплюється, коли дитині дати конкретні предмети, речі, які мають цей інтерес в матеріалізованому вигляді [6, с. 224]. Для зацікавлення дітей дошкільного віку образотворчою діяльністю необхідно створити такі умови:

- забезпечити заняття різноманітними художніми матеріалами для зображувальної діяльності;
- підібрати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книг та ін.);
- обладнати куточок (центр) для самостійної образотворчої діяльності.

Це підготує ґрунт для формування інтересу і сприятиме створенню в дітей позитивного ставлення до образотворчої діяльності. У навчанні слід виділити ті сторони, які б змогли привернути увагу дітей, активізувати мислення. Важливе значення має створення позитивного емоційного тла, пов'язаного з образотворчою діяльністю. Значною мірою цьому сприяє

різноманітність форм попередньої роботи [4, с. 10]:

- спостереження і вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- розглядання творів образотворчого мистецтва;
- цілеспрямований перегляд відеофільмів, лялькових спектаклів, прослуховування музичних творів;
- проведення аналізу дитячих робіт, виконаних на попередніх заняттях;
- створення перед заняттям і на занятті проблемних ситуацій;
- підготовка матеріалу до заняття, попереднє обговорення теми, розподіл обов'язків для виконання колективних робіт та ін.

Показниками інтересу дітей дошкільного віку до образотворчої діяльності вважаються:

- бажання займатися образотворчою діяльністю на заняттях, у вільний час, у сім'ї;
- питання пізнавального характеру, пов'язані з темою;
- інтерес до різних матеріалів, прагнення оволодіти ними, дізнатися про їх виразні можливості;
- прагнення довести розпочату роботу до кінця;
- бажання отримати оцінку своєї роботи дорослими;
- інтерес до роботи інших дітей;
- активність при аналізі дитячих робіт.

Інтерес дошкільників до образотворчої діяльності характеризується такими особливостями: емоційністю, прагненням спілкуватися з мистецтвом, але значною непостійністю; бажанням поділитися враженнями, але відсутністю знань, слабо вираженим умінням висловлюватися й обґрунтувати свою думку; прагненням до художньої діяльності, але недостатнім розвитком інтелектуальних, дослідницьких і образотворчих умінь [9, с. 219].

Висновки. Отже, формування інтересу – це є передусім своєрідний показник художнього розвитку, а також засіб підвищення ефективності навчання дітей образотворчої діяльності. При формуванні інтересу до образотворчої діяльності важливим є положення психологів про те, що це не замкнутий в собі автономний процес, оскільки нині особливого значення набувають питання створення передумов для розвитку особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати

на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Література

1. Генезис сенсорных способностей / Под ред. Л.А.Венгера. - М.: Педагогика, 1978. - 256 с.
2. Ельконін Д.Б. Психологія гри. - М.: Просвещение, 1978.
3. Карпишина В. Від дитини до методу // Дошкільне виховання. - 20154. - № 7. - С. 10-11.
4. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Педагогика, 1990. - 144 с.
5. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт". – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – С. 7.
6. Рубинштейн С.П. Проблемы способностей и проблемы психологической теории // Проблемы общей психологии. - М.: Педагогика, 1976. - С. 219-234.
7. Сисоєва О.В. Естетичне ставлення дітей до творів живопису. - К.: Радянська школа, 1968. - 108 с.
8. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова, Н.М.Голота, Л.А.Янцур; за ред. Г.В.Сухорукової. – К.:Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

А. Москалюк,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ВАЖЛИВІСТЬ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВИ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Із давніх давен мистецтво займало важливе місце у процесі формування особистості. Введення його до змісту загальної та професійної освіти завжди було пов'язане з прилученням людини до творчості та стимулюванням її до самовираження.

Особливої уваги до мистецтва вимагає сьогодення. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується зміною її концептуальних засад та утвердженням замість застарілого "знаннєвого" підходу нового, особистісно орієнтованого, за якого у центр освітньої системи ставиться не накопичення людиною якомога більшого обсягу різноманітних знань, а забезпечення гармонійного співвідношення її особистісних, професійних і творчих якостей, розвиток її неповторної індивідуальності та самостійності у розв'язанні життєвих проблем [5, с. 3].

Мистецтво – це своєрідний універсальний спосіб мислення, своєрідний "камертон цивілізації", унікальний та специфічний засіб пізнання, формування світогляду, ціннісних орієнтацій, впливу на становлення, розвиток та виховання

особистості. Мистецька спадщина має високий навчальний та виховний потенціал, оскільки в ній художніми засобами втілені не тільки духовні цінності, а й сутнісні проблеми буття, які не втратили своєї актуальності і сьогодні. Мистецтво є досвідом світосприйняття, яке забезпечує збереження не тільки культури почуттів, а й сфери їхнього розвитку й збагачення. За допомогою мистецьких виразних засобів можна досягнути внутрішній світ іншої людини [1, с. 11].

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальність проблеми творчого розвитку особистості різними видами мистецтв зумовлена необхідністю визначення методологічних, педагогічних принципів вивчення вітчизняної та світової культурної спадщини у системі професійної, педагогічної освіти. Адже осмислення теоретичних засад розвитку творчого потенціалу учнівської молоді, майбутніх педагогів створює підвалини для ґрунтовної мистецької підготовки. Особливу роль в цій системі відіграє розвиток особистісних креативних задатків, творчих здібностей, що потребує моделювання специфічних педагогічних ситуацій, які актуалізують у навчально-виховному процесі потребу самовираження особистості. Безумовно, такі ситуації створює спілкування з мистецтвом, що дає підстави говорити про виняткове значення мистецької освіти [7, с. 5].

Потреби сучасного суспільства у справжніх інтелектуалах, які вільно володіють новітніми технологіями стосовно різних видів діяльності, цілісних і творчих фахівцях, спроможних до постійного удосконалення професійної компетентності та найповнішої реалізації творчого потенціалу актуальні у дослідженнях проблем творчого мислення як основи для розвитку креативності особистості у педагогічній теорії.

Узагальнення дослідницьких праць стосовно проблеми творчого мислення (І. Аверіна, Г. Айзенк, М. Бердяєв, В. Біблер, А. Біне, Б. Блум, А. Брушлинський, Г. Буш, Т. Б'юзен, І. Вагин, Е.Де Боно, Д. Д'юї, К. Дункер, Р. Енніс, Є. Ільєнков, В. Калашин, Ф. Клікс, В. Лоунфельд, Д. Макінол, М. Михалко, А. Осборн, Т. Орлова, В. Пушкін, І. Сельє, О. Савенков, Д. Скотт, С. Сисоєва, П. Торренс, Г. Уоллес, М. Холодна) уможливорює розгляд різноманітних підходів до вивчення закономірностей і механізмів розвитку креативності особистості [7, с.37].

Все частіше учені наголошують на тому, що ХХІ ст. необхідно назвати століттям двохпівкульного (або творчого) мислення, коли наявним є феномен гармонійного розвитку та взаємодії правої та лівої півкуль головного мозку.

Відомий дослідник Т. Б'юзен у багатьох своїх наукових працях стверджує, що саме двохпівкульне мислення є важливим чинником щодо прояву творчого (креативного) розвитку особистості [2, с. 44-46].

Проблемою творчого (двохпівкульного) мислення переймаються вітчизняні вчені. Прикладом успішності даного процесу може слугувати

діяльність доктора психологічних наук з Львівської політехніки А. Слюсаренка, який розробив унікальну асоціативно-блокову систему запам'ятовування й актуалізації надзвичайно великого обсягу різноманітної інформації [7, с.38]. Така чиним, справедливим буде твердження, що без участі творчого мислення, яке є важливою складовою процесу розвитку креативності особистості, сьогодні неможливо уявити здійснення багатьох видів життєдіяльності людини. **Мета публікації** – визначити основні теоретичні засади проблеми творчого розвитку особистості, проаналізувати найважливіші тенденції щодо шляхів її вирішення різними видами мистецтв, продемонструвати прийоми застосування принципу інтеграції на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблему творчого розвитку особистості засобами мистецтв доцільно аналізувати у контексті неперервної освіти, зокрема мистецької. На думку академіка Івана Зязюна, "особистість стверджує себе не лише через адаптацію до предметно-професійного і соціального середовища, а через подолання цього середовища, його творче переосмислення, перетворення, створює принципово нові діяльності і технології. Суспільству необхідна не просто людська індивідуальність, а творча особистість, яка ставить і вирішує соціально значущі завдання"[3, с. 9].

Одним з таких соціально вагомих завдань сучасного освітнього простору є розвиток творчого потенціалу особистості різними видами мистецтв. Цей аспект розвитку особистості варто розглядати і як культурно, естетично значущий. Адже в умовах нівелювання класичних мистецьких критеріїв у сучасній культурі, домінування в ній масових жанрів, втрати сакральності змісту багатьма мистецькими творами, суспільство потребує нових підходів, інноваційних технологій, методик вивчення, осмислення українського і зарубіжного мистецького досвіду. Саме це має спонукати учнів, студентів педагогів виявляти свої природні творчі задатки й розвивати в собі креативне ставлення до інтерпретації художньо-мистецьких творів, а найважливіше – створювати власні оригінальні мистецькі цінності [7, с.5].

Ключовою умовою формування здатності особистості до творчого мислення є використання взаємодії мистецтв. Адже, з найдавніших часів внутрішня спорідненість різних видів мистецтва є основною тенденцією розвитку художньої культури. Всі види мистецтва споріднені й покликані до життя потребами людей – естетичними, пізнавальними, комунікативними, виховними тощо. Немає мистецтва головного або другорядного. Жоден вид мистецтва не може бути замінний іншим, а всі разом вони утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями. Наприклад, музика не може, як живопис правильно зображати видимий предметний світ. Вона не може, подібно до літератури, безпосередньо передавати зміст певних понять і уявлень, але здатна з досконалістю, недоступною іншим видам мистецтва, прямо й безпосередню відтворювати

духовне життя людини, виражати характер і динаміку її переживань, втілювати найтонші нюанси її почуттів.

Упровадження у навчально-виховний процес закладів освіти мистецького компоненту ґрунтується на одному із важливих принципів сучасної освіти – принципі інтеграції. Його використання у навчально-виховному процесі сприяє досягненню системної цілісності, гармонійно впливає на творчий розвиток особистості й відкриває широкий простір для самореалізації учнівської і студентської молоді у мистецтві, праці, житті; сприяє розвитку неповторної творчої особистості: інтелектуальної активності, готовності до ризику, відхилення від шаблону, оригінальності й сміливості уявлення та мислення, гармонійності, винахідництва, прагнення до творчої самореалізації, розвиненого творчого й асоціативного мислення, здатності бачити загальне та головне у різних та подібних явищах, вміння захищати здобуті результати [7, с.6].

Безпосередність певного виду образності або, навпаки, необхідність асоціативного домислювання зумовлює сильні й слабкі сторони різних видів мистецтва у їх конкретно-почуттєвому впливі на слухача, читача, глядача. Наприклад, художнє слово викликає емоційно-естетичну реакцію. Сприймання музики йде зворотнім шляхом: емоційно-естетична реакція викликає активну діяльність свідомості, тому співдружність цих видів мистецтва виявляється такою плідною. Варто пам'ятати, що взаємодія різних видів мистецтва у навчальному процесі – це не лише додаткове залучення на уроки одного виду мистецтва матеріалу іншого або ілюстрування одного виду мистецтва іншим. Йдеться про те, що кожен вид мистецтва – неповторна художня цінність, що має свої специфічні особливості й своєрідний вплив на особистість школяра.

Встановлення міжпредметних зв'язків допоможе сформувати в учнів цілісну систему знань про мистецтво. Необхідною педагогічною умовою художнього виховання школярів є реалізація на всіх уроках естетичного циклу таких пізнавальних завдань, які вимагають від учнів загально естетичної орієнтації в засобах створення художнього образу. Використання різних видів мистецтва для глибшого емоційно-естетичного сприймання музики школярами дістало широке відбиття в програмі з музики, підготовлених на основі педагогічної концепції Д. Кабалевського. Педагог постійно підкреслював взаємозв'язок різних видів мистецтва як єдність культури і тому пропонував використовувати на уроках музики літературу, живопис, скульптуру, інші види художньої творчості. "Той, хто знайомий з літературним або живописним твором чи подією реального життя, що надихнули композитора на написання музики... володіє надійним ключем до розуміння цієї музики," – зазначав педагог [4, с.165].

Стосовно сучасного учителя ученими зазначається, що це має бути - "творча особистість з високим ступенем розвиненості мотивів,

характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, і яка, внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі "[5,с.98].

Лише ілюстративне використання інших видів мистецтва на уроці музики не можна оцінювати позитивно. Найчастіше суміжні види мистецтва можуть залучатися до аналізу музичних творів за тематичною і жанровою спорідненістю. При цьому завжди повинне ставитися конкретне педагогічне завдання. Слід остерігатися, щоб інформація, яку почують учні, не стала заміником спілкування із самими творами мистецтва, щоб художні образи не анатомувалися і не схематизувалися, бо це призводить до втрати художнього впливу на дітей.

Робота над кожним твором має вводити школярів у світ глибоких почуттів і роздумів про добро і зло, любов і ненависть, щастя людей і боротьбу за нього. Розглянемо детальніше методику використання на уроках музики літературних творів. Проведення аналогій між музичними й літературними творами має сприяти розкриттю образного змісту цих видів мистецтва, встановлювати асоціативні зв'язки між ними. Якщо вчитель акцентуватиме увагу лише на пізнавальній стороні взаємозв'язку музики і літератури, то це може зашкодити сприйманню художніх творів, знищити ту неповторність, яка притаманна кожному з видів мистецтва. Емоційна насиченість, витонченість і багатогранність відтінків слова, глибокий підтекст образів ліричного твору – усе це ріднить лірику з музикою. "Без розуміння й відчуження ліричних творів і поетичної прози людина залишається глухою, байдужою до музики", - справедливо писав В. Сухомлинський [6, с.551].

Співдружність різних видів мистецтва буде доцільною і дійсно творчою лише тоді, коли кожен вид мистецтва збереже свою специфіку, свою форму художнього мислення. Коли ж ця специфіка не враховується, то взаємодія видів мистецтва порушується і втрачає педагогічну доцільність. Проводячи на уроці музики паралелі з іншими видами мистецтв, не слід перетворювати музику в ілюстрацію до якоїсь картини чи літературного твору.

Висновки. Для підготовки майбутнього учителя як креативної особистості можуть бути корисними принципи, що їх сформулював та завжди виконував геніальний педагог і художник епохи Відродження Леонардо да Вінчі. Він вважав, що саме цими принципами мають керуватися особистості, які прагнуть формувати у себе творче мислення. Серед них: а) розвивати власні органи відчуттів, тому що сенсорний інтелект – це виключно важливий елемент високо розвиненого, творчо загостреного людського мислення; б) вивчення мистецтв науки, яка, як відомо, найефективніше розвиває праву півкулю мозку; в) вивчення науки мистецтва як сукупності форм для самовираження та

самоаналізу; г) взаємозв'язку та взаємозалежності усього у світі з огляду на те, що людський мозок не лише могутній асоціативний механізм, але й джерело безкінечного потоку асоціацій [2, с. 44-46].

Сьогодні вже аксіоматичним є твердження, що, творчі можливості, закладені у кожній людині природою, на певному етапі мають бути педагогічно коригованими, оскільки саме вчитель може значною мірою професійно закласти підґрунтя творчого розвитку особистості та визначити сталий напрямок цього процесу [7, с.43].

Література

1. Барановська І.Г. Теорія і практика матеріально-художньої культури. X наукова конференція. м. Харків, ХДАДМ, 2 грудня 2008 р. / збірник матеріалів. – Харків: ХДАДМ, 2008. – 192 с.
2. Бьюзен Т. Суппер-интеллект. – Минск, 2007.
3. Зязюн І.А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнар. наук. конф. 16-17 травня 2000 р. / за ред. С.О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – 436 с.
4. Кабалевский Д.Б. Про трьох китів та інші цікаві речі. – К.: Муз. Україна, 1982.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори:.. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. у 5-ти томах
7. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: Навчально-методичний посібник / за ред., передмова Н. Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 280 с.

Б. Московчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент В.Бриліна

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Дана проблематика є багатоаспектною і вимагає міждисциплінарного дослідження. В психологічній та педагогічній науки відомі різні підходи до розвитку творчих здібностей у процесі вивчення різних дисциплін, позакласної, гурткової роботи, зокрема засобами різних видів мистецтва: літератури, музики, образотворчого мистецтва, хореографії і т.д.

Одним із засобів стимулювання пізнавально-творчої діяльності учнів, у ході якої розвиваються творчі здібності учнів та бажання створення нового є використання творчих завдань, створення проблемних ситуацій, усвідомлення, враховуючи їх індивідуальні можливості.

Під час постановки проблеми завдань у свідомості молодших школярів формується проблемна ситуація, що нагадує науковий пошук. Учні

намагаються самі віднайти відповідь на питання. Однак бажання самому шукати і пропонувати варіанти рішень , породжує високу пізнавальну активність, привчає мислити самостійно, надає пізнавальній діяльності творчий характер. Можна сказати , чим вища готовність учнів до участі в пошуковій діяльності, тим ширші кроки пошуку.

Педагогічною проблемою є забезпечення творчого розвитку особистості, формування у дітей творчого початку в процесі організації різних видів художньої діяльності , творчих навичок і здібностей , спонукання до самостійних рішень , стимулювання творчої активності .

Творчість сприяє розвитку музично-образного бачення, вона є важливою умовою музичного і загального розвитку дитини, успішність розвитку музично-творчих здібностей дітей підвищується за умов використання на заняттях творчих завдань, впровадження у навчальний процес ігрової діяльності.

Мета. Визначити основні підходи до діагностування рівня творчих здібностей учнів молодших класів, розробити методику розвитку творчих здібностей молодших школярів за допомогою системи творчих завдань .

Аналіз наукових досліджень. Проблема творчого розвитку особистості школяра є важливою у створенні сприятливих умов для розвитку індивідуальних здібностей особистості.

Вона має глибокі історичні корені естетичного виховання в працях Я.Коменського, Й.Песталоці, В. Сухомлинського, К.Ушинського. Охарактеризована сенситивність дітей молодшого шкільного віку до творчості, зокрема, художньо-образної в працях І. Беха, Л. Виготського,

В. Давидова, О. Леонтьєва, в яких доводять, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення.

Б. Ананьєв, Р. Арнхейм, Н. Брюсова, Т. Шпікалова відзначають, що образотворче мистецтво – унікальний навчальний предмет , який надає учням багато можливостей для творчої самореалізації, образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприймання тощо [5]. Останнім часом все більш популярними стають дослідження дитячого малюнка для вивчення психологічних особливостей молодшого школяра . Цьому питанню присвячена робота Т. Рєпної «Мета-малюнки в психологічному консультуванні»

Виклад основного матеріалу. М. Яремків, О. Кругляка у своїх наукових працях відзначають: «Образотворче мистецтво – це вид пластичного мистецтва, що поєднує живопис, скульптуру й графіку.

Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних, зорових образах. Завдяки методам узагальнення, тимчасовий розвиток подій, духовний вигляд, переживання, думки, взаємини людей, втілює у спільні ідеї » [7].

Як зазначають провідні вітчизняні вчені Г. Костюк , Л. Леонт'єв, Я. Пономар'єв , особистість найінтенсивніше формується у період шкільного віку, то саме школа покликала відіграти провідну роль у творчому розвитку молодших школярів . Проте, у сучасній педагогіці мистецтва початкової школи існують певні прогалини щодо творчого розвитку учнів .

Вони зумовлені репродуктивно-виконавчими видами робіт, практикою залучення до творчої діяльності здебільшого обдарованих дітей. Внаслідок цього переважна більшість школярів перебуває поза цією своєрідною й важливою сферою мистецького-виховного впливу.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань: виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності , розвиток художніх інтересів і потреб , естетичних ідеалів , здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва , оцінювати естетичні явища ; формування в учнів на доступному рівні системи художніх знань і вмінь, які відображають цілісність та видову специфіку мистецтва; розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, їх художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження та спілкування .

Першочерговим завданням художнього виховання є розкриття і розвиток потенційно творчих здібностей кожної дитини від народження, незалежно від того , у якому напрямі ці здібності розвиватимуться .

Творчість як засіб спілкування допомагає проявитися підсвідомості дитини, багатогранним взаємодіяти з реальним фізичним світом та іншими людьми, а також є засобом висловлення почуттів , сприймання і мислення .

Учителеві початкової школи слід завжди пам'ятати висловлення К. Ушинського , який зауважив, що дитина з більшим задоволенням малює десять разів годинник , аніж малювати коло, яке швидко набридає.

Тому в практичній діяльності такі завдання використовуємо на уроках малювання , які б приваблювали учнів новим , цікавим змістом , спрямовували їх творчу думку за межі запланованого матеріалу , що сприяє виникненню прагнення до власної творчості. Вважаємо доречним на кожному укроці , налаштовуючи учнів на вивчення тієї чи іншої теми , звертатися до їх життєвого досвіду , до знань , набутих на попередніх уроках . На етапі актуалізації опорних знань доцільно використовувати такі методи як «Ланцюжок», « Пінг-понг», побудов асоціативного куща, «Так-ні», використання сигнальних карток.

Ефективними на уроках малювання є методи і прийоми :»Заморочки з бочки», «Незакінчене речення», «Ромашка», «Знайди пару», «Кошик знань», «Мікрофон». Захоплюючими для дітей молодших класів постають турніри, вікторини , КВК та інші.

В мовленні та фантазії учнів можливо використовувати кросворди, опис за допомогою опорних слів. Вправи , які вчитель використовує на уроках малювання , сприяють вихованню творчої особистості, формують у дітей знання та уявлення про образотворче мистецтво й роль художнього образу в мистецтві, розвивають навички сприймання та формування емоційно-естетичної оцінки, виховують культуру почуттів.

Малювання розвиває творчу уяву здатність логічно мислити, привчає учнів до свідомої та планової роботи. На уроках образотворчого мистецтва виховується любов до природи рідного краю, здатність свідомо оцінювати скарби образотворчого мистецтва, підвищується культурний рівень учнів в цілому.

Висновки. Вивчення школярами різних видів і способів творчості сприяє їхньому розумовому розвитку, удосконаленню полетехнічних уявлень про особливості й різноманітність технологічних прийомів роботи з матеріалами та інструментами , виявляє інтерес до одного або декількох видів образотворчої діяльності, допомагає вибрати для вирішення практичного завдання визначає техніку, що відповідає індивідуальним особливостям і потребам учнів, зумовленим вродженим задаткам .

Щоб виховати творчу особистість молодшого школяра, необхідно вчителю постійно підвищувати професійний рівень, шукати шляхи активізації діяльності учнів на всіх етапах навчання. Форми пояснення матеріалу слід удосконалювати, переймати досвід кращих учителів.

Учитель вчиться протягом усього життя, прагнучи досягти вершини своєї педагогічної майстерності . Вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісного-орієнтованого, проектного навчання на основі постійного розвитку естетичного мислення учнів створюють успішні умови розвитку творчих здібностей, формують творчу особистість учня в цілому.

Література

1. Горошко Н. А. Усі уроки образотворчого мистецтва у 4 класі. – Х.: Основа, 2010. – 255с.
2. Калініна Т. В. Перші успіхи у малюванні. – К.: Шкільний світ, 2006. – 111 с.
3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. – Х.: Ранок, 2006. – 255с.
4. Репнова Т. Н. Фантазии между строк. – К.: Шкільний світ, 2006. – 119 с.
5. Савченко О. Я. Навчання і виховання учнів 1–4 класів. – К.: Початкова школа, 2005. – 638 с.

6. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва у 2 класі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 95 с.
7. Яремків М. М., Кругляк О. Я. Мистецтво: види, жанри. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 80 с.

О. Мушинська,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Бровчак

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Організація певної роботи не є ізольованою від суспільства, тому соціально-психологічний клімат в колективі, насамперед, залежить від соціально-політичної та економічної ситуації в державі, по-друге, від стану національної економіки, а також від умов та рівня життя в регіоні.

Формування сприятливого психологічного клімату в колективі - одне з найважливіших умови для зростання продуктивності та якості роботи. Однак психологічний клімат є показником розвитку соціального клімату команди. Загальна соціальна та ідеологічна атмосфера в країні залежить від рівня психологічного клімату кожної людини.

Соціально-психологічний клімат будь-якого колективу базується на міжособистісній взаємодії, яка опосередковує не тільки міжособистісні впливи, а й вплив навколишнього середовища: речей, предметів, явищ природи тощо. Настрій однієї людини впливає на настрій іншої, на її поведінку, діяльність тощо.

Мета. На основі вивчення та узагальнення літературних джерел з'ясувати фактори, шляхи оптимізації, складові соціально-психологічного клімату в колективі.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що питання щодо формування та оцінювання соціально-психологічного клімату в колективі досліджували такі науковці, як Н.Базалійська, Н.Беляєва, Н.Жигайло, Ю.Куріс, Т.Луцик, І.Матійків, О.Марциняк-Дорош, Д.Михайленко, Г.Назарова, А.Романов, В.Сич, А.Чечель, А.Хоронжий, А.Хмелевська, М.Шакірі та інші.

Виклад основного матеріалу. *Соціально-психологічний клімат* - якісний бік стосунків, що виявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які

сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі. Такий клімат може бути сприятливим, несприятливим, нейтральним, позитивно чи негативно впливати на самопочуття людини.

Р.Шакуров пропонує розглядати соціально-психологічний клімат з урахуванням трьох особливостей: психологічної, соціальної та соціально-психологічної. «Психологічна форма клімату, - стверджує Р.Шакуров, - розкривається в емоційних, вольових та інтелектуальних станах і властивостях групи (так, можна говорити про атмосферу оптимізму, страху, цілеспрямованості або вольової розслабленості, творчого пошуку та інтелектуальної активності людини тощо)». На його думку, якщо в інтелекті, емоціях, волі фіксувати їхній соціальний зміст, то тут виявлятиметься соціальний аспект. Соціально-психологічний аспект виявляється в єдності, згоді, задоволенні, дружбі, згуртованості [8].

Виходячи із результатів аналізу наукової праці А.Хоронжого, можна стверджувати, що під соціально-психологічним кліматом слід розуміти певну систему взаємовідносин, що виникають між членами колективу. Водночас з'ясовано, що подана система взаємовідносин формується під впливом індивідуальних психофізіологічних особливостей (факторів, параметрів) та внутрішньогрупових традицій і стандартів, які визначають певну колективну свідомість і настрій та впливають на стан психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності і всесторонньому розвитку особи в групі (колективі) для досягнення цілей (визначеної мети) окремого індивіда, колективу в цілому [7].

У цьому контексті слід також погодитися з думкою І.Матійків про те, що стан соціально-психологічного клімату в колективі безпосередньо впливає на діяльність підприємства, оскільки рівень ефективності і результативності його функціонування, у першу чергу, залежить від взаємовідносин між окремими працівниками [3].

Крім того, варто зазначити, що соціально-психологічний клімат в колективі формується під впливом багатьох різноманітних факторів (чинників), які різняться:

- 1) за рівнем середовища: суспільно-політична та економічна ситуації в країні, рівень життя населення, соціально-демографічні фактори, регіональні фактори, етнічні фактори; фактори локального (мікро) середовища: задоволеність роботою, психологічна сумісність, спрацьованість, характер комунікацій, характер виконуваної роботи, організація спільної діяльності, стиль керівництва, організаційна структура, умови праці;

2) за напрямом впливу: економічні; соціально-демографічні; соціально-психологічні; організаційні.

Водночас Д.Михайленко стверджує, що на стан соціально-психологічного клімату в колективі підприємства також впливають такі фактори (чинники), як:

- 1) зміст праці та рівень задоволеності працівників;
- 2) умови праці та побуту, рівень задоволеності ними;
- 3) ступінь задоволеності характером міжособистісних стосунків зі співробітниками;
- 4) стиль керівництва та лідерство, система взаємовідносин керівника із підлеглими працівниками [4].

А. Романов у своїх наукових працях зазначає, що соціально-психологічний клімат в колективі формується за рахунок таких складових:

- 1) відношення до роботи;
- 2) виконання роботи за спеціальністю;
- 3) особистих і ділових якостей керівника;
- 4) ритмічності праці;
- 5) санітарно-гігієнічних умов;
- 6) взаємовідносин із керівником;
- 7) підвищення кваліфікації;
- 8) різноманітності праці;
- 9) організації праці тощо [5].

Доцільно також зазначити, що Н.Базалійська та А.Гук стверджують, що основними шляхами оптимізації соціально-психологічного клімату в колективі є:

- 1) формування єдності і узгодженості стосовно до норм, прийнятих в організації;
- 2) створення таких умов у рамках організації, які забезпечили б можливість актуалізації ціннісних орієнтацій особистості в процесі роботи;
- 3) зростання почуття впевненості членів колективу у власних силах і здібностях;
- 4) розвиток умінь цілеспрямованого впливу на мотиваційну сферу підлеглих;
- 5) проголошення принципу рівних можливостей, справедливого розподілу нагороджень, створення обставин, що стимулюють дискусію, обмін знаннями, досвідом;
- 6) гнучкість у здійсненні контролю, надання певної автономності в процесі вирішення виробничих завдань;

7) використання процесів наслідування, імітації, моделювання тощо [1, 2].

У наукових працях В.Сич відзначається, що визначення рівня соціально-психологічного клімату в колективі доцільно здійснювати виходячи із орієнтації працівників на «працю» або на «відносини» на основі реального та ідеального бачення. Що стосується чинників, що зумовлюють задоволеність працівників від виконаної роботи, то основними серед них є:

- 1) вдалий вибір працівником фаху;
- 2) цікавість роботи;
- 3) успішність роботи;
- 4) система стимулювання;
- 5) стиль керівництва тощо [6].

Д.Михайленко доводить, що основна роль керівника у формуванні позитивного соціально-психологічного клімату в колективі – правильно організувати роботу і мінімізувати рівень конфліктності у колективі через вольові якості, що виявляються у вимогливості, відповідальності, самостійності у прийнятті остаточного рішення, непримиренності до всього, що шкодить справі.

Висновки. Отже, основними факторами, які впливають на стан соціально-психологічного клімату в колективі, є зміст праці та ступінь задоволення людей роботою; умови праці та побуту, задоволеність ними; ступінь задоволення характером міжособистісних стосунків зі співробітниками; стиль керівництва, особистість керівника.

Література

1. Базалійська Н. П. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства / Н. П. Базалійська, А. В. Гук // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2016. - Т. 21, Вип. 2. - С. 56-60.
2. Базалійська Н.П., Гук А.В. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства. Вістник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Т.21. вип. 2. 2016 р.
3. Матійків І. М. Роль конфліктологічної компетентності керівника у створенні безпечних психологічних умов праці у педагогічному колективі / І.М. Матійків // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 434–443.
4. Михайленко Д.Г. Розвиток соціально-психологічних методів управління персоналом : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Д.Г. Михайленко ; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Харків, 2011. – 22 с.
5. Романов А.Д. Соціально-психологічні домінанти в управлінні персоналом підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / А.Д. Романов ; Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Харків, 2016. – 19 с.

6. Сич Т. Стан соціально-психологічного клімату в колективі / Сич Тетяна // Матеріали VIII Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції молодих вчених та студентів «Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі», 20 грудня 2017 року. — Т. : ТНТУ, 2017. — С. 95–96.
7. Хоронжий А. Г. Соціальне управління: навчальний посібник / А.Г. Хоронжий. – Львів: Магнолія 2006. - 2010. – 290 с.
8. Шакуров Р. Х. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив / Р.Х. Шакуров. - Москва: Просвещение, 1990. - 208 с.

О. Нечипорук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.Вацьо

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Обов'язковий елемент духовного багатства особистості - здатність сприймати й перетворювати дійсність за законами краси. Неможливий різнобічний гармонійний розвиток без естетичної вихованості, сформованості естетичних смаків, почуттів, художніх здібностей. Тому дуже важливо відтоді, як людина починає сприймати навколишній світ, відкрити для неї всі прояви прекрасного, навчити бачити, відчувати й розуміти красу.

Старший дошкільний вік - сінзетивний період для формування музичних здібностей. В цей віковий період збагачується емоційно-чуттєва сфера дитини, розвивається сприймання й розуміння прекрасного в мистецтві, природі, взаєминах людей, формується її естетичне ставлення до життя. Естетичне виховання набуває особливого ціннісного змісту у педагогічному процесі закладу дошкільної освіти. Завдання вихователів – використовувати якомога більше засобів для формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників.

Аналіз попередніх досліджень. Наукові праці А. Богуш, І. Большакової, І. Казмерчук, Ю. Клокової, С. Костюк, Н. Лисенко, С. Матвієнко, Т. Пагути, М. Федорової, А. Шевчук присвячені проблемі естетичного виховання, удосконалення його змісту, а також пошуку педагогічних технологій, цілеспрямованих на формування художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку. Усі вони розглядають естетичне виховання дошкільників як системну діяльність, спрямовану на розвиток умінь сприймати й оцінювати

явища навколишньої дійсності за законами краси; збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, творити красу у соціальному і природному довкіллі, примножувати її результатами власної естетично значущої діяльності [5, с. 36].

«У дошкільному віці естетичне сприймання має специфічний характер, обумовлений віковими особливостями, і вирізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом до довкілля, живим відгуком при зустрічі з прекрасним та дивовижним, а також намаганням надати йому естетичну оцінку» – зазначає С. Матвієнко [4, с.72].

«У мистецькій або художній активності, спрямованій на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми, проявляються елементи особистісної естетичної культури дитини» – підкреслює А. Шевчук [6, с. 15].

Мета статті. Дослідити особливості естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку та виділити музичне мистецтво, як один з основних засобів естетичного виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу. У дітей старшого дошкільного віку є всі необхідні передумови для формування елементарної художньо-естетичної компетентності. Вони ознайомлюються з різними видами мистецтва (музичного, образотворчого, літературного, театрального). Старші дошкільники здатні виражати свої почуття у різних видах мистецької діяльності, емоційно відгукуватися на прояви естетичного у житті й мистецтві. У дошкільників усе більш увиразнюються основи естетичного смаку (чуття лінії, форми, ритму, кольору).

Дитина володіє окремими вродженими рисами, що сприяють формуванню естетичних здібностей: безпосередністю, емоційністю, щирістю, відкритістю до світу, багатою уявою, фантазією. Усім своїм єством вона прагне до естетичного самовираження. У дитинстві естетичні здібності розвиваються в міру збільшення естетичних потреб. Поступово виокремлюється духовна потреба в естетичних переживаннях. Педагогам слід розвивати її разом із формуванням здібностей до естетичної діяльності. Така «естетична зустріч» здібностей із потребами максимально сприяє розвитку творчості й виробленню художньо-естетичного смаку дитини [3, с. 267].

Під художньо-естетичним розвитком дошкільника розуміємо процес постійних якісних змін у ставленні до дійсності й мистецтва як результат цілеспрямованих педагогічних впливів закладу дошкільної освіти, сім'ї та інших соціальних інститутів, що здійснюється через навчання, виховання й самовиховання. Уведення дитини до світу краси й гармонії є важливим

завданням естетичного виховання. Як відомо, краса невіддільна від доброти, облагороджуючи життя, надихаючи людину у всіх її справах. Дорослий допомагає дитині знайти, відчувати і зрозуміти красу поезії, музики, живопису, а через мистецтво – глибше осягнути все її довкілля: природу, предмети, взаємини, а також працю, духовні надбання [5, с. 37].

Серед предметів естетичного циклу музика найбільше стимулює до творчої діяльності, сприяє формуванню пізнавальних та емоційно-мотиваційних функцій, розвитку творчого мислення, здібностей, комунікативності, а також позитивних якостей характеру: систематичності, працьовитості, наполегливості у досягненні мети. Музика є мовою серця, найніжніших почуттів, світу емоцій людини. Вона дає людині поштовх для внутрішнього переживання і уяви. Це внутрішнє відчуття та переживання викликає бажання передавати музику в дії, міміці, жестах, рухах, співі, грі, створювати нові художні образи.

Музика, особливо спів, поліпшує мовлення дітей. Співаючи, діти змушені протяжно вимовляти слова, що формує чітку вимову, сприяє правильному засвоєнню слів. Крім того, слова в пісні підпорядковані певному ритму, що також допомагає вимові важких звуків і складів. Тому музичне виховання є могутнім засобом, який сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості.

Старший дошкільник емоційно й захоплено слухає музику; визначає загальний настрій і характер музичного твору; асоціює певний музичний образ із власним світосприйняттям. У цей період у значної більшості дітей розвиваються музичні здібності, зростає здатність індивідуально інтерпретувати, виникає бажання навчитися гри на музичних інструментах. Дошкільник цілісно характеризує музичний твір; розрізняє властивості звуку, окремі засоби виразності; диференціює різні жанри музичного мистецтва, поєднує його з танцювальними рухами; складає про почуті мелодії казки, коротенькі оповідання, вірші.

Батькам і педагогам необхідно виважено ставитися до вибору дитиною бажаних для прослуховування музичних творів, пропонувати їй увазі не лише легку, ритмічну дорослу музику, а й класичну та дитячу. Дорослим слід вправляти дошкільника у визначенні жанру музичного твору, називанні інструмента, на якому він виконується; відгадуванні п'єс, включених до музичної вікторини. Доцільно широко використовувати музику в аудіо- та відеозаписах; організовувати перегляд доступних дітям за змістом оперних і балетних вистав, відвідування концертів, музеїв [1, с.233]

У різних сферах життєдіяльності дорослі використовують високохудожню музику з яскравими образами, різними настроями, під яку можна по-різному відтворювати ходьбу, біг, стрибки, рухи рук тощо. Потрібно використовувати музично-рухову імпровізацію в сюжетних етюдах задля стимулювання індивідуальних творчих проявів дитини [5, с. 38].

Музика має активізувати фантазію дитини, спрямувати, спонукати до творчого використання виразних рухів. Різні музичні твори викликають у дітей емоційні переживання, породжують певні настрої, під впливом яких рухи набувають відповідного характеру. Музика розвиває естетичні властивості особистості дитини. Співпереживання дитиною відчуттів, виражених у музиці, – шлях до формування її моральності. Звертаючись до відчуттів дитини, музика впливає на них сильніше, ніж домовленості або вказівки [2, с. 138].

У дітей старшого дошкільного віку завдяки музиці підвищується рухова активність дітей. Вправи з музичним супроводом сприяють формуванню постави, узгодженості та координації рухів. Музика надає рухам чіткості, особливої виразності, ритмічності.

Завдання естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку вимагає до будь-якого музичного твору, хай найпростішого, відношення як до витвору мистецтва. Тому кожна пісня, танець мають виконуватися виразно, емоційно, викликати у дітей радість.

Висновки. Отже, обов'язкова умова виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості - формування естетичних смаків і ідеалів. Важливе завдання, яке необхідно здійснити педагогу в процесі виховання дітей старшого дошкільного віку – використання музичного мистецтва для поглиблення вражень дитинства.

Література

1. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 256 с., 233 – 234
2. Інспекторова Т. Особливості естетичного виховання дошкільників засобами музики/ Т. Інспекторова // // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2009. - Ч. 2. - С. 133-138
3. Клокова Ю. Формування художньо- естетичного смаку в дошкільників / Ю. Клокова //Вісник Інституту розвитку дитини (додаток):методичні та практичні матеріали. – Вип. 2. – Київ, 2011. – С. 265 – 268
4. Матвієнко С.І. Художня праця та основи дизайну: навч. посіб. / С.І. Матвієнко. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 201 с.
5. Паласевич І. Засоби формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників / І. Паласевич // Молодь і ринок – №10 (165) – 2018 – С. 35-40
6. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2012. – № 9 . – С. 15 – 21

О. Олея,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Старовойт

ЕСТЕТИКО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Мистецтво українського народу, як і в інших народів, має багатовікову історію і своїм корінням сягає в глиб віків. За кілька тисячоліть історичного розвитку в первісному мистецтві зародилися основні види мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, декоративно-прикладне мистецтво. У декоративних візерунках відображалось уявлення людини про життя, довкілля. Це своєрідний код, розшифрувавши який, можна прочитати композицію елементів так само, як свого часу було прочитано шумерські клинописи та єгипетські ієрогліфи.

На сучасному етапі суспільного життя головним напрямом культурного і національного виховання є звернення до людини, до її духовного розвитку і становлення. Високий рівень розвитку духовного світу та розуміння етнокультури сприяють розвитку традицій національного мистецтва [6, 33-34].

Мета статті – розкрити естетико-виховний потенціал декоративно-прикладного мистецтва в процесі предметно-перетворювальної діяльності молодших школярів.

Аналіз наукових досліджень. Проблемою розвитку особистості засобами декоративно-прикладного мистецтва займалися такі вчені як Н.Богуславська, В. Василенко, В. Воронова, Н. Калашникова, М. Некрасова, В. Полуніній, Т. Разіна, Б. Рибаківа, А. Салтикова, А. Чекалова та інші, на їхню думку розвиток декоративно-прикладного мистецтва осмислюється в культурному, естетичному, етнографічному, історико-краєзнавчому, моральному аспектах.

Вирішення багатьох важливих сторін досліджуваної проблеми ми знаходимо також у працях, присвячених розвитку декоративно-прикладної творчості, просторових уявлень, почуттів, інтересів, художнього узагальнення А. Бакушинського, Л. Виготського, Є. Ігнат'єва, І.Кашекової, Є. Коротєєва, Г. Лабунської, С. Ломова, А. Мелік-Пашаєва, М. Фоміної, Є. Шорохова. У визначенні теоретичних основ освоєння декоративно-прикладного мистецтва і народних промислів в освіті значимі висновки і результати наукових

досліджень, викладених у роботах В. Корешкова, С. Ломова, С. Новікова, К. Скворцова, М. Соколова, А. Хворостова, Т. Шпікалової.

Виклад основного матеріалу. Розвиток естетичної культури буде більш помітним там, де людина з дитячих років виховується на творах мистецтва рідного краю. Народне декоративно-прикладне мистецтво вічне, як і народ. Воно з покоління в покоління стає дедалі багатшим на різні прояви і дарує своїм шанувальникам нові й нові форми образотворення декору, у яких яскраво відображається коріння українців.

Будувати процес виховання молодого покоління у відриві від національної культури означає формувати покоління людей без роду і племені. Однією з умов формування етнокультури дитини є належна організація освітнього процесу, звернення до духовних коренів народного мистецтва, його зв'язків із природою, побутом, фольклором; до живих традицій, у тому числі й щодо використання матеріалу, інструментів та обладнання.

Народне декоративно-прикладне мистецтво стало невід'ємною частиною нашого духовного багатства. Творчість народних майстрів завжди набувала широкого визнання в нашій країні і за кордоном. А причина цієї всенародної уваги й любові до різноманітного доробку народних митців полягає в демократичній і гуманістичній природі народного мистецтва, яке виражає творений століттями чуттєво-практичний досвід поколінь, показує їхнє розуміння найголовніших закономірностей і фундаментальних цінностей життя. Нас завжди приваблювала й приваблює краса і доцільність творів народного мистецтва. Заслуговує на особливу увагу шанобливе ставлення майстрів до матеріалу, з яким їм довелося працювати. Воно завжди співвідноситься зі ставленням до природи, розумінням непорушного зв'язку з нею [2]. Народні майстри впродовж віків освоювали секрети технічної майстерності, формотворення, орнаментування, розвитку художніх образів, що надавало витворам декоративно-прикладного мистецтва життєствердного характеру, збагачувало яскраву й лаконічну мову мистецтва, запозичену у світі природи, у скарбниці фольклору, в народних звичаях та обрядах [4]. У своїй сукупності ці особливості формували в людей високі патріотичні почуття, оптимістичне ставлення до життя, проявляли риси національного характеру у творах митців. Діалектично розвиваючись у межах специфіки своїх видів і жанрів, народне мистецтво ніколи не було ізольованим, відособленим від загального художнього процесу доби і, за всієї повільності та поступовості розвитку, залишалося актуальним, співзвучним його прогресивним і демократичним ідеям. Сьогодні вся актуальність народного мистецтва зростає на нових засадах історичного

розвитку, що забезпечує повноцінне художнє і водночас інтенсивне розкриття прихованих у його суті можливостей.

У системі естетичного та художнього виховання важливе місце належить народному декоративно-прикладному мистецтву, яке входить у світ людини з перших її днів і супроводжує все життя. Перші іграшки, колискові пісні, казки, легенди, найпростіші рухи в танці вводять дитину в чарівний світ народної творчості. Дитячі малюнки «повторюють» багатовіковий цикл накопичення декоративно-зображувального фону народного мистецтва: починаючи від найпростішої лінії - до умовного зображення зірки, квітки, птаха, риби, звіра і далі, до конкретних предметів і людської постаті [1].

Неможливо переоцінити цей момент залучення маленької людини до вічного і прекрасного світу фольклору - усного й образотворчого, тому в нашій державі нині велике значення надається художньо-естетичному вихованню підростаючого покоління на зразках «комплексного» народного мистецтва: тут і малювання, і робота з глиною чи пластиліном, деревом, і вишивка, і аплікація, і витинання тощо.

Народне декоративно-прикладне мистецтво внаслідок своєї специфіки покликане внести в життя момент гри, прикрасити, розважити, формувати світогляд через ті естетичні почуття, які народжуються в дитини від практичного користування справді художніми речами, від споглядання їх як частини природи і навколишньої реальної дійсності. Тому воно є найважливішим компонентом і етапом у вихованні естетичних смаків і формуванні внутрішнього світу дитини. Крім того, народна образність синтезує в собі духовну і матеріальну творчість як цілісну і нерозривну, яка склалася історично і вивірена віками.

Крім морально-виховних можливостей, краса творів народного декоративно-прикладного мистецтва має творчо-спонукальну здатність, що є надзвичайно важливою рисою у вихованні гармонійної особистості. Краса викликає бажання творити, додержуватися законів її буття у всіх сферах людської діяльності. Естетичне ставлення, як відомо, виникло на базі предметно-практичної діяльності людини як прояв її духовного начала. Тут важливо підкреслити, що специфічною рисою декоративно-прикладного мистецтва є розуміння дітьми краси речей не як результату їх оздоблення, а, головним чином, того творчого процесу, у результаті якого виник той чи інший твір [7, 11].

Згуртовуюча функція народного мистецтва неоціненна. Однак вона полягає не в тому, щоб сформувати якийсь усереднений, однорідний смак мас, а навпаки, - у стимулюванні індивідуального розвитку на основі існуючого

суспільно-історичного досвіду. Саме тому масовість народного мистецтва розглядається нами не як самоціль, а як можливість охопити його впливом якомога більше членів суспільства, розбудити в них творчу активність, творчу індивідуальність. Сьогодні поняття колективності народного мистецтва як поняття предметно-перетворювальної співдружності групи майстрів району чи регіону, об'єднаних спільною ідейно-художньою позицією, доповнюється розумінням самих якостей художніх структур певного виду чи жанру, створених багатовіковим досвідом народу, тобто розглядається як категорія естетична. Це розширює діапазон можливого впливу народного мистецтва на формування світогляду особистості.

Сьогодні декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну, виховну [6,78]. Декоративне мистецтво збагачується новими аспектами естетичного звучання, його змістовна краса потрібна дитині, в наш час зростає його художньо-культурна цінність.

Висновки. Таким чином, педагогічна цінність пізнання декоративно-прикладного мистецтва пояснюється наступними важливими чинниками: твори цього виду мистецтва дозволяють виховувати у дітей культуру сприйняття матеріального світу, сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності, допомагають глибше пізнати художньо-виразні засоби інших видів зображувального мистецтва. Знайомство дітей з декоративною образністю, особливо у творчості народних майстрів, сприяє розвитку у них естетичного ставлення до дійсності, розширює їх естетичний та життєвий досвід, а це в свою чергу є підґрунтям до креативного розв'язання трудових завдань. Джерела декоративної виразності народного мистецтва в умінні майстрів естетично осмислювати природу, що спонукає учнів до спостережливості, розвитку бережливого ставлення до рідної природи, відчуття себе не її володарем, а частинкою, розуміння того, що людина повинна знати закони природи та дотримуватись і поважати їх.

Література

1. Антонович Є. та ін. Декоративно-прикладне мистецтво /Є.Антонович. – Львів: Світ, 1993.- 272с.;
2. Барб-Галль Ф. Как говорить с детьми об искусстве / Франсуаза Барб-Галль. - Издательство: Арка, 2012. – 192 с.
3. Brovchak, L S., Starovoit L. V., & Likhitska L. M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Ageby Means of Art. New Educational Review, 52(2), 206-217.
4. Выготский Л.С. Психология искусства. Анализ эстетической реакции. Изд. 5. Испр. и доп. Комментарии В.В.Иванова и И.В. Пешкова. - М.: Лабиринт, 1997. - 416 с.

5. Ліхницька Л. М. Старовойт Л.В., Бровчак Л.С. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі // Науковий журнал "Молодий вчений". - №5.2 (69.2). – С. 110-115
6. Лозко Г.С. Українське народознавство: посібник для вчителя / Г.С.Лозко. – К.: Зодіак, 1995. – 368 с.
7. Мусієнко В.Д. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання / В.Д.Мусієнко, Р.О.Захарченко. – К., 1996. – 122 с.

А. Останська,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. Ліхницька

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ У ПРОСТОРІ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми: Пріоритетним у вихованні та навчанні дошкільників в умовах денного навчального закладу є зміцнення їх здоров'я. Дана проблема є досить актуальною в наш час, адже дедалі помітнішою стає тенденція до погіршення стану здоров'я дошкільників. Здебільшого одним з чинників є розумове навантаження через великий обсяг пізнавальної інформації, котру сприймають, формують та розвивають дошкільнята. А це призводить до погіршення самопочуття, перевтоми, зниження інтересу до навчання та інших негативних факторів впливу на поведінку дітей. Великого значення у процесі збереження дитячого здоров'я займає казкотерапія, вона успішно допомагає долати загрози, які виникають, сприяє покращенню емоційного стану дітей, стимулює їх до ведення здорового способу життя.

Мета статті:

- розглянути зміст та особливості використання казкотерапії як здоров'язбережувальної технології навчання та виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти;
- проаналізувати види казок, котрі використовуються в казкотерапії для збереження психічного здоров'я малюків, покращення їх емоційного стану;
- навести аргументи ефективності використання казкотерапії як здоров'язбережувальної технології.

Основна частина. Вплив навчально-виховного процесу на здоров'я дошкільників вивчався багатьма дослідниками, серед них можна назвати: І. Брехман, В. Кудрявцева, В. Сазонов, В. Бушуєва, В. Дільман, Л. Качан,

С. Костюнін, Є. Вайнер, М. Сікач та багато інших. Особливості використання казкотерапії як здоров'язбережувальної технології вивчали: Т. Зінкевич-Євстигнєєва, С. Черняєва, О. Гнездилов, Р. Ткач, І. Вачков та інші.

Спираючись на Закон України «Про освіту», можна звернути увагу, що основною метою, що ставить держава перед навчальними закладами це всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, забезпечення здорових умов навчання та праці у навчально-виховних закладах. Забезпечення здоров'я дошкільників в умовах денного навчального закладу також закріплено в Конституції України, та інших нормативно-правових актах: Конвенції ООН про права дитини, Державна національна програма «Діти України», Закон України «про дошкільну освіту» [5]. Змістовним є Базовий компонент в котрому вказаний зміст терміну здоров'я, його формування та інше [1, с. 4]. Аналізуючи базову програму «Дитина в дошкільні роки» можна звернути увагу, що вона спрямована на всебічний розвиток дошкільників та передбачає впровадження здоров'язбережувальних технологій навчання та виховання у ЗДО. В свою чергу навчальна програма націлена на впровадження вихователями різноманітних форм з оздоровлення тим самим забезпечуючи фізичне, соціально-емоційне, духовне, інтелектуальне благополуччя дітей.

В науковій літературі під поняттям «здоров'я» розуміють індивідуальний психоматичний (душевно-тілесний) стан, котрий виражається у здатності людини оптимально задовольняти основні життєві потреби [2, с. 3]. Тісно з даним поняттям переплітається поняття «здоров'я психічне», що являє собою стан душевного благополуччя, повноцінної психічної діяльності людини, що виражається в бадьорому настрої, доброму самопочутті, його активності [4, с. 12]. Отже, перед денним навчальним закладом стоїть завдання створити психолого-педагогічні умови, які б забезпечили розвиток психічного, фізичного, соціального та духовного здоров'я дошкільників. До таких можна віднести харчування (споживання якісної їжі та води), побут (якість побудови, рівень безпеки на території закладу), рухова активність (використання засобів різноманітних форм оздоровлення).

На думку С. Свириденко існують такі здоров'язбережувальні технології:

1. Здоров'язберігаючі технології, вони створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в садочку та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу, відповідність навчального та фізичного навантаження дитини.

2. Оздоровчі технології, в них на меті вирішити завдання щодо зміцнення фізичного здоров'я дітей, підвищення потенціалу: фізіотерапія, фізична

підготовка, загартування, ароматерапія, гімнастика, масаж, фітотерапія, казкотерапія, музична терапія.

3. Технологія навчання здоров'ю, має на меті реалізацію життєвих навичок, що реалізується завдяки організації факультативного навчання та додаткової освіти.

4. Виховання культури здоров'я передбачає формування уявлень про здоров'я, цінність, посилення мотивації на введення здорового способу життя [2, с. 4].

Одним із різновидів здоров'язбережувальної технології є казкотерапія, її головна мета зберегти духовне, психічне, соціальне здоров'я дошкільників. Казкотерапія є системою передачі життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції і творчих здібностей. Метою використання казкотерапії є перетворення негативних образів в позитивні. Спокійний стан нервової системи повертає дошкільнику здоров'я. Казкотерапія – це психологічний метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення взаємодії з навколишнім світом [3, с. 8]. Казка є головним засобом впливу на дитину. Вона входить у життя людини з раннього дитинства та супроводжує її протягом усього життя; з неї починається знайомство зі світом людських взаємин, з навколишнім світом у цілому. Механізми здоров'язбережувальних технологій через казку впливають на свідомість дитини, дозволяють оперувати її потребами, інтересами, цінностями, мотиваціями, настановами, нормами. Коли дитина слухає казку в неї формуються вигадкування, фантазії, творчі нахили, моделювання пошуку та прийняття рішення. Терапевтична казка відрізняється від звичайної тим, що її вигадують спеціально з урахуванням особливостей дитини. Тобто її головний герой схожий на дитину, він переживає ті ж проблеми й емоції. Він бореться, наприклад, з темрявою, й за його вчинками дитина може бачити, що це насправді не так уже й страшно. Або, навпаки, героя казки доля карає за те, що він не мисє руки або не слухається батьків. Засобами казкотерапії у дитини формується життєвий сценарій, вона переосмислює, трансформує, перетворює внутрішній і зовнішній світ та моделює кращий сценарій на майбутнє.

Казкотерапія, на думку, О. Деркач, буде ефективною, якщо вихователю працювати за наступною схемою:

- вигадати казкового героя, близького до дитини за статтю, віком та її характеристиками, головне щоб між казковим героєм та дитиною пробігла схожість котру дитина помітила;

- ситуація котра буде сформована у казці повинна бути схожою на проблему, що є у дитини але не мати прямої подібності;

- казка повинна пропонувати новий досвід дитині, використовуючи котрий дитина може зробити вибір щодо вирішення своєї проблеми. В цьому випадку на допомогу приходить психолог;

- сюжет казки повинен розгортатись в такій послідовності: початок казки, проблемна ситуація, кульмінація, розв'язка, мораль казки [3, с. 35].

На думку більшості дослідників казкотерапія впливає на психологічний стан дитини, стимулюючи покращення її стану, дошкільник стає більш врівноваженим, краще справляється з життєвими труднощами. Коли казку складено, її можна просто зачитати дитині без обговорення, тим самим даючи можливість подумати, фантазувати, уявляти, опрацювати інформацію на підсвідомому рівні та зробити необхідні висновки. Ефективність використання казкотерапії проявляється також з вирішеннями проблеми сорому, провини, брехні, різного роду психоматичних захворювань, з сором'язливістю, агресивністю, невпевненістю, тривожністю. Між тим в процесі казкотерапії дошкільник актуалізує свої проблеми, а також бачить різні шляхи їх вирішення.

Казкотерапія – це своєрідна «терапія» середовищем, у ході її використання виникає почуття захищеності та смак таємниці. Казкотерапія – це процес утворення зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті. На Сході здатність казки позитивно впливати на психічний стан людини була помічена лікарями й використовувалася свідомо. Один із найвідоміших прикладів такого лікування – історія Шахерезади із серії арабських казок «Тисяча і одна ніч». Цілющі властивості казки було покладено в основу цілого напрямку сучасної психотерапії, названого казкотерапією. У казці можна знайти повний перелік людських проблем і образні способи їх розв'язання. Слухаючи казки в дитинстві, людина поповнює у підсвідомості банк життєвих ситуацій. Цей банк за необхідності може бути активізований, якщо ні – так і залишиться пасивним [3, с. 27].

Казкотерапія добре долає у дітей високий рівень тривожності, різноманітні страхи, агресивність, адаптує до різних дитячих колективів. Казкотерапію можна використовувати у роботі з агресивними дітьми, невпевненими, сором'язливими, брехливими, а також у випадках різного роду психосоматичних захворювань. Процес казкотерапії дозволяє дитині усвідомити та проаналізувати свої проблеми, побачити шляхи їх вирішення [4, с. 12].

Висновки. Таким чином, здоров'язбережувальні технології мають свою класифікацію, та впливають на розвиток психічного, духовного, соціального,

фізичного, здоров'я дошкільнят. Але невідомою складовою використання казкотерапії є підготовки від вихователя, не перевантажувати дітей організовуючи навчальний процес, враховувати вікові та індивідуальні особливості кожної дитини. Здоров'язберезувальні технології передбачають зміну видів діяльності, що проявляється через чергування інтелектуальної, емоційної, рухової видів діяльності; групову та парну форми роботи, що сприяє покращенню рухової активності, вчать поважати думки інших та висловлювати свої, правильно спілкуватись; проведення ігор та ігрових ситуацій, нестандартних та інтегрованих занять.

Література

1. Богуш А.М. Базовий компонент дошкільної освіти / А.М. Богуш // Київ: Видавництво, 2012. – С.4
2. Ващенко О., Свириденко С. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи / О. Ващенко, С. Свириденко // Початкова освіта. – №46 (334), 2015. – С. 2-4.
3. Деркач О. Педагогіка творчості: Казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу / О. Деркач // Вінниця: ВДПУ, 2018. – С.8-35.
4. Дубинська О. Казкотерапія як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників / О. Дубинська // Психолог довкілля, 2017. – №10. – С. 12-13.
5. Закон України Про освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Закон України Про дошкільну освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628>
7. Крутій К.Л. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / К.Л. Крутій // Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2016. – 160 с.

Д. Пантілішина,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент І.Барановська

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Впровадження інтерактивних форм навчання – один із важливих напрямків удосконалення підготовки школярів. Невипадково, сучасні методичні інновації Нової української школи пов'язані зі застосуванням інтерактивних методів навчання учнів, адже навчальний матеріал, що вивчений за допомогою активного залучення в освітній процес, краще засвоюється, осмислюється, легше запам'ятовується.

В музично-педагогічній освіті спостерігаються еволюція методів музичного навчання. На початку ХХ ст. Б. Асаф'єв, В. Верховинець, М. Леонтович, Я. Степовий, К. Стеценко, В. Шацька, Б. Яворський плідно працювали над проблемою удосконалення методів навчання музиці дітей, залучаючи їх до різних видів музичної діяльності. Вітчизняні педагоги кінця ХХ - початку ХХІ ст.: І. Барановська, О. Лобова, Л. Масол, Н. Мозгальова, О. Михайличенко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Пометун, О. Реброва, Т. Рейзенкінд, О. Рудницька, О. Січкарук, О. Щолокова та інші провели низку ґрунтовних досліджень щодо впровадження інтегрованого підходу навчання музиці учнів у загальноосвітніх закладах. Учені переконані в ефективності застосування різних видів інтеграції на уроках мистецтва, важливості включення учнів у процес активного пізнання нових мистецьких понять, знань, форм та видів діяльності.

Мета статті – розглянути окремі інтерактивні методи навчання на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Термін «інтерактивний» запозичений з англійської мови («inter» – взаємний і «act» – діяти), тобто він означає взаємодію, діалог. Інтерактивні методи музичного навчання передбачають взаємодію вчителя та учнів у процесі художньо-естетичного спілкування та творчої діяльності на уроках музики. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації активної пізнавальної діяльності. Вона має конкретні прогнозовані цілі, полягає в створенні комфортних умов навчання, коли учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання, орієнтує учнів на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію набутих на уроці знань та вмінь. Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється активна творча взаємодія між учнем і вчителем, між самими учнями. Інтерактивне навчання вимагає від учителя достатніх методичних і психологічних знань і умінь. Наприклад, уміння використовувати сучасні досягнення комп'ютерної техніки, вікові особливості сучасних молодших школярів, їх бажання та інтереси, інновації сучасної мистецької початкової освіти, а також традиційні техніки музичного навчання, тощо.[1, с.56]

Доречно, на наш погляд, згадати одну прикту: «Гуляючи в тінистому гаю, грецький філософ розмовляв зі своїм учнем. «Скажи мені, – запитав юнак, – чому тебе часто долають сумніви? Ти прожив довге життя, навчений досвідом і вчився у великих еллінів. Як так, що і для тебе залишилося настільки багато незрозумілих питань? У роздумах філософ намалював палицею перед собою два кола: маленьке і велике. Твої знання – це маленьке коло, а мої – велике. Але

все, що залишилося поза цих кіл, – невідомість. Маленьке коло мало стикається з невідомістю. Чим ширше коло твоїх знань, тим більше його кордон з невідомістю. І надалі, чим більше ти станеш дізнаватися нового, тим більше буде виникати у тебе питань».

З цього прикладу стає зрозуміло, що дитина для вчителя – це той «лакмусовий папір», що забарвлюється не по бажанню, а від «характеру взаємодії». На нашу думку, ніколи не можна навчити тому, в що не віриш сам, і того, хто не вірить тобі. Довіра, творча співпраця, розуміння один одного – ось мета кожного вчителя і учня.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити основні завдання інтерактивного навчання: пробудження в учнів інтересу; ефективне засвоєння навчального матеріалу; самостійний пошук учнями шляхів і варіантів вирішення поставленого навчального завдання (вибір одного із запропонованих варіантів або знаходження власного варіанту і обґрунтування рішення); встановлення впливу між учнями, навчання працювати в команді, проявляти терпимість до будь-якої точки зору, поважати право кожного на свободу слова, поважати його гідності [6, с. 88].

Основними вимогами, що забезпечують успішність навчання з використанням інтерактивної технології, є: позитивний взаємозв'язок, коли всі учні класу розуміють, що загальна навчальна діяльність буде приносити користь кожному; безпосередня взаємодія, коли всі учні класу перебувають у тісному контакті один з одним; індивідуальна відповідальність, коли кожен учень повинен вивчити пропонований матеріал, у разі необхідності допомогти товаришам розібратися та виконати завдання, а не виконувати завдання за них; розвиток навичок співпраці (*soft skills*), тобто учні освоюють навички міжособистісних відносин, які необхідні для успішного виконання завдання; самооцінка роботи, коли виділяється спеціальний час, щоб група оцінює успішність своєї роботи [2].

Розглянемо методи інтерактивного навчання молодших школярів на уроках музичного мистецтва. «Мозковий штурм» – відомий у педагогіці ефективний метод навчання школярів. «Мозковий штурм», «мозкова атака» (метод «Дельфі») – це метод, коли кожна відповідь учнів на поставлене запитання вислуховується та береться до уваги. Важливо не давати оцінку висловлюванню точкам зору відразу. Їх потрібно розглянути думку кожного учня, тому висловлювання записуються на дошці або аркуші паперу. Від учнів не потрібно вимагати обґрунтувань чи пояснень відповідей. «Мозковий штурм» застосовується, коли необхідно визначити інформованість, обізнаність або ставлення учасників до певного питання. Можна застосовувати цю форму

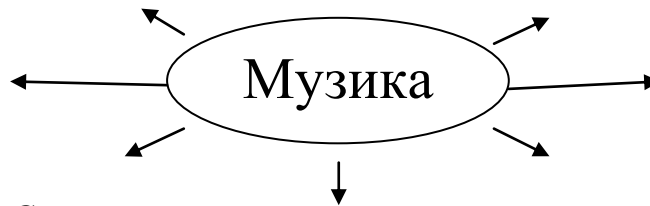
роботи для отримання зворотного зв'язку. Наприклад, на уроці мистецтва (2 клас). Тема : «Музичні країни – Опера, Балет». Ми записували висловлювання учнів про жанри музичного мистецтва «опера та балет»: балет танцюють балерини, у балерин гарний одяг, дуже гарно співають в опері, оперу та балет поєднують в театрі, в Одесі є театр опери і балету і т.д. (всі висловлювання приймали без заперечень). Ми робили незначні уточнення висловлювань, якщо вони були незрозумілими (намагалися записувати ідею так, як вона прозвучала з вуст учня). Коли всі ідеї і судження висловлені, завдання повторювалось, та озвучували всі, що записані зі слів учнів. Після завершення «мозковий атаки» (яка не повинна займати багато часу, в середньому 4-5 хвилин), всі варіанти відповідей обговорювались, були обрані головні і другорядні. Разом із всім класом робили узагальнений висновок [5, с.192].

Таким чином, «Мозкова атака» є ефективним методом мотивації учнів до музичних занять. Його застосовують коли потрібно розв'язати спірні питання; стимулювати невпевнених учнів; збору великої кількості ідей протягом короткого періоду часу; з'ясування обізнаності, інформованості або підготовленості класу; організувати роботу в малих групах.

Цікавим для молодших школярів є метод «Складання кластера». Це спосіб графічної організації матеріалу, що дозволяє зробити наочними ті розумові процеси, що відбуваються, коли учень занурюється в ту чи іншу тему. Кластер є відображенням нелінійної форми мислення. Алгоритм виконання дій:

1. Посередині чистого аркуша (класної дошки) написати ключове слово або пропозицію, яке є «серцем» ідеї, теми. Наприклад: «Музика у моєму житті».
2. Навколо «накидати» слова або речення, що виражають ідеї, факти, образи, відповідні для даної теми (Музика-виражає та зображає).
3. Всі асоціації записати, біля слова з'єднуючи прямими лініями з ключовим поняттям.

У підсумку виходить структура, яка графічно відображає наші роздуми, визначає інформаційне поле даної теми. У роботі з кластерами необхідно дотримуватися таких правил: не боятися записувати все, що приходить на думку, давати волю уяві і інтуїції; продовжувати роботу, поки не скінчиться час або ідеї не вичерпаються; постаратися побудувати якомога більше зв'язків. Чи не слідувати за заздалегідь певним планом. Працюючи в парах, учні обмінюються своїми ідеями, діляться ними з усім класом і фіксують їх на дошці і в зошитах.

Метод «Сінквейн» можна застосовувати з учнями 4-х класів. На перший погляд «сінквейн» – екзотичне, складне, незвичайне завдання. У перекладі з французької це слово означає вірш (без рими), що складається з п'яти рядків, написаний за певними правилами. Щоб скласти сінквейн, учень повинен вміти знаходити в навчальному матеріалі найважливіше, робити висновки і висловлювати все в короткій формі. Використовується як спосіб синтезу матеріалу. Лаконічність форми розвиває здатність написання інформації, висловлення думки в декількох значущих словах і коротких висловах.

Розглянемо правила написання сінквейна: 1 строка – тема вірша, виражена одним словом, зазвичай іменником; 2 рядок – опис теми в двох словах, як правило іменами прикметниками; 3 рядок – опис дії в рамках цієї теми трьома словами, зазвичай дієсловами; 4 рядок – фраза з чотирьох слів, що виражає відношення автора до даної теми; 5 рядок – одне слово, синонім до першого, на емоційно-образному або філософсько-узагальненому рівні повторює суть теми). Сінквейн може бути запропонований, як індивідуальне самостійне завдання чи для роботи в парах; рідше як колективна творчість. Зазвичай сінквейн використовується на стадії рефлексії. Як зазначають Н. Келіна та Л. Овчаренко, використання методу «сінквейна» корисне коли потрібно навчити учнів: синтезувати складну, нову інформацію; способу оцінки понятійного багажу учнів; розвитку творчої виразності. Складання сінквейна дозволяє розвивати творче мислення, висловити своє ставлення до теми, що вивчається, сформулювати чітке уявлення про ту чи іншу позицію [3, с. 64].

Наведемо приклади сінквейнів «Музика», що були складені учнями 4-х класів після слухання музичних творів:

1. В. Моцарт «Романс»

Музика.

Красива, різна.

Окрилює, збуджує, заспокоює.

Музика життя людини прикрашає.

Мова звуків.

2. О. Аляб'єв «Соловей»

Музика.

Ніжна, заспокійлива

Нахлине, заспокоївши, зачарує

Вона цариця мого серця

Радість

3. А. Вівальді «Пори року»

Музика.

Швидка, повільна,

Ллється, летить, біжить.

Сенс навколишнього світу відображає.

Вслухайся!

Ефективним для засвоєння музичних понять, термінів, композиторів та їх творів на уроках мистецтва в початковій школі є метод «Кола Ейлера». «Кола Ейлера» – це геометрична схема, що допомагає знаходити і робити більш наочними логічні зв'язки між явищами і поняттями; зобразити відносини між будь-якими його частинами. Це той метод, який наочно демонструє: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Його перевага в тому, що наочність спрощує міркування і допомагає швидше отримати відповідь. Наприклад, Л. Бетховен і В. Моцарт – композитори; Струні, ударні, духовні – музичні інструменти; людина, звук, інструмент – це виконавці. В процесі роботи з колами Ейлера школярі не тільки знайомляться з новими поняттями і термінами, а й знаходять взаємозв'язок між ними. Такі дії сприяють оптимальному вивченню і запам'ятовуванню відомостей та інформації

Висновки. На кінець, визначимо переваги інтерактивних технологій для учнів – розвиток особистісної рефлексії; усвідомлення входження в загальну роботу; становлення активної суб'єктної позиції в навчальній діяльності; розвиток навичок спілкування; прийняття моральності норм і правил спільної діяльності; підвищення пізнавальної активності; для класу – формування класу як групової спільності; підвищення пізнавального інтересу; розвиток навичок аналізу і самоаналізу в процесі групової рефлексії; для вчителя – нестандартне відношення до організації освітнього процесу; формування мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії не тільки в навчальних, а й інших ситуаціях. Використання інтерактивної моделі навчання передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем; виключається домінування будь-якого учасника освітнього процесу або будь-якої ідеї. Це вчить гуманному, демократичному підходу до моделі уроку, до створення ситуації успіху на уроці.

Література

1. Апраксина О.О. Музика у вихованні творчої особистості. М.: Музика, 1975. с. 56
2. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2(39). С. 40-50.
3. Келіна Н.Л., Овчаренко Л.В. Музично-театралізовані ігри: Колосок. Х.: «Скорпіон», 2005. 64 с.
4. Козленко В.Н. Формування творчої особистості учня. *Рідна школа*. 1999. № 5. с. 121

5. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. Посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
6. Січкарук О.І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навчально-методичний посібник. К.: Таксон, 2008. с. 88

Т. Погребняк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент Л. Ліхницька

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Фізіологічний розвиток руки в історії людства важко недооцінити. Саме цей розвиток, а особливо розвиток рухливості пальців надав можливість людині оволодіти трудовими операціями, вигадати й розвивати первинну мову (мову жестів), за допомогою чого відбувалася комунікація, а відтак і соціалізація людей. Тож у витоків розвитку людства, як би це голосно не звучало, стоїть розвиток моторики.

Виклад основного матеріалу. Питання розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку досліджували такі вчені, як Бернштейн Н. А., Ельконін Д. Б., Ільїн Є. П., Лопатин Л. М., Кольцова М. М., Антакова-Фоміна Л. В., Головацький А. С., Шевчук В. Г., Черкасов В. Г., Винарська О. М. та ін.

Фізіологи дефініцію «дрібна моторика» розуміють як рух дрібних м'язів кистей рук. Але до того ж не можна забувати й про скоординованість «рука-око», адже розвиток дрібних рухів скеровується зором.

Галузь дрібної моторики містить безліч різноманітних рухів: від примітивних жестів (наприклад, захват об'єктів), до найдрібніших рухів: застібання гудзиків, маніпулювання дрібними предметами, папером, малювання тощо.

М. М. Кольцова зауважує, що дрібна моторика пов'язана з руховою діяльністю, що узгоджується координацією дрібних м'язів рук та очей [4;с. 18].

Виходячи з того, що у головному мозку центри, що відповідають за рух пальців і мовлення розташовані поруч, необхідно приділяти виняткову увагу розвитку дрібної моторики дитини, адже стимулюючи дрібну моторику, ми активуємо зони, котрі відповідають за розвиток мовлення [4, с. 49]. Отже, розвиток мови дитини нерозривно пов'язаний із розвитком дрібної моторики.

Розпочинати роботу з розвитку дрібної моторики необхідно як найраніше – від народження. Впливати на розвиток немовляти можна шляхом пальчикової

гімнастики: масуючи пальчики, ми впливаємо на активні точки, що пов'язані з корою головного мозку. В ранньому дошкільному віці вже необхідно виконувати прості пальчикові рухи, супроводжуючи віршованими текстами простої гри. При цьому не забуваємо про розвиток навичок щодо самообслуговування: ігри з застібанням-розстібанням гудзиків, кнопок, нанизування намистин тощо.

Мовним органом, котрий можна прирівняти до артикуляційного апарату, кисть руки вважав А. Р. Лурія. Тож з цього погляду, дрібна моторика рук – це ще одна «зона мозкової діяльності».

У процесі розвитку дитини (під час навчання й виховання) формується дрібна моторика рук, як результат асоціативних зв'язків, що виникають під час роботи зорового, слухового й мовленнєвого аналізаторів. Тобто, це процес запам'ятовування різноманітних рухів, що набувається пальцями рук, їхнє поступове якісне поліпшення (від простих до складніших). Н. М. Щелванов [5; с. 36] ще у минулому столітті довели, що дитина в результаті розвитку «опановує дрібні дії рук» і цей розвиток тісно пов'язаний із розвитком положення і переміщення тіла у просторі (зору, дотику, кін естетичного чуття), слушно зауважуючи, що лише вигляд предмета вже слугує стимулом для руху рук «у напрямку до нього». У перше півріччя життя дитини вже формуються організовані дії рук. Пальці, що були раніше стиснуті в кулак, поступово розпрямляються і розпочинають виконувати особливі рухи, намагаючись взяти предмет. Тож рука вже починає виконувати дії, як «специфічний людський орган».

Щодо мовлення, у дослідженнях М. М. Кольцової містяться висновки про те, що цей вид діяльності дитини частково розвивається під впливом імпульсів, котрі надходять від рухів пальців. Вже з десяти-дванадцяти місячного віку, за спостереженнями вченої, можна з упевненістю говорити про відповідність розвитку віковим нормам пальців рук і мовленнєвого розвитку відповідно. Якщо у дитини нормативно розвинута дрібна моторика рук, то й мовлення (мовленнєвий розвиток) буде відповідати віковим критеріям розвитку. І, навпаки, коли у дитини є проблеми з розвитком пальчикової рухливості, то й помітне відставання в розвитку мовлення і навичках письма. Тому й необхідна правильна й чітка організація розвитку дитини в плані тренування розвитку пальчикової моторики рук, з урахуванням підбору різноманітних вправ, застосовуючи усі види дитячої діяльності, систематичного відпрацювання досягнутих результатів [4; с. 16].

У своїх наукових дослідженнях практичного спрямування А. Є. Біла зауважує, що під час вправ для розвитку пальчиків, дитина досягає розвитку

дрібно́ї моторики рук, що й сприяє розвитку її мовлення, бо при цьому індуктивно відбувається збудження мовних центрів мозку. А також цей процес готує дитину до малювання й письма, адже кисті рук набувають відповідної рухливості, гнучкості, швидкості рухів [1; с. 8].

У сучасних освітніх програмах (Наприклад, «Дитина» Огнев'юк В. О., «Стежина» Гончренко А. М., Дятленко Н. М., «Світ дитинства» Богуш А. М., «Розумні пальчики» Кротовської Л. І. тощо) зазначено, що з раннього віку мовний і пізнавальний розвиток дітей визначає розвиток дрібно́ї моторики.

Наприклад, програма «Соняшник» (ранній вік) Л. В. Калуської, котра складається із трьох частин (цільових програм), для першого року життя пропонує підпрограму «Немовлятко», в якій у розділі «Мовленнєво-комунікативний розвиток» зазначено, що важливо ще від народження піклуватися про розвиток дрібно́ї моторики рук. І вдале сполучення гри (народні ігри-забавлянки, потішки з елементами масажу), копіювання дій дорослих (вміння утримувати олівець та перші спроби «малювання»), сприяють і розвитку мовлення, а відтак і розвитку дитини взагалі.

Для другого року навчання вже інша підпрограма «Малятко» до пальчикових ігор пропонує додати ще інсценізацію римованих рядків за допомогою пальців («Кую-кую чобіток», «Сорока-ворона», «Горошок», «Наш пальчик» тощо). І знову-таки розвиток дрібно́ї моторики нерозривно пов'язується з розвитком мовлення і є складовою частиною цього розділу програми.

На третьому році життя (підпрограма «Мовленятко»), в плані розвитку дрібно́ї моторики, до пропонованих раніше пальчикових ігор та римованих рядків з інсценізацією додано розвиток координації рухів рук та малювання крапок, прямих і замкнених ліній.

Але в підпрограмах кожного року життя дитини є й інші розділи, що сприяють розвитку дрібно́ї моторики рук. Наприклад, у розділі «Виховання душі і серця» запропоновано на третьому році життя дитини навчати одягатися, роздягатися, вмиватися. Пальчикові рухи щодо застібання/розстібання гудзиків, надягання/знімання одягу, чобіток, шнурування, застібання застібок тощо теж сприяють розвитку моторики рук. Розділ «Розвиток і виховання розуму» також містить вправи, спрямовані на розвиток дрібно́ї моторики. Наприклад, під час сенсорного розвитку (вправи на дотики, постукування, погладжування тощо) або дослідницької діяльності. Але найстрімкіше, на нашу думку, дрібна моторика рук розвивається під час трудової діяльності, або образотворчого мистецтва (розділ «Художньо-естетичний розвиток», котрий містить методичні

вказівки щодо розвитку здібностей малювання, аплікації, навчає музиці і співам, рухам під музичний супровід).

Програма «Соняшник» (ранній вік) у кожній підчастині містить антропометричні дані, вікові особливості розвитку, напрями розвитку та діяльності та їхні показники.

Так само в програмі розвитку дитини «Соняшник» (дошкільний вік) Л. В. Калуської окремими компетентностями, яких набуває дитина дошкільного віку, виокремлено розвиток дрібної моторики, як фактор, що має вплив і на розвиток мовлення, і на розвиток письма, і на здібності малювання. Але знову-таки розвиток дрібної моторики віднесено лише до розділу «Мовленнєво-комунікативний розвиток». Хоча, як зазначалося вище, м'язи пальчиків і руки дитини розвиваються й іншими рухами, під час виконання будь-яких звичайних щоденних завдань, наприклад, у самообслуговуванні (застібання/розстібання гудзиків, одягання/ роздягання, допомоги дорослим у господарстві), гри, навчання, фізичних вправ, музичних занять і занять з образотворчого мистецтва.

Автори інших освітніх програм, наприклад, «Я у світі» (О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, А. Н. Артемова та ін. Науковий керівник – О. Л. Кононко), «Впевнений старт» (Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко), «Дитина» (Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко), «Стежина» (А. М. Гончаренко, Н. М. Дятленко) тощо великого значення надають розвитку дрібної моторики дошкільнят, але як окрему складову освітнього процесу не виокремлюють, на жаль.

У ранньому віці дитина природньо прагне рухової діяльності. Вона хоче торкатися усього, переміщати предмети, що знаходяться в найближчому до неї просторі, щоб ближче познайомитися з оточуючими її предметами і речами і вміти осмислено поводитися з ними. Це період розвитку точності рухів.

Цей процес Н. А. Бернштейн пояснює тим, що спочатку рухи дитини руками хаотичні, часто безцільні й негармонійні, і це пов'язано з недорозвиненням моторної активності. Потім за допомогою дрібної моторики дитина пізнає навколишній світ. Її до цього спонукає інстинкт пізнання, дослідницький інстинкт [2, с. 31]. Малята намагаються все дослідити не лише оком/зором, але і на дотик – рукою. А рука – орган дотику, обстеження, обмацування, – само собою інстинктивно тягнеться до речей. Спочатку дитина вчиться хватати предмет, після того з'являються навички перекладання з руки в руку, так званий «пінцетний захват» тощо. До двох років дитина вже здатна

правильно тримати ложку, олівець, пензлик, малювати. У дошкільному віці моторні навички стають більш різноманітними і складними. Збільшується частка дій, які потребують узгоджених дій обох рук [2, с. 89].

Н. А. Бернштейн вважає, що «анатомічний розвиток рівнів побудови рухів дрібної моторики йде з перших місяців життя і завершується до двох років. Далі починається тривалий процес прилаштування один до одного всіх рівнів побудови рухів» [2., с. 34]. На думку цього вченого, розвиток дрібної моторики має значення у зв'язку із розвитком пізнавальних здібностей дитини; з розвитком мови; з розвитком власних рухів рук для здійснення предметних і гарматних дій, в тому числі малювання, ліплення, письма [2, с. 35].

Усі вчені, які займаються дослідженням психічного розвитку дітей раннього віку, приходять до висновку, що з розвитком дрібної моторики тісно пов'язаний розвиток мовлення дитини. Це обумовлено анатомо-фізіологічними особливостями будови мозку людини, де ділянка, що відповідає за мовлення, розташована поруч з «руховою» ділянкою і є її частиною. Близько третини всієї площі рухової проекції займає проекція кисті руки, розташована близько від мовної зони.

Ось чому тренування тонких рухів пальців рук має великий вплив на розвиток активної мови дитини. Тому можемо стверджувати, що ступінь розвитку рухів пальців збігається зі ступенем розвитку мови у дітей.

Для нашого дослідження важливим є висловлювання Н. А. Бернштейна про те, що вирішальними для ефективного розвитку дрібної моторики дитини є умови виховання і цілеспрямованого навчання, все це сприяє розвитку рухів рук. Рухові завдання, котрі ставить перед дитиною дорослий в процесі виховання і освіти, і спроби дитини вирішити їх самостійно, є необхідною умовою розвитку відповідних рівнів побудови рухів: різні завдання на дрібну моторику сприяють розвитку тонких рухів кистей і пальців рук [2, с. 36].

Процес розвитку дрібної моторики в онтогенезі описав Є. П. Ільїн. За його спостереженнями, перші елементарні маніпуляції з предметами дитиною трьох – чотирьох місяців від народження відбуваються не точно і супроводжуються синкінезією, тобто рефлексорними узгодженими рухами. Але в подальшому при розвитку зорового аналізатора одночасно відбувається і розвиток дрібної моторики. Вже у віці від чотирьох до шести місяців розвивається і довільна регуляція руху очей, а на п'ятому – немовля вже може брати обома руками предмети. Пізніше – на сьомому-десятому місяці – зорово-моторна координація досягає високого розвитку, бо дитина вже вміє відкривати-закривати кришку коробки, вкладати кульку в порожній кубик, діставати один предмет за допомогою іншого [2, с. 93].

Вже від дванадцяти місяців моторика дитини стає досконалішою, завдяки чому малеча може брати дрібні предмети і розглядати їх, затискаючи між великим і вказівним пальцем. Уже вміє прилаштовувати дрібні предмети в щілини і розетки (що є небезпечним), користуватися столовим приладдям (ложкою), п'є з кружки.

Від одного року до трьох (вік раннього дитинства) зорово-моторна координація продовжує вдосконалюватися. Від вісімнадцяти місяців дитина вже може будувати вежу з трьох-чотирьох кубиків, самостійно користується ложкою під час їжі, намагається бігати, роздягатися самостійно. У власних діях дитина раннього віку вже починає наслідувати дорослих. Наприклад, «читає» газету чи книжку, гортає сторінки журналів, «заколісує» ляльок, пересуває фігурки іграшкових тварин, ніби вони самі пересуваються тощо.

У віці до двох років більшість дітей вміють ходити сходами, пересуватися спиною вперед і штовхати ногою по м'яч.

У два-три роки психомоторика дитини розвинена вже на досить високому рівні: кидає м'яч обома руками, підіймається сходами, переливає воду із сосуда в посуд, «пише» каракулі, самостійно роздягається. Всі ці фактори свідчать про нормальний розвиток і дрібної моторики дитини і психофізичний розвиток. Але трапляються і в ранньому віці порушення розвитку дрібної моторики, що є свідченням несприятливого психологічного розвитку дитини.

Досліджуючи анатомо-фізіологічний розвиток, фахівці Головацький А. С., Шевчук В. Г., Черкасов В. Г. вважають, що порушення дрібної моторики в ранньому віці свідчать про порушення дозрівання великого моторного акту і тонкої моторики, і водночас про наявність різноманітних стереотипів, тиків, парезів (ослаблення довільних рухів), розлади по типу кататонічних (знерухомлених, підвищення м'язового тону).

Можемо виділити вимоги щодо норм розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку від року до чотирьох. Це такі навички, як:

1. Стукає одним предметом об інший.
2. Бере крихти хліба великим і вказівним пальцями.
3. Малює (каракулі) й черкає на аркуші паперу.
4. Витягає крихту з прозорої банки.
5. Копіює будівництво містка з 3-х кубиків.
6. Будує вежу з 2-х кубиків.
7. Будує вежу з 4-х кубиків.
8. Перемальовує хрестик.
9. Малює вертикальну лінію (помилка до 30 градусів).
10. Копіює малюнок квадрату.

11. Перемальовує коло.
12. Копіює (або самостійно) будівництво містка з 5-х кубиків.
13. Будує вежу з 8-х кубиків.
14. Малює людину (3 елементи).
15. Малює людину (6 елементів) [4, с. 68].

Тож нормальний розвиток дрібної моторики будемо вважати такий, за котрого більша частина з вищеперерахованих навичок дитиною двох-чотирьох років засвоєна. В разі часткової затримки (один або декілька показників) – будемо говорити лише про негармонійний розвиток у молодшого дошкільняти функцій дрібної моторики – і, відповідно, мислення.

Але якщо більша частина вищеперерахованих навичок засвоєна не належним чином – будемо говорити про загальне відставання у розвитку мислення й дрібної моторики у певних ступенях.

Висновки. Отже, підсумовуючи досліджене, зауважимо: по-перше, у віці двох-чотирьох років процес розвитку дрібної моторики рук знаходиться у найактивнішій стадії й тісно пов'язаний із загальним розвитком дитини. По-друге, лише за умов нормального розвитку дрібної моторики дитина оволодіває хватальними й маніпуляційними діями з предметами, здібністю їсти ложкою, вмінням малювати, ліпити, самостійно одягатися/роздягатися. По-третє, в разі нормального розвитку дрібної моторики, відзначається нормальний розвиток і зорово-рухової координації, й інтелектуальний, й пізнавальний, і мовний розвиток дитини. По-четверте, порушення ж в розвитку дрібної моторики дитини дошкільного віку є яскравим симптомом різноманітних захворювань і мовленнєвих порушень.

В наступних студіях плануємо розглянути осучаснення пальчикової гімнастики, як ефективного засобу корекції дрібної моторики у дітей дошкільного віку.

Література

1. Белая А. Е., Мирясова В. И., Пальчиковые игры для развития речи дошкольников. – М., 2001., с. 19].
2. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активности / Под. ред. О.Г.Газенко. Изд. подгот. И.М. Фейгенберг. – М.: Наука, 1990. – 495 с..
3. Кистяковская М. Ю. Развитие движений у детей первого года жизни. М., «Педагогика», 1970.
4. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М.М. Кольцова. – М.: Педагогика, 1973. – 144 с,
5. Щелованов Н.М. Некоторые отличительные особенности в развитии высшей нервной деятельности человека / Н.М.Щелованов. – Л.: 1926.

В. Рембайло,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –старший викладач Т.Маринчук

ГРА НА МУЗИЧНОМУ ІНСТРУМЕНТІ ЯК ШЛЯХ ДО УСВІДОМЛЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

Постановка проблеми та її актуальність. Вчитель початкової школи, який володіє методикою викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», повинен володіти й елементарними навичками гри на музичному інструменті. Це дозволяє йому самостійно виступати в якості інтерпретатора художніх творів. Окрім того, він повинен володіти методикою художньо-педагогічного аналізу творів мистецтва, адже саме в процесі цього аналізу досягається усвідомлення художнього образу музичного твору через розуміння ролі засобів музичної виразності у процесі його створення. Під володінням музичним інструментом розуміємо не лише виконання вивчених раніше музичних творів, але й читання незнайомого музичного тексту з аркушу, транспонування та гармонізації мелодії, інтонування мелодії з листа і записування її на слух. Безпосередньо виконуючи музику, вивчаючи музичний текст ми наближаємося до усвідомлення художнього змісту музики. Тому з особливою актуальністю постає опанування майбутніми фахівцями початкової освіти навичок гри на музичному інструменті, які допомагають усвідомити зміст художнього твору та допомогти зрозуміти його й своїм вихованцям.

Аналіз попередніх досліджень. Під час навчання гри на музичному інструменті студент розвиваються й навички аналізу змісту музики. Дослідження специфіки музичного змісту здійснювалося багатьма музикознавцями, зокрема М.Арановським [1], М.Бонфельдом [2], Л.Мазелем [3-4], Є.Назайкінським [6], Ю.Холоповим [7], Д.Христовим [8], О.Верещагіною і Т.Маринчук [5], та іншими. Якщо більшість дослідників зупинилися на вивченні особливостей певної сторони музичного твору, то вінницькі науковці Т.Маринчук і О.Верещагіна здійснили спробу комплексного підходу до засобів музичної виразності і визначили їх роль у процесі формотворення. Саме в їх праці розкрито специфіку формування художнього образу специфічними виражальними засобами музичного мистецтва.

Мета статті. Усвідомлюючи складність розв'язання проблеми опанування художньо-образної мови музики у процесі гри на музичних

інструментах є складною і багатоаспектною, тому автор статті ставить за *мету* розкрити головні положення усвідомлення змісту художнього образу в музиці.

Виклад основного матеріалу. В залежності від виду мистецтва, художні образи можуть бути музичні, живописні, скульптурні, хореографічні тощо. Засоби виразності формують художні образи у просторі або часі, чи в обох вимірах одразу, звертаючись до зору, слуху чи уяви людини. Саме тому знання про засоби музичної виразності як основи художньо-образної мови музики та їх роль у створенні художнього образу є необхідними у фаховій діяльності педагога-музиканта, який щоразу повинен здійснювати художньо-педагогічний аналіз музики.

Опанування художньо-образною мовою музики здійснюється у процесі вивчення різноманітних навчальних дисциплін, зокрема й гри на музичних інструментах. Однією з важливих вимог до роботи педагога-музиканта є його володіння музичним інструментом, адже він повинен вміти самостійно підготувати й виконати музичний твір або прочитати нотний текст з аркуша. Окрім того, для ознайомлення учнів з музичним твором попередньо сам педагог здійснює його художньо-педагогічний аналіз, в основу якого покладенні уміння витлумачити засоби музичної виразності як складові художньо-образної мови музики.

З перших занять на музичному інструменті слід усвідомлювати різноманітність й специфіку художньо-образної мови музики. Вона полягає у тому, що змістовність музики досить важко адекватно інтерпретувати словами. Особливістю музичного мистецтва є його неконкретність і певна множинність тлумачення, адже музика відтворює дійсність не у предметних, а в чуттєвих формах. Виконавець музичного твору, як і його слухач, змушений здійснювати інтелектуальну роботу у поєднанні з емоційним сприйняттям музики.

Усі засоби музичної виразності умовно поділяємо на головні та другорядні. До головних відносяться ритм, мелодія, гармонія, а другорядними, такими, що лише коригують та конкретизують художній образ, є темп, тембр, динамічні відтінки, артикуляція, агогіка. У сукупності вони створюють певну художню образність або надають їй різноманітних відтінків. Значення їх у створенні художнього образу є нерівнозначним. Так, тембр виступає лише супутнім фактором мелодії та гармонії, але не структурним засобом формотворення. Лише в окремих випадках він виступає головною фарбою у змалюванні художнього образу. Таким виключенням із загальних правил є симфонічна творчість К.Дебюссі, в музиці якого логіка оркестрового, тембрового мислення переважає над логікою мелодичного розвитку.

Робота над вивченням твору у класі гри на музичних інструментах повинна розпочинатися з комплексного аналізу цього твору, який передбачає різностороннє й максимально глибоке вивчення музичного твору, розкриття того, як втілюється зміст через взаємозв'язки засобів музичної виразності. У процесі здійснення комплексного аналізу викладач залучає до музики широке коло явищ, розглядає змісту і форму у нерозривній єдності, виявляє індивідуальну самотність твору. Саме через комплексний аналіз стає зрозумілою сутність художньо-образної мови музичного мистецтва. В усвідомленні художніх образів музики важливе місце належить умінням збагнути специфіку музичної форми. Головні засоби музичної виразності – мелодія, гармонія та ритм – у процесі музичного розвитку виступають факторами формотворення, а в побудові звукової тканини виступають основними конструктивними компонентами музичної фактури, котрі тісно взаємопов'язані в художньому змісті музичного твору.

У більшості творів сучасного педагогічного репертуару для виконання на інструменті студентами, а також для слухання музики школярами мелодично сформована тема стає головним носієм музичної думки та художнього образу. Тому в опануванні художньо-образної мови музики першим кроком стає уміння майбутнього фахівця здійснити аналіз мелодії твору. Першоджерелом мелодії є людське мовлення, адже мовні інтонації людини завжди висловлюються з певним змістом і мають досить конкретне емоційне забарвлення. Тому саме поза емоціями і поза інтонаціями мелодія немислима. У творі мелодія постає носієм музичної думки. Водночас музикознавці наголошують на тому, що мелодія не є елементом музики, бо вона сама охоплює і лінійний рух, і ритм і гармонію та багато інших елементів музичної мови. Мелодія не тільки вбирає в себе окремі елементи музичної мови. Вона водночас є фактором, що їх породжує. Всі ці елементи виникли історично на основі удосконалення і збагачення засобів мелодичної виразності.

В аналізі мелодичної лінії слід особливу увагу звертати на її інтонаційне наповнення. Саме з усвідомлення інтонації як змістовного компоненту художнього образу музики бажано розпочинати аналіз мелодії. Інтонація виконує у мелодії функцію, подібну до слова у словосполученні. Як елемент музичного мовлення інтонація постає соціально та історично детермінованим символом, що залежить від традицій музикування певної доби, жанрового походження, зв'язків з національною мовою. Інтонаційний процес становить основу музичної системи засобів виразності і слугує їх об'єднуючою ланкою. Саме з декількох інтонацій складається тема як основа мелодичного руху. Усвідомлення змістовності інтонації необхідно в процесі навчання не лише в

класі музичного інструменту, але й вокалу, диригування, при вивченні історії музики та аналізу музичних творів.

У контексті висловленого слід звернути увагу на те, що до сучасного педагогічного репертуару входять твори різних історичних епох. На прикладі аналізу їх засобів виразності слід сформувати уявлення про історичність і мінливість засобів виразності мистецтва, адже система засобів художньої мови культури, взагалі, та музичної виразності, зокрема, склалася внаслідок багатовікового історичного процесу. Компоненти, що її становлять, змінювались на різних етапах, постійно ускладнюючись та вдосконалюючись. Виникнення і закріплення нових засобів виразності, способів організації музичного матеріалу регулюється суворим естетичним відбором, що відповідає тим чи іншим конкретним художнім завданням, а також загальним нормам музичного сприйняття. Всі конструктивні закономірності оцінюються як способи розкриття художньої образності музики та мають об'єктивний характер і смислову обумовленість. На прикладі аналізу мелодичних ліній творів різних часових та національно-культурних просторів можна сформувати у майбутніх фахівців стійкі уявлення про специфіку виявлення мелодичного начала.

У розумінні художньо-образної мови музики важливу роль відіграє адекватне тлумачення її жанрової природи через виявлення мелодичного начала. Для цього слід ознайомитись з головними мелодичними виявленнями популярних музичних жанрів. Ознаки певного музичного жанру завжди впливають на мелодичну лінію та на оцінку образно-емоційного змісту музики. Музичні жанри склались історично в залежності від різних типів музики, її життєвого призначення, різноманітних соціально-побутових функцій та умов виконання і сприйняття. Визначивши жанровий тип мелодії, можна точніше осягнути її зміст. Тому у процесі вивчення окремих творів та аналізу музичних зразків слід приділити увагу знайомству з мелодичним виявленням деяких жанрів, які проявляються у типах хоралу, арії, кантени, маршу, скерцо тощо. Ці типи слід ілюструвати музичними прикладами не лише з педагогічного репертуару програми гри на музичних інструментах, але й творів, запропонованих для вивчення школярами різних вікових груп.

Досить часто композитори, щоб зробити свій задум доступним для адекватного сприйняття, використовують прийом «узагальнення через жанр», сутність якого полягає в тому, що певний жанр стає носієм конкретного змісту. Так, вальс в фортепіанній творчості Ф. Шопена та операх і симфоніях П.Чайковського узагальнює не суто танцювальну сферу, а галузь тонкої і

проникливої лірики. Марш, який пронизує оперу Ж.Бізе «Кармен», надає змісту рис демократичності та оптимістичної трагедії.

Аналіз мелодичної лінії музичного твору, що здійснюється з метою усвідомлення його художньо-образного смислу неможливий без урахування специфіку ритму. В системі засобів музичної виразності ритм, разом з мелодією та гармонією, виконує одну із найважливіших функцій. З давніх часів ритм розглядався митцями та науковцями як одна із ознак естетичного об'єкта (графічні ритми орнаментів, ритми архітектурних елементів, ритмічна організація поетичних творів та музичних композицій тощо). Ритм – одне з першоджерел, першоелементів музики, що є завжди важливим для музичного мистецтва. В багатовіковій історії європейської музики, паралельно з розвитком гармонії, мелодики та всіх інших елементів музичної системи, відбувався розвиток складових частин ритму, що іноді призводив до кардинального переосмислення традиційних засобів та зміни «ритмічного мислення». У зв'язку з тим, що в теорії музики не склалось класичне вчення про ритм, в ній не могла бути започаткована і відповідна методика аналізу окремих явищ ритму, що притаманна і теорії гармонії, і теорії поліфонії, і теорії форми.

Поняття музичного ритму є чи не найбільш різнобічним і суперечливим. В теорії ритму побутує як вузьке, так і широке тлумачення поняття, пов'язане з уявленням про ритм як суто специфічне музичне явище та як про явище, котре поєднує музичне мистецтво з природою. В тлумаченні різних авторів ритм постає у різноманітних співвідношеннях з метром. Він то протистоїть метру, то трактується як невід'ємний від нього компонент, то цілком з ним ототожнюється. Концепція ритму як засобу музичної виразності, що допомагає у створенні художнього образу музичного твору, спирається на його психофізіологічну природу. Така природа дозволяє людині органічно сприймати і репродукувати різноманітні ритмічні формули. Взаємозв'язок пульсу і дихання з помірним музичним темпом та його основною одиницею ритму – четвертною тривалістю, – слушно наголошується багатьма дослідниками. Одностайно виділяють досить вузько обмежену середню величину часу, за якою всі люди відмічають часові проміжки через чуттєве сприйняття низки явищ і вибір певного темпу руху. Вибір основної міри музичної тривалості тісно взаємопов'язаний з природною фізіологічною організацією людини. Фактично ця міра точно співпадає з нормальною часовою мірою, властивою найважливішому органу нашого тіла – серцю. Цією мірою є 75-80 ударів серця на хвилину, а тривалість музичної чверті, таким чином, буде ледь меншою за 3/4 секунди. Відхилення в різні сторони від цієї норми людина буде оцінювати, як повільне і швидке.

Слід також зауважити, що ритм є явищем історично і соціально обумовленим, яке увійшло у життя людини лише з формування людської психіки і досягненням нею стадії *homo sapiens*. М.Бонфельд вказує, що людська думка є аритмічною, а «людський інтелект за своїм призначенням не може володіти власним ритмом і повинен бути готовий до будь-яких його змін і навіть його відміни» [2, с.57]. Водночас, ця аритмічна діяльність інтелекту суперечить функціям організму людини, які підкоряються суворим ритмам діяльності серця, дихання тощо. Саме тому людина завжди прагне пристосуватися до ритму, не зупиняючи роботу свідомості, а саме – шукає симетрії, правильних форм, ритмічних жестів.

Крім фізіологічних особливостей, ритм здатний відтворити явища зовнішнього світу і почуття людини, а потім активно впливати на її психіку і навіть фізіологію. Наприклад, в ритміці багатьох творів Й.С.Баха композитора відображаються такі почуття, як страх, радість, заспокоєння.

Відштовхуючись від важливої ролі ритму у побудові сучасних музичних творів, педагоги-музикознавці пропонують загострити увагу студентів при вивченні основ ритмічної організації музики на принципи музичного формотворення. Важливі елементи логіки формотворення – структурний, тональний і змістовний – об'єднує феномен ритму у найширшому його розумінні, як загальний принцип порядку, організованості музичного руху. Саме рух охоплює усе, що складає матеріальну сторону музики: музичну тканину, увесь матеріал тощо. І ритм є основним фактором, що упорядковує цей рух.

Усвідомлення особливостей ритмічної організації музичних творів допомагає у розумінні художньо-образного змісту музики, яке є складним творчим процесом і потребує суттєвої емоційної та інтелектуальної підготовки, широкого музичного кругозору, напруженої розумової роботи слухача. Існування ритмічних відносин в їх різноманітних втіленнях у всіх аспектах музичної структури і художнього змісту повинно знаходитись у руслі постійної уваги і виконавців, і слухачів, і музикознавців. Від рівня засвоєння інформації про ритм як засіб виразності та про метроритмічну сторону музики на заняттях з гри на музичних інструментах залежить глибина проникнення майбутнього педагога-музиканта не лише у сутність музичного процесу, але й у художній зміст музичного мистецтва загалом.

Висновки. У результаті вивчення особливостей засобів музичної виразності, аналіз яких необхідно здійснювати для усвідомлення художнього змісту музичного твору, можна прийти до висновку про те, що розуміння художнього образу музичного твору є необхідним для його інтерпретації

адекватно задуму композитора. Емоційне й усвідомлене виконання музики є неможливим без розуміння її художнього змісту. Тому здійснення комплексного аналізу музичного твору у контексті усвідомлення особливостей його художньо-образної мови є необхідною складовою занять з гри на музичних інструментах протягом усього періоду навчання студентів, що дозволить їм у майбутній професійній діяльності змістовно й емоційно розказувати про музику своїм вихованцям.

Література

1. Арановский, М. Музыкальный текст. Структура и свойства/ М.Арановский. – М.: Композитор, 1998. – 343 с.
2. Бонфельд, М. О специфике воплощения конкретного в содержании музыки /М.Бонфельд // Критика и музыкознание: Сб. ст. - Л.: Музыка, 1975. - С. 93 – 105.
3. Мазель, Л. О системе музыкальных средств и некоторых принципах художественного воздействия музыки / Л. Мазель // Интонация и музыкальный образ. – М.: Музыка, 1965. - С.225 – 264.
4. Мазель, Л. Строение музыкальных произведений / Л. Мазель. – М.: Музыка, 1979. – 536с.
5. Маринчук Т., Верещагіна О. Засоби музичної виразності та їх роль у процесі формотворення. – Вінниця, 1999. – 103 с.
6. Назайкинский, Е. О психологии музыкального восприятия / Е.Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 384 с.
7. Холопов, Ю.Гармония: теоретический курс / Ю. Холопов. - М.: Музыка, 1988.- 361с.
8. Христов, Д. Теоретические основы мелодики (исследование) / перевод с болгарского, вступит. статья и коммент. Е. Абызовой / Д.Христов. - М.: Музыка, 1980. - 256 с.

І. Сорока,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент О. Шикирінська

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ РОДИННО-ПОБУТОВИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку дошкільної педагогіки питання національного виховання дітей хвилює багатьох педагогів, психологів, батьків. Також інтерес до даної проблеми обумовлений тим, що реалізувати особистісно-зорієнтовану модель виховання, в основі якої лежить індивідуальний підхід до зростаючої особистості [1], на який так наголошується у сучасних програмах розвитку і виховання дітей дошкільного віку, неможливо без використання українських родинно-побутових традицій під час освітнього процесу в сучасному дитячому садку.

Аналіз попередніх досліджень. На необхідності належного виховання дітей дошкільного віку в історії педагогічної думки наголошували Я. Коменський, Й. Песталоцці, П. Лесгафт, О. Сікорський, Н. Щелованов та ін. Спроби аналізу родинних виховних традицій відображено у працях А. Дістервега, І. Гербарта, Й. Песталоцці, Я. Коменського та ін. Вивчення педагогічних проблем виховання дітей крізь призму народних традицій та обрядовості представлено у працях О. Любар, А. Макаренка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Питання взаємодії дошкільного навчального закладу із сім'єю вивчали педагоги Г. Беленька, О. Богініч, Н. Лисенко, М. Машовець, О. Кононко, О. Косарева та ін., значну увагу порушеному аспекту приділено у працях психологів – І.Беха, З. Карпенко, М. Савчина, Л. Орбан та ін.

Мета статті: визначити роль українських родинно-побутових традицій у вихованні дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Дослідження історичного розвитку та устрою традиційної української родини неодмінно призводить до розуміння її значного *педагогічного потенціалу*. Різноманітність підходів та засобів виховання може бути використана і має стати частиною педагогіки сьогодення. Цінність та специфіка виховання дошкільників засобами родинно-побутових традицій полягає в тому, що воно не належить до якихось виокремлених педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя самої родини, на основі прикладу батьків і передусім на основі традиційної родинно-побутової культури. Тому все більшої актуальності набуває звернення до невичерпної скарбниці народної педагогіки та дослідження історично складених засобів виховання в українській родині, які реалізуються у народних традиціях, звичаях та обрядах [3]. Лише досконале їх вивчення допоможе у розв'язанні сьогоденних сімейних проблем та завдань батьківської педагогіки, формуванні національної системи родинного виховання, наукового прогнозування перспектив зміцнення сім'ї й піднесення її ролі у вихованні дітей та молоді.

Для дослідження порушеної проблеми вагомими є погляди М. Стельмаховича, який наголошував: «Настав той вирішальний час, коли потрібно якнайрішучіше повернутися до української родинної етнопедагогіки на Україні, до відродження традиційного статусу української родини з її непорушним авторитетом, подружньою вірністю, любов'ю до дітей і відданістю святому обов'язку їх виховання, повагою до батьків і материнським покликанням жінки, створенні й захисті домашнього вогнища, забезпечуючи на їх взірцевому прикладі моральну підготовку молоді до подружнього життя» [5, с. 56].

Українські родинно-побутові традиції є поєднанням суспільних традицій у тій мірі, в якій вони відображаються в житті сім'ї, та специфічних норм і правил, прийнятих у кожній конкретній родині з унікальними для кожної окремої сім'ї культурно-історичними ознаками. Вони виступають як певні моделі поведінки, культурні зразки та норми моральних відносин. Їх існування у сім'ї залежить від характеру стосунків, діяльності та впливу соціокультурних та педагогічних чинників.

Освітньо-виховна роль українських родинно-побутових традицій полягає у гармонійному поєднанні новаторства у вихованні дітей дошкільного віку з опорою на апробовану спадщину і систему цінностей національної та світової культури, передачі та збереженні матеріальних, духовних і культурних цінностей та закріпленні важливих соціальних форм поведінки і нормативної діяльності. Вони встановлюють активний діалог і міцні стосунки між поколіннями в сімейно-родинному колі, є ефективним способом непрямого впливу на розвиток особистості, збагачують та удосконалюють процес виховання.

Традиція (від лат. *traditio* – *передача, оповідання, переказ*) – це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства [4, с. 328]. Мета традиції полягає в тому, що закріплювати й відтворювати в нових поколіннях усталені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки. Таку цілісність підтримують передусім традиції. Завдяки їм зберігається все те, що створює обличчя народу, що відрізняє його від інших народів. Отже, відмовлення від національних традицій рівнозначне відмовленню від своєї національності. Тому поки нація дотримується своїх традицій, можна сказати, що вона справді існує.

Родинно-побутова культура – це збереження рідної мови, продовження заповітів батьків і дідів, вивчення свого родоводу, історії на роду, розвиток (рідного мистецтва, життя за нормами народної моралі, етикету) та ін. Національна система виховання розкриває підростаючим поколінням витоки родинно-побутової культури, зміцнює сім'ю – «націю в мініатюрі». Родинно-побутова культура постійно збагачується і поглиблюється в результаті вдосконалення сімейних стосунків, пізнання духовної спадщини батьків, дідів і прадідів, а також здобутків сучасної науки, досвід інших родин з питань виховання дітей. Ефективним засобом такого родинного виховання є національні свята, звичаї, традиції, в обрядовості яких закладено шанування свого роду.

Чудовим педагогічним засобом вияву уваги до сім'ї, роду, предків, є *українські традиції*. Це традиційні храмові свята, коли сходиться разом з дітьми й сідає за святковий стіл вся родина; збереження, примноження й передача від покоління до покоління родинних реліквій; фотографії родичів у хаті на стіні, прикрашені вишитими рушниками, або фотоальбоми [6, с. 418]. Родинно-мистецькі традиції (музичні, образотворчі, декоративно-ужиткові) відображають естетичний колорит побуту, доброзичливе ставлення до людей, уміння виробляти вироби, передають з минулого в майбутнє усталені століттями форми, ідеї, образи, теми, формують кодекс народної етики й естетики. Музичні традиції є особливою формою засвоєння навколишньої дійсності, найпотаємнішого й найтоншого стану душі. Вони завжди підтримували бадьорість духу й національну свідомість, розвивали емоційну культуру.

Українська родинна система виховання, яка історично склалася протягом багатьох віків нашим народом, головним об'єктом виховання визначає дитину, а суб'єктами – батьків, родину, громадськість. У результаті виховних дій мільйонів людей сформувався певний педагогічний досвід, який згодом викристалізувався у велику педагогічну мудрість – народну педагогіку. Отже, народна педагогіка є сумою здобутих народом знань і вмінь у справі виховання і навчання. Цілі, завдання і засоби народної педагогіки відображені у фольклорі (казках, легендах, приказках, піснях), а також іграх, мистецтві, музиці, святкових обрядах і традиціях трудового і сімейного виховання [5, с. 13].

Одним із шляхів підвищення ефективності родинного виховання на засадах народної педагогіки є використання форм і засобів роботи з батьками, які ґрунтуються на народнопедагогічних традиціях родинного виховання. Безперечно, вихованню дітей притаманний суб'єктивний характер, що залежить морально-психологічного клімату родини, від рівня сформованості педагогічної культури батьків, тривалості і характеру спілкування з дітьми, родинних традицій тощо. Протягом перебування дітей у закладі дошкільної освіти необхідно викликати у них інтерес до свого родоводу. Бажано, щоб кожна дитина по закінченні перебування у дошкільному закладі мала свій альбом – родовід чи родинне деревце, – виготовлений своїми руками під керівництвом вихователя. А в ньому – фотографії прадіда, прабабусі, дідуся, бабусі, батьків, братів, сестер, родичів. Розповіді дідусів, бабусь напередодні національних свят обов'язково викличуть інтерес до історії родоводу та всього українського народу [2, с. 92].

Висновки. Отже, одним з найважливіших завдань виховання сучасного покоління дітей дошкільного віку є відродження традицій української родинно-

побутової культури, оскільки в її основі – глибока і всеперемагаюча любов (материнська і батьківська), до дітей, шанобливе ставлення до бабусі і дідуся, інших родичів, специфічне, у відповідності з традиційним розумінням українцями краси і затишку, оформлення хати (кімнати, квартири), садиби тощо. Український народ має свої національні пріоритети, які стали загальнолюдськими надбаннями. Здобутки рідного народу у різноманітних галузях життя і діяльності мають займати найвищий статус у змісті освіти і виховання.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. Посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Калуська Л.В. Родинне сонце коло. Методичний poradник до роботи з батьками / Л. В. Калуська. – Харків: Видавництво «Ранок-НТ», 2008.- 140 с.
3. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: навч.-методичн. посібн / Н.В. Лисенко, Н.І. Кирста. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 208 с.
4. Педагогічний словник / за ред. Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
5. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996, – 180 с.
6. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навчальний посібник / Від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової. – К.: Вища школа, 2004. – 511 с.

Л. Старовойт,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Особливої актуальності на сучасному етапі становлення нашої держави набувають проблеми формування творчої особистості. Сьогодення відчуває гостру потребу у творчих, енергійних, активних особистостях, які вміють самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймають сміливі, нестандартні рішення. Тому проблема творчого розвитку дитини займає одне з провідних місць у системі освіти.

Творча діяльність розвиває почуття дитини. Під час творчої діяльності дитина переживає цілу гаму позитивних емоцій як від процесу, так і від отриманого результату. Творча діяльність сприяє більш оптимальному та

інтенсивному розвитку вищих психічних функцій: пам'яті, мислення, сприймання, уваги, уяви. І цілком слушно постають питання про те, як розкрити творчі потенційні сили дитини, як їх розвивати, створивши систему, методику творчого розвитку дитини у процесі трудового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творча діяльність синтезує психологічний і споглядальний аспекти. Г.Кершенштейнер вважав творчу діяльність дітей спонтанним процесом, який не залежить від умов життя, навчання та виховання. Цю точку зору підтримував Р.Томлінсон і наголошував, що дитяча творчість, має бути залишена сама на себе і ізольована від впливу зразків “дорослого” мистецтва. Р.Арнхейм також висловлювався проти навмисного втручання вчителя у творчий процес дитини.

Ми схилиємось до думки, що необхідною реальною основою збудження творчої активності учня у процесі трудового навчання є поєднання репродукції (відтворення) та творчості. В.Роменець вважає, що репродуктивний елемент навчання становить “ремісничу” основу, це дає можливість працювати як у мистецькому, так і в технічному напрямках.

П.Підкасистий стверджував, що змістом творчої роботи є осмислення проблеми, припущення про можливість відкриття невідомого в непізнаній сфері або принципово нового знання про певні явища. На нашу думку, уроки трудового навчання мають унікальну можливість для формування у дітей художньо-естетичної оцінки об'єктів та явищ дійсності та залучення їх до створення естетично значущих предметів середовища. Ми схилиємось до думки В.Щербакова, що творча діяльність дитини – явище, в якому розкривається сутність, вирішуються різні завдання. Дитяче мистецтво починається там, де починаються естетичні оцінки дійсності, що сприймається.

Мета статті полягає у виокремленні та розкритті основних психолого-педагогічних передумов, що забезпечують творчий розвиток дитини у процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Творча діяльність на заняттях з трудового навчання розвиває особистість дитини. Створюючи вироби, вона відображає в них власне розуміння життєвих цінностей, осмислює їх, пронизується їх значущістю та глибиною. Творча діяльність розвиває естетичні почуття дитини, формує художньо-творче сприймання навколишнього світу, оцінку прекрасного.

Майбутньому педагогу варто пам'ятати, що на ранніх етапах життя дитина виховується під впливом того середовища, яке для неї організували дорослі, пізніше цей вплив так чи інакше усвідомлюється, дитина починає ніби приміряти до речей усвідомлені норми. У певній ситуації ці норми можуть мати

спотворений характер: річ цінується не за її зручність, красу чи виразність, а за престижність тощо. Шкода, але на сучасних дітей значною мірою впливає явище “фетишизму речей”, що завжди пов’язано з недостатнім творчим розвитком дитини.

Ця проблема залишається актуальною, хоча завдяки зусиллям багатьох педагогів, художників, учених у наше життя входить все більше вишуканих, виразних речей. Діти дізнаються про народні художні промисли, про майстрів, які з давніх часів вносили красу в повсякденне життя. Але проблема навчання та виховання дитини, яка уміє у повсякденному житті організувати навколо себе по-справжньому гармонійне середовище, відчутти його духовний вплив, не тільки не вирішується поки що у масовій педагогічній практиці, але, по суті, тільки починає нами усвідомлюватись. І саме зараз стає зрозуміло, що в цій роботі школа вже не може обійтись тими засобами, якими вона користується сьогодні. Саме життя підводить нас до того, що необхідний перехід до нового якісного рівня викладання низки традиційних дисциплін. Передусім йдеться про уроки трудового навчання. Можливості даного курсу дуже великі, але використовуються вони не в повному обсязі. Основна причина полягає в тому, що ми знайомимо дітей на уроках трудового навчання (технології) лише з технікою виконання того чи іншого виробу і не вчимо їх створювати світ естетично значущих речей, світ, у якому нам зручно, в якому ми живемо зі своїми друзями, рідними, через який виражаємо свої почуття, не створюємо належних умов для сприймання та художньої оцінки творів мистецтва.

Розкриваючи зміст творчої роботи на уроках трудового навчання (технології) у початковій школі, педагогу слід пам’ятати, що творчий характер діяльності передбачає виникнення і розвиток задуму, адже дитина не просто переносить те, що запам’ятала, – у неї виникають переживання у зв’язку з цим предметом, певне ставлення до нього. Єдине уявлення містить у собі те, що сприймається у різний час при різних обставинах. З усього цього створюється образ, який дитина висловлює за допомогою зображувальних засобів.

Ми погоджуємось з думкою, що на відміну від відчуттів, в яких відображаються окремі властивості подразника, сприймання відображає предмет в цілому, в сукупності його властивостей. При цьому сприймання представляє собою якісно новий рівень чуттєвого пізнання із притаманними йому особливостями, а не є лише сумою окремих відчуттів. Найбільш важливими особливостями сприймання є предметність, структурність, цілісність, осмисленість, константність [4].

Набутий досвід сприймань, образи уявлення, знання, зафіксовані в слові, включаючись у сприймання, дають можливість формувати цілісний образ

об'єкта у результаті виділення тільки деяких його властивостей і елементів. У процесі створення образу сприймання бере участь також мислення. Без мислення сприймання не здатне відбити конкретну цілісність предмета. Осмислення спрямовує формування образу. В осмисленому, “думаючому” сприйманні велику роль відіграють місце і значення того або іншого об'єкта в житті дитини [3]. Справа в тому, що молодших школяр пізнає світ у процесі практичної діяльності. Практика формує суб'єктивний образ сприймання, впливаючи на його зміст. Це виявляється насамперед у тому, що в сприйманні відображаються й осмислюються сторони дійсності, які мають те або інше практичне значення як для людства в цілому, так і для конкретної дитини.

Зазначимо, що сприймання творів мистецтва може мати різний ступінь складності і повноти. Багато тут залежить від того, хто сприймає, від його готовності чи неготовності до такої діяльності, від факторів впливу на сам процес сприймання творів мистецтва, психологічний вплив на збагачення духовного світу дитини, визначається особливостями її естетичного досвіду, колом її інтересів тощо. Неадекватне ставлення до мистецьких творів пояснюється недостатнім художнім розвитком особистості, воно виникає через те, що не була по-справжньому пережита насолода під час спілкування з твором мистецтва.

Дослідники Н.Вітковська, Д.Джола і А.Щербо наголошують, що образне мислення є необхідною складовою творчості. Значення образного мислення є незаперечним для розвитку загальних розумових здібностей, хоча активний розвиток понятійного мислення у процесі засвоєння навчального матеріалу не завжди зумовлює розвиток образного бачення. Адже крім спільних процесів аналізу, синтезу, абстрагування образне мислення потребує спостережливості, розвинутої уяви, тонкої чутливості та інших психічних явищ, що забезпечують асоціювання [1, 13-14].

Учитель має опиратись на те, що характерною ознакою мислення дітей є здатність до оперування цілісними художніми образами, тому саме у молодшому шкільному віці вони мають зрозуміти, що все у світі пов'язано та взаємозумовлено. Оскільки психологічні дослідження довели, що художньо-образне мислення є багатофункціональним, то успішна організація творчої роботи з використанням образно-асоціативної його частини ефективніше відбувається в процесі взаємодії різних видів мистецтв.

Підбираючи методи розвитку творчого мислення молодших школярів у процесі трудового навчання (технології), важливо враховувати особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку. Тому вчителю варто пам'ятати про те, що необхідно: вдало організувати

спостереження за об'єктом, процесом, явищем, потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, тому, що робить роботу оригінальною; стимулювати творчу уяву дитини, допомогти зрозуміти побачене, почуте, пережите, допомогти віднайти зв'язки, відношення між явищами та предметами, і тим самим закласти основи творчого мислення; розвивати потребу у творчості, створити атмосферу престижності творчого процесу; підтримувати позитивні емоції у дитини, дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних досягнень, від власної творчої праці; виховувати вольові риси характеру, адже у творчому процесі, а зокрема у творчому мисленні, важливу роль відіграють такі вольові риси характеру як самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність піти на ризик; практична діяльність на уроках трудового навчання повинна містити елементи творчості для того, щоб здатність до творчого мислення не залишалася лише в пасивному стані, адже щоб отримати певні результати, потрібен постійний стимул, двигун, котрий буде активізувати творчість.

Висновки. Таким чином, важко переоцінити роль уроків трудового навчання, що здійснюються в руслі творчого мислення та сприймання. У процесі трудової діяльності в дитини активно розвивається творче мислення. Цьому сприяє те, що в процесі праці учень повинен чітко уявити собі результат роботи. Але слід пам'ятати про те, що праця не завжди активно розвиває здібності дитини. Робота, яка виконується за інструкцією, в якій досить детально розписано увесь трудовий процес, мало розвиває творче мислення молодшого школяра. Учень має навчитись втілювати в художньому образі не просто предмет або явище, а своє розуміння, своє ставлення до нього, адже художній образ є єдністю об'єктивного і суб'єктивного, суцього і бажаного, реального й ідеального.

Література

1. Витковская Н. С. Формирование эстетической культуры младших школьников : из опыта работы / Н. С. Витковская, А. Б. Щербо, Д. Н. Джола. – К. : Радянська школа, 1985. – 134 с.
2. Ліхницька Л. М. Старовойт Л.В., Бровчак Л.С. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі // Науковий журнал “Молодий вчений”. - №5.2, 2019. – С. 110-115
3. Мелик-Пашаев А. А. Об источнике способности человека к художественному творчеству / А. А. Мелик-Пашаев // Вопросы психологии. – 1998. – № 1. – С. 76-83.
4. Роменець В. А. Психологія творчості : навчальний посібник. для студентів вищих навчальних закладів / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 286 с.

М. Суліценко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент І. Барановська

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Постановка проблеми. Одне з головних завдань нової української школи – розвиток пізнавальної активності молодших школярів. Допитливість, цікавість, інтерес мають стати стимулом до навчання. Пізнавальна активність виражається у наполегливому прагненні до знань, до прояву вольових зусиль у процесі засвоєння знань, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння соціального досвіду та власних експериментів та відкриттів.

Сучасні дослідження пізнавальної активності та пізнавального інтересу ґрунтуються на працях Ю. Бабанського, Дж. Дьюї, М. Махмутова, М. Скаткіна, Г. Щукіної та інших. Психологічні аспекти проблеми пізнавальної активності були в центрі уваги Л. Божович, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна. У педагогічній науці пізнавальна активність визначається як мобілізація інтелектуальних, морально-вольових та фізичних сил дитини для досягнення конкретних цілей навчання і виховання. Науковці стверджують, що пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку дитини, самостійності, соціалізації та успішності.

Мета статті – з'ясувати особливості застосування проектної технології в освітній роботі вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибіркова спрямованість особистості, звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності. Це один із важливих мотивів навчання школярів [1, с. 148]. Пізнавальний інтерес відрізняється пошуковим характером, сприяє розвитку таких психічних процесів, як мислення, уява, пам'ять, увага; під його впливом навіть у слабких учнів навчання проходить набагато продуктивніше. Завдяки його впливу в школяра постійно виникають питання, на які він сам активно шукає відповіді. В інтелектуальній діяльності, що відбувається під впливом пізнавального інтересу, проявляється активний пошук, дослідницький підхід до виконання завдань, а також емоційні прояви: емоції здивування, почуття очікування нового, почуття інтелектуальної радості, успіху. Сутність пізнавального інтересу, вважає О. Пехота, полягає в цілісній

нерозривності взаємопов'язаних і взаємообумовлених інтелектуальних та емоційно-вольових процесів [3, с.25]. Виникає потреба застосування інтерактивних методів навчання учнів, починаючи зі школи I ступеня.

Серед освітніх інтерактивних технологій метод проектів займає чільне місце. Його мета – сприяти самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загальнокультурних знань і вмінь учнів, розвитку ініціативності, співробітництва, роботі в колективі, логічного мислення, бачення проблем і прийняття рішень, одержання й використання інформації, самостійного навчання, планування, комунікативних навичок.

Метод проектів вперше почали застосовувати в 20-х роках XX століття в сільськогосподарських школах США. Ідея включення проектної діяльності в освітній процес належить американському педагогу Дж. Дьюї. У вітчизняній педагогіці актуальність цієї проблеми вивчав педагог-новатор А. Макаренко, який дійшов висновку про проектування особистості як суб'єкта педагогічної праці. Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки («Lernen mit Kopf, Herz und Hand»), тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті [2].

Метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення учнів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі [2].

Навчальний проект – це форма організації занять, яка передбачає комплексний характер діяльності всіх його учасників, спрямовану на отримання освітньої продукції за певний період.

Мета навчального проектування – створення педагогом під час освітнього процесу таких умов, за яких результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учнів.

Проектно-дослідницька діяльність – це творча діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату, яка сприяє розвитку самостійності, цілеспрямованості, відповідальності, наполегливості, толерантності, ініціативності. У процесі роботи над проектом діти отримують соціальну практику за межами школи, адаптуються до сучасних умов життя.

Включення молодших школярів в проектну діяльність учить їх роздумувати, прогнозувати, передбачати, формує адекватну самооцінку. В цей

віковий період закладається ряд ціннісних установок, особистісних якостей, навичок, тому залучаючи молодших школярів до роботи над проектом необхідно враховувати їх вікові особливості. У початковій школі проекти – це не індивідуальна, а сімейна діяльність, оскільки дитина сама не в змозі швидко перечитати, зібрати та вивчити значний обсяг інформації. Робота над освітнім проектом здійснюється під керівництвом учителя та батьків. Однак дорослі повинні розуміти, що суть методу проектів – це формування самостійності дитини у пошуку інформації, обробці даних, а не в змаганні, хто зробить кращий проект. Вчитель та батьки виконують роль помічника, куратора – допомогти знайти разом інформацію в книжках чи в Інтернеті, допомогти відібрати найголовніше, правильно оформити результати пошуку.

Основні вимоги щодо використання проектної технології, які є головними: наявність значущої у дослідницькому і творчому плані проблеми, яка потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення; практична, теоретична, пізнавальна цінність передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів; структурування змістовної частини проекту (із поетапними результатами); використання дослідницьких результатів. Проектне навчання націлене на набуття учнями нових знань на основі реальної життєвої практики, розвиток у них компетенцій у процесі проблемно зорієнтованого пошуку.

Включати школярів у проектну діяльність слід поступово, починаючи з першого класу. Спочатку – творчі завдання, а вже в 3-4 класах – монопредметні чи навіть між предметні проекти. Наприклад: «Повноцінне здорове харчування», «Домашні улюбленці», «Малюємо музику», «Вікно у зиму». Проектно-дослідницька діяльність учнів дозволяє змістити акцент з процесу пасивного накопичення учнем знань на оволодіння ним різними способами діяльності, пошуку інформації. Підготовка молодших школярів до проектної діяльності здійснюється поетапно: мотиваційний, операційно-виконавчий, рефлексивно-оцінювальний.

Метод проектів дозволяє збудити пізнавальну активність учнів, розвиває уміння самостійно здобувати знання, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, критичне і творче мислення, уміння побачити, сформулювати і розв'язати проблему, вчить відповідальності за свої рішення. В початкових класах метод проектів спрямований на розвиток навичок взаємодії, співробітництва, ділового спілкування в колективі, тому передбачає сполучення індивідуальної самостійної роботи із груповими заняттями, обговореннями дискусійних питань, наявності елементів дослідницької методики, на правлений на створення учнями кінцевого продукту (результату)

їх власної творчості. Проектна методика для початківців цікава насамперед спробою зорієнтуватися на особисті інтереси учня, будувати навчання на активній основі через діяльність дітей з певною метою, що вимагає використання дослідницьких та пошукових методик, творчості, роботи з різними джерелами інформації. Особистість повинна навчитися адаптуватися в умовах, що змінюються, бачити проблеми, вміти аналізувати їх, знаходити шляхи розв'язання, вміти працювати з інформацією, бо це неодмінної складовою навчання в середній та старшій школі.

Висновки. Отже, проектний метод можна застосувати у початкових класах для вивчення будь-якої складної дисципліни. Він дозволяє наблизити освітній процес до життя, до потреб дітей, головне – робить навчання молодших школярів цікавим і змістовним, а процес набуття знань простим і доступним. Початкова школа – це місце підготовки майбутніх дорослих, місце, де дитина живе і вчиться жити в складному навколишньому світі, працювати і спілкуватися з іншими людьми, і в тому числі, здобувати необхідні знання.

Література

1. Грибко Л.О. Упровадження особистісно орієнтованого підходу до навчання для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів *Таврійський вісник освіти*. 2012. № 1. С .148-153.
2. Метод проектів – ефективна технологія URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1415/>
3. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Пєхоти. К. : АСК, 2002. 255 с.
4. Щукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів. К.: Либідь, 1998. с. 274.

Н. Тодосієнко,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

КОМПЛЕКС МИСТЕЦТВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Важливою умовою сучасного естетичного виховання дітей є створення умов для поступовою переходу школяра від репродуктивного до творчого рівня розвитку. Це відбувається через спілкування і діяльність, безпосереднє включення учнів у систему художньо-естетичних відносин, сприймання різних видів мистецтва, придбання художньо-естетичних знань і досвіду, власну творчу діяльність. Використання комплексу мистецтв, інтегрованої моделі організації мистецької діяльності у

позакласній виховній роботі, а саме в початковій школі, коли у дітей пробуджується інтерес до цінностей мистецтва дозволяє ефективно формувати естетичне сприймання у молодших школярів.

Актуальність дослідження полягає в деяких протиріччях, а саме: теорією і практикою, коли комплекс мистецтв не завжди використовуються для ефективного та результативного формування естетичного сприймання у молодших школярів; потребою суспільства сформувати в учнів цілісне світосприймання і світовідчуття, забезпечити розвиток естетичних ідеалів й смаків, і недостатнє використання для цієї мети позакласних форм естетично-виховної роботи; актуальними завданнями, які стоять перед системою середньої освіти з питань виховання, де відбувається залучення до музики та художньо-творчої діяльності, а початкова ланка освіти, ще недостатньо забезпечує умови для розвитку естетичних смаків дітей, мало використовує принцип синестезії та інтеграції, комплексного застосування мистецтва в позакласній роботі для формування у дітей почуття прекрасного та відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Естетичне виховання особистості є предметом дослідження багатьох діячів педагогічної науки. Результати аналізу відповідних літературних джерел, ознайомлення з практикою роботи закладів середньої освіти показують, що питання естетичного розвитку молодших школярів у світлі сучасних концепцій ще не знайшло належного розв'язання, а технології, опанування дисциплін естетичного циклу не відповідають зростаючим вимогам сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження загальної та вікової психології, психології мистецтва (В. Алексеева, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, О. Запорожець, Л. Виготський, М. Гальперін, О. Леонт'єв, В. Ядов та ін.) сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетичних почуттів, мислення, розвитку можливостей молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації. Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів, потреб, ціннісних і орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях В. Бутенка, М. Даденкова, Є. Квятковського, С. Мельничука, В. Кудіна, Є. Подольської, О. Рудницької. Дослідження музичного сприймання в початковій школі здійснювали А. Костюк, В. Медушевський, Б. Назайкінський, П. Якобсон.

Метою статті є дослідження педагогічного потенціалу комплексу мистецтв як засобу формування естетичного сприймання у молодших школярів.

Відповідно мети визначено наступні завдання: визначити деякі форми й методи активізації естетичного сприймання дітей молодшого шкільного віку, які пов'язані з мистецькою діяльністю; висвітлити основні напрямки методики

комплексного використання мистецтв в позакласних формах естетично-виховної роботи.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній практиці термін «формування» набуває іншого змістовного значення, воно поглиблює феномен розвитку, який як відомо, детерміновано обставинами життєдіяльності людини, цілеспрямованими процесами виховання і навчання [2, с. 48]. Отже, сприймання є цілісним актом, де відбувається пізнання не окремих якостей предмета, а пізнання його в цілому в багатоманітності всіх властивостей, з його фону. Воно структурне за законом єдності елементів; рухливе в часі і просторі; узагальнююче; усвідомлене, тобто, коригується свідомість і пов'язане з минулим досвідом людини (Б. Андрієвський, Т. Голінська). Відповідно, під сприйманням слід розуміти процес безпосереднього відображення у свідомості людини предмета або явища у сукупності всієї багатоманітності його властивостей, які тісно пов'язані з іншими психічними процесами людської особистості (Б. Ананьєв, Р. Арнхейм, О. Бодаєв, О.Запорожець).

Сприймання мистецтва індивідуальне, у кожного учня є свій улюблений вид мистецтва, тому залучення учнів до різних видів мистецтва, їх синтез розширює межі їх пізнавальних можливостей, ціннісних орієнтацій, асоціативних уявлень[4]. До показників естетичного сприймання Г.Шевченко [5] відносить такі, як емоційність, оціночне відношення до предмета (на основі знань, емоційної пам'яті і досвіду), активна позиція (співпереживання). Що ж до діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів, то тут можна виділити таких науковців як, Е.Печерську, Н.Миропольську та О.Рудницьку [4], які обґрунтовують важливість діагностування рівня естетичної вихованості молодших школярів, подають критерії музично-естетичного розвитку дітей.

В основу дослідження нами були покладені наступні припущення: становлення естетичних цінностей особистості дитини формується саме в початкових класах, де закладаються основи виховання, забезпечується інтелектуальне, духовне і фізичне становлення особистості; використання комплексу мистецтв в процесі формування естетичного сприймання молодших школярів має інноваційне значення, стимулює розвиток пізнавальних, креативних здібностей учнів, здатність до творчого самовираження, потреб у художньо-творчій самореалізації в позакласних формах роботи.

Під час дослідження з метою активізації естетико-виховного процесу нами запропоновані наступні форми і методи, прийоми: естетична бесіда, твори-роздуми, мистецькі вправи, використання ІКТ, інтерактивні методи, мистецькі ігри, мистецькі проекти, свята, дитячий фольклор, продукти дитячої

творчості: малюнки, твори-описи, музичні імпровізації, малювання музики. Провідними засобами було дослідження використання проектних художньо-педагогічних технологій: мистецькі презентації, творчі проекти, творчі вправи і завдання: «Намалюй музику», «Я і мистецтво», «Фарби музики», «Музичні кольори», «Мистецький портрет», «Наші творчі здобутки», «Кольоровий звукоряд», метод малювання музики, метод гри, метод інсценізації та театралізації, що сприяють активізації творчих здібностей і найбільш повному розкриттю потенційних можливостей учнів початкових класів.

В результаті роботи за запропонованою нами методикою учні експериментальних груп продемонстрували позитивну динаміку в формуванні естетичного сприймання, певний зріст естетично-творчих здібностей. Результати експерименту показали зростання рівня естетичного сприймання, формування художньо-естетичної оцінки, включення дітей молодшого шкільного віку в мистецьку діяльність після проведення контрольного експерименту, але без спеціального стимулювання цей процес протікає досить повільно. Обґрунтовано педагогічні умови формування естетичного сприймання у молодших школярів, а саме: зміцнення мотиваційної основи процесу естетичного сприймання із врахуванням їх психофізіологічних, вікових та індивідуальних особливостей; створення естетичного середовища; реалізація системного інтегрованого підходу до організації художньо-оціночної діяльності дітей; збагачення творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку у процесі залучення їх до мистецької діяльності; опора на естетичний досвід дітей; співтворчість учителя і учнів.

Досліджено методичні особливості включення дітей молодшого шкільного віку в мистецьку творчу діяльність, форми і методи роботи з естетичного виховання молодших школярів. На основі аналізу теоретичного і методичного матеріалу нами визначено пріоритетну інтегративну модель естетико-виховного процесу перед монодіяльністю. Розв'язання цих завдань передбачило вивчення і аналіз методів, що спрямовані на: розвиток естетичного сприймання дітей; формування естетичної орієнтації (розповіді, бесіди, обговорення, написання творів-описів); методів стимулювання й мотивації навчальної діяльності (створення ситуації успіху, вивчення педагогічного досвіду); методів мистецького навчання (словесні, образно-наочні), художньо-творчі (малювання музики, мистецька гра, стимулювання художнього навчання, цілеспрямованої активізації художньої діяльності дітей).

Висновки. Отже, статті висвітлено актуальні проблеми естетичного виховання особистості молодшого школяра, пошук нових підходів до формування естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку та

впровадження їх у освітній процес сучасної школи, максимальне використання творчого потенціалу учнів. Для досягнення мети було здійснено підбір, розробку й апробацію комплексу методів та методики активізації, дослідження рівня розвитку естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку, педагогічного потенціалу використання комплексу мистецтв у контексті формування творчої, високодуховної особистості дитини, культури естетичного сприймання молодших школярів та оволодіння цілісною системою знань про мистецтво в позакласних формах виховної роботи.

Результати нашого дослідження засвідчили, що вивчення і впровадження методики реалізації педагогічних умов формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами мистецтва дає позитивну динаміку, а саме: розвиток естетичного сприймання дійсності та творів мистецтва; розширення художньо-естетичного досвіду; формування художньо-естетичної оцінки; виникнення інтересу до мистецької творчості під творчим керівництвом учителя.

Література

1. Андрієвський Б.М. Взаємодії художньо-виразної мови музики та живопису в естетичному вихованні молодших школярів // Пед. науки : зб. наук, праць ХДУ. - Вип. 26. - Херсон, 2002. – С. 229-232.
2. Голінська Т.М. Поліхудожній розвиток молодших школярів засобами інтеграції мистецтв // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наукових праць / Редкол.: Т.І. Сушенко (відпов. ред.) та інші. - Вип. 26. - Київ-Запоріжжя : ЗПК, 2002. – С. 415-419.
3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Упор. Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І.В.Руденко.- Х.: Ранок, 2006. - 256 с.
4. Рудницька О.П., Миропольська Н.Е.. Критерії музично-естетичного розвитку дітей // Початкова школа. – 1985. - № 3. - С. 38-43.
5. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе : Учеб.-метод. пособие. - К. : Рад. школа, 1985. - 114 с.

Т. Цьомик,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – старший викладач Т. Маринчук

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасна концепція освіти заснована на активному підході, який визначає, що якість знань оцінюється

тим, що вміє з ними робити той, якого навчають. Тому освіта передбачає не стільки озброєння учнів знаннями, скільки формуванням у них життєвих компетенцій. Водночас, у навчально-виховному процесі формується й сучасна особистість з розвинутим внутрішнім світом й естетичними почуттями. Тому музика займає одне з провідних і головних місць в системі формування особистості. Музика – душа людини. Достукатися до душі кожної дитини – завдання вчителя.

Роль уроків мистецтва в становленні розвиваючої особистості неоціненна. Мистецтво виконує цілий ряд функцій, поміж яких найважливішою, специфічною функцією є художня, яка полягає в його здатності цілісного конкретно-чуттєвого відображення життя і цілісного впливу на духовний світ людини. Мистецтво – перш за все явище естетичне. Його сфера – створення творчими зусиллями людини творів, призначених для естетичного сприйняття, для сприйняття прекрасного.

Мистецтво має безпосереднє відношення до створення, накопичення, передачі цінностей, цінностей не матеріальних, а духовних. Це може бути реально існуючий предмет або метафізичний початок, мислиме і уявне. Цінності відіграють у житті людей роль орієнтирів. Уявлення про цінності історично мінливі. У європейській античності, наприклад, вищими благами шанувалися краса, співмірність, істина, в християнському світі – віра, надія, любов. В епоху раціоналізму статус найвищої цінності набуває розум.

Ми вчимося у мистецтва вічних цінностей, завдяки чому мистецтво виховує нашу моральність. Воно орієнтується і орієнтує на ці вічні цінності, осягає і висвітлює реальність в співвідношенні з ними. Художні цінності – здатні надавати піднесений вплив на почуття, волю і розум людей. Це досконалі творіння мистецтва, необхідні кожному з нас для повноцінного духовного буття, успішної діяльності людей в різних сферах.

Духовне освоєння творів мистецтва – одна з вищих людських потреб. Потреба властива всім людям, які досягли рівня свідомого буття.

Аналіз попередніх досліджень. Хоча й на перший погляд проблема використання інтегративних технологій у навчанні видається досить молодою, аналіз історії освіти засвідчує, що розвиток інтеграції вже має певну історію. Так, 1960-х роках В.О. Сухомлинський проводив «уроки мислення в природі». Це, на наш погляд, один з найбільш вдалих прикладів інтеграції різних видів діяльності з однією метою. Нині ідея інтеграції змісту навчання приваблює багатьох учених і вчителів у нашій країні і за її межами.

Зосереджуючи увагу на визначенні терміну «інтеграція» з педагогічно-естетичної точки зору, слід зауважити, що інтеграція – це взаємопроникнення

елементів, які є роз'єднані, але мають генетичну спорідненість: внутрішні зв'язки наук, мистецтв, знань та уявлень про світ та людину тощо. Б. Юсов, досліджуючи проблему інтеграції як інноваційного педагогічного засобу доводить: «... інтеграція – це розкриття внутрішньої спорідненості різноманітного художнього прояву, та переклад, перетворення заданої художньої форми в іншу модальність – офарбив звук, звуку – в простір, простору – у віршований рядок» [15].

Взагалі інтеграція як процес та результат становлення цілісності має глибоке коріння. Аналізуючи проблему інтегрованого навчання, можна виявити певні історичні етапи цього процесу. У педагогічній практиці 1960-1970-х років провідним засобом відображення у змісті кожної освітньої дисципліни та в навчальній діяльності учнів продуктів міжнаукової інтеграції були міжпредметні зв'язки: фактичні; понятійні; теоретичні [3, с.47].

Слід розрізняти поняття «педагогічна інтеграція» та «міжпредметні зв'язки», тому що останні мають визначатися як співвідношення інформації з різних освітніх галузей за зовнішнім формальним принципом, горизонтальне механічне складання до купи знань та уявлень про навколишній світ. Теоретичні та практичні засади міжпредметних зв'язків стають першим етапом у розвитку ідеї педагогічної інтеграції та подолання вузько предметної автономії – предметицентризму.

Слід відзначити, що рух до інтегративного поєднання дисциплін художньо-естетичного циклу започатковується дещо раніше, ніж в інших загальноосвітніх галузях. Причиною тому є генетична спорідненість мистецтв та специфіка впливу художнього образу на свідомість дитини.

Вже з 20-х років ХХ століття проблема взаємозв'язків та інтеграції мистецтв знаходить відображення в науково-педагогічній літературі. Ідею різнобічного естетичного виховання розробляли в різні часи А.В. Бакушинський, П.П. Блонський, В.С. Сухомлинський, О.О. Флерина, В.М. Шацький, В.С. Шацька та ін. У другій половині ХХ сторіччя тему поліхудожнього розвитку учнів досліджували О.О. Єрмолінська, О.П. Кабакова, Л.Г. Савенкова, Т.І. Сухова, Г.І. Шевченко, Б.П. Юсов [4, с.48].

Б.П. Юсов, що був керівником дослідницької лабораторії комплексної взаємодії мистецтв, виявив наступні рівні взаємозв'язку мистецтв: суміжність мистецтв (міжпредметні зв'язки); взаємодія та взаємоілюстрування; інтеграція.

Мета статті. Спираючись на існуючі дослідження у галузі інтегративних підходів у початковій школі, автор статті ставить за *мету* розкрити його головні переваги і можливості використання на уроках з учнями молодшого шкільного віку інтегрованого підходу та ІКТ.

Виклад основного матеріалу. Уроки, які побудовані за принципом інтеграції, мають значно більший розвивальний потенціал, ніж традиційні. Можливість цілісного осягнення проблеми, звернення до інших освітніх галузей, демонстрація діалектичного проникнення в суть явищ, різнобічний підхід до вирішення певних проблем дозволяють апелювати до учня як до особистості, спроможної дійти певних висновків, синтезуючи інформацію з різних джерел. Інтеграція дисциплін естетичної галузі дає можливість відтворити дійсність плюралістично. Мистецтво взагалі має можливість ідеального відтворення світу засобами художнього образу. Окремий вид мистецтва відбиває фрагмент дійсності, згідно з власними виразними можливостями. Сукупність, інтеграція мистецтв може створити цілісну художню модель явища, події, часу, простору, світу тощо.

Впровадження інтеграції мистецтв як структурної та смислоутворюючої технології потребує особливих умов:

- спроможності педагога досягнути та піднести художньо-педагогічний матеріал, організувати інформаційний потік згідно із законами художньої драматургії, володіти практичними навичками піднесення мистецьких творів;
- інтеграція мистецьких дисциплін може здійснюватися на базі домінуючого предмету (як наприклад, у програмі Кабалевського «Музика»), поєднання двох та більше рівноправних інтегрантів;
- інтегровані заняття, присвячені культурним здобуткам народів світу, історичним епохам, культурі рідного краю мають інтегрувати не тільки дисципліни естетичного циклу, а й знання з інших галузей: історії, філософії, географії, релігієзнавства, етнографії тощо [4, с.130].

Мистецтво має величезний гуманітарний вплив на особистість. Щоб зробити предмет заняття з музики цікавими і привабливими для учнів, необхідно враховувати міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки, логіку навчального процесу, вікові особливості школярів, культурний рівень учнів, використовуючи при цьому, сучасні принципи педагогічної техніки та інформаційні технології.

Синтез мистецтв відкриває нові шляхи в освіті. Вищої завданням синтезу мистецтв злиття їх не в початковій, а в кінцевій точці у велике мистецтво. Що ж таке інтеграція і синтез? Синтез мистецтв – створення якісно нового художнього продукту за допомогою органічного поєднання мистецтва або видів мистецтва в єдине ціле.

До основної особливості інтегрованого заняття ставиться синтез:

- змісту досліджуваного матеріалу, теоретичного і практичного навчання;
- предметів освітнього циклу між собою;

– діяльності двох і більше педагогів та ін.

«Інтеграція в освітній системі – це підпорядкування єдиної мети виховання і навчання однотипних частин і елементів змісту, методів і форм в рамках освітньої системи на певному щаблі навчання» [10, с.8].

Інтеграція на уроках музики вносить в музичне навчання новизну і оригінальність. Має певні переваги для учнів:

- формує пізнавальний інтерес;
- сприяє створенню цілісної картини музичного світу;
- дозволяє систематизувати музичні знання;
- сприяє розвитку музичних умінь і навичок, розвитку естетичного сприйняття, уваги, уваги, музичної пам'яті, мислення учнів.

Проведення інтегрованих уроків підвищує рівень професійної майстерності вчителя, так як вимагає від нього володіння методикою нових технологій навчально-виховного процесу, здійснення діяльнісного підходу до навчання.

Інтегровані форми навчання вирішують деякі завдання а саме розвивають комунікативні вміння і навички, вирішують інформаційну завдання, розвивати загальні вміння і навички, вирішують виховні завдання, а також вирішують питання творчої реалізації учнів, тобто проявити індивідуальні можливості учнів. Рішення даних завдань відповідає основним дидактичним принципам системи освіти [10, с. 9].

Важливою особливістю інтегрованого уроку є те, що вчителі повинні суворо дотримуватися регламенту уроку, ретельно продумувати форми і методи роботи на таких уроках. Такі уроки більше схожі на театральну постановку, а, отже, вимагають від вчителя вміння імпровізувати.

При плануванні та організації таких уроків учителю важливо враховувати наступні умови:

- в інтегрованому уроці об'єднуються блоки знань двох-трьох різних предметів;
- інтеграція сприяє зняттю напруги, перевантаження, стомленості учнів за рахунок переключення їх на різноманітні види діяльності в ході уроку;
- у формі інтегрованих уроків доцільно проводити узагальнюючі уроки, на яких будуть розкриті проблеми, найбільш важливі для двох або декількох предметів;
- в інтегрованому уроці з декількох предметів один є провідним.

Інтегровані уроки, на мій погляд, тим і гарні, що дозволяють використовувати часту зміну видів діяльності, а це дозволяє робити урок продуктивніше. Важливо, щоб різні прийоми демонстрації електронних продуктів – електронні освітні ресурси, електронні путівники, енциклопедії,

інтерактивні ігрові програми, відеоматеріали з життя композиторів, виконавців, документальні та художні фільми, мультимедійні презентації тощо - доповнювали зміст окремих розділів і тем підручників і зошитів, сприяли розвитку інтересу до музики.

Інтеграція нових ІК технологій в освітній процес необхідна умова модернізації системи освіти. Використання комп'ютера в навчальній діяльності передбачає не тільки якісний стрибок, але і зміни в психології того, хто навчається.

Застосування інформаційних технологій на уроці музики сприяє: особистісному розвитку учнів; підвищенню інтересу школярів до уроків музики; зростанню пізнавальної активності учнів в процесі навчання; підвищенню інтересу до творчої та пізнавальної діяльності; вихованню активності і самостійності; формуванню в учнів естетичного, емоційно-цілісного ставлення до музичного мистецтва; формуванню у школярів основ теоретичного мислення.

Інтегровані уроки, тим і гарні, що дозволяють використовувати часту зміну видів. Таким чином, застосування інформаційно-комунікаційних технологій робить урок пізнавальним, різноманітним, а найголовніше – сучасним [10, с.10].

Сьогодні вчителі школи використовують весь арсенал центральних освітніх ресурсів в своїй роботі. Використання комп'ютерної техніки відкривають величезні можливості для педагогів: комп'ютер може взяти на себе функції контролю знань, допоможе заощадити час на уроці, багато ілюструвати матеріал.

Аналіз показує, що використання ІКТ призводить до збільшення відсотка навченості і знань; активізує пізнавальну діяльність; забезпечує високий ступінь диференціації навчання; підвищує обсяг виконуваної роботи на уроці; удосконалює контроль знань; формує навички дослідницької діяльності; забезпечує доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших ресурсів.

В основі інтегрованого уроку лежить певним чином інтегрований зміст. Інтеграція шкільного змісту може бути повною або частковою. Цікаво, що «характерною рисою початкової школи більшість розбіжних країн стало навчання за інтегрованими курсами. Так, читання, письмо, усне мовлення об'єднані в «мистецтво мовлення», «відомості з історії», географії», громадянства – у громадянство, відомості з фізики, хімії, біології, астрономії – у природознавство. Досвід проведення інтегрованих уроків засвідчує, що їх методика вимагає дуже високого професіоналізму та ерудиції вчителів.

Наприклад, учитель для 1 класу визначає 10 тем уроків інтегрованого змісту:

1. **«Хто як зимує».** Інтегровані теми з уроків: читання — *«Хто так малював»*, ознайомлення з навколишнім світом — *«Ознаки зими»*, малювання — *«Зустріч зими»*;

2-3. **«День космонавтів».** Теми з уроків: ознайомлення з навколишнім — *«День космонавтики»*, розвиток мовлення — *«Складання казки за її початком»*, образотворче мистецтво — аплікація *«Космос»*, фізкультура — *«Ми космонавти»*.

4. **«Складемо казку».** Теми з уроків малювання — *«Чарівний птах»*, розвиток мовлення — *«Складання казки за початком»*.

5. **«Транспорт».** Теми з уроків: ознайомлення з навколишнім — *«Транспорт»*, праця (конструювання), розвиток мовлення — *«Моя вулиця»*.

6. **«Професії наших батьків».** Теми з уроків: ознайомлення з навколишнім — *«Професії»*, художня праця — *«Робота з тканиною»*.

7-8. Урок-казка **«Зима-білосніжка».** Теми з уроків: ознайомлення з навколишнім — *«Ознаки зими»*, фізкультури — *«Зимові розваги»*, музики — *«Казка зимового лісу»*.

9. Урок-мандрівка **«У гості до Веснянки».** Теми з уроків: музики — *«Звуки весни»*, малювання — *«Фарби ранньої весни»*.

10. Урок-казка **«Розмова на лісовій галявині».** Теми з уроків позакласного читання, музики, малювання, розвитку мовлення.

Враховуючи конкретність мислення молодших школярів, нестійкість їхньої уваги, важливого значення учитель має надавати таблицям для проведення інтегрованих уроків. Це, як правило, матеріал багаторазового використання. Таку наочність можна застосовувати під час тематичного узагальнення і повторення. Наприклад, на уроці навчання грамоти, коли учні ознайомлювались з буквою і звуком «д», вчителька використала велику кольорову таблицю – опору, де було чотири сектори. За завданнями, які були у секторі 1, можна створити казкову ситуацію «Розмова з старим дубом», скласти кросворд, провести діалог, сектор 2 включав математичний матеріал для розв’язування прикладів, задач і вимірювання відрізка, сектор 3 – опора для малювання на тему «Гриби під дубовою гілкою», сектор 4 – інтеграція знань з уроку ознайомлення з навколишнім (як живляться корені дуба, які лікарські властивості мають кора, листя, жолуді).

Такі таблиці-опори допомагають вчителю проводити у першому класі уроки, які тематично об’єднані навколо одного чи кількох близьких понять.

Уроки інтегрованого змісту вчитель проводить здебільшого як вступні до теми або узагальнюючі. До них заздалегідь готують учнів: насичування їх сприймання відповідними враженнями, активізуючи словник, інтерес до певної теми.

Такі уроки емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають учителю різнобічно і системно сформувати необхідні уявлення та поняття.

Різні види діяльності (художньо-трудова, малювання, читання, слухання тощо), які притаманні урокам інтегрованого змісту, роблять їх цікавими, запобігають стомлюванню дітей, посилюють інтерес до навчання та школи в цілому [13, с.46].

Висновки. У підсумку стислого огляду можливостей інтегрованих уроків та використання ІКТ у початковій школі, можна прийти до висновку, що інтегровані уроки – результат пошуку розв'язання однієї з найважливіших проблем шкільної освіти – розвитку загальнонаукових умінь та навичок. Очевидно, що в шкільній освіті повинна бути продумана ціла система інтегрованих уроків. Це одне з питань, що вимагають подальшої наукової розробки.

Традиційної методики проведення інтегрованих уроків ще немає. Проте вчитель завжди усвідомлює головне дидактичне завдання уроку: чи то повторення навчального матеріалу, його закріплення, чи то набуття умінь і навичок, засвоєння нових понять, закономірностей, або ж прагне до реалізації декількох дидактичних завдань, що має місце в комбінованому уроці. Інтегровані уроки більш різноманітні, пов'язані з чисельними асоціаціями, наповнені різними емоціями, що надзвичайно важливо в роботі зі школярами.

Отже, інтегровані уроки в початковій школі дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, умовиводи і пошукові відкриття.

Література

1. Антонець М. Проблема наступності між дошкільною і початковою освітою та вихованням у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / М.Антонець //Початкова школа. - 2011. -№9 – С.65-68.
2. Балагурова М.І. Інтегровані уроки як засіб формування цілісного сприйняття світу/ М.І. Балагурова // Фестиваль педагогічних ідей – 2003 – №3 – С. 15-18.
3. Балютіна К.О. Педагогічні проблеми гуманізації початкової освіти та шляхи їх вирішення / К.О.Балютіна // Початкова школа. – 1999 - №10. - С.46 – 49.
4. Баранов С.П. Педагогіка. / С.П. Баранов – К.: Либідь, 1991 – 350 с.

5. Вакуленко М.С. Інтегрування завдань з рідної мови й читання / М.С. Вакуленко // Початкова школа – 1994. - №6 – С.8 – 11.
6. Вегера Н.С. Інтегровані уроки в початковій школі /Н.С. Вегера. – Тернопіль-Харків: Ранок, 2010.- 16 с.
7. Григорчук А., Луцкай Ю. Інтегровані уроки мови як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів/А.Григорчук, Ю.Луцкай// Початкова школа.– 2009- №3 – С. 75-80.
8. Комар О.А., Лобановська О.М., Лаптева Л.Ф. Проводимо інтегровані уроки / О.А. Комар // Початкова школа – 1996. – №1. – С. 16 – 18.
9. Кондратюк О. Нестандартні уроки в початковій школі/ О. Кондратюк. – 2-ге вид., без змін – К.:Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128 с.
10. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей / Кушка Я.С. – Вінниця, 2007 – 216 с.
11. Михайлова О. С. Интеграция как методическое явление /О.С Михайлова // Фестиваль педагогических идей «Открытый урок». – 2004 – №8 – С.25-28.
12. Пометун О.С. Інтегровані технології навчання: теорія, практика, досвід / О.С.Пометун – К:АПН, 2002 – 225с.
13. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності : автореф. дис. канд. мистецтвознавства / В.О. Холоденко . – К., НМАУ ім. П. І. Чайковського – К., 2000. – 25 с.
14. Юдіна Н.О. Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні / Н.О.Юдіна // Практична психологія та соціальна робота. – 2008, - №9. - С.46-51
15. Юсов Б.П. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников / Б.П.Юсов. – Луганск, 1990. – 175 с.

Я. Шевцова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.Вацьо

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української державності особливого значення набуває питання формування патріотичних почуттів та національної свідомості підростаючого покоління. У «Національній доктрині розвитку освіти» зазначається, що «патріотичне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури...» [3, с. 23].

До проблем патріотизму зверталися корифеї вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку почуття патріотизму у дітей та

молоді, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Метою статті є обґрунтування вагомості використання українського музичного фольклору у вихованні патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільне дитинство є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості. Саме в цьому віці в дошкільника закладаються першооснови свідомості й самосвідомості; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, а саме усвідомлення себе як частини великої і давньої нації.

Важливим завданням патріотичного розвитку в закладах дошкільної освіти є прищеплення вихованцям чіткого усвідомлення національної самоідентичності, що проявлятиметься у знанні дітей власної історії, культури, звичаїв та традицій свого народу.

Патріотизм – це природна прихильність і любов до рідної землі, мови, культури; глибоке моральне почуття, показник і виразник найвищих проявів духовного світу людини [2, с. 2]. Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, і чого пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується [2].

Метою патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до власної землі, родини, держави, пошани до видатних історичних діячів, готовності до виконання громадянських та конституційних обов'язків.

Для патріотичного виховання дітей дошкільного віку важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у вихованців патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік. У цьому віці активізується інтерес дитини до соціуму, суспільних явищ. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки) діти поступово отримують цілісні уявлення про своєрідність українського народу. Одним із найпотужніших засобів виховання патріотичних почуттів підростаючого покоління є фольклор. Він являється енциклопедією життя народу, свідченням його духовної сили і краси.

Український дитячий музичний фольклор – це цікавий, доступний, багатофункціональний матеріал для виховання дітей дошкільного віку. Його сутність полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу через прості форми фольклорного матеріалу [4].

Особлива роль у вихованні підростаючого покоління відводиться колисковій пісні. Колискова пісня – це перша пісня, яку дитина чує від найближчої і найдорожчої для неї людини – її матері. Основною функцією є

заколисування. Співаючи колискову, мати висловлює найзаповітнішу мрію, сподівання, бажаючи дитині довгого щасливого життя, передає їй найважливіші культурні коди.

Цей фольклорний жанр позначений високим поетичним світосприйняттям, глибиною мелодійного звучання, багатством образів. Колісанки водночас є і першими уроками, що в доступній формі знайомлять дитину з побутовими речами й моральними цінностями, заохочують до працелюбності, порядку, доброти і справедливості. Коліскові викликають захоплення своєю простотою, безпосередністю, ніжністю. У них віддзеркалено найвищі, найглибші людські почуття. Характерною їх ознакою є те, що вони здебільшого не багатослівні – дві-три строфи. Проте завжди містять глибокий зміст, постійно присутня дія, твориться картина життя.

У закладі дошкільної освіти ознайомлення з піснями відбувається під час музичних занять, сюжетно-рольових ігор, а також при підготовці до тематичних розваг. Знання колискових діти можуть використовувати у різних видах ігрової діяльності.

Слухання та виконання дошкільнятами колискових пробуджують у дітей численні емоції, формують патріотичні почуття, уяву, національне світовідчуття і мислення. Також вони вчать дітей розуміти зміст слів як певного об'єднання звуків. Коліскові пісні постають могутнім засобом пробудження і розвитку національної самосвідомості, патріотизму і гуманізму підростаючого покоління.

На нашу думку, корисним є і залучення старших дошкільнят до української народнопісенної творчості через ознайомлення їх з давньослов'янськими календарними обрядами. Завдяки своїм художнім особливостям календарно-обрядові пісні можуть бути використані в музично-естетичному та патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Дошкільнятам можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки, у тематиці яких домінують вітання весняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев.

У дошкільному віці рекомендовано вчити веснянки та гаївки з музичним супроводом. Веснянки та гаївки – це дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, тобто нашу первісну культуру. Вони мають надзвичайну цінність і є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків, тому заслуговують на збереження і впровадження в освітній процес ЗДО з метою патріотичного виховання дітей [4].

Справжньою скарбницею нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати, є колядки та щедрівки. Колядки та щедрівки викликають у дітей радість, бадьорість, формують оптимістичне світосприймання. У дошкільнят виникає бажання втілювати в життя те, про що вони співають. Під впливом різдвяних пісень, колядок і щедрівок люди стають добрішими, справедливішими,

милосерднішими. Дошкільнята переконуються в тому, що колядки і щедрівки збагачують людей глибокими душевними та духовними якостями, гордістю за свій рідний край.

До числа творів, які вивчались, входили: колядки, щедрівки, веснянки, купальські й жнивварські пісні: «Вийди, вийди, сонечко», «Подояночка, «Ми кривого танцю йдемо», «Вийди, вийди, Іванку», «Щедрівочка щедрувала», «Коляд, коляд, колядниця», «Вийшли в поле косарі», «Кругом, женчики, кругом», «А вже весна» та інші. Виховуючи дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору, ми розвиваємо у дітей патріотичні почуття, позитивне емоційноціннісне ставлення до вітчизняної культури, відчуття відповідальності за збереження культурної спадщини. Висновок. Фольклор пробуджує любов до життя, рідної землі, до культурних надбань українського народу та усвідомлення себе як громадянина своєї держави.

Література

1. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т.Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №3. – С.4-7.
2. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н. Гавриш, К. Крутій // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.2-7.
3. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №1. – С.22-25.
4. Семеног О. Український фольклор : навч. посіб. / О. Семеног. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. – 254 с.

О.Шикирінська,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Професійна освіта майбутніх учителів початкових класів відбувається в процесі вивчення фахових дисциплін, спрямованих на підготовку студентів до здійснення мовленнєвого, музичного, художнього розвитку молодших школярів, уможливаючи готовність майбутніх педагогів забезпечувати цілісний розвиток особистості дитини. Мистецька підготовка студентів передбачає спілкування з художніми творами та має стати надбанням внутрішнього світу майбутнього вчителя, удосконалити систему його ціннісних орієнтацій і уявлень. Адже, соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ

людини, на всі напрями її соціальної діяльності. Особливого значення з огляду на це набуває проблема взаємодії особистості з мистецтвом.

Естетизація процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі зорієнтована на використання форм і методів, що сприяють формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва. Завдяки глибокому проникненню мистецтва в навчально-виховний процес створюються можливості для гармонійного всебічного розвитку особистості студента, реалізації його творчого потенціалу. Мистецькі дисципліни, завдяки творчо-інтерпретаційній природі художніх образів, здатні забезпечити належний розвиток проектної уяви, дивергентного мислення, педагогічної рефлексії тощо. Викладання мистецтва передбачає системне занурення в художньо-виразну мову мистецтва, системно організовану оцінну діяльність (монологічну чи діалогічну), творчу інтерпретацію художніх образів [10, с. 13].

Аналіз попередніх досліджень. Різні аспекти проблеми інтерпретації представлені в роботах О.Алексєєва, Є.Гуренка, Н.Корихалової, Ю.Кочнева, С.Кримського, М.Русяєвої, І.Рижкіна. Так, О.Алексєєв вважає, що практичне втілення виконавського задуму – ключової ідеї інтерпретації – пов'язане з проблемами музичного розвитку, і з тим, «наскільки органічно, переконливо виконавець зможе відтворити процес становлення образної побудови твору» [1, с. 12]. Ю.Кочнев розглядає інтерпретацію музичних творів як визначену єдність суб'єктивного й об'єктивного, де в кожному окремому випадку об'єктом виступає текст даного твору, а суб'єктом – конкретна особистість [8, с. 14]. Щодо позиції Є.Гуренка, то його цікавлять питання функції художньої інтерпретації у виконавському процесі [6, с. 69].

Мета статті: розкрити педагогічний потенціал художньої інтерпретації мистецьких творів у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури та публікацій з проблеми інтерпретації, а також стан розуміння та сприймання студентами творів мистецтва показує, що виховний потенціал останніх використаний у методичному забезпеченні неповною мірою. Зазначене вище пояснює необхідність теоретичного розв'язання проблеми художньої інтерпретації мистецьких творів, творчого підходу до інтерпретації найкращих зразків світової культурної спадщини.

Інтерпретація – важливе поняття естетики виконавського мистецтва. Широко використовувати його почали з середини XIX століття і застосовували в естетиці, мистецтвознавстві та художній критиці поряд з терміном

«виконавство». Поняття «інтерпретація» відбиває відтінок індивідуалізованого прочитання, своєрідності артистичного трактування, а смислове значення «виконавства» обмежувалося об'єктивною, механічною передачею авторського задуму. Поняття «інтерпретація», «виконавство» розумілися як те, що відзвучало в процесі живого інтонування в акті прилюдного виступу. Пізніше, в музикознавстві і художній критиці виконавство розділили на об'єктивний і суб'єктивний аспекти, де перший зв'язувався з творчістю композитора, а другий (тобто інтерпретаційний) з творчістю виконавця. Цей факт встановлено Н.Корихаловою на основі аналізу словників європейських мов, які з кінця 60-х років XIX століття почали реєструвати використання терміна «інтерпретація» відносно музично – виконавського мистецтва [7, с. 11]. В терміні «інтерпретація» укладався яскраво виражений відтінок індивідуалізованого прочитання, своєрідності артистичного трактування, а смислове значення поняття «виконання» обмежувалося строго об'єктивною, механічно-точною передачею авторського задуму.

Художня інтерпретація – це ступінь розуміння творів мистецтва, особливості його освоєння і естетичної оцінки будь-яким митцем-інтерпретатором (актором, співаком, режисером, перекладачем, диригентом, інструменталістом тощо). Художня інтерпретація має продуктивно-творчий характер, закінчується створенням нових художніх цінностей. Обумовлена виконавцем сторона інтерпретації, – зокрема, й музичної – включає в себе не тільки суб'єктивне, а й об'єктивне, зміст, який від нього не залежить. Це призвело до уточнення поняття інтерпретації, яка розуміється не просто як суб'єктивна сторона виконання, а й як особлива його грань, яка є безпосереднім результатом продуктивної діяльності інтерпретатора, тобто інтерпретація є складовою частиною виконавства. Інтерпретація – це діяльність, своєрідний творчий процес, а продукт цієї діяльності, відтворений в акті живого виконавства або інтонування, – один із можливих варіантів твору.

Художня інтерпретація притаманна будь-якому ігровому, виконавському мистецтву. В таких видах мистецтва як музика, театр, кінематографія, телебачення необхідний виконавець. Питання про те, що визначає специфіку виконавського мистецтва, зберігає свою гостроту. Тому нам здається актуальним естетичне осмислення загальних закономірностей виконавського виду творчої діяльності взагалі, і інтерпретації в музичній творчості, зокрема. Тлумачення одного й того ж твору в творчій діяльності артиста – це процес, який постійно змінюється, крім того, це процес, який не перериває свого буття. Після виконання художня інтерпретація існує і далі, але вже як можливість, а при наявності визначених умов знову стає дійсністю.

Будь-яка театральна вистава може бути співвіднесена не тільки з традицією виконавських інтерпретацій, якщо вони є, але й з першоджерелом – драмою як особливим твором мовного мистецтва. В той же час, при сприйманні й оцінці, скажімо, балету або музичної вистави глядачі звичайно співвідносять виставу лише з подібними виконаннями – інтерпретаціями, які знайшли втілення в інших виставах, серед яких і ті, що вже стали надбанням минулого, надбанням художньої традиції.

Повноцінне художнє розкриття образного змісту твору являється центральною проблемою музично – виконавського мистецтва. *Музичний твір* (на відміну від творів живопису, скульптури, літератури) не є по своїй природі самостійно функціонуючим результатом художньої творчості. Він потребує прочитання, розуміння музиканта – виконавця. Без виконавського мистецтва музика існувати не може. Видатний французький музикознавець Ж.Бреле писала про те, що музичний твір не може оживити себе сам: «як спляча красуня, яку повинен розбудити принц, музичний твір чекає на виконавця, який би розбудив його від сну» [4, с. 166]. Якісний рівень творчих та професійних можливостей виконавця в процесі інтерпретації музичних творів обумовлює естетичну цінність композиторського задуму.

Багатозначна та варіативна природа мистецтва значною мірою ускладнюють процеси осягнення та відтворення художнього змісту мистецьких творів. Специфіка семіотичної системи, що виступає засобом об'єктивації ідеї митця, визначає значущість інтерпретаторського досвіду вчителя мистецьких дисциплін. Повноцінне оволодіння навичками художньо-педагогічної інтерпретації, підґрунтя якої складає уміння декодування тексту мистецького твору, потребує інтенсивного розвитку образного мислення, збагачення індивідуального художнього досвіду особистості, оволодіння теоретичними знаннями та уміннями практичного застосування загальних надбань мистецької педагогіки.

Висновки. Таким чином, проблема вивчення педагогічних, теоретичних та методологічних аспектів вдосконалення фахової підготовки вчителів початкових класів, формування навичок художньо-педагогічної інтерпретації і уміння самостійно, творчо підійти до інтерпретації мистецьких творів шляхом збагнення стилю митця як частини стилю епохи до виходу в простір культури, надзвичайно актуальна і значуща на сучасному етапі розвитку педагогічної науки та практики. Оволодіння навичками художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів сприяють формуванню духовно та емоційно розвиненої, інтелектуально кристалізованої, цілісної особистості, здатної аналізувати та інтерпретувати мистецькі явища у контексті трансформації образних смислів,

що є важливим компонентом мистецької підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Література

1. Алексеев А.Д. Интерпретация музыкальных произведений. – М.: Музыка, 1984. – 91с.
2. Алексеев А.Д. Современные вопросы музыкального исполнительства и педагогики: Сб. статей - М., :Музыка, 1976. – 224 с.
3. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. – Л., 1974. – 218 с.
4. Виготський Л.С. Психологія мистецтва. ред.Ярошевського М.Г. – М.:1987 – 400 с.
5. Гофман И. Фортепианная игра. – М.,1961. – 167 с.
6. Гуренко Е.Г. Проблемы художественной интерпретации // Философский анализ. – Новосибирск., 1982. – 280 с.
7. Коган Г.М. Парадоксы об исполнительстве // О музыке. – М., 1974. – 125 с.
8. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки: Теоретические проблемы музыкального исполнительства и критический анализ их разработки в современной буржуазной эстетике. – М.: Музыка, 1979. – 208 с.
9. Кочнев Ю.Л. Музыкальное произведение и интерпретация.// Сов. музыка., 1969 - № 12, – С. 56-60
10. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве. – М.: Искусство, 1980, –458 с.
11. Уильямс Р.В. Становление музыки. – М., 1961. – 89 с.

Ю. Шклярук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент О. Шикирінська

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА СИМВОЛІКА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Становлення демократичної, правової, соціально орієнтованої держави Україна неможливе без формування поваги громадян до її символіки. Адже повага до державних символів є невід’ємною ознакою патріотизму та високої політико-правової культури: «Захист Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності, шанування її державних символів є обов’язком громадян України» [2, с.12]. Державні символи, уособлюючи державний суверенітет, єдність нації та повагу народу до своєї держави, потребують системного вивчення в освітніх закладах як засіб національного виховання: формування громадянських і патріотичних почуттів.

Аналіз попередніх досліджень. Першочергового значення формуванню патріотизму у підростаючого покоління надавали класики вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Г.Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Важливе значення для розробки

сучасних підходів та методів патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку мають концепції розвитку українського дошкілля, розроблені Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуською, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманською та іншими. Державна символіка є предметом вивчення як істориків, мистецтвознавців, так і педагогів: М. Максимовича, М. Костомарова, П. Чубинського, М. Сумцова, О. Воропая, М. Дмитренка, Б. Чепурка, Р. Скульського, М. Стельмаховича, Ю. Руденка та ін. За період незалежності різноманітні історико-теоретичні аспекти державної символіки українців розглядалися у працях О. Белова, В. Головченко, А. Гречила, М. Дмитренка, В. Капелюшного, В. Карпова, Н. Литвин, В. Скляренка, В. Подоляки, А. Рожнятовської, В. Сергійчука та ін.

Мета статті: охарактеризувати українську державну символіку як засіб патріотичного виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Національна система навчання і виховання завжди застосовувала українську символіку як могутній засіб виховання підростаючих поколінь. Символіка для народної педагогіки є конкретним втіленням невичерпної ідеї наступності і спадкоємності поколінь, духовного зв'язку минулого, сучасного і майбутнього нашого народу. Українська символіка є одним із найважливіших засобів формування у вихованців національної свідомості і самосвідомості, патріотизму і громадянськості.

Державна символіка – зовнішня атрибутика країни у формі знаків, символів, кольорів тощо, яка репрезентує національно-державницьку ідею. Вона тісно пов'язана з історією національного державотворення, соціально-політичним становищем у суспільстві та державі, ментальністю українського народу, його етнічно-національною ідентифікацією тощо. Національні символи для українського етносу стали тим оберегом, завдяки якому наш народ вистояв і зберіг свою ідентичність в умовах перманентної його асиміляції. Нині, «у період глобалізації постає загроза втрати національної самобутності, тому питання відродження джерел національної культури є особливо актуальним» [6, с.37]. Відомі українські філософи, політологи, історики педагоги постійно наголошують на тому, що «лише національна культура збагачує народ загальнолюдськими цінностями, залучає людину до творчої діяльності, виховує високодуховну особистість. Вхідження у глобалізаційні процеси вимагає від нас вміння у надскладних ситуаціях зберегти свої національні святині, відстояти своє власне «Я»» [1, с. 115].

Поняття «державні символи» науковці розуміють як «закріплені в конституційному праві офіційні знаки (зображення, предмети) чи звукові

вираження, що в лаконічній формі відображають національно - державні та історико-культурні ідеї Українського народу, символізують суверенітет його держави; як спеціальні позначення, що є засобом офіційного представництва держави у внутрішніх ізовнішніх відносинах, у зв'язку з чим перебувають під особливою охороною держави; встановлені конституцією чи законом особливі, як правило, історично складені розпізнавальні знаки держави, що виражають її самобутність тощо» [5, с.110-111]. Стаття 20 Конституції визначає, що державними символами України є *Державний Прапор, Державний Герб і Державний Гімн* [2, с.12]. В історичній пам'яті народу тризуб, сино-жовтий прапор і пісня «Ще не вмерла Україна» символізують державну, політичну, економічну і національну незалежність України.

Освітні заклади повинні стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. За визначенням В. Сухомлинського, три любові у серці дитини має плекати сучасна школа: «культ матері, рідної мови і рідної Батьківщини. Любов до свого народу, рідної землі, відповідальність за долю України, готовність захищати рідну країну, служити їй – найсвятіше громадське почуття, яке має назву патріотизм» [4, с. 92]. Виховання у підростаючого покоління почуття гордості за свою країну, готовності бути гідним громадянином України, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу.

Найціннішим надбанням будь-якої держави є не тільки корисні копалини й родючі землі, а інтелект, творчий і духовний потенціал її громадян. Головною метою системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, як громадянина України, виховання бажання в дитини зберігати і примножувати культурно-історичні традиції, шанобливо ставитись до державних святинь і законів, до української мови та культури. Свідомого громадянина України необхідно формувати змалку, з дошкільного віку, оскільки саме в закладах дошкільної освіти закладаються основи патріотичного виховання громадянина України, наділеного певними правами й обов'язками. Дослідники вважають, що виховати таку людину має сучасна школа тому, що тільки педагоги бачать у кожній дитині неповторну унікальну особистість і зможуть зробити її господарем свого життя, своєї долі, а також допоможуть реалізувати себе в житті. Нова доба розвитку України як суверенної держави поставила проблему державного, національного, духовного і культурного

відродження. Сучасні умови вимагають відродження і подальшого розвитку української національної системи освіти і виховання. Цілком очевидною стала потреба повернути вихованню справжні наукові засади, глибоко осягнути і творчо відродити й утвердити в освітньому процесі вітчизняні виховні традиції. В. Сухомлинський зазначав, що «...в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків» [4, с. 63].

Дошкільникам слід наголошувати, що державна символіка є частиною національної символіки. В ст. 20 Конституції України передбачено, що державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Державні символи є складовою частиною більш широкого поняття «державні атрибути», до числа яких входять також столиця держави, державна мова, державна печатка, національні пісні, почесні значки, державні штандарти. Енциклопедична література тлумачить поняття «Державна символіка» як «зовнішню атрибутику країни у формі знаків, символів, кольорів, тощо, яка репрезентує національно-державницьку ідею» [3, с. 3]. У процесі ознайомлення дошкільників з українською державною символікою, особливу увагу потрібно звертати на принцип національної свідомості й українського патріотизму, який вимагає утвердження в дітях дошкільного віку громадянських почуттів, української національної гордості й людської гідності громадянина України, вболівання за долю самостійної української держави, готовності стати на захист незалежності України, виявляти пошанне ставлення до українських державних символів – тризуба, синьо-жовтого прапора, гімну «Ще не вмерла України». У поняття принципу етнізації вкладається етнічна соціалізація дитини на основі родинного, культурно-освітнього, економічного, духовного життя й історичного досвіду свого етносу, народу, нації (історія виникнення й становлення державної символіки).

Висновки. Отже, виховання любові і пошани до державної символіки, ритуалів суверенної України посідає одне з чільних місць у системі громадянського, зокрема патріотичного, виховання дошкільників. В освітніх закладах переважної більшості демократичних країн світу прищеплення дітям поваги до державних символів введено у ранг пріоритетних елементів патріотичного виховання. Державна символіка сприяє вихованню почуття громадянства, формуванню соціально-політичної компетентності особистості у сучасному суспільстві, насамперед політичної, правової та економічної

освіченості; формуванню національної свідомості, належності до рідної землі, народу, до своєї Батьківщини – України.

Література

1. Дмитренко М. Символи українського фольклору: Монографія / Микола Дмитренко. – К.: УЦКД, 2011. – 400 с.
2. Конституція України. Стаття 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Михайлова Л.Д. Українська держава та її національна символіка: [24 серпня – День Незалежності України] / Л.Д. Михайлова // Позакласний час. – 2009. – № 11/12. – С. 3–11.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1988. – 304 с.
5. Шаптала Н. До питання про конституційно-правове регулювання державних символів України / Н.Шаптала // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. - № 2. – С.110-117.
6. Шумка М.Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності / М.Л.Шумка // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - Вип. 9. - С. 153-157.

Ю.Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СИСТЕМА КАРЛА ОРФА, ЯК ІДЕАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Постановка проблеми: в умовах сучасного розвиненого суспільства постає проблема творчого розвитку дитини засобами нових нестандартних форм і методів, інноваційних систем. Але навчити дитину творчості не творчими методами неможливо. Саме тому педагог має володіти методами творчої взаємодії з дітьми засобами мистецтва.

Мета статті: оскільки основною характеристикою орф-підходу є акцент на творчості та розвитку креативних здібностей дітей, потрібно довести необхідність і доцільність його застосування у навчально-виховному процесі.

Викладення основного матеріалу: Дитина, навіть найменша, це особистість. Особистість і душа дитини - неповторні. А хто такі дорослі? По суті це діти, які просто вирости. Ми всі дуже різні, і зовні, і внутрішньо, але хтось при цьому відчуває себе щасливим і самодостатнім, реалізованим, а хтось навпаки. Корінь проблеми, як вважають психологи, потрібно шукати саме в дитячому віці. Дитина, яка отримує можливість вільно творити в позитивному середовищі, обов'язково перетвориться на щасливу дорослу людину. І в цьому

контексті орф-підхід дає дитині ідеальне середовище для всебічного творчого розвитку, для навчання через музику, творчість і імпровізацію.

Карл Орф - австрійський педагог і композитор, автор всесвітньо відомої «Карміна Бурана», розробив свою систему навчання більше 80 років тому. Але і до цього дня вона не втратила своєї актуальності. Більш того, кількість педагогів, які працюють за цією системою в багатьох країнах світу, зростає з кожним днем. Так в чому ж секрет і унікальність орф-підходу?

Система Карла Орфа - це практичний спосіб виховання і навчання через мистецтво і творчість, заснований на єдності і взаємодії музики, слова і руху. Звучати і рухатися властиво всьому живому на Землі. І, коли дитина починає видавати звуки або музикувати, вона ніколи не робить це відокремлено від руху. На ранньому етапі розвитку дитина завжди об'єднує ці дії. Уявіть собі маленьку дитину, яка чує музику: що вона починає робити? Рухатися, танцювати. А чи відчуває людина ту саму потребу рухатися під улюблену музику? Звичайно, але на людях дозволяє собі лише притупувати в такт ногою, вся буря емоцій, як правило, відбувається «всередині». Карл Орф в своїй системі повертається до тих часів, коли музика існувала в єдності з рухом і словом.

Орф-педагогіка - це альтернативна система музичної освіти, оскільки головною складовою в ній є імпровізація. За Орф-методом музику створюють тут і зараз. Діти щоразу потрапляють у ситуацію, як у звичайному житті, де треба спонтанно реагувати на те, що відбувається. Звичка аналітично все опрацьовувати вироблена в дорослих. Вони аналізують «головою», часто не залучаючи до процесу два потужних аналізатори – тіло та сферу відчуттів. Тож, заняття за Орф-підходом допомагають активувати ці сфери в дитини — віднайти баланс між тілом, розумом і своїми відчуттями.

Викладачу музики дуже важливо бачити процес музикування не просто як розвиток музичних здібностей, а як загальний процес розвитку людини. Бо не можна розділити відчуття, почуття, знання й навички. Це все одно, що розкласти по різних «кутках» голову, серце та руки. Кожна людина функціонує як єдина система, але часом цей процес порушується, приводить до дисгармонії, втрати балансу. Заняття за Орф-підходом допомагають віднайти цей баланс.

Академічна система побудована на вивченні вже готового, створеного кимось, матеріалу, а орф-підхід, в першу чергу, знайомить дитину зі світом творчості. Граючи на музичних інструментах, кожна дитина пробує створювати свої музичні шедеври, проявити себе за допомогою звуків і руху. Педагог приділяє багато уваги імпульсам дитячої креативності та допомагає надати цим

імпульсам форму. У дитини формується особиста «композиторська, рухово-звукова творча база», а вже потім виникає зацікавлення творчістю інших. Отже, спочатку створюємо своє, а потім долучаємося до створеного іншими - дитині стає цікаво знайомитися з більш складним матеріалом. У цьому полягає один з основних принципів орф-педагогіки: від простого - до складного, від деталей - до загального.

Діти дуже жваво відгукуються на мову музики, тілесно і емоційно реагують на неї, щиро висловлюють свої почуття. Орф-підхід, «розуміючи суть» дитини, дає йому повну свободу, декларує гармонійне і збалансоване навчання музиці і музикою. Дитині дається можливість відчувати музичний процес, «прожити» його емоційно, тілесно, як би «привласнити» його, тобто зрозуміти, як свій власний. В цьому проявляється ще один принцип орф-підходу: навчання в дії. Тобто, практика завжди випереджає теорію.

Головною умовою ефективних занять є радість та відсутність будь якого тиску на дитину, а також відсутність будь-яких конкретних оціночних суджень. В концепції орф-педагогіки «все може бути всім». Це, так би мовити, процес заради процесу. При цьому не можна сказати, що наявність кінцевого результату зовсім не важлива. Важлива! І результат на певному етапі обов'язково з'явиться, але вірніше буде сказати, що більш важливим є усвідомлення дитиною себе і свого власного позитивного творчого досвіду у цьому процесі і результаті. Бо саме через такий позитивний досвід дитина набуває індивідуальності, особистої творчої жилки, розкнутості, свободи і бажання творити знову і знову, не боячись критики. Ця концепція підходить усім вчителям, які хочуть «іти за дитиною», свідомо і ненав'язливо розвиваючи її творчі здібності.

Педагогічні ідеї Карла Орфа використовують і як арт-психотерапевтичні. Вперше це зробила Гертруда Орф (*Gertrud Orff*). Працюючи з «особливими» дітьми, вона корегувала їх емоційний стан та поведінку, налагоджувала комунікацію на довербальному рівні.

Побудова терапевтичних відносин не є основним завданням Орф-педагогіки, але в процесі «живого» музикування ці відносини так чи інакше формуються й допомагають розкривати можливості учасників зповна. Орф-заняття завжди мають ресурсний і потужний терапевтичний ефект для розвитку, насамперед, невербальних реакцій. Педагог створює середовище для змін, використовуючи для цього буденні речі. Те, з чим ми стикаємося щодня в процесі спілкування, на Орф-занятті потрапляє у фокус уваги. Імпровізуючи в оркестрі або під час танцю, дитина шліфує ті навички, які не можна відпрацювати аналітично. Мозок просто не в змозі обробити інформацію,

закодовану в творчому процесі. Діти вивільняють реакції в звуці, русі й одночасно задовольняють свою потребу творити.

І це завдання набагато ширше, ніж просто розвиток музичних здібностей. Досвідчений орф-педагог, враховуючи все це, може розробляти спеціальні творчі музичні завдання і закріплювати з їх допомогою у дітей нові навички:

- ✓ розвивати індивідуальність, здатність до імпровізації, вміння фантазувати, бачити і чути світ по-своєму;
- ✓ використовувати гру, як основний метод розвитку музичних здібностей;
- ✓ розвиваючи міжпівкульові взаємодії, тренувати різні види уваги, швидкість реакції, відчуття часу і простору;
- ✓ адаптуватися до нової ситуації;
- ✓ координувати свої дії з діями інших, працювати в команді; чути один одного, піклуватися про інших;
- ✓ ділитися, чекати своєї черги;
- ✓ бути лідером самому, але і дозволяти бути лідером іншому, залишаючись на другорядних ролях;
- ✓ зберігати позитивне мислення в складних ситуаціях;
- ✓ говорити про свої емоції, контролювати свої емоції, керувати ними;
- ✓ розуміти і приймати емоції інших, іншими словами, розвивати емоційний інтелект;
- ✓ досягати своєї мети і не боятися поразок.

Орф-музикування активує процес відчуття себе, своїх потреб, спонукає дитину рухатися, як у прямому, так і в переносному значеннях цього слова. Створюючи музику з усього, що є навколо, дитина насолоджується цим процесом, а не лише його результатом. Вона вчиться бачити все крізь призму гармонії. Це бачення заряджає позитивом, надає сил та ресурсів, поліпшує, а іноді навіть докорінно змінює життя та відкриває нові можливості для розвитку.

Висновки: заняття за системою Карла Орфа - це унікальна можливість, що дозволяє в ігровій формі, через дотик до мистецтва розвинути в дітях творчість і креативність, а також дати їм можливість набути масу корисних для подальшого життя навичок. Тому застосування Орф-системи в роботі з дітьми будь-якого віку дуже корисно.

Література

1. Гудкин Д., Пой, играй, танцуй! Введение в орф-педагогику. – М.:Издательский дом «Классика-XXI», 2013. – 256с., ил.

2. Завалко К., Фір С., Основи орф-педагогіки: навчально-методичний посібник /Завалко К.В., Фір С.В./ під заг. ред. К.В.Завалко. – Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. – 162 с.
3. Завалко К., Творчість та креативність в орф-підході. – Орф-підхід у розвитку креативності: шляхи інтеграції в сучасну мистецьку освіту: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. 17 березня 2019 року, м.Київ / за аг.редакцією К.В.Завалко. – Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна», 2019-68с.
4. Черноус Т., Орф-метод як терапія. – Електронний журнал «Музичний керівник», №11, листопад 2017 року.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Збірник матеріалів науково-практичної конференції
викладачів і студентів**

**Серія
«Мистецтво»**

Відповідальний за випуск: Старовойт Л.В.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.

Підписано до друку 04.2020
Формат 64х84/8. Папір офсетний
Друк цифровий
Умов. друк. арк. 18.Обл.-видавн. арк. 36.27
Наклад 100 прим. Зам № 567

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
М. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.
Тел.: (0432)69-67-69, 603-000
e-mail: tvory2009@gmail.com